

# **Tanulmányok a társadalomról VII.**

A Szegedi Tudományegyetem  
JGYPK Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék,  
az ETSZK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék,  
a BTK Szociológia Tanszék  
és az ÁJTK Politológiai Tanszék  
tudományos diákköri munkái

**2025**

*A kötet megjelenését támogatta*  
Belvedere Meridionale Alapítvány  
Dél-magyarországi Pedagógiai Alapítvány  
Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ  
MTA Szegedi Területi Bizottság Szociológiai Munkabizottság  
Szegedi Tudományegyetem

*A sorozat szerkesztőbizottsága*

Jancsák Csaba, elnök  
Fekete Marianna  
Vida Anikó  
Rácz Attila

*A kötetet szerkesztették*

Dávid Benjámín  
Kiss Mária Rita  
Nagy Gábor Dániel  
Nagy Terézia  
Szabó Palócz Orsolya

ISBN 978-615-02-4968-1 [print]  
ISBN 978-615-02-4969-8 [online PDF]

Kiadta: A Szegedi Tudományegyetem Polgáriaiért Alapítvány, 2025  
Open Access = Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International  
(CC By-SA 4.0)  
Nyomta: S-Paw Nyomda, Üllés

# TARTALOM

Előszó .....	5
<b>ALTER FLÓRA</b> Alulról építkező grassroots önkéntesség motivációvizsgálata 2015 júniusa és 2016 januárja között az európai menekülthullám kapcsán .....	7
<b>ANCZMAN ÁGNES MÁRIA</b> A felsőoktatási kollégium, valamint a kollégista lét hatása az egyetemista hallgatókra – empirikus vizsgálat a Szegedi Tudományegyetem Károlyi Mihály Kollégiumában.....	33
<b>BÓTA ANNABELLA – DOMJÁN REBEKA – HUBAI DÁVID – KOVÁCS KINGA – KOBL GABRIELLA ADRIENN</b> Nem minden a pénz – A közösségépítő turizmus térnyerése a Vasi-hegyháton .....	57
<b>FEKETE ARTÚR</b> Kitörés a kis párti létből – Az ellenzéki pártok sikeres növekedési stratégiáinak vizsgálata Magyarországon 1990–2024 között.....	78
<b>KOBL GABRIELLA ADRIENN</b> Áltudományok mögött meghúzódó gazdasági érdekek – avagy kik és hogyan csinálnak busineszt az áltudománygyártásból .....	95
<b>KOVÁCS KINGA</b> Gyengekötések, erős alapok: A kapcsolati tőke dinamikája az ügyvédi hivatásban .....	127
<b>KOZÁK ÁKOS DÁVID</b> A status quo-t megkérdőjelező nagyhatalom: Kína.....	146
<b>SZEHOFNER JÓZSEF</b> Kistelepülések lakhatást segítő lehetőségei Tatárszentgyörgy község példáján keresztül .....	171
Abstracts .....	196



## Előszó

A *Tanulmányok a társadalomról VII.* tanulmánykötet egy 2011-ben útjára indított sorozat legfrissebb darabja. A kezdeményezők célja annak idején az volt, hogy publikálási lehetőséget biztosítsanak a legtehetségesebb társadalomtudományi érdeklődésű hallgatóik számára. Törekvésünk ma is hasonló. Támogatjuk diákjainkat abban, hogy – a mesterképzésére, a doktori iskolába történő felvételkor, vagy épp egy munkahelyi állásinterjún – dokumentálni tudják: az átlagos hallgatói teljesítménynél magasabb színvonalon állnak, kortársaiknál már jóval többel járultak hozzá saját szakmai életútjuk megalapozásához.

A kötet másrésről a hallgatói tehetséggondozás dokumentuma is. A Szegedi Tudományegyetem különböző karain található társadalomtudományokat oktató tanszékek együttműködésének eredményeként született. A JGYPK *Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszékének*, az ETSZK *Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszékének*, a BTK *Szociológia Tanszékének*, valamint az *ÁJTK Politológiai Tanszékének* hallgatói munkáit tartalmazza. Szerzői a diákkörök keretében végezték kutatásaikat, vállalták a megmérettetést a tudományos diákköri illetve szakmai konferenciákon. Témavezetőikkel közösen végigjártak egy utat, amit egyetemünk egykori rektora, Róna-Tas András akadémikus a következőképp jellemzett: *„A tudomány végül is abból áll, hogy van egy probléma, és van egy megoldás. És közte ott a nehéz út.”* Szerzőink ezen a nehéz úton haladva talán most értették meg igazán, mitől válik egy kezdeti ötlet tudománnyá, a kis gondolatokból miként születnek az igazán nagy felismerések, s azt is, hogy soha nincsenek magától értetődő igazságok.

A tematikai szempontból sokszínű tanulmánykötet nemcsak korunk társadalmi kérdéseinek egyféle tablója, de egyben azt is jelzi, hogy a következő nemzedék – a jövő reménybeli kutatói – milyen területeken látják a megoldandó, alaposabb feltárássra érdemes problémákat. Mert mindig van valami új, amit a tudomány feltárhat, s mindig van egy újabb generáció, amely folytatva az elődök által megkezdett utat, egyúttal meg is újítja azt.

A könyvsorozat Szerkesztőbizottsága és e kötet szerkesztői (az „utókor”, azaz a majdani diákkörösök, kutató hallgatók nevében is) köszönetet mondanak a szerzőknek, a kutatási érdeklődés vállalása, a téma mélyebb megismerésére koncentráló figyelem, és a fegyelmezett célratartás eredményeként megszületett dolgozatokért, mégpedig azért, mert a felső-

roltak által körberajzolt feladatvállalással idejük és energiáik nagy részét fektették a kutatási megismerő és alkotó munkába. Köszönjük a háttérrel biztosító család együttműködését. Végül, de nem utolsó sorban köszönettel tartozunk a témavezetőknek, akik mentorálták hallgatóikat a tudományos pálya felé vezető út első lépéseinek megtételekor, a Szegedi Tudományegyetem Polgáriért Alapítványnak a megjelentetésért, valamint Belvedere Meridionale Alapítványnak, a Dél-magyarországi Pedagógiai Alapítványnak, az Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központnak, az MTA Szegedi Területi Bizottság Szociológiai Munkabizottságnak és a Szegedi Tudományegyetemnek a támogatásáért.

Abban a reményben bocsátjuk útjára a *Tanulmányok a társadalomról* sorozat VII. kötetét, hogy a jövőben is lesz folytatása a kezdeményezésnek, és tovább fog gyarapodni azoknak a hallgatóknak a száma, akik a hivatalos tanulmányi kötelezettségeiken túl vállalkoznak az őket érdeklő témák tudományos igényű feldolgozására.

Szeged, 2025.június

*A szerkesztők*

Alter Flóra

## **Alulról építkező grassroots önkéntesség motiváció- vizsgálata 2015 júniusa és 2016 januárja között az eu- rópai menekülthullám kapcsán**

### **1. Bevezetés**

A prostitúció kérdése évtizedek óta a társadalmi diskurzus középpontjában áll, hiszen nemcsak a nők jogai és védelme, hanem a társadalmi egyenlőtlenségek és a szexuális egészség kérdéskörébe is beletartozik. A különböző megközelítések nagyban befolyásolják a prostitúció megítélését napjainkban, melyre a tanulmányomban részletesen kitérek. A prostituáltakkal végzett szociális munka egyre fontosabb szerepet kap, mivel a prostitúcióban érintett nők gyakran marginalizált társadalmi csoportokból érkeznek és számos társadalmi kihívással kell szembenézniük. A téma aktualitása nemcsak a prostitúció jogi helyzetének feltérképezésében megfigyelhető, hanem abban is, hogy a szociális munkások hogyan tudják segíteni a prostituáltakat a stigmatizáció, a diszkrimináció és az erőszak ellen. A tanulmányom célja, hogy megvizsgáljam, miként formálhatók a szociális munkás gyakorlatok úgy, hogy a prostituált személyek szükségletei középpontba kerüljenek, illetve, hogy bemutassa a szociális munkás szerepét a prostituáltak életében, társadalmi reintegrációjában.

#### **1.1 A prostitúció definíciója**

Mivel a jogi, a szociológiai és a kriminológiai megközelítések különböző módon értelmezik a prostitúció fogalmát - bár megjelenik néhány közös elem az értelmezésekben - a prostitúció definíciója még mindig nem egységes, ezért nehéz dolgom volt a fogalom meghatározásánál. Az egységes definíció hiánya és a tabusító negatív előítéletek hatására a diszkriminatív fogalom meghatározások jönnek létre. Ennek ellenére megpróbálom különböző szempontok alapján jellemezni a prostitúció fogalmát.

Forrai szerint megkülönböztetünk a prostitúción belül szexmunkásokat és prostituáltakat. Szerinte a szexmunkás azokat a személyeket jelöli, akik a prostitúció tevékenységét önkéntesen, jövedelemkiegészítésként gyakorolják. Ezen definícióhoz kapcsolódóan megjelennek a szexmunkapárti irányzatok, akik a prostitúciót munkaként

értelmezik és igyekeznek leküzdeni a prostitúció stigmatizációját, szeretnék elérni azt, hogy a társadalom a prostitúció tevékenységét munkaként ismerje el, tehát ettől a ponttól ez egy társadalmi kérdéssé válik. Ezzel szemben a prostituált kifejezést csak azokra a nőkre, személyekre használjuk, akik a prostitúciót kényszer vagy kényszerítés hatására teljes foglalkoztatásban végzik.

Egy másik értelmezés szerint a prostitúció egy olyan fogalom, ami nem értelmezhető a résztvevő felek segítségével. „Mindezekre tekintettel, a prostitúció egy olyan jelenség/magatartás, amely a fenti résztvevők célirányos és tudatos tevékenységét öleli fel, mindazon szubjektív, valamint objektív feltételekkel, amelyek e résztvevők definiálására szolgálnak.” (Kovács, 2019 22. o.)

A prostitúcióban résztvevő feleket a következőképpen csoportosíthatjuk (Kovács, 2019):

- Prostitúált: olyan férfi vagy nő, aki anyagi vagy más típusú ellenszolgáltatásért cserébe, célirányos erotikus, de leginkább szexuális tartalmú és jellegű tevékenységet végez, amely más ember (igénybe vevő) számára szexuális tárgyú kielégülést garantál, feltételez. A tevékenység folytatása a résztvevő fél önálló döntésén vagy kényszerített függőségén alapul.
- Futtató: a prostituált személlyel összefüggésbe hozható olyan férfi vagy nő, aki felettel hatalmat gyakorol. Ennek módja lehet erőszakos (zsarolás, fenyegetés, testi fenyegetés...) és érzelmi (szerelem színlelése, ajándékozás...), lényege pedig a függőségi helyzet megteremtése, amely által a prostituált személy irányíthatóvá válik. A hatalomgyakorlás célja, hogy a futtató a prostituált részleges vagy teljes kizsákmányolásával a saját anyagi jólétét biztosítsa.
- Közvetítő: a prostituált személlyel összefüggésbe hozható olyan férfi vagy nő, aki kizárólag anyagi ellenszolgáltatás fejében a prostituáltat egy harmadik fél számára célirányos erotikus, de leginkább szexuális tartalmú munkavégzésre közvetíti. Minden olyan magatartás ide sorolható, ami a szexuális tevékenység folytatására való közvetlen lehetőséget megteremti: befolyásolás, rábírás, meglévő akarat, elhatározás erősítése. A közvetítői tevékenység

nem a hatalomgyakorláson, hanem a kölcsönösségen, a felek egybehangzó döntésén alapul.

- Igénybe vevő: a prostituált személlyel összefüggésbe hozható olyan férfi vagy nő, aki a célirányos erotikus, de leginkább szexuális tartalmú és jellegű tevékenységet, nemi aktust ellenszolgáltatásért (anyagi vagy más típusú) cserébe igénybe veszi. Fontos, hogy az igénybe vevő számára a tevékenység szexuális tárgyú kiélégülést garantáljon, feltételezzen.

Ezek közül a szociális munkában, mint kliens, maga a prostituált jelenik meg.

Betlen Anna szerint a prostitúció szereplői között megjelenik az állam is abban az értelemben, hogy az állam intézménye határozza meg azt, hogy a prostitúciót milyen megítélés szerint sorolja be, ezáltal pedig, hogy hogyan korlátozza vagy nem korlátozza a prostitúcióban részt vevő feleket (Betlen, 2007)

## **2. A prostituáltak helyzete**

A prostituáltak helyzete rendkívül komplex, mely különböző társadalmi, jogi és gazdasági tényezőtől függ. Bár a prostitúció egyes társadalmakban, országokban elfogadott, legálisan működő tevékenység, a prostituált személyek gyakran találkoznak stigmatizációval, diszkriminációval, illetve erőszakkal. A prostituáltak helyzeténél fontos megemlíteni az egészségügyi ellátás és a jogi védelem hiányát is, mely elősegíti társadalmi kirekesztettségüket és tovább fokozza azt.

### **2.1 A prostitúció megítélése, jogi szabályozás**

A prostitúciót megítélése alapján három csoportra oszthatjuk. Az első csoport a proibicionizmus, mely negatív irányba ítéli meg a prostitúció intézményét, tiltja annak működését: büntetőjogi értelemben is üldözi magát a prostituált személyt, a futtatót és olykor a klienseket is.

A modell alapján a társadalom a prostituáltakra szégyenként, betegségek hordozóiként tekint, ami által megérdemlik a büntetést. Azzal indokolják még a prostituált személyek büntethetőségét, hogy a kereslet gerjesztésével bevonják a kis- és fiatalkorú gyermekeket is. Ezt a modellt alkalmazták Magyarországon 1993-ig, bár vannak olyan jogszabályok is, melyek már a modell bevezetése előtt is hatályosak voltak, így azoknak a módosítása nem valósult meg. Ilyen például a XXI. törvénycikk, mely sze-

rint a prostituált személy közveszélyes munkakerülő (Kovács, 2019). A prohibicionista modell tehát nagyban hozzájárult a prostitúció stigmatizációjához.

A reglementációs megítélés bizonyos keretek között engedélyezi és szabályozza a prostitúció működését: szigorú rendészeti és egészségügyi kontroll alá veti a tevékenységben érintetteket, főleg magát a prostituált személyt. Eszerint a dualizmus idején három szabály szerint működő kontrollt vezettek be: bordélyokat hoztak létre, amely biztosította a társadalom, közösség nyugalma; bevezették a hatósági felügyeletet, mely segítette a szexuális úton terjedő fertőzések kordában tartását, illetve az egyén és a devianciák problémájának kezelésére biztosították a marginalizált közösségek kontrollját (Kovács, 2019).

Az abolicionista nézet - mely fellép a szabályozás ellen - a prostituált-ra, mint áldozatra tekint, az államtól pedig elvárja, hogy segítse a prostituált személyek reintegrációját. A prostitúciót az emberi méltósággal összeegyeztethetetlennek, nők elleni erőszaknak tekinti, amely a patriarchális berendezkedés megnyilvánulása (Kovács, 2019). Az abolicionista modell Magyarországon 1993-ban jelent meg, ekkor is inkább félabolicionista-félreglementális módon. Ezalapján „az 1978. évi IV. törvény és a 2012. évi C. törvény lép fel a prostitúciót kihasználó személyek ellen.” (Kovács, 2019 40. o.)

Az abolicionista nézet kialakulására nagy hatást gyakorolt a „feminista szemlélet” megjelenése, melynek három irányzatát ismerhetjük:

- liberális
- pragmatista
- radikális feminizmus (Miller 2004)

Miller kritikusan vizsgálja a prostitúció megítélését, felhívva a figyelmet a női test feletti kontroll, valamint a prostitúciós tevékenység és a szexuális kizsákmányolás kapcsolatára, melyek a patriarchális berendezkedés fenntartását szolgálják.

Silcock (2014) feminista szemlélete szerint a nő a hatalom kiszolgálója, aki törődéséért és odafigyeléséért cserébe a társadalomtól erőszakot, áldozathibáztatást és „meghamisított érzelmeket kap, mely visszaélések legfőbb felelősei a férfiak.

Sanders (2005) szerint, aki szintén abolicionista nézeteket vallott, a kapitalizmus teszi lehetővé azt, hogy a férfiak kizsákmányolják a nőket a prostitúció által, melynek oka a mélyszegénység és a munkanélküliség, ami által a nők azt érzik, hogy nincs más választásuk a pénzszerzésre, csak az, hogy prostituálttá váljanak (Forrai, 1999). Tehát ahogy Svitlana Batsyukova is mondja, nem maga a prostitúció ösztönzi a szexuális kereskedelmet, hanem annak kizsákmányolása. A feminista nézetek szerint a prostitúció dehumanizálja, árústítja és fetiszizálja a nőket, elveszi tőlük a választás jogát, annak érdekében, hogy szexuálisan kizsákmányolja őt.

A mai Magyarországon az úgynevezett „korlátozottan abolicionista” vagy félreglementációs modellt alkalmazzák, mely szerint a prostitúciós tevékenységet nem tiltják, de annak szervezését és az ebből származó jövedelmeket már bűncselekménynek minősítik. A prostituált személyeket nem kifejezetten üldözik, de az igazságszolgáltatás által hatalmas megtorlásoknak vannak kitéve. (Betlen, 2013)

## **2.2 A prostituáltak szocio-demográfiai helyzete**

Hajlamosak vagyunk azt feltételezni, hogy a prostituáltak nagy százaléka cisz nő, ezáltal megfelelünk a férfi és a transznemű prostituáltakról, pedig, ha kisebb számban is, ők is megjelennek a prostitúcióval kapcsolatos statisztikákban.

Juhász Judit és Csikvári Judit 2010-es kutatása alapján, melyben 35 prostituált személlyel készítették mélyinterjút, kiderül, hogy a magyar prostituáltak nagy része vidékről származik, legtöbbször Kelet-Magyarországról, Borsod, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár vármegyékből származik. Az átlagéletkor alig 30 év alatti, bár a valóságban ez a szám lényegesen alacsonyabb lehet, ugyanis a fiatal prostituált személyek gyakran nem merik bevallani a valós korukat. Egyharmaduk vallotta azt, hogy 18 éves kora alatt kezdett bele a prostitúciós tevékenységbe. Jelentős részüknek van élettársa, aki gyakran maga a futtató is. A megkérdezettek felének gyermeke is van, akit egyedül nevelnek.

A megkérdezett prostituáltak közül a közterületen dolgozók jelentős része állami gondozásban nőtt fel, sokan pedig csonka családokból származtak, nehéz anyagi körülmények között nevelkedtek. A lakásban dolgozó prostituált személyek között viszont többen vannak, akiknek családi és anyagi helyzete rendezett volt.

Katona Noémi a 2017-ben Berlinben, magyar prostituált nőkkel végzett kutatásában azt írja le, hogy többségük 18 és 30 év közötti volt, hátrányos helyzetű, szegény családból érkeztek. Sokan roma származásúak voltak és nagy számban voltak olyanok is, akik nevelőintézetben vagy diszfunkcionális családokban nőttek fel. Sokuknak volt párkapcsolata és gyermeke Magyarországon, de olyan is volt, akinek a legfontosabb kapcsolata a futtatóval volt, akitől több gyermeke is született. A területen, ahol Katona végezte a kutatását, a magyar nők legtöbbször volt futtatója. A magyar futtatók gyakran hasonló szociális környezetből érkeztek, mint a nők, akiket prostituáltként futtattak és ezek a nők sokszor intim szerelmi kapcsolatként élték meg azt, ami a futtató és közöttük alakult ki.

Kutatásából az is kiderül, hogy a legtöbb nő anyagi okok és saját gyermekük, családjuk megélhetésének biztosítása miatt váltak prostituálttá. Volt, aki maga döntött a prostitúció mellett, de sokukat az akkori vagy jelenlegi élettársuk beszélte rá a prostitúcióra. A kutatásban résztvevő nők a prostitúciót úgy írták le, mint legvégső megoldást a túlélésre, családfenntartásra, tehát legtöbbször nem szabad akaratából vált prostituálttá, nem öntudatos szexmunkásként beszélt magáról.

Nagyban befolyásolja a prostituált stigmatizáltságát az, hogy milyen családi körülmények között nevelkedett, ugyanis, ha a család számára a prostitúciós tevékenység valamilyen szinten elfogadott, akkor a prostitúcióban érintett személy nagyobb támogatást kaphat közvetlen környezetétől és hamarabb mer segítséget kérni tőlük. Az is könnyítheti ezeket a prostituált személyeknek a helyzetét, hogy családjuk, közösségük előtt nem kell eltitkolniuk azt, hogy mivel foglalkoznak, ami fordított esetben erős szorongáshoz vezethet. Bár a titkolózással járó szorongás csökken, a nyíltan prostituált személy helyzetét nehezítheti az, hogy nem tudja elfedni munkáját, így a társadalomba való visszailleszkedés számára még nehezebb feladat lehet (Juhász és Csikvári, 2010).

Azoknál a családoknál, akiknél egyáltalán nem elfogadható tevékenység a prostitúció, az érintett személynek titkolnia kell legközelebbi hozzátartozói, baráti, ismerősei előtt azt, hogy mivel foglalkozik. Ez segítheti őt abban, hogy a prostitúción kívül normális életet élhessen.

A legtöbbször azonban a titok kiderülésétől való félelem hatására elszigetelődnek családjuktól, barátaiktól, ami elmagányosodáshoz, kiszol-

gálatottsághoz vezet, ugyanis a prostitúcióban érintett személy nem tud kihez fordulni problémáival (Juhász és Csikvári, 2010).

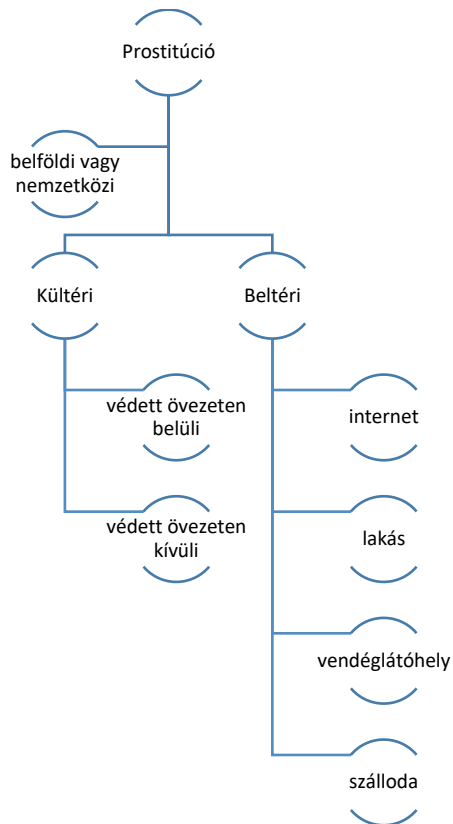
Az iskolai végzettség tekintetében rendkívül különböző adatok jelentek meg. Juhász és Csikvári találkoztak többdiplomás prostituálttal is, de olyannal is, aki két osztályt végzett. Ez nagyban befolyásolja a prostitúciós tevékenységet is, ugyanis a két végleten megjelenő prostituált személy nem ugyanazt a klienskört szolgálja ki, ami az anyagi és a munkakörülményekben is megmutatkozik.

Az anyagi helyzet alapján megjelennek a kutatásban a krízisprostituáltak is, akik fiatal felnőtt korukban kerültek olyan krízishelyzetbe, melyre a legjobb megoldásuk a prostitúció volt. Ilyen krízishelyzetek lehetnek például a munkahely elvesztése, hirtelen megváltozott munkaképesség (pl. baleset után) vagy a válás.

A fiatal prostituáltakra jellemző, hogy állami gondozásból kerültek ki és ez az első munkahelyük. Mivel sokan a nyolc osztályt sem végezték el, nincs lehetőségük más munkát végezni, így ez az egyetlen számukra elképzelhető forrásuk a megélhetésre.

### **2.3 A prostitúció típusai**

A prostitúció lehet országos, mely az adott ország határain belül történik és nemzetközi, amikor a tevékenység egy adott ország, esetünkben Magyarország, határain kívül zajlik. Ezen belül megkülönböztetünk kültéri, mely lehet védett övezeten belüli (olyan közterület, ahol a szexuális tevékenység jogilag nem folytatható) és védett övezeten kívüli (olyan közterület, ahol a prostituált jogszabály szerint szexuális tevékenységet végezhet), illetve beltéri prostitúciós tevékenységet is, amelyet négy csoportra tudunk osztani: internet, lakás, vendéglátóhely, szálloda. Azt, hogy egy prostituált melyik kategóriába tartozik, nagyban befolyásolja, hogy futtató vagy közvetítő által, esetleg egyedül dolgozik (Kovács, 2019).



1. ábra A prostitúció típusai

Ezen csoportok között megjelenik a hierarchikus elrendeződés, melynek legalján az utcai prostituáltak állnak. Ez a csoport a legveszélyeztetettebb is, bár számuk a 80-as évek vége óta jelentősen csökkent. A közterületen tevékenykedő prostituált nőkre a legjellemzőbb kábítószerhasználat, a védekezés hiánya, illetve ők azok, akik legkevésbé jelennek meg szűrővizsgálatokon is (Juhász és Csikvári, 2010).

A lakásban dolgozó prostituált személyek magasabb pozícióban helyezkednek el, mint az utcán dolgozó társaik. Ezek a prostituált nők gyakran kisebb csoportokban dolgoznak és könnyebben jutnak hozzá az orvosi ellátásokhoz, szűrővizsgálatokhoz.

Juhász és Csikvári 2010-es kutatásában a hierarchia tetején a szállodai és escort prostitúció szerepel, mivel őket éri a legkevésbé jogsértés és erőszak, illetve kisebb arányban vannak kitéve az egészségügyi problémáknak is. Véleményem szerint azonban az internetes prostitúció –

amit Juhász és Csikvári ebben a kutatásában nem említ – magasabb szinten helyezkedne el. Bár az interneten végzett prostitúciós tevékenységnek is vannak a sajátos problémái, különböző csoportjai és rétegei, a legtöbb interneten tevékenykedő személy egyedül dolgozik, így a legkisebb arányban jelennek meg náluk az egészségügyi problémák.

Ezzel szemben magas lehet azoknak az internetes prostituált nőknek a száma, akik a stigmatizációtól, diszkriminációtól való félelem miatt elmagányosodtak, közeli hozzátartozóiktól eltávolodtak, így náluk inkább a mentális problémák lehetnek kimagaslóak, ami a cyberbullyingnak vagy internetes zaklatásoknak is köszönhető.

## 2.4 Stigmatizáció

A prostituált személyek stigmatizációját Erving Goffman kanadai szociológus stigmaelmélete alapján szeretném bemutatni, mely 1963-ban jelent meg a *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity* című könyvében. Goffman szerint a stigma olyan társadalmi jelenség, amely az egyént valamely, a társadalom számára nem kívánatos tulajdonsága miatt a többiektől megkülönbözteti és elutasítja. Goffman értelmezésében a stigma hatására az egyén alacsonyabb státuszba kerül és gyakran eltávolodik a társadalom többi tagjától, tehát a stigma egyfajta „megszégyenített identitás”-t jelent, ami Goffman szerint kettős hatást gyakorol. Egyrészt eltorzítja az egyén önértékelését, ami társadalmi feszültségekhez vezet, másrészt pedig elutasítja az egyént a társadalmi normáknak való megfeleléstől.

Goffman három stigma-típust különít el:

1. Testi stigmák, amelyek valamilyen fizikai rendellenesség vagy testi eltérés hatására jönnek létre
2. Karaktertulajdonságokhoz kapcsolódó stigmák, melyek azok a tulajdonságok, amelyeket a társadalom nemkívánatosnak tart (pl. devianciák, függőség, pszichés betegségek)
3. Törzsi vagy csoportos stigmák, melyek az egyén származási, vallási, etnikai csoporthoz való tartozásából fakadó tulajdonságokat jelölik és nemcsak egyéneket, hanem egész csoportokat is érinthet (pl. rasszizmus)

A stigma lehetséges hatásai közé tartozik a sztereotípiák belsővé válása, amikor az egyén maga is elhiszi a róla alkotott negatív képet, ez jellemző a prostitúcióban érintett személyekre is.

A prostituáltak erős stigmatizáltsága nehezíti számukra a társadalomba való visszailleszkedést. Az előítéletek hatására nehezebben férnek hozzá egészségügyi szolgáltatásokhoz, támogatáshoz, képzési vagy egyéb munkalehetőségekhez, ami a társadalom számára is negatív következményekkel jár.

Goffman stigmaelmélete tehát rávilágít arra, hogy a prostitúció nem egyéni döntésekből fakadó jelenség, hanem a társadalmi elvárások és ítéletek által is meghatározott, melyek elősegítik a prostituált személyek társadalmi kirekesztődését.

A prostituált személyeket körülvevő sztereotípiák nemcsak társadalmi elutasítást erősítik, hanem gyakran a belsővé vált szégyenérzetet is fokozzák. A stigma hatására sok prostituált izolálódik, és kisebb eséllyel kér segítséget a megbélyegzéstől, sztereotípiáktól vagy a helyzetük súlyosbodásától való félelem miatt.

## **2.5 Nők elleni erőszak**

„A nők elleni erőszak bármely olyan, a nőket nemük miatt érő erőszakos tett, mely testi, szexuális vagy lelki sérülést okoz vagy okozhat nőknek, beleértve az effajta tettekkel való fenyegetést, valamint kényszerítést és a szabadságtól való önkényes megfosztást, történjen az a közéletben vagy a magánszférában.

Beleértendő, de nem korlátozandó a testi, szexuális és lelki erőszakra, melyet az áldozat a családon belül szenved el, ide értve a bántalmazást, a lánygyermekkel való szexuális visszaélést, ... a házasságon belüli nemi erőszakot...” (ENSZ Deklaráció a Nők Elleni Erőszak Megszüntetéséről, 1993)

A nők elleni erőszak áldozataival szemben a társadalom gyakran áldozathibáztató, mely alól a prostitúcióban részt vevő nők sem kivételek. Gyakran találkozunk azzal, hogy az erőszakot elkövető személy helyett a probléma okaként őt jelölik meg. Sokszor a bántalmazások áldozatai nem is pontosan emlékeznek arra, ami történt velük, ezáltal stressznek és bi-

zonytalanságnak vannak kitéve, ami miatt hajlamosak elhinni, hogy megérdemelték azt, ami velük történt (Sándor, 2015).

A bántalmazott személyekkel, prostituált nőkkal végzett szociális esetmunkánál alapvető, hogy kerüljük az áldozathibáztató magatartást, mivel ez az egyén elzárkózásához, bizalomvesztéséhez és önhibáztatásához, beszűküléséhez vezethet és mivel soha nem az áldozat a felelős azért, ami történt vele.

Az „erőszak ciklusa” fogalmat Lenore Walker amerikai pszichológus alkotta meg, mely segít megérteni a bántalmazó kapcsolatok dinamikáját és mely fogalom jól alkalmazható a prostitúcióban érintett nőkre is, illetve választ adhat arra a kérdésre, hogy mégis miért marad, miért folytatja még mindig ezt a tevékenységet? Walker azt mondja, hogy a párkapcsolati erőszak ciklikus, három szakaszra bontható:

1. feszültség felgyülemlése
2. erőszakkitörés
3. mézeshetek

Az első szakaszban megfigyelhető, hogy a bántalmazó fél egyre gyakrabban hibáztatja az áldozatát, mindenbe beleköt, verbálisan bántalmazni kezdi partnerét, melynek hatására az áldozatok azt érezhetik, hogy tojás-héjon járkálnak, igyekeznek partnerük kedvében járni és mindenben megfelelni az elvárásainak. A feszültség végül az erőszak kitöréséig fokozódik, mely erőszakhoz vezet, ami lehet verbális vagy testi erőszak is. A bántalmazást követi az úgynevezett mézeshetek időszaka, melynek idején a bántalmazó megbánást mutat, bocsánatot kér, ajándékokkal lepi el áldozatát, ígéreteket tesz, majd ezt a szakasz ismét a feszültségek felgyülemlése követi. A bántalmazási folyamatra továbbá az is jellemző, hogy a bántalmazó egyre súlyosabb, egyre erőszakosabb eszközökhöz nyúl az erőszakkitörés időszakában és a szakaszok egyre gyorsabban következnek egymás után, amely könnyen az áldozat halálához is vezethet (Horváth, 2016). Ezt a modellt alkalmazhatjuk a prostitúcióban érintett nők esetében is, mivel sokan hasonló ciklikus bántalmazáson mennek keresztül akár a futtatóik, akár a klienseik által.

A prostitúcióban az erőszak ciklikussága jellemző lehet a futtató és a prostituált, de egyes esetekben a kliens és a prostituált között is. Az aláb-

biakban azt szeretném bemutatni, hogy hogyan illeszthető ez a modell a prostitúcióban megélt erőszakra.

A feszültség felépülésének időszakában a prostituáltak állandó feszültséget élhetnek át, mivel kiszámíthatatlan, hogy mikor történhet meg a munkájuk során újabb erőszak. A futtatók esetében ez lehet az, amikor elégtelenséget fejeznek ki a prostituált személy bevételeivel vagy viselkedésével kapcsolatban. Ekkor a prostituált személy próbál megfelelni az elvárásoknak annak érdekében, hogy elkerülje az erőszak kibontakozását. A kliensek esetében a prostituált személy az ügyfél kiszámíthatatlan viselkedésével kapcsolatban érezhet félelmet.

Az erőszak kitörésének szakaszában valósul meg a bántalmazás, ami lehet akár fizikai bántalmazás, fenyegetés vagy szexuális erőszak is. A futtatók gyakran büntetésként alkalmazzák, gyakoribb náluk a fizikai erőszakkitörés, míg a kliensek esetében jellemzőbb a szexuális bántalmazás például olyan esetekben, amikor a prostituált nő nem hajlandó valamilyen tevékenység elvégzésére.

A mézeshetek szakasza a prostitúciós tevékenységnél nehezebben megfogható, de gyakran itt is megjelenik: a futtató kedvesebbé válik, jobb bánásmódot, több pénzt ígér a prostituált személynek, ha engedelmesebben viselkedik. Gyakran dicséri a prostituált külső tulajdonságait. A kliensek esetében is előfordulhat, hogy bocsánatot kérnek, magas összegű borraalót adnak megbánásuk kifejezésére, mely átmeneti enyhülést ad. Látszólagos nyugalmi időszak alakult ki, majd a feszültség újra növekedni kezd, a prostituált személy ismét kiszolgáltatott helyzetbe kerül és a bántalmazás kezdődik előlről.

A prostituált nők gyakran erősebben ki vannak téve ennek a ciklikus bántalmazásnak, hiszen hiába szabadulnának futtatójuktól vagy klienseiktől, nincs lehetőségük segítséget kérni és továbbra is ki lesznek téve a bántalmazás fenyegetettségének. Ez az állandó ciklus nagy hatást gyakorol az áldozat mentális és testi egészségére is, mely hosszútávon erős traumatizációt okoz.

A prostitúcióval kapcsolatos kutatások kimutatták, hogy a prostitúció gyakran jár a nők elleni fizikai, érzelmi és szexuális erőszakkal. A prostituált nők számos esetben olyan helyzetekben találják magukat, ahol

bántalmazással vagy kizsákmányolással szembesülnek, ami részben társadalmi státuszukból, részben pedig a munkájukból fakad.

Emellett azok, akik jelenleg prostituáltként dolgoznak, gyakran vannak kitéve a klienseik és a futtatóik részéről érkező fenyegetéseknek, bántalmazásnak vagy szexuális visszaélésnek. Az erőszaknak való erős kitettséget súlyosbítja, hogy a prostituáltak bántalmazása sok esetben kevésbé látható és ritkán kerül nyilvánosságra. Raymond (2018) szerint a prostitúció egy olyan iparág, ahol a nők rendszerszintű tárgyiasítása történik, mely lehetővé teszi azt, hogy ezeket a nőket bántalmazzák és kizsákmányolják.

A prostitúció bűncselekményhez, emberkereskedelemhez és egyéb jogsértésekhez is kapcsolódhat, amelyek során az áldozatok gyakran nem tudnak jogi segítséget kérni, mert stigmatizáltak vagy mert félnek az esetleges következményektől, mely bátorítja a futtatót – bántalmazót – arra, hogy visszaéljen hatalmával.

Kimondható, hogy a prostituáltak gyakran a prostitúció kriminalizálása és a társadalmi elítélés miatt kevésbé mernek feljelentést tenni, vagy segítséget kérni a hatóságoktól (Vaskuti, 2016).

Összességében elmondható, hogy a prostitúció és a nők elleni erőszak közötti kapcsolat komplex, és egyben megköveteli a bántalmazott nők védelmének hatékonyabb, empátikusabb megközelítését a szociális munka során.

### **3. Prostitúció és mentális egészség**

Szoros kapcsolat van a prostitúció és a mentális egészség között. A prostituált személyek gyakran olyan mentális problémákkal szenvednek, mint a poszttraumás stressz zavar, depresszió, szorongás, öngyilkossági gondolatok, különböző személyiségzavarok és szenvedélybetegségek. Ezek a mentális problémák részben a stigmatizáltságból, kirekesztettségéből, részben pedig a prostitúciós tevékenységből fakadó, illetve a korábbi élet feldolgozatlan traumáiból fakadnak.

A prostitúcióban résztvevő személyek komoly egészségügyi kockázatoknak vannak kitéve mind testi mint lelki egészség szempontjából. A prostitúcióban érintett nőknél nagyobb százalékban mutatkoztak depresszióra, szorongásra és stresszre utaló jelek, gyakrabban alakul ki ná-

luk poszttraumás stressz zavar is. A prostituált nők nagy százalékát érte már fizikai erőszak, nagy részük számolt már be szexuális bántalmazásról is (Jung, Y. E., Song, J. M., Chong, J., Seo, H. J., & Chae, J. H., 2008). Mindemellett magas arányban jelenik meg a prostituáltak körében a szerhasználat és a szenvedélybetegségek problémája is. Az alábbi alfejezetekben ezek kapcsolatát fogom bemutatni.

### **3.1 poszttraumás stressz zavar a prostituáltak körében**

A poszttraumás stressz zavar (PTSD – post traumatic stress disorder) 1980-ban került be a DSM-III-ba. PTSD alakulhat ki az egyént érő traumatikus esemény után, amit, ha nem kezelnek megfelelően, szorongáshoz, depresszióhoz, súlyos esetben pedig öngyilkossághoz is vezethet (Várkonyi, 2009). Herman (2003) szerint a traumatikus esemény hatására a korábban jól működő kognitív sémák, amelyek addig értelmet, irányt és védeltséget nyújtottak a személynek, többé nem működnek.

Tehát a prostitúció alatt megjelenő erőszakos cselekmények is vezethetnek poszttraumás stressz zavarhoz. A prostituált személyeket gyakran gyötrik emléketörések, szorongás, depresszió és különböző alvászavazok, az erős traumáknak való kitettség miatt a múlthoz és a jövőhöz nehezen kapcsolódnak. Súlyos esetben öngyilkossági krízis is fennállhat.

A poszttraumás stressz kialakulásának rizikófaktora lehet a gyermekkori trauma, mentális egészséggel kapcsolatos problémák, családi problémák és a függőség, melyek a prostitúció rizikófaktorai is, hiszen sok nő számol be gyermekkori szexuális visszaélésekről, melyről sokan mondják azt, hogy szerepet játszott abban, hogy prostituálttá váljanak.

### **3.2 A szexuális erőszak, mint a prostitúció kialakulásának oka**

Nagy az összefüggés a prostitúció és a gyermekkori erőszak között, melyet Meyerding-James mutatott ki 1978-ban. Tanulmánya szerint megállapítható, hogy a prostitúció kiváltó oka lehet a gyermekkori szexuális bántalmazás és a szexuális erőszak. Hunter és Finkelhor kutatási eredményei azt támasztották alá, hogy nincs különbség a gyermekkorban és a felnőttkorban átélt abúzus között, de a gyermekek későbbi fejlődésére, életére sokkal nagyobb hatást gyakorol a korai években elszenvedett trauma. Ide kapcsolódik még Finkelhor (1987) Traumagenic című modellje is, mely rávilágít arra, hogy a prostituált személyek kapcsolatait árulás, meg-

bélyegzés, szexuális bántalmazás és tehetetlenség jellemzi, illetve ezek jelenléte tovább nehezíti helyzetüket és a prostitúcióból való kilépést.

A gyermekkori bántalmazás áldozatai gyakran alacsony önértékeléssel, kisebb önbecsüléssel rendelkeznek, mely a későbbi életükben nagyban befolyásolja az önálló döntéshozatalukat, ezáltal a prostitúcióba való belépéssel kapcsolatos döntéseiket is (Farley, 2003). Nagy az összefüggés a prostitúció és az emberkereskedelem között: az emberkereskedelem sok esetben szexuális erőszakkal, bántalmazással kezdődik, melynek célja, hogy megtörje az áldozatot. Ez bizonyítja, hogy sokan nem önként választják a prostitúciót, hanem valamilyen kényszer, például emberkereskedelem hatására kerülnek bele.

Sok prostituált nő számol be korábbi bántalmazásról, ami növeli ezen személyek kiszolgáltatottságát és esélyét arra, hogy a prostituálttá váljanak. Több tanulmány is bizonyítja, hogy a prostitúcióval foglalkozó nők körülbelül fele szenvedett már el fizikai vagy szexuális erőszakot, a prostitúcióba való bekerülése előtt (Kovács, 2020).

Hatalmas a társadalmi stigmatizáció a szexuális erőszakot elszenvedő személyek irányába, mely által az áldozatok gyakran áldozathibáztatás elszenvedőivé válnak és kevesen jutnak el az áldozatsegítésig, így különböző mentális zavarok alakulhatnak ki náluk. Ezek a mentális problémák később hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az egyén egyfajta „menedékként” élje meg a prostitúciót. Az áldozatok gyakran ezáltal azt érzik, hogy kontrolljuk van az életük felett, mivel az általuk elszenvedett traumák hatására nem képesek más, egészségesebb megoldásokat keresni (Seidman, 1991). Kathleen Barry, feminista kutató is kiemeli, hogy strukturális kapcsolat van a szexuális erőszak és a prostitúció között, melyet a patriarchális társadalom tart fent.

A feminista nézetek szerint a prostitúció a nőket érő szexuális erőszak és kizsákmányolás egy formája is, melynek fenntartója a társadalmi berendezkedés.

### **3.3 Szenvedélybetegség a prostituált személyek körében**

A prostituált személyek körében gyakran megjelennek a különböző szenvedélybetegségek is, mint például az alkohol- vagy a drogfüggőség, melyek szoros összefüggésben vannak a prostituált személy mentális egészségével, annak problémáival. (Farley, 2004) A szerhasználat segít az

egyénnek az érzelmek tompításában, ezáltal a stresszel, fájdalommal való megküzdésben sokszor használt megküzdési mechanizmus. A prostitúcióban érintett nőknél sincs ez másképp: gyakran a különböző szerek segítik őket a munkával járó mentális terhekkel való megküzdésben.

A prostitúciós tevékenység mellett persze fontos szerepe van az egyén életében korábban elszenvedett traumáknak is, ami fokozza a szenvedélybetegség kialakulásának kockázatát. A prostitúcióban érintett nők nagy része – ahogy már a fejezet elején is bemutattam – szenvedett már el valamilyen egyéb traumát, például szexuális erőszakot vagy bántalmazást, ezen traumák és a munkájukkal járó fájdalmak enyhítésére szolgálhatnak a különböző szerek. Mivel a prostitúcióban érintett nők minden irányból egyfajta elutasítást, stigmatizációt tapasztalnak, legtöbbször elszigetelve él a társadalom többi tagjától, ezáltal nem kapják meg a megfelelő támogatást szenvedélybetegségük kezeléséhez. Tehát a prostitúcióban érintett nők rehabilitációja különösen nehéz feladat, melynél nagyon fontos figyelembe vennünk az egyén különleges szükségleteit. (Farley, 2004)

A szenvedélybetegségből való kilábalás azonban nemcsak a prostituáltak munkájával kapcsolatos nehézségek miatt kemény és hosszantartó feladat, hanem a gazdasági okok miatt is. Azok a prostituált nők, akik valamilyen szer függése alatt élnek, gyakrabban esnek a munkahelyi kihasználás áldozatává, mind a kliensek, mind pedig a futtatók felől is. (Shannon-Strathdee, 2009)

Tehát a szociális munkásoknak kulcsfontosságú szerepe van a szenvedélybetegséggel élő prostituált személyek rehabilitációjában, melynél kiemelten fontos szempont az, hogy a prostituált személy minden szükségletével integráltan foglalkozzon: testi- és mentális egészség, traumafeldolgozás, társadalmi reintegráció, stigmatizáció és a prostitúciós tevékenység egyéb kockázatai (Shannon-Strathdee, 2009). Ez az integrált megközelítés Farley (2004) szerint lehetővé teszi azt, hogy egyszerre foglalkozzunk a prostituált szenvedélybetegségével és mentális egészségével is.

A prostituált nők gyakran szenvednek a munkájuk során átélt traumáktól, ami hozzájárulhat a szenvedélybetegségek kialakulásához (Farley, 2004). Ezért fontos célunk, hogy ne csak a szenvedélybetegséggel foglalkozzunk, hanem annak okával is, vagyis a prostitúciós tevékenységből fakadó trau-

mákra is. Itt megjelenik a depresszió, szorongás és a PTSD kezelése is, melyek tüneteként szintén megjelenhet a szerhasználat. Mindemellett nagyon fontos, hogy a szociális esetmunkát és a rehabilitációs programokat ne egy adott séma alapján végezzük, hanem az egyén szükségleteinek, egyéni problémáinak megfelelően alakítsuk. Ennek célja, hogy a prostituált személy készségeit, képességeit olyan szintre fejlesszük, ahol egyedül is képes az esetlegesen felmerülő problémákkal való egészséges megküzdésre. Ehhez persze a prostituáltakkal végzett szociális munka egyik lényeges eleme a prevenciós programok, foglalkozások biztosítása is, melyek csökkentik a függőségek kialakulásának kockázatát és segítenek a egészséges megküzdési módszerek kialakításában (Brennan, 2007).

A prostituált személyekkel végzett szociális munkában és rehabilitációjában ezáltal fontos szerepe van a multidiszciplinaritásnak, tehát a különböző szakemberek együttműködésének.

#### **4. A transznemű nők és a prostitúció**

A transznemű fogalom azokat a személyeket jelöli, „... akiknek a nemi identitása és/vagy a nemi önkifejezése eltér a születésükkor kijelölt nemtől” (Buzsáki, 2022). Tehát a transznemű nők születésekor kijelölt neme férfi és női nemi identitással rendelkeznek. A nemi nonkonformitás sok stigmával jár, ami kisebbségi stresszhez vezethet. A kisebbségi stressz elméletét Ilan Meyer dolgozta ki, melynek a lényege, hogy a szexuális vagy nemi kisebbségekhez tartozó személyek a társadalmi stigmatizációjukból adódóan túlzott stressznek vannak kitéve, ami hozzáadódik a mások által is általánosan megtapasztalt stresszhez. Ezáltal az elmélet azt feltételezi, hogy a szexuális és nemi kisebbségekhez tartozó személyek több stresszt tapasztalnak meg, mint heteroszexuális vagy cisznemű társaik. A prostitúcióban érintett transznemű nők tehát duplán stigmatizáltak: a nemi non-konformitásuk és a prostitúcióban való érintettségük miatt is.

A transzegészségügyben fontos szerepe van még a nemi diszfóriának, ami a transznemű személy születésekor megállapított neme és nemi identitása közötti eltérésekből fakadó elégedetlenséget, szorongást, megfelelési kényszert jelenti. Azok a transz nők, akik prostituáltként dolgoznak, kaphatnak egyfajta megerősítést a nemi identitásukban, nőiességük-

ben, mely magyarázatként szolgálhat ahhoz, hogy miért folytatnak sokan prostitúciós tevékenységet.

Külföldi kutatások alapján bizonyítható, hogy a transznemű prostituált személyek gyakrabban válnak bántalmazás és erőszak áldozatává nemcsak munkájuk, de családi kapcsolataik, hivatalos ügyintézők során és különböző szakemberek által is. Nagyobb az esélyük arra, hogy elkapják a HIV-fertőzést, viszont annál kevesebben tudnak eljutni szűrővizsgálatokra, prevenciós foglalkozásokra. A transznemű személyek az élet sok területén tapasztalnak diszkriminációt, például a lakhatásukban, álláskeresésnél, oktatásnál és az egészségügyben is, ami szintén hozzájárul ahhoz, hogy minimális segítség jut el hozzájuk (Nuttbrock, 2018). Ezért fontos, hogy nagyobb megértéssel és odafordulással legyünk azok felé a transznemű személyek, főként transz nők felé, akik prostituáltként dolgoznak.

A transznemű nők helyzete a prostitúcióban különösen összetett, mivel számos társadalmi, gazdasági és jogi tényező befolyásolja a transznemű személyek helyzetének alakulását. A transznemű nők gyakran találkoznak diszkriminációval, stigmatizációval, illetve sokszor ők is marginalizált társadalmi rétegből származnak, ami hozzájárul ahhoz, hogy sokan a prostitúcióhoz folyamodnak a megélhetés érdekében.

A transznemű nőknek rengeteg előítéllettel kell szembenézniük, melyek miatt nehezen találnak munkát, megélhetési forrásaik korlátozottá válnak és kénytelenek alacsonyabb jövedelmű, nem megbízható munkákat vállalni. Sokuk számára az egyetlen lehetőséget a prostitúció jelenti, ami biztosítja számukra a gyors jövedelemszerzést, bár rengeteg kockázattal jár számukra.

A szociális munkásoknak és a civil területen dolgozó szakembereknek nagyon fontos szerepe van a transznemű személyek támogatásában és a prostitúcióból való kilépés segítésében. A transznemű nőknél fontos figyelembe venni a speciális szükségleteket annak érdekében, hogy a társadalmi reintegráció sikeres legyen. Mindemellett az önérvényesítés elősegítésében és az empowermentben is kulcsszerepet játszik az a szociális munkás, aki transznemű prostituált nőkkel dolgozik.

A transznemű prostituált személyekkel végzett szociális munkában is fontos szempont a sajátos szükségletek figyelembevétele, mint például a jogi és az egészségügyi szükségleteik. A transznemű prostituált nők külö-

nős veszélynek vannak kitéve a transzfóbia miatt, mely a kliensek, a futtatók, de a segítő szakemberek, illetve a rendőrök oldaláról is megjelenhet. Ezáltal elengedhetetlen, hogy a szociális munkások befogadó környezetet biztosítsanak transznemű klienseik számára.

#### **4.1 A szociális munkás speciális feladatai a transznemű személyekkel végzett munkában**

A szociális munkásokat egyetemi képzésük során minimálisan készítik fel az LGBTQ+, különösen a transznemű személyekkel végzett segítő tevékenységre, így még nehezebb feladat annak meghatározása, hogy a transznemű prostituált személyeknél milyen protokollt kellene követnie a szociális munkásoknak. A transz személyek identitásával kapcsolatos tudáshiány miatt a szociális munkások hajlamosak arra, hogy az transznemű embereket káros tévhitekkel és negatív előítéletekkel ruházza fel (Morrow és Messinger, 2006). A transznemű személyeknél is fontos az odafigyelés, a tisztelet és az elfogadás megléte, illetve ugyanúgy vonatkoznak rájuk a szociális munka etikai kódexében leírt elvárások, mint más klienseknél. Természetesen a transznemű személyeknél, ahogy más kisebbségi csoportoknál is, megjelennek a speciális szükségletek, melyekre a szociális munkásoknak kellő odafigyeléssel és szaktudással kell tudnia reagálni.

A transznemű személyekkel végzett szociális munkában is fontos szerepe van az empowermentnek és a transz személyek hangjának, ugyanis ez „maximalizálja a transz emberek erejét” (Hill, 2005 107. o.). Siverkog (2014) szerint a klienseknek joga van eldönteni és definiálni a saját identitásukat, melyet a szociális szakember köteles elfogadni és tiszteletben tartani annak érdekében, hogy kialakulhasson a bizalom és elkezdhessék a közös munkát. A társadalom hajlamos a gyakorlatokat csakis a bináris nemi keretek között értelmezni, melynek legnagyobb áldozatai a transznemű személyek, akik csak azt szeretnék, hogy felismerjük: vannak nemek a bináris rendszeren (tehát csak nő vagy csak férfi) kívül is (Asakura, 2020).

A transznemű személyekkel végzett szociális munkában kiemelt helyen szerepel a személyközpontú megközelítés, melynek egyik képviselője Carl Rogers. A szemlélet non-direktív, illetve fontos eleme, hogy a klienst egyenrangú félként tekintjük, aki aktív és felelős résztvevője a folyamat-

nak. Rogers hangsúlyozza, hogy a szakember nem a kliens irányítója, nem szakértője a kliens életének. Ez a szemlélet segíthet a kliens tapasztalatainak megértésében és a teljes odafordulás és figyelem megvalósításában.

Kiemelkedő szerepe lehet még az affirmatív megközelítés elterjedésének is, ami az úgynevezett megerősítő viszonyultást jelenti. Az Amerikai Pszichológiai társaság létrehozott egy gyakorlati útmutatót az LMBTQ+ emberekkel folytatott terápiás munkához, mely több affirmatív megközelítéshez kapcsolható pontot tartalmaz:

- a társadalmi stigmatizáció, előítélet, stresszforrásként történő figyelembevétel, biztonságos környezet kialakítása
- szakemberként fontos megérteni, hogy az LMBTQ+ identitást nem lelki vagy mentális zavar
- fontos megérteni a szexuális irányultság és a nemi identitás közötti különbségeket
- a jelenlegi társadalom és politikai berendezkedés LMBTQ+ személyekre tett hatásainak megértése
- a kliens biztonságérzetének növelése, a stressz csökkentése, erőforrásainak fejlesztése
- fontos a szakember tapasztalata, képzettsége az LMBTQ+ emberekkel kapcsolatban
- az LMBTQ+ személyek egyéni tapasztalatainak, szükségleteinek felismerése, megértése
- a családokkal végzett munkánál fontos, hogy a szakember támogassa és segítse elő a családban élő LMBTQ+ személy elfogadását

Ezt a listát Ritter Andrea azzal egészítette ki, hogy az LMBTQ+ emberekkel végzett munkánál kiemelten fontos az előítélet-mentes kommunikáció, illetve a homofób megjegyzések, általánosítások kerülése (Ritter, 2014). Az affirmatív nézet elterjedése a szociális munkára is nagy hatással lehet, mely segítheti az LMBTQ+, kiemelten a transznemű személyek támogatását

## **5. A szociális munka és a prostituált személyek segítése**

A prostituált személyekkel végzett szociális munka egy speciális és komplex terület, mely egyszerre próbálja kezelni a prostituáltak társadalmi, pszichológiai és a jogi problémáit. Ennek a közös munkának célja a prostitúcióban érintett személyek támogatása mellett a társadalmi egyenlőt-

lenségek csökkentése, valamint az őket érő stigmatizáció elleni küzdelem is.

A mai Magyarországon a prostituált személyek nagy része nem részesül szociális ellátásban vagy áldozatsegítésben (Betlen, 2013), pedig szociális intézmények egyik feladata, hogy felismerje a társadalmi problémákat, megelőzze a kirekesztődést és az egyéneknek, csoportoknak a szükségleteikhez igazodó segítséget biztosítson. A szociális munka központi feladata a kríziskezelés, esetkezelés, tanácsadás, különböző szolgáltatókhoz való hozzáférés elősegítése (Czibere-Mester, 2020), melyek elengedhetetlen elemei a prostituált nőkkel végzett munkának.

A prostituált személyek segítése során különösen fontos az empowerment alkalmazása, mely azt jelenti, hogy a prostituált személyt nem egy alárendelt szerepben helyezzük el, hanem szociális munkásként segítjük őt saját élete irányításában és a döntések tudatos meghozatalában. Az empowerment fontos eleme, hogy a szociális munkás együtt dolgozzon a klienssel, bevonja őt a döntés folyamatába, mindemellett biztosítva számára a megfelelő információkat és erőforrásokat. Ehhez az elmélethez sorolhatjuk a Lena Dominelli által leírt Elnyomás elleni gyakorlatot (Anti-Oppressive Social Work Theory) is, mely megjelenhet a prostituáltakkal végzett szociális munkában. Dominelli szemléletének lényeges eleme a társadalmi egyenlőtlenségekkel szembeni küzdelem. A gyakorlat kiemelt célja, hogy támogassa és megvédje a marginalizált csoportokat, mint például az LMBTQ+ közösséget és a különböző kisebbségi csoportokat, így például a nőket is. Dominelli szerint ebben kiemelkedő szerepe van a szociális munkásoknak, akik nem erősíthetik a társadalom elnyomó struktúráit.

A prostituált nőkkel végzett szociális munkában fontos figyelembe venni a feminista elméleteket is, melynek alapja hasonló a Dominelli által leírt elnyomás elleni gyakorlatéhoz. A feminista szociális munka elsődleges céljai között is szerepel a társadalmi felépítés és a hatalmi viszonyok kritikája (Barry, 1995). Ahogy azt már korábban a szenvedélybeteg prostituáltakkal végzett szociális munkánál is leírtam, a feminista nézeteknél is fontos szerepe van az integrált szociális esetmunkának, vagyis a prostituált nők egyéni szükségleteivel integráltan kell dolgoznunk. Ide tartozhat a traumafeldolgozás, elnyomás elleni küzdelem, a prostitúcióval kapcsolatos kialakult nézetek, társadalmi diskurzus alakítása (Farley, 2003). Dominelli elméletében megjelenik az interszekcionalitás fogalma, mely-

nek itt is fontos szerepe van, ugyanis segíthet megérteni a prostituáltak különböző megéléseit annak tekintetében, hogy a prostitúcióban való érintettségük mellett milyen kisebbségi csoporthoz tartoznak. Például nem mindegy, hogy transznemű prostituált nőről beszélünk vagy egy roma családból származó prostituált nőről, ugyanis mindkettőjüknek más lesz a megélése a tevékenységgel kapcsolatban.

Az interszekcionalitásra, ezáltal a prostitúción belüli kisebbségek segítésére is, válasz lehet a közösségi szociális munka, mely közösségi szinten segíti a különböző csoportokat problémáik kezelésében, az egyenlőtlenségeik csökkentésében és a közösségfejlesztésben. A közösségi szociális munka célja, hogy megerősítse az adott közösséget, illetve előmozdítsa a társadalmi igazságosságot.

A prostituált személyekkel végzett szociális munkának a legfontosabb feladata a közösségfejlesztés, mivel ezek a közösségek gyakran szétesettek és elnyomottak. Annak érdekében, hogy a közösség tagjai hozzáférhessenek a megfelelő erőforrásokhoz és a tagok között szolidaritás, esetleg összetartó csoport alakuljon ki, fontos a közösségi szociális munka behozatala a prostituáltakkal végzett munkába.

A prostituált személyekkel végzett esetmunka folyamatában alkalmazható eljárás a szociális munka egyik alapvető módszere, a segítő beszélgetés, ami egy non-direktív eljárás. A segítő beszélgetés Carl Rogers nevéhez köthető, elsődleges célja nem az önismeret-fejlesztése, hanem „a kliens viszonylagos kontroll élményének megélése” (Hegyesi-Talyigás, 2021 196. o.), ezáltal a belső erőforrások fejlesztése.

A prostituált nők gyakran elvesztik én-erejüket, bizalmatlanok önmagukban és másokban egyaránt, életük irányítása felett kontrollvesztettnek érezhetik magukat. A prostitúciós tevékenységben érintett személyekkel végzett esetmunkánál sokszor építő jellegű lehet a segítő beszélgetés során szerzett kontrollézés megtapasztalása.

Fontos szerepe van még a prostituált személy megfelelő tájékoztatásának is, ami sok esetben a szociális munkás feladata. A prostituált nők egy része – marginalizált helyzetéből, alacsony iskolázottságából adódóan – előfordul, hogy nem megfelelően tájékozott a prostituáltakat érintő egészségügyi, mentális és egyéb kockázatokkal kapcsolatban. Ennél a feladtnál kiemelten fontos, hogy a szociális munkás tudásához mérten és

az egyén szintjének megfelelően tájékoztassa őt, mely megvalósulhat a konzultáció, de akár különféle prostituált személyeket célzó prevenciók foglalkozások során is.

Mivel Magyarországon a prostitúció dekriminalizált, azonban nem legális, ezért nehéz feladatok elé állít minket a prostituált személyek áldozatsegítésében (Tamási, 2014). Ma Magyarországon az egyik prostituáltak személyek áldozatsegítésével foglalkozó szervezet a Névtelen Utak Alapítvány. Kiemelt céljuk, hogy a szexuális kizsákmányolás áldozatai visszanyerjék erejüket és méltóságukat a társadalom teljes értékű tagjaként. Ennek elősegítéséhez védett házakat, rehabilitációs programokat, illetve társadalmi reintegrációs és megelőző foglalkozásokat koordinálnak, ahol a prostituált nők problémáival integráltan foglalkoznak.

Abban, hogy a szociális szakemberek megfelelően tudják támogatni a prostitúcióban érintett nőket, döntő szerepe van a prostitúció jogi szabályozásának, mely Magyarországon egyelőre eléggé bizonytalan. Ez a nézőpont nem segíti a szakembereket a megfelelő protokoll kifejlesztésében, mivel az egyik oldalon megjelennek a prostitúciót munkaként elismerő nézetek, míg a másik oldalon a prostituált nőket, mint áldozatot említik (Tamási, 2014). A jogi keretek hiánya miatt az áldozatsegítő szervezeteknél főleg az emberkereskedelem és a gyerek prostitúció áldozatai jelennek meg (Tamási, 2014), pedig nyilvánvaló, hogy nemcsak ők tartoznak az áldozatok körébe.

## **6. Összegzés**

Tanulmányom középpontjában a prostituáltakkal végzett szociális munka áll. A kutatásom célja az volt, hogy feltérképezze a prostituáltak társadalmi helyzetét, illetve a szociális munkások feladatait a segítő tevékenység során.

A szociális munkásoknak kulcsfontosságú szerepe van a prostituáltak társadalmi reintegrációjában és a problémáik megértéséhez szükséges szakmai támogatásában. Fontos szerepe van az integrált vagy átfogó megközelítésnek is, mely figyelembe veszi a prostituáltak egyéni igényeit és életkörülményeit, valamint speciális szükségleteiket is, ezáltal segítve a rehabilitációjukat. A szociális szakembereknek olyan módszereket kell alkalmazniuk, amelyek az érzelmi és a szociális támogatás mellett figyelembe veszik a prostituált személyek jogi és egészségügyi helyzetét is.

## 7. Irodalom

American Psychologist (2012) *Guidelines for Psychological Practice with Lesbian, Gay and Bisexual Clients* 67. 1. 10–42.

Asakura, K., Lundy, J., Black, D., Tierney, C. (2020) *Art as a transformative practice: A participatory action research project with trans\* youth*. *Qualitative Social Work*. 19(5–6) 1061–1077.

Barry, K. (1995). *The Prostitution of Sexuality: The Global Exploitation of Women*. New York University Press.

Batsyukova, S. (2007) *Prostitution and Human Trafficking for Sexual Exploitation*. *Gender Issues* 2007. 46–50. o.

Betlen Anna (2007) *A férfi ősi jussa. Társadalmpolitikai érvek a prostitúció legalizálása ellen*. II. Ezredvég, 17. 3. 75–87.

Betlen Anna (2013) *Prostitúció és emberkereskedelem a szociális ellátásban és a gyermekvédelemben Magyarországon*. Budapest: ESZA Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft.

Buzsáki, R.: *A transznemű emberek jogai Magyarországon*. Háttér Társaság. <https://hatter.hu/sites/default/files/dokumentum/kiadvany/hatter-szervezeti-transzjogok-16x16-online.pdf> (utolsó letöltés: 2024.11.01.)

Czibere, K., és Mester, D. (2020). *A magyar szociális szolgáltatások és főbb jellemzőik 1993 és 2018 között*. Budapest: Társadalmi Riport 2020, TÁRKI 434–449.

Dominelli, L. (2002) *Anti-Oppressive Social Work*. Palgrave Macmillan

Farley, M (2003): *Prostitution and the Invisibility of Harm.. Women & Therapy*. Vol 26, No. 3-4. 247-280.

Farley, M. (2004). *Preface: Prostitution, trafficking, and traumatic stress*. *Journal of Trauma Practice*, 2(3-4) 17–28.

Farley, M., Cotton, A., Lynne, J., Zumbek, S., Spiwak, F., Reyes, M. E. és Sezgin, U. (2004). *Prostitution and trafficking in nine countries: An update on violence and posttraumatic stress disorder*. *Journal of Trauma Practice*, 2(3–4) 33–74.

Forrai Judit (1990) *A prostitúció reformterve a francia forradalom idején*. *Orvosi Hetilap*, 131. 12. 641–643.

Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.

Hegyesi, G. és Talyigás, K. (2021) *A szociális munka elmélete és gyakorlata 7. kötet*. In: MTA Szociológiai Tudományos Bizottság Szociális Munka Albizottság

Hill, D.B. (2005) *Trans/gender/sexuality: a research agenda*, *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 18(2) 101–109.

- Horváth, É. (2016) *Szexuális erőszak. Információk áldozatoknak, túlélőknek és segítőknek.* NANE Egyesület [https://nane.hu/wp-content/uploads/0408\\_keret\\_kiadva%CC%81ny\\_web.pdf](https://nane.hu/wp-content/uploads/0408_keret_kiadva%CC%81ny_web.pdf) (utolsó letöltés: 2024.11.08.)
- Juhász, J. – Csikvári, J. (2010) *Középpontban a prostituáltak alapvető jogai: háttérkutatás az oktatási program előkészítésében.* Budapest: Panta Rhei Társadalomkutató Bt.
- Jung, Y. E., Song, J. M., Chong, J., Seo, H. J., & Chae, J. H. (2008). *Symptoms of posttraumatic stress disorder and mental health in women who escaped prostitution and helping activists in shelters.* Yonsei medical journal, 49(3) 372–382.
- Katona, N. (2017). *Szégyen és hallgatás: A kutató szerepe a prostitúció elbeszélésében.* Szociológiai Szemle, 27(2).
- Kovács, I. (2019). *A prostitúció jelensége és társadalmi kontrollja napjainkban.* Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 17.
- Kovács, I. (2020) *A prostitúció mint munkavégzés megítélése. Vélemények a résztvevők szemével.* Magyar Rendészet. 20.4 111–131.
- Meyer, I. (2003) *Minority Stress and Mental Health in Gay and Lesbian Populations: A conceptual Framework.* Psychology Bulletin, 129(5) 674–697.
- Morrow, D. F., és Messinger, L. (2006) *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual, and transgender people.* Columbia University Press.
- Namaste, V. (2000). *Invisible lives: The erasure of transsexual and transgendered people.* University of Chicago Press.
- Nuttbrock, L. (Ed.). (2018). *Transgender sex work and society.* Columbia University Press.
- Raymond, J. (2018) *Violence against Women in Prostitution.* In. *Dignity: A Journal of Sexual Exploitation and Violence*, 35–58.
- Raymond, J. G. (1998, January). *Prostitution as violence against women: NGO stonewalling in Beijing and elsewhere.* In. *Women's studies international forum* 21 1 1–9.
- Ritter Andrea (2014) *Melegek. Ismeretlen ismerősök a 21. században.* Budapest: Corvina
- Rogers, M. (2016) *Breaking down barriers: exploring the potential for social care practice with trans survivors of domestic abuse,* *Health & Social Care in the Community*, 24(1) 68–76.
- Sándor, B. (2015) *Miért marad?* NANE Egyesület [https://nane.hu/wp-content/uploads/miert\\_marad\\_2015.pdf](https://nane.hu/wp-content/uploads/miert_marad_2015.pdf) (utolsó letöltés: 2024.11.08.)
- Seidman, I. (1991) *Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences.* New York: Teachers College Press
- Seidman, S. (1991). *The Social and Psychological Identity of Prostitutes.* *Journal of Social and Personal Relationships*. 8(2), 243–255.

Shannon, K., Strathdee, S. A., Shoveller, J., Rusch, M., Kerr, T., & Tyndall, M. W. (2009). *Structural and environmental barriers to condom use negotiation with clients among female sex workers: implications for HIV-prevention strategies and policy*. *American journal of public health*. 99(4) 659–665.

Siverskog, A. (2014) *'They just don't have a clue': transgender aging and implications for social work*, *Journal of Gerontological Social Work*, 57(2-4) 386–406.

Szociális Szakmai Szövetség (2022) *Szociális Munka Etikai Kódexe*. [https://tamogatoweb.hu/letoltes2022/etikai\\_kodex\\_2022.pdf](https://tamogatoweb.hu/letoltes2022/etikai_kodex_2022.pdf) (utolsó letöltés: 2024.11.15.)

Tamási, E. (2014) *Prostitúció és áldozatvédelem. Lehetőségek és szándékok*. In. *Áldozatok és segítők*. Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület

Ujma Przemyslaw, P. (2022). *A kisebbségi stressz okozza-e a szexuális kisebbségek rossz mentális egészségét?*. *Psychiatria Hungarica* 2022. 4. 378–388.

Várkonyi, E. (2009) *Poszttraumás stressz zavar (PTSD), depresszió és emlékezet összefüggései*.

[http://www.varkonyierika.hu/doc/download/Poszttraumas\\_stressz\\_zavar\\_PTSD\\_depresszio\\_es\\_emlekezet\\_osszefuggesei.pdf](http://www.varkonyierika.hu/doc/download/Poszttraumas_stressz_zavar_PTSD_depresszio_es_emlekezet_osszefuggesei.pdf) (utolsó letöltés: 2024.11.15.)

Vaskuti, G. (2016) *Kísérlet a prostitúció fogalmának meghatározására*. In. Fazekas, M. (Szerk.), *Jogtudományi előadások az ELTE ÁJK doktori iskolájának doktorandusz konferenciáján*. Budapest: ELTE

Walker, L. (1979) *The Battered Woman*. Harper & Row.

Anczman Ágnes Mária

## **A felsőoktatási kollégium, valamint a kollégista lét hatása az egyetemista hallgatókra – empirikus vizsgálat a Szegedi Tudományegyetem Károlyi Mihály Kollégiumában**

### **A kollégiumokról, kollégista fiatalokról szóló kutatások**

A felsőoktatásban tanuló hallgatók életminőségét és tanulmányi előmenetelét számos környezeti és társadalmi tényező befolyásolja. Ezen tényezők között kiemelkedő szerepe van a lakhatási formának a hallgatók életében, különös tekintettel azokra a hallgatókra, akik távol élnek az egyetemüktől. A kollégium nem csupán egy lakhatási lehetőség számukra, hanem egy komplex társas és tanulási környezet is, amely sajátos módon járulhat hozzá a hallgatók személyes és szakmai fejlődéséhez (Gábor 2006, Jancsák et.al. 2011, Jancsák 2015:8-9). A kollégiumban eltöltött idő során a kollégista hallgatók új kapcsolatokra tesznek szert, alkalmazkodnak a közösségi együttélés szabályaihoz, valamint különböző szociális és tanulmányi kihívásokkal szembesülnek, melyek mind hatással lehetnek a fejlődésükre.

A kollégiumi környezet potenciálisan támogató szerepét számos hazai és nemzetközi kutatás is alátámasztja. Araujo és Murray (2010) vizsgálatai szerint a kollégiumban élő hallgatók tanulmányi teljesítése gyakran magasabb, mint a nem kollégiumi társaiké. Ennek oka, hogy a strukturált közeg elősegíti a tanulási fegyelmet, valamint a közösségi támogatás csökkenti az elszigeteltséget. Hasonló eredményeket kapott Radder és Han (2011), akik a kollégiumi infrastruktúra és a közösségi tanulás ösztönző hatását hangsúlyozták. Flowers (2004) afroamerikai hallgatókon végzett kutatásai alapján a kollégiumi lét hozzájárul az interperszonális készségek fejlődéséhez, a társas kapcsolatok elmélyítéséhez, valamint a multikulturális érzékenység kialakulásához. Najib és munkatársai (2012) és Pike és Kuh (2005) eredményei rámutatnak, hogy a kollégiumi élet során kialakuló kapcsolati hálók, támogató közösségek és informális tanulási lehetőségek jelentős szerepet játszanak a hallgatók érzelmi jólétében és a tanulmányi elkötelezettségében.

Hazai kutatások terén Pataki (2018) és Zeleny és munkatársai (2021) is szintén kiemelték a kollégiumok szerepét a hallgatói lemorzsolódás csökkentésében és a tanulmányi teljesítmény fenntartásában. Ugyanakkor ezek a kutatások elsősorban a tanulmányi mutatókra fókuszáltak, miközben a kollégiumi élet személyiségformáló és közösségépítő hatásai kevésbé kerültek előtérbe.

A kollégiumi lét a tanulmányi és szociális előnyökön túl, a közösség és az erős összetartozás érzését teremti meg. A kollégiumok strukturált környezete és a tervezett programok pozitívan hatnak a hallgatók jólétéhez és elősegítenek olyan érzéseket (például: bajtársiasság), melyeket más körülmények között nem feltétlenül tapasztalnának meg. Az ilyen közösségi érzés kiemelten fontos azoknak a fiataloknak az életében, akik a felsőoktatásba való belépés időszakában vannak, ilyenkor a legjelentősebb tulajdonság, amit alkalmaznak és fejlesztenek az alkalmazkodóképességük a jelentkező kihívásokkal szemben (Matić, 2021).

A jelen kutatás célja annak feltárása, hogy a kollégiumi lét milyen hatással van az egyetemi hallgatók életének különböző területeire. A vizsgálat középpontjában a tanulmányi eredményesség, a szociális készségek fejlődése, a közösségi részvétel, valamint a társas kapcsolatok alakulása áll. A kutatás külön figyelmet fordít arra, hogy a kollégiumi lét milyen módon befolyásolja a hallgatók személyes és szakmai fejlődését, valamint, hogy az ott elsajátított készségek milyen mértékben hasznosíthatók az élet más területein.

A kutatás célkitűzései az alábbiak voltak:

- Annak feltérképezése, hogy a kollégium milyen környezeti és infrastruktúrális tényezőkkel járul hozzá a hallgatók tanulmányi előrehaladásához.
- A szociális készségek (pl. együttműködés, empátia, kompromisszumképesség) fejlesztésének vizsgálata a kollégiumi közegben.
- A kollégium által nyújtott közösségi tér és programkínálat hatásának feltárása a hallgatók közösségi részvételére és aktivitására.
- A kollégiumi lét során megszerzett értékek és készségek más életterületeken történő kamatoztathatóságának vizsgálata.
- A kollégiumi környezet társas kapcsolatok – barátságok és párkapcsolatok – kialakulására gyakorolt hatásának elemzése.

A kutatás során a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

**H1: A kollégium hozzájárul a hallgatók tanulmányi eredményességéhez.**

*A tanulmányi eredményességet képzési időn belüli diplomaszerezéssel és az átsorolási határ feletti tanulmányi átlaggal operacionalizálom. A kollégiumi reziliencia, vagyis a tanulást segítő tényezők megléte – például internet, könyvtár, tanulószoba, mentorprogram – ebben kulcsfontosságú szerepet játszhat.*

**H2: A kollégium, mint lakhatási forma és élettér, pozitívan hat a szociális készségek fejlődésére, amelyeket a későbbi életükben is tudnak kamatoztatni.**

*A szociális készségeket – például együttműködés, türelem, tolerancia, önzetlenség – olyan megszerezhető képességeknek tekintem, amelyeket tanulással és gyakorlással lehet elsajátítani, és a kollégiumi lét e fejlődési folyamatot elősegítheti. (E kérdés megválaszolásához kvalitatív, interjú adatfelvételt is alkalmazok, amely a hallgatók önreflexiójára és tapasztalataira épít.)*

**H3: A kollégiumi lét elősegíti az aktívabb közösségi részvételt és segít a kapcsolatépítésben.**

*A kollégiumi közösségi terek (pl. konyha, közösségi helyiség, edzőterem) és szervezett programok (pl. társasozás, sportesemények, közös bulik) hozzájárulhatnak a közösségi aktivitás növekedéséhez, ami többek között a programokon való részvételben, szervezésben, illetve kezdeményezésben nyilvánulhat meg.*

*A kérdőív és az interjúk célja, hogy választ adjanak arra, milyen irányban és módon hat a kollégiumi közeg a hallgatók magánéletére.*

**Alkalmazott módszertan és a kutatás paraméterei**

A kutatás eredményessége érdekében mixed methods módszertant alkalmaztam, amely egyesíti a kvalitatív és kvantitatív kutatást előnyeit. A két módszer lehetővé tette a téma mélyebb megértését és a válaszadók tapasztalatainak a feltárását az anonimitás maszkja alatt. A kutatási módszerek kombinált használata a társadalomtudományi kutatásokban széles körben ismert és alkalmazott a kutatók által. Hiszen segít a kutatónak az

alkalmazott módszereik korlátait egyensúlyozni. Mindemellett átfogóbb képet tud nyújtani a vizsgált jelenségről (Babbie, 2008).

A kutatás kizárólag a Szegedi Tudományegyetem legnagyobb kollégiumában, a Károlyi Mihály Kollégium lakóinak és volt hallgatóinak körében zajlott, kérdőíves és interjú adatfelvétel formájában. A kutatás minden résztvevője önkéntesen és anonim módon vett részt az adatgyűjtésben. A kérdőíves adatfelvétel során semmilyen azonosításra alkalmas személyes adatot nem gyűjtöttem, az interjúk során az alanyok szóbeli beleegyezésüket adták a rögzítéshez.

### **Kvantitatív adatfelvétel:**

A kvantitatív kutatások közül másodelemzés módszerét már az elején kizártam, hiszen nem találtam egyetlen adatbázist vagy kutatást sem, ami azokra a kérdésekre adott volna választ, melyekre én kíváncsi voltam. Részben hasonló kutatásokat találtam ugyan, melyek példaként és útmutatóként segítettek a munkámat. Ezeknek köszönhetően döntöttem végül egy saját (online) kérdőív elkészítése mellett.

A kérdőíves felmérés lehetővé tette számomra a válaszadók nagyobb számú részvételét, a változók közötti kapcsolatok vizsgálatát. A kérdőívek előnyei közé tartozik még az időhatékonyságuk (rövid időn belül nagyobb adat mennyiség gyűjthető be); gazdaságosságuk (többnyire olcsóbbak például az online kérdőívek, mint a személyes adatfelvételek); ami kiváltképp fontos szempont volt a rendelkezésemre álló idő és erőforrások tekintetében. Mindemellett biztosítja a reprezentatív adatok gyűjtését, ami elengedhetetlen a társadalomtudományi kutatások szempontjából. Mindezek mellett a biztosított anonimitás, lehetővé teszi a nagyobb válaszadói arányt és őszinteséget, nem úgy, mint egy személyes lekérdezés során.

A kérdőíves kutatás során kényelmi mintavételt alkalmaztam, melyhez a szegedi Károlyi Mihály Kollégiumában élő egyetemista hallgatók alkották a vizsgálati csoportot. A kérdőívet a kollégiumban élők körében online formában terjesztettem, minthogy maga a kérdőív is online formában készült a LimeSurvey nevű online felmérés készítő webalkalmazással. A kérdőív linkjét a kollégium központi nagy Facebook csoportjába egy felkérőüzenetet tartalmazó posztban tettem közzé, melyben leírtam a kutatásom célját, hogy a kitöltéseknél biztosítottam az

anonimitást és az önkéntes válaszadást. A tényleges sikeresség érdekében, hogy meg legyen a remélt kitöltés szám (megközelítőleg 200), több általam ismert szintképviselőt is megkerestem szintén online, hogy a saját szintjük külön Facebook vagy Messenger csoportjába tegyék közzé a megosztott linket.

Kiemelendő, hogy a kényelmi mintavétel nem jelent reprezentativitást a teljes magyar felsőoktatási kollégista populációra, ámde lehetőséget nyújt, hogy a témában információkat szerezzünk a vizsgált kollégiumban tapasztalható jelenségekről és a releváns változók közötti kapcsolatokról.

A kérdőívet 170 fő töltötte ki az adatgyűjtési időszak alatt (megközelítőleg 12 nap), azonban 21 kitöltés adatai teljes mértékben system missing-nek minősülnek. Tehát az összes érdemi válaszadó száma 149 fő volt. További system missing értékek mutathatóak ki bizonyos kérdéseknél, ami a kérdések válaszadási hajandóságnak a csökkenését is jelezhetik. Ezeket az eseteket figyelembe vettem az elemzés során. Az érintett kérdések esetében a hiányzó adatokat kihagytam az elemzésből. Az érdemi elemszámot mindig a kérdésre beérkezett érvényes válaszok alapján határoztam meg. Az elemzéshez az SPSS nevű statisztikai programot használtam. A hipotézis vizsgálat során alkalmazott módszerek közé tartozott a  $\chi^2$ -próba, a páros t-próba és a Wilcoxon-próba. Az egyes változók közötti kapcsolatokat szignifikanciaszint ( $p < 0,05$ ) alapján értékeltem.

### ***A kérdőív felépítése és tartalma***

A kérdőív 46 kérdésből állt össze, melyeket 6 részre tudtam felosztani. Az érdemi kérdések egy részének ötleteként szolgált két korábbi munka: a „Kollégisták SZTE 2011” című kutatás kérdőíve, melyet Dr. habil Jancsák Csaba és kutatótársai (2011) készítettek; valamint Gábor Kálmán Kollégisták a Felsőoktatásban (2004) című kutatásáról szóló 2006-ban megjelent kutatási jelentés. Ezen kutatások nélkül az én kérdőívem is sokkal információ szegényebb lett volna. A szerkezet további részei az alábbiak voltak:

- Demográfiai adatokra vonatkozó kérdések<sup>1</sup>
- Anyagi helyzetre és ösztöndíjakra vonatkozó kérdések
- Kollégiumi infrastruktúrára vonatkozó kérdések
- Kollégista életre és programra vonatkozó kérdések
- Tanulmányi teljesítményre vonatkozó kérdések
- Záró kérdések<sup>2</sup>

A kérdések típusait tekintve, nagy részük 5 fokú Likert-skálás volt, néhány nyitott végű kérdés és néhány zártvégű kérdést (melyek: igen/nem, Likert-skála és rádiójelölős válasz opciók voltak) is tartalmazott a kérdőív.

### **Kvalitatív adatfelvétel:**

A kvalitatív adatgyűjtési módszerek egyik alapvető célja, hogy a vizsgált jelenséget a válaszadók szemszögéből lássa és értse meg (például mély vagy strukturált interjúk által). Ezt a fajta kutatási stratégiát a társadalomtudományi irodalom is előszeretettel alkalmazza és támogatja. Hiszen a személyes tapasztalatokat, egyénileg kialakított és megítélt társadalmi valóságokat, csak ezek által lehet megismerni. Ezek által lehet a kutatott témának a komplexitását megérteni és értelmezni (Babbie, 2008).

Az interjú típusok közül a félig strukturált interjút tartottam a legmegfelelőbbnek a kutatási alanyok tekintetében. Hiszen egy előre megírt kérdés sor biztosította a számomra fontos adatok megszerzését, és a témakörön belül maradást, de lehetőséget is nyújtott közben a kérdezettek számára a kérdés vagy téma szabad, befolyásmentes kifejtésére. A kutatásomhoz 10 interjút készítettem volt kollégiumi lakókkal. Habár az interjúk száma nem mutat nagy mintás adatfelvételt, ennél a módszernél a minőségibb válaszok elérésére törekedtem, a különböző perspektívák és egyéni megélések feltárása által.

---

<sup>1</sup> A kérdőív elején megjelenő: Milyen messze van az állandó lakóhelyed a kollégiumtól? kérdésre a válasz km tartományokat az SZTE EHÖK hivatalos oldalán fent levő Kollégiumi jelentkezés nevű dokumentum pontrendszere alapján határoztam meg. (<http://new.sztehap.hu/szabalyzatok/>)

<sup>2</sup> Ide tartoztak azon kérdések, melyek vagy nem tudtak egyik korábbi kategóriába se bekerülni, vagy a kutatás szempontjából nem számítottak relevánsnak, csak a személyes kíváncsiságomat szerettem volna kielégíteni az itt kapott válaszokkal.

A mintavétel során célzott mintavételt alkalmaztam, mivel pontosan tudtam milyen paraméterek alapján szeretném kiválasztani a leendő válaszadókat. A kérdezettek kijelölésénél az alábbi szempontokat tartottam relevánsnak a kutatás érdekében:

- A Szegedi Tudományegyetem Károlyi Mihály Kollégiumának volt hallgatója/lakója legyen.
- Már ne legyen az egyetem aktív hallgatói jogviszonyával rendelkező személye<sup>3</sup>.
- A kollégiumi szerepvállalás szempontjából törekedtem, olyan embereket találni, akik aktív tagjai voltak és olyanokat is, akik inkább visszafogottabb tagjai voltak a közösségnek.
- Demográfiai jellemzők esetében a mintavétel során figyelmet fordítottam:
  - a nemek arányának a kiegyenlítésére,
  - a válaszadók lehetőleg különböző korosztályokból kerüljenek ki.

Az alanyok kiválasztásánál a saját kollégiumi ismeretségeimre hagykoztam, valamint a megkérdezettek által a hólabda-módszert is alkalmaztam. Így sikerült több olyan személlyel is kapcsolatba lépni, akikkel csak a saját személyes ismeretégi köröm által nem lett volna lehetőségem. A felkérésem eredménye 10 sikeres interjú volt, akiket telefonos és internetes (közösségi média és e-mail) megkeresés által sikerült elérnem. A megkeresett személyek a felkeresés és felkérés folyamata során is pozitív hozzáállásúnak és segítőkésznek bizonyultak. Ez az állapot az interjúk során is érezhető volt.

Az interjúk offline (személyesen) és online térben is zajlottak. A személyes interjú helyszíne a kérdezett lakása volt, mivel számára az volt a legegyszerűbb megoldás. Azonban az alanyok nagy részét csak online térben tudtam lekérdezni, ennek eszközeként a Google Meet nevű oldalt használtam.

---

<sup>3</sup> Az alanyok diplomával vagy egyéb felsőoktatásban megszerezhető hivatalos oklevéllel való rendelkezése nem volt főszempont, csupán bizonyos kérdések felmerülése és megválaszolása esetén játszott szerepet az alábbi kutatási munkában.

## ***Az interjúk menete és tematikája***

Az interjúkat egy előre összeállított kérdéssor, interjúvázlat alapján készítettem. A vázlat 21 fő kérdést tartalmazott, melyeknek negyede tartalmazott valamilyen alkérdést a pontosabb válaszok elérése miatt.

Az interjúvázlat három fő téma köré csoportosult:

- Beilleszkedésre – kollégiumi létre vonatkozó kérdések
- Kapcsolatok és társas készségekre vonatkozó kérdések
- Tanulmányi hozzáadott értékekre vonatkozó kérdések

Mivel az interjú kérdéseimet előzetesen nem bocsátottam a kérdeztettek rendelkezésére, így az interjúk során figyelmet fordítottam arra, hogy minden kérdésnél megfelelő mennyiségű idő álljon rendelkezésükre, mind gondolkodás, mind válaszadás szempontjából. Továbbá törekedtem arra, hogy minél szabadabban kifejtthessék a mondanivalójukat és ne érezzék magukat időhöz kötve. Az interjúk átlagosan 13 percig tartottak.

Az interjúm módszertani követelményeiről előzetesen és közvetlen az interjú felvétele előtt/elején tájékoztattam az alanyokat, hogy a későbbiekben ne legyenek problémák. Az interjúk anonim módon és teljes mértékben önkéntes alapon zajlottak. Fenntartottam az alanyok számára a válaszmegtagadás lehetőségét is, arra az esetre, ha a kérdés érzékeny, sértő vagy más okból kifogásolható lett volna számukra<sup>4</sup>. Az interjúkat előzetes beleegyezés alapján minden esetben rögzítettem, a későbbi visszahallgathatóság és elemzés érdekében.

## **Eredmények**

### **Kvantitatív elemzés eredményei**

#### **H1: A kollégium hozzájárul a tanulmányi eredményességhez.**

A tanulmányi eredményesség szempontjából vizsgált tényezők kedvező képet mutatnak:

#### **Tanulást segítő infrastruktúra:**

- **Internet elérhetőség:** 95,2% szerint elérhető számukra.
- **Tanulószoja:** 97,1% szerint van tanulószoja.
- **Könyvtár:** 86,5% szerint van könyvtár.

---

<sup>4</sup> Szerencsére egyik eset sem állt fent az interjúk során.

Ezen infrastruktúrák közül **néhánnyal nem rendelkezik** a kollégium az adatok alapján. Azonban a hallgatók **hasznosnak tartanak, ha volna: korrepetálási program (49%), mentorprogram (33,7%) és különböző szakkörök (31,7%)**.

Ezeknek a kortárs segítő csoportoknak az intézményesített szervezése, szintén hozzájárulhatna a diákok tanulmányi eredményességéhez. Ezt a felvetést, azonban jelen kutatás nem vizsgálja, de érdemes lenne a későbbiekben újra megvizsgálni.

A válaszadási hajlandóságot tekintve, az érintett kérdések érdemi elemszáma: 101 és 104 fő között mozgott.

### **Képzési időn belüli végzés:**

- A válaszadók 81,7%-a (67 fő) válaszolta azt, hogy időben fogja befejezni azt a képzést, melyben jelenleg is tanul. Ami statisztikailag alátámasztja a hipotézist.
- **Statisztikai kapcsolat a nemmel:** Érdekes módon a nemek között **szignifikáns különbség** ( $p=0,028$ ,  $\chi^2=4,805$ )<sup>5</sup> van a képzés időbeni elvégzésének tekintetében, melyben a nők aránya 64,2%, ezzel szemben a férfiak aránya csak 35,8%. Ezek alapján a nem is szerepet játszhat a képzés időbeni elvégzésében.

A válaszadási hajlandóságot tekintve, az érintett kérdés érdemi elemszáma: 82 fő volt.

A tanuláshoz szükséges infrastrukturális feltételek nagymértékben biztosítottak a kollégium által, és a hallgatók túlnyomó többsége pozitívan nyilatkozik a tanulmányi előrehaladásukról, tehát **a hipotézis megerősíthető**.

**H2: A kollégium, mint lakhatási forma és élettér, pozitívan hat a szociális készségek fejlődésére, melyeket a későbbi életükben is tudnak kamatoztatni.**

A hallgatók a szociális készségek magas szubjektív megítélése során ezeknek a fejlesztését tartják a kollégium feladatának (átlagokkal):

---

<sup>5</sup> Khí négyzet próbával vizsgáltam.

- **Önállóság:** 4,36
- **Alkalmazkodóképesség:** 4,34
- **Kompromisszumkészség:** 4,25
- **Felelősségvállalás:** 4,23
- **Együttműködés:** 4,14
- **Konfliktus kezelés:** 4,13

A hallgatók a szociális készségek közül magas szubjektív megítélés alapján a következőkben vettek észre fejlődést magukon (átlagokkal):

- **Önállóság:** 4,20
- **Alkalmazkodókészség:** 4,10
- **Kapcsolatteremtő készség:** 3,93
- **Kompromisszumkészség:** 3,88
- **Tolerancia:** 3,84
- **Kommunikációs készség és az Együttműködés:** 3,76
- **Türelem:** 3,72
- **Felelősségvállalás:** 3,71

**Páros t-próba (Paired Samples t-test)** által vizsgáltam, hogy a válaszadók szerint mennyire feladata a kollégiumnak és az ő esetükben mennyire fejlesztette a felsorolt képességeket, készségeket.

A hallgatók több készségben esetében is kimutatható a **szignifikáns különbség** az elvárás (=kollégium feladata szerintük) és a tapasztalat (=a hallgatók tapasztalt fejlődése) között.

- **Empátia** ( $p=0,001$ )
- **Kompromisszumkészség** ( $p=0,004$ )
- **Tanulási technikák** ( $p=0,000$ )
- **Stresszkezelés** ( $p=0,000$ )

Ezekben a készségekben kimutatható, hogy **nagyobb elvárásaik** vannak **a kollégium felé**. Mivel a mostani értékelésük alapján nem fejlesztette őket annyira, mint ahogy azt várták.

Vannak olyan képességek, amelyekhez **a támasztott elvárás arányos volt a fejlesztéssel**, ezek között nincs szignifikáns különbség. Ezek a készségek a következők:

- **Türelem** ( $p=0,818$ )
- **Tolerancia** ( $p=0,093$ )
- **Kapcsolatteremtő képesség** ( $p=0,162$ )
- **Önállóság** ( $p=0,292$ )
- **Háztartási ismeretek** ( $p=0,203$ )

A válaszadási hajlandóságot tekintve, a két kérdés érdemi elemszáma: 103-105 fő között mozgott.

Megállapítható, hogy a kollégium támogatja a szociális készségek széles körét, de **nem minden esetben olyan jelentős mértékben, mint ahogy a hallgatók elvárják**. Különösen igaz azokra a készségekre, ahol a kollégium feladata és a fejlődés mértéke között szignifikáns szakadék van (tanulási technikák, stresszkezelés, empátia).

Említésre méltó, hogy a megkérdezettek **68,2%-a** (71/104 fő) jelölte (önbevallás alapján), hogy az itt **megszerzett és fejlesztett készségeket a későbbiekben is tudják majd kamatoztatni**.

Fontos kiemelni, hogy **a kutatás nem vizsgálta az eltérések mögött meghúzódó okokat**. Azok feltárása további kvalitatív vagy longitudinális vizsgálatokat igényelne a válaszadók körében.

A kollégium ténylegesen hozzájárul a szociális készségek fejlődéséhez, ám bizonyos készségek esetekben a hallgatói elvárások magasabbak, ez **részlegesen alátámasztja a hipotézisemet**.

**H3: A kollégiumi lét közösségi élet aktív résztvevőjévé tesz, segíti a kapcsolatok építését.**

A hallgatók közösségibbé válásához kapcsolódó tényezőket és kérdéseket vizsgáltam.

**Közösségi ember lét<sup>6</sup> (önbevallás alapján):**

- **Wilcoxon-próba**: Szignifikáns különbség mutatható ki a kollégium előtti és utáni közösségi aktivitás megítélése között ( $Z=-2,720$ ,  $p=0,007$ ).

---

<sup>6</sup> Közösségibb ember: aki szeret és aktívan részt vesz eseményeken, szeret társaságban lenni stb.

Ez azt jelzi, hogy a kollégium által aktívabb, közösségibb emberekké váltak a hallgatók, mint a kollégiumba való beköltözésük előtt.

### **Kollégiumi infrastrukturális elemek:**

- A kollégisták szerint rendelkezik a kollégium a következőkkel:
  - sportolási lehetőség (60,2%),
  - közösségi helyiség (94,2%),
  - konyhával (100%),
  - mosási lehetőség (98,1%).

Ezen helyiségek biztosítása, előidézheti a hallgatók a közösségi aktivitását, valamint lehetőséget teremt a társaskapcsolatok kialakítására.

- A hallgatók szerint hasznos volna, ha a kollégium biztosítana:
  - menzát (62,9%-a),
  - önképzőköröket (48,5%),

Ha a kollégium biztosítaná a felsorolt tényezőket, az tovább fejleszthetné a közösséget és a hallgatók kompetenciáit (mind társas, mind személyes értelemben).

A válaszadási hajlandóságot tekintve, a kérdések érdemi elemszáma: 103-105 fő között mozgott.

### **Közösségi programok:**

A legnépszerűbb események:

- Kocsmázások/bulizások (84,1%) (69/84)
- Hagyományá vált rendezvény (84%) (68/81)
- Ünnepek, időszakok közös ünneplése (67,5%) (56/83)
- Közös filmezések (65,9%) (54/82)

Az első két program esetében minimális az érdektelenség mértéke (12,2%; 8,6%).

A **hagyományá vált rendezvény** (N=81) esetében feltűnő nemi eltérés van:

- A nők 81,6 %-a (40/49) már részt vett hagyományá vált kollégiumi rendezvényen (a férfiak aránya 28 fő).

- Az interjúk alapján a hagyománnyá vált rendezvény a KOPAJ<sup>7</sup>-t jelenti, mely a Károlyi Mihály Kollégium legnagyobb saját szervezésű eseménye.

A **kocsmázások/bulizások** (N=82) esetében is feltűnő nemi eltérés figyelhető meg:

- A nők 86%-a (43/50) vett már részt ilyen eseményen, míg a férfiak csak 81,3%-a (26/32).

A **közös filmezések** (N=82) esetében is kirajzolódik a nemi eltérés:

- A nők 70%-a (35/50) vett már részt ilyen események, míg a férfiaknak csak 59,4%-a (19/32).

A legnépszerűbb események után a **nők** érdeklődése a **kreatív események és a műveltségi versenyek** iránt magasabb, míg a **férfiak** esetében a jelentősebb érdeklődés a **sportesemények és a közös játék esték** esetében mutatkozik meg.

A szabadtéri programok (41,3%), a közös játék esték (35,8%) és a közös étkezések (25%) programokon jelentősebb mértékben szeretnének részt venni a válaszadók, mint korábban.

A közösségi terek és programok használata nem mutat szignifikáns nemi eltérést, de a **részvétel jelentős**.

Az adatok alapján a nemek közötti különbségek nem jelentősek, de a nők **enyhén aktívabbnak** tűnnek, és **nagyobb számban vesznek részt** vagy **terveznek részt venni** kollégiumi közösségi programokon.

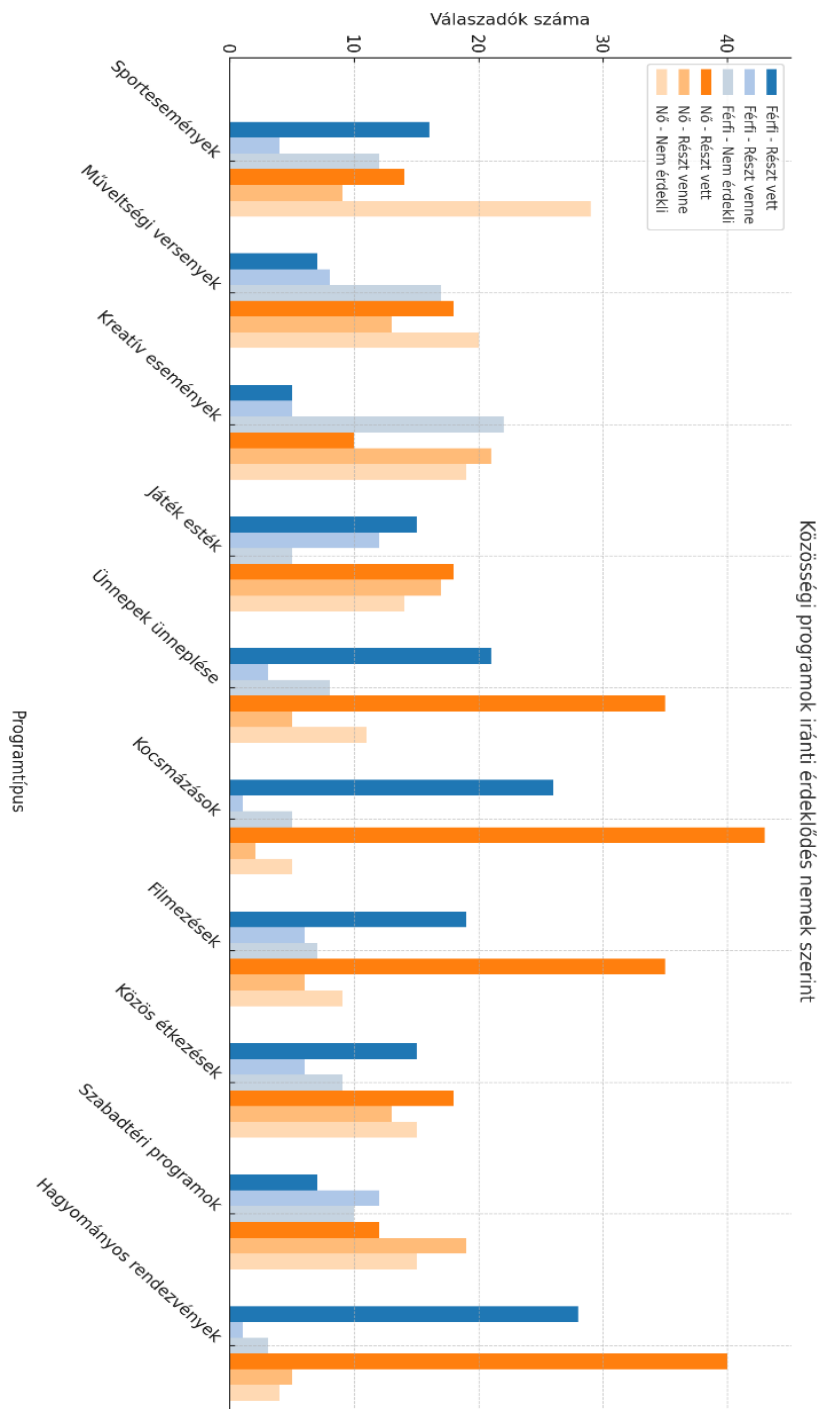
A nők részvételi aránya kiemelendő, de a férfiak is mutatnak érdeklődést – ez **fontos\_a közösségi integráció és a kapcsolati háló építése** szempontjából, mindazonáltal **a közösségi programokon való részvétel hozzájárulhat a szociális készségek** (például: kommunikáció, együttműködés és önállóság) **fejlesztéséhez is**.

A válaszadási hajlandóságot tekintve, a két kérdés érdemi elemszáma: 75-84 fő között mozgott.

---

<sup>7</sup> KOPAJ = Kollégiumi Pajkosságok, a kollégium több évtizedre visszanyúló hagyománnyá vált rendezvénye

*1. tábla A kollégium által szervezett programok részvételi aránya, nemek szerinti bontásban*



## Kapcsolatok kialakulása:

A válaszadók 58,4%-a szerint **segítenek** a kollégium által szervezett programok a **barátságok, kapcsolatok kialakulásában**.

**Barátok, ismerősök** számát leíró statisztikával (Descriptive Statistics) vizsgáltam:

A válaszadók átlagosan 6,72 közeli baráttal rendelkeznek, közülük 2,73-at a kollégium által szereztek (N=88).

Az adatok alapján a válaszadók átlagosan 20,58 ismerőssel tartják a kapcsolatot, közülük 8,12-t a kollégiumban ismertek meg (N=86).

A válaszadási hajlandóságot tekintve, a két kérdés érdemi elemszáma: 86 és 88 fő volt.

Fontos megemlíteni azonban, hogy ennél a kérdésnél a kapott adatok között **jelentős a szórás mértéke**, ami arra enged következtetni, hogy **nagy egyéni eltérések vannak** a két változó között válaszolónként.

Az interjú adatok alapján (is), a kollégium a **társas kapcsolatokat** (barátságok, párkapcsolatok) is **támogatja**.

Az adatok alapján a kollégiumi élet erős gyújtópontja a közösségi részvételnek és társas kapcsolatok kialakulásának, ezáltal **megerősítve a hipotézisemet**.

## Szófelhő elemzés:

A kérdőív egyik jelentős nyitott kérdésére (Szerinted mi a kollégium legnagyobb hozzáadott értéke a te egyetemi életedhez?) adott válaszok (és az interjúk válaszai) alapján összeállított szófelhő jól tükrözi azokat a kulcsfogalmakat, melyek a kollégista hallgatók számára a kollégiumi életet a legjobban határozzák meg. A válaszok között leggyakrabban megjelenő elemek:

- „Közösség”,
- „Kapcsolatok”,
- „Barátok”,
- „Létebiztonság”,
- „Társaság”,
- „Önállóság”.

### **H1: A kollégium hozzájárul a tanulmányi eredményességhez.**

Habár a „tanulás” vagy a „tanulmányi eredményesség” kifejezések konkrétan nem jelennek meg. De az olyan szavak által, mint a „**létbiztonság**”, „**van hol aludnom**”, „**olcsó**”, „**spórolás**” következtethetünk arra, hogy a kollégium anyagi és létbiztonságot nyújt a bentlakói számára. Ez közvetett módon hozzájárulhat a hallgatók tanulmányi eredményeinek javulásához azáltal, hogy a csökkennek az anyagi gondok és a velük járó stressz, kiegyensúlyozottabb életmód kialakítását elősegítve.

**A kvalitatív adatok alapján is megerősítést nyer a hipotézis**, mivel a volt bentlakók tapasztalatai alapján a kollégiumi lakhatás levesz bizonyos terheket a vállukról, biztonságot nyújt, ami hozzájárulhat az egyetemi eredményességhez.

**H2: A kollégium, mint lakhatási forma és élettér, pozitívan hat a szociális készségek fejlődésére, melyeket a későbbi életükben is tudnak kamatoztatni.**

A szófelhőben az alábbi kifejezések utalnak erre a hipotézisre:

- „**Önállóság**”
- „**Segítség**”
- „**Összetartás**”
- „**Társaság**”
- „**Multikulti**”

Ezek a fogalmak megmutatják, hogy a kollégista lét során fejlődik az **önmenedzsment**, az **interkulturális kommunikáció**, az **együttműködés** és a társas alkalmazkodás képességei. Melyek később az élet különböző aspektusaihoz kulcsfontosságú soft skilleket jelentenek.

A kvalitatív válaszok is **alátámasztják ezt a feltételezést**, a kollégium számukra nem csak lakhatást biztosít, hanem szociális készségek tanulási tereként is funkcionál. Melyeket az életük során többször is tudtak kamatoztatni.

**H3: A kollégiumi lét közösségi élet aktív résztvevőjévé tesz, segíti a kapcsolatok építését.**

A hipotézis a legerősebb megerősítést kapta a szófelhő szavait tekintve. A legjellemzőbb szavak:

- „Közösség”
- „Kapcsolatok”
- „Barátok”
- „Párválasztás”
- „Aktivitás”, „buli”

A válaszok egyértelműen utalnak rá, hogy a kollégium az egyetemi közösségi élet egyik legfontosabb színtere. Az interjú alanyok válaszai alapján, itt szövődnek értékes barátságok, szerelmek, ezek adják az egyetemen töltött évek egyik legnagyobb értékét.

A harmadik hipotézis nem csupán megerősítést nyert, hanem a válaszok között a leginkább kiemelkedő témaként jelenik meg.



2. ábra Szófelhő

### Kvalitatív elemzés eredményei

Kutatásom során 10 interjút készítettem, ügyeltem a nemek eloszlására a készítés közben. Mivel az interjúim anonim módon készültek, így a továbbiakban a következőképpen fogok utalni az alanyokra:

- 34 éves férfi (8 évig kollégista)<sup>8</sup>
- 26 éves nő
- 26 éves férfi
- 28 éves férfi
- 24 éves nő
- 29 éves nő
- 34 éves férfi (10 évig kollégista)
- 53 éves nő
- 30 éves férfi
- 39 éves nő

### H1: A kollégium hozzájárul a hallgatók tanulmányi eredményességéhez.

Több interjúalany is kihangsúlyozta, hogy a kollégium olyan környezetet biztosít a hallgatóknak, ami **elérhetővé teszi számukra a szükséges információkat, egy segítő közösséget, és az ott lakó felsőbb évesek tanulmányi segítség nyújtását**. Mindezek kiegészítik a formális oktatást és elősegítik a rejtett tanterv működését: korrepetálások tartása, jegyzetek megosztása és a vizsgára való közös felkészülések árán.

*„...a koliban bármilyen jegyzetet, könyvet be lehetett szerezni másoktól...” (39 éves nő)*

Ez az idézet megmutatja, hogy a kollégium nem csak egy lakóhely a kollégisták számára, hanem egy egyfajta **tudásmegosztó központ** is, ahol **alulról szerveződő rendszer** (például: jegyzetcsere, ZH vagy vizsgainformációk megosztása) által egészítik ki a formális tanulást.

*„Tudtam felsőbb évesektől... segítséget kérni, ...meg kidolgozott feladatsorok ilyesmi” (30 éves férfi)*

Ez a fajta **kortárs támogatás** úgymond mentorálás, egyáltalán nem intézményesített, mégis jól reprezentálja a **kollégiumi tudásmegosztó rendszer** működését. Ez kimondottan hasznos lehet az elsőéves és a gyengébben teljesítő hallgatók számára.

---

<sup>8</sup> Mivel két 34 éves férfi is bekerült az interjú alanyok közé, így őket a kollégiumban töltött éveik alapján különböztettem meg.

Mindazonáltal többen is rámutattak, hogy ez a rendszer csak akkor tud jól működni és az egyén előnyévé válni, ha **meghúz bizonyos határokat** a tanulmányi eredményessége érdekében.

*„Ha valaki tényleg úgy megy egyetemre, hogy ő most kajak try hardolja a diplomát, akkor azoknak még jó lehet, ...de alapból nagyon is tudja hátráltatni, ...a társaság vissza tudja fogni a tanulást.” (26 éves férfi)*

Tehát a tanulmányi eredményesség nem automatikusan a kollégiumi létből adódik, hanem az ott élők tanulási motivációjából, önkontrolljukból és a közösségi kapcsolatokból származik.

**H2: A kollégium, mint lakhatási forma és élettér, pozitívan hat a szociális készségek fejlődésére, melyeket a későbbi életükben is tudnak kamatoztatni.**

Ez a hipotézis szinte az **összes interjúban hangsúlyosan megjelent**, gyakran **önreflexív módon**: az alanyok nem minden esetben magát a készséget nevezték meg, inkább a kollégiumban megélt interakciókat, konfliktusokat és alkalmazkodási helyzeteket nevezték meg olyan tapasztalatnak, mely a **személyiségük fejlődéséhez hozzájárult**.

*„Sokkal nyitottabb vagyok, ...sokkal közvetlenebb vagyok az emberekkel – és ez mind a kollégiumnak köszönhető.” (39 éves nő)*

A kijelentés nem csupán fejlődést tükröz vissza, hanem **identitásbeli változást** is jelent: a kollégiumi közeg elősegíti a zárkózottságból való kilépést. Ezt több alany megfogalmazása is igazolja:

*„A kollégium... hozzá szocializált a többi emberhez.” (30 éves férfi)*

*„Toleránsabb lettem, ...jobban elfogadni az embereket olyannak, amilyenek, ...az ember látóköre ...kiteljesedett jobban.” (24 éves nő)*

Kiemelendő, hogy a készség elsajátítás, **nem mindig tudatos vagy zökkenőmentes folyamat**:

*„A volt szobatársam tartozott... és elloptam a laptop töltőjét.” (30 éves férfi)*

Ez a konfliktuskezelési példa, nem éppen a hagyományos értelemben vett készségfejlesztést tükrözi vissza. De jól mutatja, hogy a kollégium is

tud olyan **konfliktusokkal teli helyzeteket generálni**, amelyekben a kollégisták **megtanulnak reagálni** rájuk, akár még saját hibáikból tanulva is.

### **H3: A kollégiumi lét elősegíti az aktívabb közösségi részvételt és segít a kapcsolatépítésben.**

A közösségi részvétel és kapcsolatépítés aspektusa volt a **legmeghatározóbb és legpozitívabban** megélt tapasztalat az interjúalanyok között. A legtöbben a kollégiumot sokkal inkább **kapcsolati hálóként és szociális térként** értelmezték, mintsem egy egyszerű lakóhelyként.

*„Sosem velük (=a szakos barátaimmal) buliztam, mindig csak a koleszosokkal. ...nekem ők voltak a barátaim.”* (39 éves nő)

*„A barátaim többsége a kollégiumi időkből van, ...a mai napig jóban vagyunk.”* (34 éves férfi, 10 évig kollégista)

*„Apát is a koliban ismertem meg.”* (26 éves nő mondta az ölében ülő kisbabának)

*„...a páromat is a kollégiumban ismertem meg.”* (24 éves nő)

A kapcsolatok nem csak barátságokban jelentek meg, hanem **tartós érzelmi és párkapcsolati kötélekekben is**, amelyek erősebbnek bizonyultak, mint a szaktársi viszonyok. A **közösségi terek**, mint például a dohányzószoba, folyosóvégi fotelek, közös konyhák, akváriumok, különösen fontos szerepet játszanak ezen a téren.

*„Mi egész este ott, abban a 6 fotelben ültünk, ...dumáltunk, ...iszogattunk, ...vacsoráztunk.”* (39 éves nő)

A kollégiumi programok (például: Kopaj, kocsmatúrák, szintavatók, közös vacsorák) ösztönzik a kapcsolatokat.

*„A közösség, hogy ...mindig volt valaki körülöttem, de mégis önállóan kellett megoldani mindent.”* (24 éves nő)

Ez a kettősség – **az egyéni felelősségvállalás és a közösségi támogatás** – a kollégiumi élet sajátos paradoxona és pont ez teszi a kollégiumot fejlődési közeggé.

## Diszkusszió

A kutatás eredményei megerősítették a három kiinduló hipotézist, valamint árnyalt képet adtak a kollégiumi lét egyetemi hallgatókra gyakorolt hatásairól. A tanulmányi, szociális és közösségi dimenziók értelmezése alapján a kollégium nem pusztán lakhatási lehetőség, hanem olyan komplex szociális tér, amely támogatja a hallgatók személyes és szakmai fejlődését.

A **tanulmányi eredményesség** vonatkozásában (**H1**) a kvantitatív adatok alapján a válaszadók több mint 80%-a úgy érzi, képes képzési időn belül befejezni a tanulmányait, amely részben a kollégium által biztosított tanulási infrastruktúrának – pl. tanulószoba, könyvtár, internet – tulajdonítható. Ez a megállapítás összhangban van Araujo és Murray (2010) kutatásával, mely szerint a kollégiumi környezet strukturáltabb tanulási feltételeket biztosít, ami hozzájárul a hallgatók előrehaladásához. A kvalitatív interjúk azt mutatták, hogy a kollégium informális tanulási terekkel is hozzájárul a tanulmányi sikerekhez (pl. jegyzetmegosztással, felsőbb éve-sektől kapott segítséggel és közös vizsga felkészüléssel).

A második hipotézis (**H2**) szerint a kollégiumi lét kedvezően hat a **szociális készségek fejlődésére**. A megkérdezettek elsősorban az önállóság, alkalmazkodóképesség, kompromisszumkészség és felelősségvállalás területén érzékelték a legerősebb fejlődést. Ugyanakkor az empátia és a stresszkezelés esetében elvárt fejlődés és a valóságos tapasztalat között szignifikáns eltérés mutatkozott. Ez összhangban áll Pataki (2018) megállapításával, miszerint a kollégiumi közeg az alapvető társas készségek fejlesztését támogathatja, de nem helyettesíti a célzott pszichoedukációs támogatást. Az interjúk rávilágítottak arra, hogy a szociális fejlődés gyakran konfliktus helyzetek és spontán interakciókon keresztül történik, nem formális programok révén.

A harmadik hipotézis (**H3**) is megerősítést nyert, hiszen a **kollégiumi lét** a hallgatók közösségi aktivitását és kapcsolatépítését jelentősen ösztönzi. A Wilcoxon-próba statisztikailag is igazolta, hogy a hallgatók közösségi beállítódása pozitív irányba változott a kollégiumba való beköltözés után. Ez megerősíti Flowers (2004) eredményeit, aki kimutatta, hogy a kollégiumi környezet különösen fontos szerepet játszik a társas kapcsolatok kialakításában és közösségi integrációban. A válaszadók többsége a legfontosabb barátságait, sőt többen a párkapcsolatukat is a kollégiumi

évek alatt alakították ki. A szöfelhő-elemzés és az interjúk szerint a közös programok – mint a szintes programok (sörpong, filmezés, avató), KOPAJ, közös főzések – kulcsszerepet játszottak a társas kohézió kialakulásában.

Összeségében a kollégiumi élet multidimenzionális hatással bír. Amellett, hogy anyagi és infrastrukturális stabilitást nyújt, erősíti a hallgatók tanulmányi rezilienciáját, társas kompetenciáit és közösségi integrációját. Ugyanakkor a kutatás azt is megmutatta, hogy nem minden várakozás teljesül: a fontosabb pszichoszociális készségek – pl. empátia vagy stresszkezelés – fejlesztése célzottabb szakmai támogatást igényelne. Ezek az eredmények tükrözik Zeleny és munkatársai (2021) megállapításaival, akik szerint a kollégium rejtett tantervi hatásai komoly, de gyakran kiaknázatlan potenciált rejtenek.

A kutatás eredményeinek értelmezésekor szükséges figyelembe venni bizonyos módszertani korlátokat. A kvantitatív adatfelvétel nem reprezentatív mintán alapult, mivel kényelmi mintavétellel történt, így az eredmények nem általánosíthatóak a teljes magyarországi felsőoktatási hallgatói populációra. A vizsgálat kizárólag egyetlen kollégium – a Szegedi Tudományegyetem Károlyi Mihály Kollégiumának – hallgatóira terjedt ki, ezért az intézményi sajátosságok hatással lehettek az eredményekre. A kérdőív önbevallásos jellegéből adódóan torzíthatja a válaszokat a társadalmi elvárásoknak való megfelelés, valamint az emlékezetük pontatlansága. A kvalitatív adatgyűjtés 10 interjúalanyra korlátozódott, így bár mélyebb betekintést engedett a személyes tapasztalatokba és megélésekbe, nem alkalmas szélesebb következtetések levonására. Mindemellett a mintában felülreprezentáltak voltak a női válaszadók, ami befolyásolhatta a nemi különbségekkel kapcsolatos eredményeket. Ezen korlátok ismerete elengedhetetlen a kutatás eredményeinek felelős alkalmazásához, továbbá hozzájárul a további vizsgálatok irányának kijelöléséhez.

## **Zárógondolatok és meglátások**

A kutatás célja az volt, hogy feltárja milyen hatást gyakorol a kollégiumi lét az egyetemi hallgatók tanulmányi eredményességére, szociális készségeinek fejlődésére, valamint közösségi részvételére. A kvantitatív és kvalitatív módszerek alkalmazásával nyert eredmények alapján megállapítható, hogy a kollégiumi környezet mindhárom vizsgált dimenzióban pozitív hatást gyakorol a hallgatói életminőségre.

A tanulmányi előrehaladás szempontjából a kollégiumi infrastruktúra – kimondottan a tanulást segítő eszközök és kortárs tanulási lehetőségek – támogató közeget biztosít. A szociális készségek fejlődése elsősorban az önállóság, alkalmazkodóképesség és felelősségvállalás terén figyelhető meg, míg a közösségi részvétel és kapcsolatok alakulása egyértelműen a kollégiumi eseményekhez és közösségi terekhez köthető. A kollégiumi lét tehát nemcsak a tanulmányi eredmények szempontjából fontos, hanem a személyiségfejlődés, a társas kapcsolatok és a közösségi beágyazódás szempontjából is kiemelt jelentőségű.

A kutatás gyakorlati szempontból is hasznosítható: a kollégiumi szolgáltatások és programok fejlesztése érdekében érdemes célzottan támogatni a tanulócsoportokat, informális tanulási tereket és közösségépítő eseményeket. Továbbá szükség lenne olyan pszichológiai és mentálhigiénés támogatási formákra, amelyek a hallgatók stresszkezelését és érzelmi alkalmazkodóképességét segítik, különösen a kollégiumi élet szociális kihívásai közepette.

A kutatás korlátai – mint a nem reprezentatív minta, az intézményi szűkítés és az önbevalláson alapuló válaszadás – szükségessé teszik a további, szélesebb körű vizsgálatokat. Különösen hasznos lehet egy longitudinális kutatás, mely hosszabb időn keresztül követi a hallgatók fejlődését, valamint összehasonlító vizsgálatokat is érdemes lenne végezni különböző intézmények és kollégiumtípusok között.

Összeségében a kutatás megerősíti azt a tényt, hogy a kollégiumi lét komplex, többdimenziós hatással bír a felsőoktatásban tanulók életére. Valamint fontos szerepet játszik abban, hogy a hallgatók nemcsak szakmailag, hanem társas és közösségi szempontból is sikeresen integrálódnak az egyetemi környezetbe.

## Irodalomjegyzék

Araujo, P., & Murray, J. (2010). *Estimating the effects of dormitory living on student performance*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1555892> (Megtekintve: 2025. 04.10.)

Babbie, E. (2008). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata* (Sík E. & Szabó A., Szerk.; 2., jav. kiad.). Budapest: Balassi Kiadó.

Flowers, L. (2004). Effects of living on campus on African American students' educational gains in college. *NASPA Journal*, 41(2), 277–293. <https://doi.org/10.2202/1949-6605.1334> (Megtekintve: 2025. 04.10.)

Gábor, K. (2006). *Kollégisták a felsőoktatásban*. Budapest: Felsőoktatási Kutatóintézet.

Jancsák, Cs., & kutatótársai. (2011). *Kollégisták SZTE 2011: Kutatási jelentés*. Szeged: Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ. Elérhető: <https://docplayer.hu/6576658-Kollegistak-szte-2011-szeged-2012.html> (Megtekintve: 2025. 04.12.)

Jancsák, Csaba (2015): *So keres, SZKRSZ? A Szegedi Keresztény Roma Szakkollégium felsőoktatási és munkaerő-piaci eredményességhez való hozzájárulása értékszociológiai megközelítésben*. Szeged: Belvedere Meridionale. <https://real.mtak.hu/79816/> (Megtekintve: 2025. 04.12.)

lexiq.hu (é.n.). Reziliencia, in Lexiq. <https://lexiq.hu/reziliencia> (Megtekintve: 2025.04.10.)

Matić, I. (2021). Sense of coherence and subjective well-being among adolescents – The potential impact of living in a dormitory compared to living with family. *Acta Clinica Croatica*, 60(4), 541–548. <https://doi.org/10.20471/acc.2021.60.04.10> (Megtekintve: 2025. 04.10.)

Najib, N., Yusof, N., & Sani, N. (2012). The effects of students' socio-physical backgrounds onto satisfaction with student housing facilities. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 62, 64–74. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.09.013> (Megtekintve: 2025. 04.11.)

Pataki, G. (2018b). A kocka el van vetve: közéleti víziók a Debreceni Egyetem kollégistái körében. In P. A. Tóth & A. Varga (Szerk.), *Campus-lét a Debreceni Egyetemen: ifjúság-szociológiai tanulmányok* (pp. 183-204). Debreceni Egyetemi Kiadó. <http://mek.oszk.hu/13900/13914/13914.pdf> (Megtekintve: 2025. 04.10.)

Pike, G., & Kuh, G. (2005). First- and second-generation college students: A comparison of their engagement and intellectual development. *The Journal of Higher Education*, 76(3), 276–300. <https://doi.org/10.1353/jhe.2005.0021> (Megtekintve: 2025. 04.11.)

Radder, L., & Han, X. (2011). Service quality of on-campus student housing: A South African experience. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 8(11), 103–112. <https://doi.org/10.19030/iber.v8i11.3190> (Megtekintve: 2025. 04.12.)

SZTE EHÖK. (é.n.). *Kollégiumi jelentkezés* (1. sz. melléklet: 2.3. Lakóhely távolsága után adható pontok). <http://new.sztehap.hu/szabalyzatok/> (Megtekintve: 2025. 04.13.)

Zeleny, K., Molontay, R., & Szabó, M. (2021). A kollégiumi lét egyetemi teljesítményre gyakorolt hatásának vizsgálata. *Statistikai Szemle*, 99(1), 46–79.

Bóta Annabella – Domján Rebeka – Hubai Dávid  
– Kovács Kinga – Kobl Gabriella Adrienn  
**Nem minden a pénz – a közösségépítő turizmus térnyerése  
a Vasi-Hegyháton**

## **1. Bevezetés: A kutatás célja és a térség jelentősége**

A szegedi szociológus képzés az elmélet mellett a gyakorlati kompetenciák megszerzésére is nagy hangsúlyt fektet. A kvantitatív és kvalitatív kutatási módszerekre egyaránt építő településkutató szakirányon a kérdőíves adatfelvételek lebonyolításán túl minden évben kiszállásos terepmunkára is sor kerül (Rácz 2013). Kezdetben csak a környező településekre történtek kiszállások és a települések kiválasztását a szűkös anyagi lehetőségek miatt elsősorban a személyes kapcsolatok határozták meg, így legelőször a mórhalmi tanyavilágba, majd Öttömösre, Üllésre, majd két alkalommal Forráskútra. Később a szegedi, temesvári és újvidéki egyetemek geográfusaival közösen a határon túli területeken is végeztünk kutatásokat: gyűjtöttünk adatokat Aradon és Temesváron, valamint Szabadkán és a környező falvakban (Rácz 2007, Rácz 2009).

2023-ban a Vasi Hegyhát Leader Akciócsoport valamint az SZTE BTK Szociológia Tanszék között létrejött együttműködés keretein belül a szak településkutató szakirányának oktatói<sup>1</sup> és hallgatói azt a célt tűzték ki, hogy egy többnapos terepmunka során társadalomtudományi eszközökkel megvizsgálják a térség turisztikai helyzetét és a kapott eredményeket közzéteszik a jövőbeni döntéshozatalok előkészítéséhez. Ez a tanulmány a 2023-2024-ben több módszerrel végzett (desk research, megfigyelés, survey módszerek, kapcsolatháló elemzés ötvözése) kutatás eredményeit és meglátásait hivatott bemutatni. A terepkutatást megelőzően az akciócsoporttal és az általuk korábban készített startégiai terv<sup>2</sup> alapján a kutató csoport azonosította azokat a mutatókat, amik hatással lehetnek a turizmusra ezen a vidéken.

---

<sup>1</sup> Dr. habil. Csizmady Adrienne tanszékvezető egyetemi docens, és Dr. Rácz Attila egyetemi adjunktus, a kutatás vezetői.

<sup>2</sup> Vasi Hegyhát – Rábamente LEADER Akciócsoport Helyi Fejlesztési Stratégia 2014 – 2020. <https://leader.vasihegyhat-rabamente.hu/helyi-fejlesztesi-strategia/> (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

A kutatás célja a Vasi-Hegyhát régió társadalmi, gazdasági és kulturális adottságainak feltérképezése, valamint a fenntartható fejlődési lehetőségek azonosítása. Az aprófalvas térség kihívásai, mint a demográfiai problémák, a szakképzett munkaerő hiánya és az infrastruktúra fejlesztési igénye, sürgetővé teszik a stratégiai javaslatok kidolgozását. A kutatás keretében különös figyelmet fordítunk a turizmus fejlesztési lehetőségeire, amelyek kulcsszerepet játszhatnak a régió gazdasági fellendülésében (Rácz, 2020).

A Kemeneshát részét képező Vasi-Hegyhát-Rábamente Vas vármegye délkeleti peremén található, az Őrség és a Göcsej szomszédságában elhelyezkedő dombvidék, melynek központja Vasvár város.<sup>3</sup> A térségben található szőlőhegyek és a hozzájuk kapcsolódó hagyományos szőlő- és borkultúra különleges értéket képviselnek. A Vasi-Hegyháton 19 település rendelkezik szőlőhegygel, ahol a hagyományos gazdálkodási formák és építészeti emlékek, mint például a zsúpfedeles présházak, ma is fellelhetők.<sup>4</sup> A Vasi-hegyhát pontos területére vonatkozóan nem állnak rendelkezésünkre adatok, azonban a térséget magában foglaló Vas vármegye demográfiai és gazdasági kihívásokkal küzd, a 2022-es adatok szerint a népessége mindössze 249 513 fő volt, ami alacsony népsűrűséget eredményez (78 fő/km<sup>2</sup>).<sup>5</sup> A lakosság elöregedése és a fiatalok elvándorlása tovább súlyosbítja a helyzetet, ami a településhálózat funkcióhiányához és a hagyományos életformák eltűnéséhez vezet. E kihívásokra válaszul számos fejlesztési kezdeményezés indult a térségben. A Vasi Hegyhát-Rábamente LEADER Akciócsoport a 2014-2020-as időszakra vonatkozóan Helyi Fejlesztési Stratégiát dolgozott ki, amelynek célja a helyi erőforrásokra épülő, fenntartható fejlődés előmozdítása. A stratégia hangsúlyozza a turizmus fejlesztését, a helyi vállalkozások támogatását és a kulturális örökség megőrzését.<sup>6</sup> Ezen erőfeszítések eredményeként 2021-ben létrejött a Vasi-Hegyhát Natúrpark, amely a szőlőhegyekre, mint kiemelt tájértekekre szerveződött. A natúrpark célja a természeti és kulturális értékek

---

<sup>3</sup> <https://hu.wikipedia.org/wiki/Kemenesh%C3%A1t> (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

<sup>4</sup> [https://hegypasztor.hu/hol-vagyunk/vasi-hegyhat?utm\\_source](https://hegypasztor.hu/hol-vagyunk/vasi-hegyhat?utm_source) (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

<sup>5</sup> [https://hu.wikipedia.org/wiki/Vas\\_v%C3%A1rmege?utm\\_source](https://hu.wikipedia.org/wiki/Vas_v%C3%A1rmege?utm_source) (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

<sup>6</sup> [https://leader.vasihegyhat-rabamente.hu/helyi-fejlesztési-strategia/?utm\\_source](https://leader.vasihegyhat-rabamente.hu/helyi-fejlesztési-strategia/?utm_source) (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

védelve, bemutatása, valamint a helyi gazdaság és turizmus fellendítése.<sup>7</sup> A Vasi-Hegyhát tehát egyszerre őrzi hagyományos értékeit és törekszik a modern kihívásoknak való megfelelésre, példát mutatva arra, hogyan lehet egy térség gazdag múltját és jelenét összhangba hozni a fenntartható jövő érdekében.

### 1.1. Az elvándorlás aspektusai

Az elvándorlás, a **hagyományos szakmák felszámolása és a turisztikai szektor kölcsönhatása** összetett és sokrétű probléma, különösen olyan régiókban, mint a Vasi-Hegyhát. A térség demográfiai kihívásai – beleértve az elöregedést és a fiatalok elvándorlását – mélyreható hatást gyakorolnak a helyi munkaerőpiacra és a kulturális örökség megőrzésére. A hagyományos szakmák hanyatlása, különösen a zártkertek műveléséhez kötődő tevékenységek eltűnése, nemcsak gazdasági problémát jelent, hanem a turisztikai szektorra is kedvezőtlen hatással van.

Az elvándorlás **munkaerőpiaci hatásai** gyakran kétélűek (Rácz, 2024). Egyrészt a kivándorlás csökkenti a helyben rendelkezésre álló munkaerőt, ami hátráltathatja a turizmus fejlődését, különösen a szakképzett munkaerőt igénylő ágazatokban. Például, ahogy a hagyományos mezőgazdasági munkakörök csökkennek az elvándorlás miatt, előfordulhat, hogy a helyi lakosság nem rendelkezik a turizmus által igényelt készségekkel és ismeretekkel, ami jelentős akadályt jelenthet az ágazat számára (Přivarová et al., 2022). Másrészt a hazatérő kivándorlók új készségeket, pénzügyi forrásokat és perspektívákat hozhatnak, amelyek pozitívan befolyásolhatják a turisztikai kínálatot, például új vállalkozások indításával vagy a helyi értékek népszerűsítésével (Dana et al., 2021).

A kivándorlás turizmusra gyakorolt hatásai azonban nem korlátozódnak csupán a munkaerőhiányra. A digitális nomadizmus és a távolról dolgozó kivándorlók új dinamikát hozhatnak a turisztikai munkaerőpiacra, növelve a keresletet a helyi szállások, éttermek és más turisztikai szolgáltatások iránt. Ugyanakkor ez fokozhatja a versenyt a helyi állásokért, ami egyenlőtlenségeket idézhet elő a munkaerőpiacon (Arisoy, 2024).

---

<sup>7</sup> [https://falusiturizmus.eu/news/details/1816-letrehoztak-a-vasi-hegyhat-naturparkot?utm\\_source](https://falusiturizmus.eu/news/details/1816-letrehoztak-a-vasi-hegyhat-naturparkot?utm_source) (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

## 1.2. Kulturális örökségek és sajátosságok változásának hatása a turizmusra

A hagyományos zártkertek – mint például a szőlőhegyek – hanyatlása különösen érzékenyen érinti a Vasi-Hegyhát turizmusát. Ezek a területek hagyományosan nemcsak gazdasági, hanem kulturális értéket is képviseltek. A zártkertek revitalizációja hozzájárulhat a turisztikai vonzerő növeléséhez, miközben fenntartja a helyi közösségek identitását. Az ilyen projektek nemcsak a gazdasági tevékenységeket élénkíthetik, hanem munkahelyeket is teremthetnek, különösen a helyi termékek feldolgozása és értékesítése terén (Arisoy, 2024).

A kulturális örökség megőrzése szempontjából az elvándorlás és a hagyományos szakmák eltűnése hosszú távú hatásokat eredményezhet. Azok a közösségek, amelyek erősen kötődnek hagyományos életformához, ellen állhatnak a turizmus fejlesztésének, különösen, ha az veszélyezteteti kulturális örökségüket (Barbosa, 2024). Ezzel szemben, ha a turizmus a helyi gazdaságfejlesztés és munkahelyteremtés eszköze, a közösség támogatását is megnyerheti, feltéve, hogy a fejlesztések fenntartható módon valósulnak meg (Santos et al., 2019).

A nyelvi és kulturális hálózatok szintén befolyásolják az elvándorlás és a turizmus közötti kapcsolatot. A kivándorlók gyakran fenntartják kapcsolataikat származási helyükkel, ami a „barátok és rokonok látogatása” (VFR) turizmuson keresztül erősítheti a helyi gazdaságot, miközben elősegíti a kulturális cserét (Okafor et al., 2021; Dwyer et al., 2014).

Összefoglalva, a Vasi-Hegyhát turizmusának jövője szorosan összefügg az elvándorlás, az elöregedés és a hagyományos szakmák hanyatlásának kezelésével. Bár ezek a folyamatok számos kihívást jelentenek, megfelelő stratégiákkal, például a zártkertek revitalizációjával, a visszatérő kivándorlók integrálásával és a fenntartható turizmus gyakorlatainak alkalmazásával a régió jelentős turisztikai potenciált valósíthat meg.

Mindezek alapján jól látható, hogy a térséget több tényező érinti, melynek hatása a turizmus alakulásánál tettenérhető.

## 2. Módszertan

A Vasi-Hegyhát térség fejlődési lehetőségeinek és kihívásainak feltérképezése érdekében a kutatás multidiszciplináris megközelítést alkalmazott, amely több módszertani lépés kombinációjára épült. Az alábbi részletezés bemutatja az alkalmazott módszereket, azok célját és jelentőségét, valamint a feltételezett hipotéziseket, amelyek a kutatási eredmények alapját képezhetik.

### 2.1. Korábbi szakirodalmak és fejlesztési tervek elemzése

A kutatás első lépéseként a térségre vonatkozó szakirodalmat és helyi fejlesztési stratégiákat elemeztük. Ez magában foglalta a Vasi-Hegyhát-Rábamente LEADER Akciócsoport által készített Helyi Fejlesztési Stratégiát, ami főként fenntartható fejlesztéseket és az élhető térségek létrehozását tartotta szem előtt, valamint a térség természeti és kulturális értékeire vonatkozó korábbi kutatásokat, elérhető online információkat és statisztikákat.<sup>8</sup>

### 2.3. Terepkutatás: Helyszíni interjúk és megfigyelések

A terepkutatás során személyes interjúkat készítettünk a helyi közösségek tagjaival, polgármesterekkel, civil szervezetekkel és a térség fejlesztéséért felelős szakemberekkel. Emellett helyszíni megfigyeléseket végeztünk az egyes települések központjában, közösségi tereken, művelődési házakban, vendéglátóhelyeken, amelyek célja a térség infrastruktúrájának, közlekedési hálózatának, turisztikai attrakcióinak és közösségi kezdeményezéseinek feltérképezése és megismerése volt.

### 2.4. Adatvizsgálat és elemzés: Statisztikai és hálózatelemzés

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai és másodlagos források alapján statisztikai elemzéseket végeztünk. Az adatok elemzéséhez SPSS programot használtunk, míg a közlekedési hálózatok és a települések közötti kapcsolatok feltérképezéséhez a Menetrendek.hu oldalról származó adatokat és Python könyvtárakat használtunk<sup>9</sup>.

---

<sup>8</sup> [https://leader.vasihegyhat-rabamente.hu/helyi-fejlesztési-strategia/?utm\\_source](https://leader.vasihegyhat-rabamente.hu/helyi-fejlesztési-strategia/?utm_source) (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

<sup>9</sup> <https://github.com/hubi898/Selenium-Menetrendek-Scraper> (Utolsó letöltés: 2025.03.22.)

## 2.5. Kérdésfelvetések/Hipotézisek

A korábbi szakirodalmak, egyéb online források és fejlesztési tervek adatainak segítségével feltártuk a térség lehetséges turisztikai erőforrásait.

A terepen végzett személyes interjúk alapjául szolgáló kérdésfelvetések a következők: Milyen összefüggés figyelhető meg a helyi képzési lehetőségek és a fiatalok elvándorlása között a Vasi Hegyhát térségében? Milyen szerepet játszhat a hagyományos gazdálkodási formák újjáélesztése a térség gazdasági és társadalmi fejlődésében?

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai és a vizsgált térségben húzódó közlekedési hálózat elemzésével kapcsolatban a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

1. A térség közlekedési hálózatának hiányosságai közvetlenül hozzájárulnak a gazdasági fejlődés lassulásához és az elvándorláshoz;
2. A turisztikai ágazat növekedése ösztönözheti a helyi közösségek gazdasági integrációját, ha a közlekedési infrastruktúra fejlesztése megvalósul.

## 3. Turizmus jelenlegi helyzete és az azt alakító tényezők

A Vasi-Hegyhát turisztikai potenciálja kiemelkedő, köszönhetően a térség gazdag természeti és kulturális értékeinek, valamint kedvező földrajzi adottságainak. Az Alpokalja és a Rába-völgy által határolt régió jó lehetőségeket ad a természetközeli időtöltésre, a helyi kultúra megismerésére és a kikapcsolódásra. A turizmus fejlődését ugyanakkor akadályozza néhány tényező, ilyenek például az infrastruktúra fejletlensége, a szolgáltatások korlátozott színvonala és a munkaerőhiány is. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy milyen turisztikai területeket sikerült azonosítanunk a terepkutatás alkalmával.

### 3.1. Természeti és Kulturális Vonzerők

#### Vasvár:

A térség központja tele van kulturális értékekkel, ilyen a Vasvári Múzeum és a Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény is, melyek turisztikai vonzereje a történeszeket és az érdeklődőket egyaránt vonzza.

### **Szőlőhegyek és erdők:**

A Vasi-Hegyháton főként kisparcellás szőlőhegyek és kiterjedt tölgy- és bükkerdők találhatóak. Néhány túraútvonal létezik itt, például a Rockenbauer Pál Dél-dunántúli Kéktúra.

### **Jeli Arborétum és Varázskert:**

Kám, Csipkerek, Oszkó és Alsóújlak között helyezkedik el hazánk egyik különleges arborétuma. Összesen 100 hektáron terül el, turisztikai szempontból jelentősnek tekinthető.

### **Oszkói szőlőhegy idilli pincéi:**

A szőlőhegyek tradicionális borászati módszereket és építészeti értékeket mutatnak be, lehetőséget adva a látogatóknak a helyi borkultúrával való megismerkedésre. Ez az attrakció a gasztronómiai turizmus egyik alappillére lehet.

### **Mindszenty József szülőháza:**

A vallási és helytörténeti turizmus kiemelkedő célpontja a hercegprímás szülőháza, amely személyes tárgyainak bemutatásával és történeti jelentőségével gazdagítja a térség kulturális kínálatát.

### **Kneipp Vizesház:**

A Kneipp Vizesház Olaszfán található, holisztikus gyógyászati eszközök vehetőek igénybe, előzetes időpontegyeztetés után.

### **Túrázás és kerékpározási lehetőségek**

A térség több tematikus túraútvonallal rendelkezik, ilyen például az Erdei vándortábor a Vasi-Hegyháton, vagy a természet kincsei nevezetű kerékpártúra.

## **3.2. Kulturális turizmus és közösségi értékek**

### **Kulturális programok és hagyományőrzés:**

A térség kulturális életét a helyi közösségek által szervezett fesztiválok, kézműves vásárok és népzenei rendezvények teszik ki. A hagyományos kézműves foglalkozások és a népi kultúra van jelen leginkább a térségben.

### **Közösségi programok:**

A Vasváron található Népfőiskola a térség közösség szervezési központja. Képzéseik főként az önfenntartásról, a vidéki életről szólnak, emellett

számos más témában szerveznek programokat. Dinamikusan fejlődnek, néhány éven belül konferencia termekkel és szálláshelyekkel bővítik intézményüket.

Egyes kezdeményezések, mint például az olaszfai jóga program, a csehimindszenti borkóstoló, vagy az oszkói Ízes Vidék Gasztroműhely, mely a Népfőiskolán belül működik támogatott és pozitív visszajelzésekkel rendelkező események, jó közösségképző hatást gyakorolnak a térségre.

A vasvári Szentkútfürdő termálvizes fürdő a nyári időszakban potenciális célpont lehet a lakóknak és az itt tartózkodóknak.

### **3.3. Összegzés**

A terepkutatás során egy érdekes felismerésre jutottunk a Vasi-Hegyhát turisztikai helyzetével kapcsolatban. Bár az előzetes, internetes kutatásunk alapján számos ígéretes turisztikai vonzerőt azonosítottunk a térségben, a helyszíni megfigyelések egy ettől jelentősen eltérő képet mutattak.

A térség valóban rendelkezik figyelemreméltó természeti és kulturális értékekkel - a hangulatos szőlőhegyektől kezdve a Jeli Arborétumon át a történelmi jelentőségű Mindszenty-házig. Azonban a terepkutatás során világossá vált, hogy ezek a létesítmények és programok elsősorban nem a külső turisták igényeit szolgálják, hanem a helyi közösséget.

Például az olaszfai Kneipp Vízesház, amelyet előzetesen turisztikai attrakcióként azonosítottunk, valójában főként a helyi lakosok wellness és gyógyászati központjaként működik. Hasonlóképpen, a kulturális programok - mint az oszkói Gasztroműhely - elsődlegesen közösségépítő szerepet töltenek be, és a helyiek részvételére építenek.

A túraútvonalak és kerékpáros lehetőségek is inkább a helyi lakosok szabadidős tevékenységeit szolgálják, mintsem jelentős turisztikai vonzerőt jelentenének. Ez a mintázat ismétlődik a különböző kulturális programok esetében is, amelyek elsősorban a helyi hagyományok megőrzését és a közösségi kapcsolatok erősítését célozzák.

Ez a felismerés új megvilágításba helyezi a térség turisztikai potenciálját: bár az értékek kétségtelenül jelen vannak, ezek jelenleg inkább a helyi közösség életminőségének javításához járulnak hozzá, mintsem a

külső turizmus fejlesztéséhez. Ez fontos tanulságként szolgált, és más irányba terelte az egész kutatást és stratégiai tervezést.

#### **4. A kutatások elemzése és következtetések**

Ezen a ponton sikerült konceptualizálni a térséget, megállapítani a turisztikai szempontból jelentős erőforrásait, és több különböző vizsgálat is elkészült.

A turizmus, mint gazdasági húzóágazat, kiemelt szerepet kaphat a Vasi Hegyhát térség gazdasági fejlődésében, különösen a gyenge ipari jelenlét miatt. A helyi értékek és látványosságok, mint például a szőlőhegyek, falusi környezet, természeti kincsek és kulturális örökségek revitalizációja olyan turisztikai attrakciókat hozhat létre, amelyek nemcsak a belföldi, de a külföldi látogatókat is vonzhatják.

A falusi turizmus, amely már eddig is növekvő tendenciát mutatott, a vidékfejlesztési programok fókuszpontja lehet (Láng-Letenyei-Siklós, 2003). A turizmus potenciális gazdasági hatásait illetően a helyi szolgáltatások és szálláshelyek fejlesztése kritikus jelentőségű. Azon túl, hogy a térség gazdasági növekedéséhez hozzájárul, a turizmus szociokulturális előnyöket is nyújthat, például a helyi közösségek identitásának erősítésével, valamint a helyi kultúra és tradíciók fenntartásával (Lane, 2009). A fenntartható turizmus irányába tett lépések – mint például a kulturális örökség megóvása és az autentikus helyi élmények biztosítása – összhangban vannak az EU2020 stratégiával, amely a társadalmi befogadás és gazdasági növekedés fontosságát hangsúlyozza.

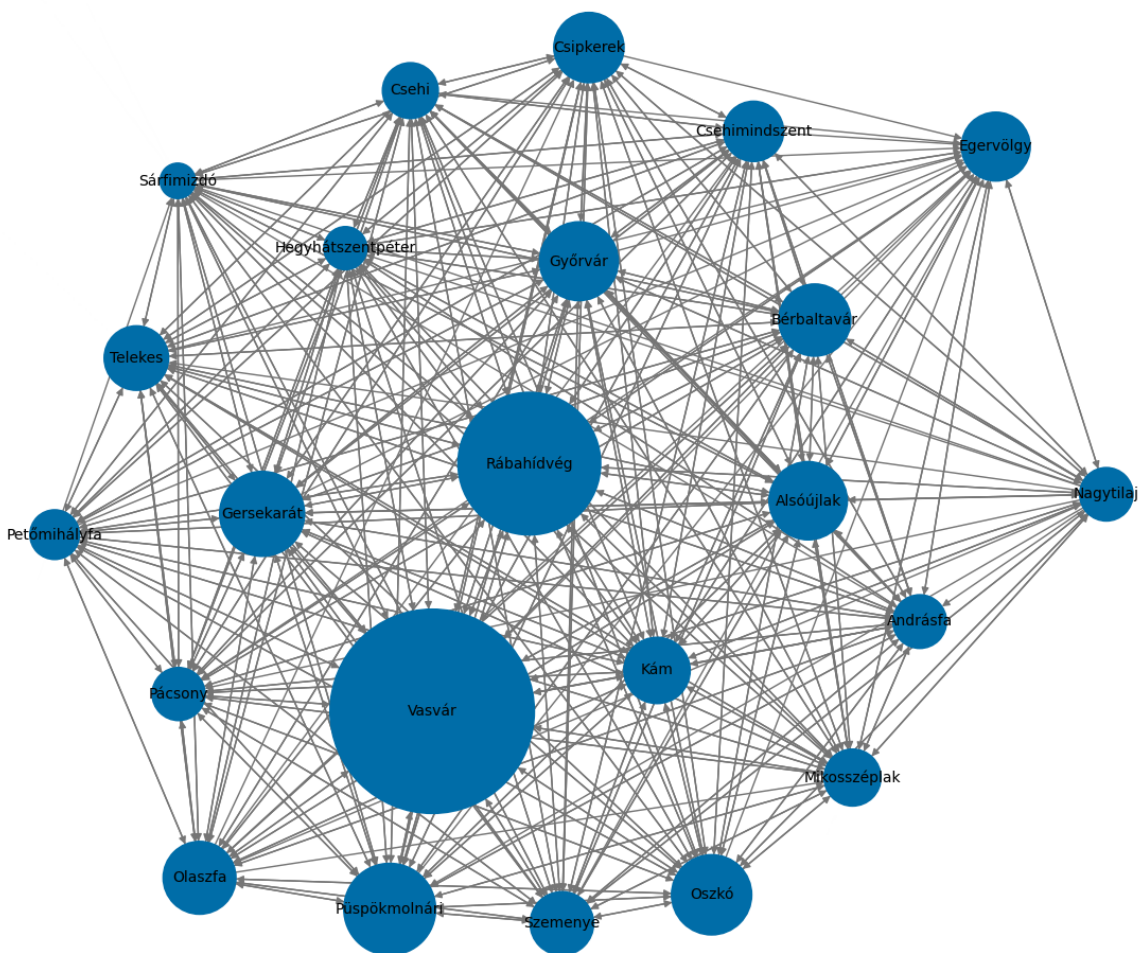
A helyi szőlőhegyek revitalizációja például lehetővé teszi a közösségi alapú gazdálkodás fejlesztését és a helyi gazdák közötti együttműködések erősítését, amely hosszú távon fenntarthatóvá teheti a vidéki gazdálkodást és a turisztikai látványosságok kialakítását. Emellett a borászat és a helyi kézműves termékek bevonása a turizmusba hozzájárulhat a térség egyediségének növeléséhez és a vidéki vendéglátás fellendítéséhez.

##### **4.1. A Vasi-Hegyhát térség tömegközlekedési lehetőségeinek feltérképezése**

A tömegközlekedés helyzetének feltárása kiemelten fontos szempont. Jó képet tud mutatni arról, hogy milyen mértékű a térség összekapcsoltsága.

Az elemzéshez egy olyan települések közötti kapcsolatháló elemzési kód készült, ami a menetrendek.hu oldalról nyerte ki a közlekedési lehetőségek adatait egy átlagos hétköznapra vonatkozóan, majd ezután kapcsolatháló-elemzésre alkalmas python könyvtárral futtattunk metrikákat és készítettünk vizualizációkat (Letenyei 2000). Az elemzés során a településeket csomópontokként, a közöttük fennálló közvetlen utazási lehetőségeket pedig élekként modelleztük egy irányított gráfban. A kapcsolatokat egy bináris módon határoztuk meg: ha egy településről egy másikra közvetlenül vagy legfeljebb egy átszállással el lehet jutni, akkor az él létezőnek tekinthető (értéke 1); ellenkező esetben az él nem szerepel a hálózatban (értéke 0). Az elemzéshez a következő központi hálózati mutatókat használtuk:

- **Degree Centrality:** egy adott település hány másik településsel áll közvetlen kapcsolatban.
- **Betweenness Centrality:** a település közvetítő szerepét mutatja a hálózatban, azaz, hogy hány legrövidebb úton helyezkedik el köztes állomásként.
- **Closeness Centrality:** azt fejezi ki, hogy egy település milyen gyorsan elérhető a hálózat többi pontjából.
- **Density:** A hálózat sűrűségét mutatja.



1. ábra A Vasi-Hegyhat településeinek kapcsolathálója (legfeljebb egy átszállással elérhető közlekedési kapcsolatok) Forrás: Saját szerkesztés.

Az összes értéket tartalmazó táblázatot a Mellékletek szakaszban találjuk.

Elsőként azt néztük meg, hogy egy átszállással eljuthatunk-e mindenhova a tárgyalt térségen belül.

Az eredményekből azt láthatjuk, hogy igen, eljuthatunk minden településre egy átszállással. Az eredmények alapján Rábahídvég és Kám települések főutak mentén terülnek el, a legmagasabb Degree Centrality értékkel (2) rendelkeznek, azaz a legtöbb más településsel közvetlen kapcsolatban állnak.

A Betweenness Centrality mutató alapján a legfontosabb közvetítő települések Rábahídvég és Kám (0.007063), majd Alsóújlak (0.006835) és Mikosszéplak (0.006342). Ezek a települések fontos tranzitpontok a hálózatban, mivel rajtuk keresztül halad a legtöbb legrövidebb út. Érdemes felhívni a figyelmet, hogy maguk az értékek

Ezzel szemben olyan települések, mint Sárfimizdó (0.000361) vagy Olaszfa (0.000463), minimális közvetítő szereppel rendelkeznek, ami azt jelenti, hogy ezek az útvonalak kevésbé relevánsak a teljes hálózat szempontjából.

A Closeness Centrality értékek elemzése azt mutatja, hogy több település (pl. Alsóújlak, Egervölgy, Hegyhátszentpéter, Rábahídvég, Kám és Mikosszéplak) könnyen megközelíthető, mivel 1-es értéket kaptak, ami a maximális elérhetőséget jelzi.

Ezzel szemben Nagytilaj (0.709677) az egyik legkevésbé integrált település, ami arra utal, hogy innen több átszállásra lehet szükség más célállomások eléréséhez.

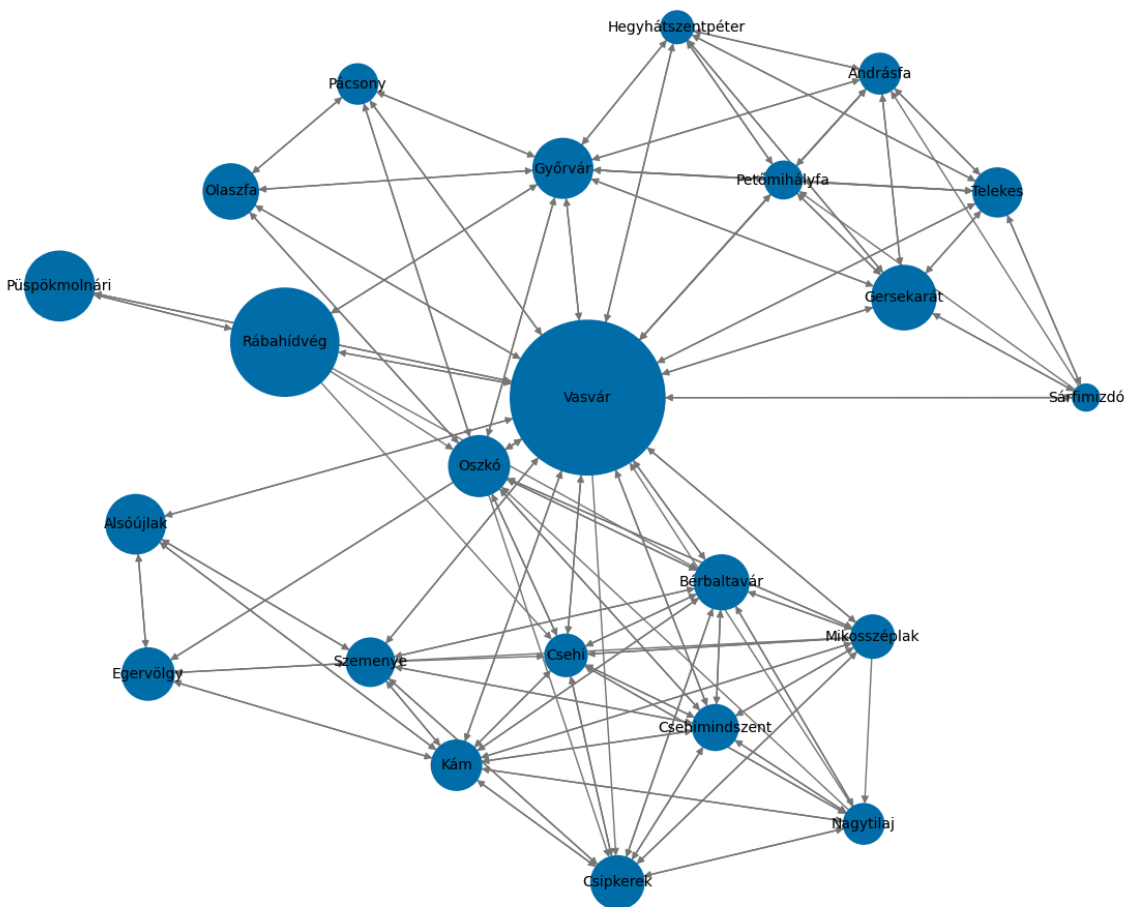
A sűrűség 0.938735177, ami majdnem teljes.

Következtetések:

Az elemzés első részéből annyi biztosan kiderül, hogy Rábahídvég és Kám stratégiai jelentőséggel bírnak, mivel ezek biztosítják a legjobb elérhetőséget és a legnagyobb áteresztőképességet.

Ezzel szemben Nagytilaj kevésbé van integrálva a hálózatba, ami közlekedési szempontból hátrányt jelenthet.

Az elemzés második része a közvetlen, átszállás mentes kapcsolódási pontokat vizsgálja:



2. ábra A Vasi-Hegyhat közvetlen kapcsolathálója, a központi szerepet betöltő települések  
 Forrás: Saját szerkesztés.

Mint látható, ezen konstrukcióban már másként áll össze a kapcsolatháló.

A legmagasabb Degree Centrality értékkel rendelkező település Vasvár (1.909091), amely egyértelműen a térség közlekedési központja. Emellett Győrvár, Kám, Oszkó, Bérbaltavár és Csehimindszent is jelentős kapcsolati központként jelenik meg (0.863636–0.909091), vagyis számos településhez közvetlen kapcsolattal rendelkeznek.

A legmagasabb bejövő kapcsolati értékkel rendelkező település Vasvár (0.954545), amely azt mutatja, hogy sok más településről közvetlenül elérhető. Ehhez hasonlóan Győrvár, Kám és Oszkó is jelentős közlekedési végpontokként szolgálnak.

A kimenő kapcsolatok szempontjából Vasvár (0.954545) kiemelkedik, ami arra utal, hogy innen sok más település közvetlenül elérhető. Oszkó, Csehi és Bérbaltavár szintén magas Out-Degree Centrality értéket mutatnak (0.409091–0.454545), ami arra utal, hogy ezekről a településekről több másik település könnyen megközelíthető.

A Betweenness Centrality értékek kiemelkedő közlekedési szerepet jelölnek. Vasvár (0.558071) messze a legfontosabb közlekedési csomópont, hiszen számos útvonal rajta keresztül halad. A második legjelentősebb szereplő Győrvár (0.04798), amely közvetítőként funkcionál a hálózatban, ennek magyarázata az, hogy a Vasvár és Zalaegerszeg közt található 74-es főút mentén terül el. Oszkó (0.040627) és Kám (0.031664) szintén fontos átmenő forgalmi pontokként szerepelnek.

A Closeness Centrality értékek alapján a legjobban elérhető települések:

- Vasvár (0.956522)
- Kám, Oszkó, Csehi, Bérbaltavár (0.647059)
- Győrvár (0.628571)

Ezekről a településekről viszonylag gyorsan el lehet jutni a térség más részeibe. Ezzel szemben Nagytilaj (0.458333) a legkevésbé integrált települések közé tartozik, ami arra utal, hogy innen nehezebb gyorsan elérni más helyeket.

Az elemzés alapján Vasvár a térség egyértelmű közlekedési központja, amely szinte minden szempontból kiemelkedő hálózati szerepet tölt be. Győrvár, Kám, Oszkó és Bérbaltavár szintén fontos csomópontként funkcionálnak, míg a kisebb települések, mint Nagytilaj vagy Sárfimizdó, kevésbé vannak integrálva a hálózatba.

A közlekedési hálózat részletes elemzése alapján értékelhetjük a megfogalmazott hipotéziseket:

1. Hipotézis: A térség közlekedési hálózatának hiányosságai közvetlenül hozzájárulnak a gazdasági fejlődés lassulásához és az elvándorláshoz.

Az elemzés részben alátámasztja ezt a hipotézist. Bár a hálózat sűrűsége magas (0.94), és egy átszállással minden település elérhető, a közvetlen kapcsolatok vizsgálata jelentős egyenlőtlenségeket tár fel. A periférikus települések, mint Nagyatilaj (Closeness Centrality: 0.46) vagy Sárkánydó, kifejezetten rossz közlekedési mutatókkal rendelkeznek. Ez azt jelenti, hogy ezekről a településekről nehézkes a központi települések és szolgáltatások elérése, ami valóban hozzájárulhat a gazdasági lehetőségek beszűküléséhez és az elvándorláshoz.

A térség rendelkezik stabil közlekedési csomópontokkal (Győrvar, Kám), amelyek a másodlagos gazdasági központok szerepét tölthetik be. Fontos megjegyezni azonban, hogy az elemzés csak a járatok meglétét vizsgálta egy átlagos hétköznapon, nem tért ki a járatsűrűségekre és a hétvégi közlekedési lehetőségekre, amelyek szintén kulcsfontosságúak lehetnek a gazdasági fejlődés szempontjából.

2. Hipotézis: A turisztikai ágazat növekedése ösztönözheti a helyi közösségek gazdasági integrációját, ha a közlekedési infrastruktúra fejlesztése megvalósul.

Ez a hipotézis is részben igazolható az elemzés alapján. A jelenlegi közlekedési hálózat struktúrája azt mutatja, hogy már most is létezik egy olyan alpinfrastruktúra, amely egy átszállással összeköti a térség településeit. Ez megfelelő kiindulópont lehet a turisztikai fejlesztésekhez.

Azonban a közvetlen összeköttetések hiánya számos település között (amit a második hálózatelemzés mutat) jelentősen korlátozhatja a turisztikai potenciál kihasználását. A turisták általában előnyben részesítik a közvetlen, átszállás nélküli kapcsolatokat, így a jelenlegi hálózati struktúra nem optimális a turizmus szempontjából. Különösen fontos lenne megvizsgálni a hétvégi közlekedési lehetőségeket is, mivel a turisztikai forgalom jellemzően ekkor a legélénkebb.

A helyzet javításához célzott fejlesztésekre lenne szükség, különösen:

- A periférikus települések (pl. Nagytilaj) jobb integrálására a hálózatba.
- A másodlagos központok (Gyórvár, Kám, Oszkó) közötti közvetlen kapcsolatok erősítésére.
- A turisztikai szempontból jelentős települések közötti átszállásmentes összeköttetések kialakítására.
- A járatsűrűség növelésére és a hétvégi közlekedés fejlesztésére.

Összességében megállapítható, hogy bár a hipotézisek alapvetően helytállóak, a helyzet árnyaltabb. A közlekedési hálózat jelenlegi struktúrája valóban okozhat gazdasági hátrányokat, különösen a periférikus településeken, ugyanakkor létezik egy olyan alapinfrastruktúra, amelyre építve - megfelelő fejlesztésekkel - kialakítható lenne egy, a turisztikai ágazatot is hatékonyan kiszolgáló közlekedési rendszer. Példaként említhető a kisméretű közösségi közlekedési eszközök, például kisbuszok bevezetése, amelyek a szomszédos települések igényeihez igazodnak. A pontosabb értékeléshez azonban szükség lenne a járatsűrűség és a hétvégi közlekedés részletes vizsgálatára is, ami sajnos a jelen kutatás kereteibe nem fért bele.

#### **4.2. Milyen összefüggés figyelhető meg a helyi képzési lehetőségek és a fiatalok elvándorlása között a Vasi Hegyhát térségében?**

A Vasi Hegyhát egyik alapvető problémája a szakképzett munkaerő hiánya. E helyzet hatása kiterjed mind a helyi vállalkozások működésére, mind a fiatalok helyben tartására. A munkaerőpiaci kínálat és kereslet közötti eltérések súlyosan befolyásolják a térség gazdasági stabilitását (Rácz, 2023). E probléma megoldása érdekében a helyi oktatási rendszernek a munkaerőpiaci követelményekkel szoros kapcsolatban kell állnia. Ehhez kapcsolódóan szükséges, hogy a helyi oktatási intézmények bővítsék képzési kínálatukat a gazdasági változásokhoz igazodva.

Tudományos kutatások szerint a helyben történő képzés szoros összefüggésben áll a fiatalok helyben maradásával, különösen vidéki térségekben. Ahogy ezt más, rurális közösségeken végzett kutatások is igazolják, a szakképzési programok révén javítható a munkaerőpiaci helyzet, amely hozzájárul a helyi közösségek fenntarthatóságához (Skerritt és Roche, 2020). Az oktatás fejlesztésének kulcsfontosságú területei közé tartozik a turisztikai szakemberek képzése is, mivel a turizmus egy erős gazdasági potenciállal bíró iparág a térségben. A helyi lakosok szakszerű

képzése, a lassú turizmus metodológiája (Bugyi, 2024) és a turisztikai látványosságok bemutatására való felkészítés hozzájárulhat a fenntartható turizmus kialakításához és a gazdasági fellendüléshez.

### **4.3. Milyen szerepet játszhat a hagyományos gazdálkodási formák újjáélesztése a térség gazdasági és társadalmi fejlődésében?**

A mezőgazdaság hagyományosan fontos szerepet játszik a Vasi Hegyhát gazdaságában, ám napjainkban a helyi gazdálkodási hagyományok és önellátási modellek háttérbe szorultak. Az önellátási képesség növelése és a fenntartható gazdálkodási gyakorlatok elterjedése hozzájárulhat a térség ökológiai és gazdasági stabilitásához. A helyi gazdaság fejlesztésének egyik fontos eleme a szőlőhegyek revitalizációja, amelyek az újraéledő mezőgazdasági tevékenységek központjai lehetnek.

A vidékfejlesztés terén különösen figyelemre méltó a szociális szervezetek létrehozásának lehetősége, amelybe hátrányos helyzetű embereket is bevonnának. Ezzel az intézkedéssel egyszerre oldható meg a társadalmi kirekesztés csökkentése és a térség elhanyagolt mezőgazdasági területeinek revitalizációja. Az önellátásra való törekvés támogatása, például a helyi gyümölcsfajták, gyógynövények és zöldségek termesztésével, továbbá a helyi mezőgazdasági termékek feldolgozása és értékesítése, nemcsak az egyéni gazdaságokat segíti, hanem hozzájárul a vidéki közösségek stabilitásához és fenntarthatóságához is (Venn et al., 2006).

## **5. Konklúzió**

A kutatás elsődleges megállapítása a Vasi-hegyhát régió turizmusfejlesztésének egyedi jellegének azonosítása, ahol a turisztikai attrakciók elsősorban a helyi közösségek igényeit szolgálják, nem pedig a külső látogatókat. Ez a felismerés alapvető változást tesz szükségessé abban, ahogyan a turizmusfejlesztést a régióban konceptualizálják és megvalósítják.

A közösségépítő turisztikai megközelítés életképes fejlesztési modellként jelenik meg, amely a helyi közösségek aktív szerepét hangsúlyozza a turisztikai élmények alakításában. Ez a megközelítés elismeri, hogy a közösségi részvétel nemcsak a látogatói élményeket gazdagítja, hanem erősíti a helyi kapcsolatokat és támogatja a fenntartható gyakorlatokat.

Amint azt Matarrita-Cascante et al. (2010) kimutatták, a hatékony kommunikáció és a lakosok bevonása döntő fontosságú a közösségi erőforrások kihasználásában és a felelősségtudat kialakításában. Ez a részvételi megközelítés olyan turisztikai kezdeményezéseket eredményez, amelyek hitelesen tükrözik a helyi kultúrát és értékeket.

A Dewi et al. (2019) által leírt közösségi alapú turizmus (CBT) modell közvetlenül bevonja a helyi lakosokat a turisztikai tevékenységek irányításába, biztosítva az előnyök méltányos elosztását. Ez a modell nemcsak gazdasági előnyöket biztosít, hanem erősíti a közösségi kohéziót is.

Chantakit et al. (2022) hangsúlyozzák, hogy a helyi termékek és a kulturális tőke összekapcsolása új foglalkoztatási lehetőségeket teremt, miközben lehetővé teszi a kulturális örökség megosztását a látogatókkal. Ginting és Halim (2019) kutatása továbbá megerősíti, hogy a közösségek tervezési folyamatokban való részvétele fenntarthatóbb turisztikai gyakorlatokhoz vezet.

Kutatási eredményeinkből több kulcsfontosságú fejlesztési megfontolás rajzolódik ki: A közlekedési hálózat elemzése feltárja, hogy bár a települések között általános összeköttetés van, a perifériás területek korlátozott elérhetősége jelentős kihívást jelent a gazdasági növekedés és a népességmegtartás szempontjából. A közvetlen összeköttetések fejlesztése és a szolgáltatási gyakoriság növelése elősegítheti a helyi gazdasági integrációt.

A turizmus fejlődése új lehetőségeket kínál a régió számára, feltéve, hogy az infrastruktúra-fejlesztések támogatják a látogatók és a helyi lakosok számára egyaránt előnyös közlekedési megoldásokat. Ezen túlmenően a helyi oktatási rendszer összehangolása a munkaerő-piaci igényekkel alapvető fontosságú a fiatalok megtartása és a régió gazdasági stabilitásának fenntartása szempontjából.

A kutatás arra is rávilágít, hogy a hagyományos gazdálkodási gyakorlatok újjáélesztése nemcsak a mezőgazdasági termeléshez, hanem a társadalmi kohézió erősítéséhez is hozzájárulhat. A helyi termékek előállításának és értékesítésének, a fenntartható mezőgazdasági gyakorlatok bevezetésének és a szociális szövetkezetek létrehozásának gazdaságilag és társadalmilag is erősítheti a régiót.

A közösségépítő turizmus tehát olyan fejlesztési modellt kínál, amely egyszerre szolgálja a turisztikai élmények növelését és a helyi közösségek fejlődését. Az aktív közösségi szerepvállalás, a kulturális örökség megőrzése és a gazdasági előnyök igazságos elosztása révén a turizmus a fenntartható közösségi fejlődés eszközévé válhat.

Ezúton is szeretnénk kifejezni hálánkat a Vasi Hegyhát–Rábamente Egyesületnek, amely támogatta és segítette kutatásunk megvalósítását, valamint minden olyan helyi szereplőnek, akik nyitottságukkal és közreműködésükkel hozzájárultak a terepmunka sikeréhez.

Külön köszönet illeti a Vasvári Népfőiskolát és Ferencz Gábort, aki a projekt és a terepmunka során, a folyamatos szakmai támogatásával nélkülözhetetlen segítséget nyújtott számunkra.

Hálásak vagyunk továbbá a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar Szociológia Tanszékének, hogy biztosította a kutatás szakmai és módszertani hátterét.

Tanulmányunkat mindazoknak ajánljuk, akik hisznek abban, hogy a közösség ereje és az emberi kapcsolatok értéke többet ér bármilyen gazdasági mutatónál

## Felhasznált irodalom

Arisoy, B. (2024). *Digital nomadism and the tourism industry labor markets*. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 16(3), 383–395. <https://doi.org/10.1108/whatt-03-2024-0062>

Barbosa, J. (2024). *Influence of community attachment and personal benefit on residents' support for tourism activities in emerging island destinations: the case of cape verde*. *Sage Open*, 14(2). <https://doi.org/10.1177/21582440241255249>

Bugyi, A. (2024). *Turizmus, fenntarthatóság és az értékek szerepe*. *KULTÚRA ÉS KÖZÖSSÉG*, 15(3), 165–175. <http://doi.org/10.35402/kek.2024.3.19>

Chantakit, P., Rodjam, C., Saranontawat, K., Sukmaitree, J., & Arsingsamanan, P. (2022). *Foundation economic development for network development community tourism by linking local products and cultural capital Samut Songkhram province*. *International Journal of Health Sciences*, 1340–1354. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6ns2.5206>

Dana, H., Çela, T., Krasniqi, A., & Cenaj, V. (2021). *Economic and tourist effects of external migration in Kosov*. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 12(2), 567. [https://doi.org/10.14505/jemt.v12.2\(50\).26](https://doi.org/10.14505/jemt.v12.2(50).26)

- Dewi, M., Rachmawati, I., Issundari, S., & Sugiarto, M. (2019). *Fostering sustainable tourism development in merauke through community-based tourism*. *Socia Jurnal Ilmu Ilmu Sosial*, 16(2), 124-132. <https://doi.org/10.21831/socia.v16i2.26778>
- Dwyer, L., Seetaram, N., Forsyth, P., & King, B. (2014). *Is the migration-tourism relationship only about vfr?*. *Annals of Tourism Research*, 46, 130–143. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2014.03.009>
- Ginting, N. and Halim, S. (2019). *Facilities' arrangement of tourism area in Lumban Suhi-suhi village based on environmental element approach (sustainable tourism)*. *Asian Journal of Behavioural Studies*, 4(17), 15. <https://doi.org/10.21834/ajbes.v4i17.181>
- Láng, S -Letenyei L-Siklós V. (2003). Láng Sarolta; Letenyei László; Siklós Viktória: Információs technológia diffúzió.: Információs technológia és szakismeretek terjedése a Kaposvári kistérségben. In: Lengyel, György (szerk.) *Információs technológia és életminőség: Kutatási eredmények*. Budapest, Magyarország: Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék 186 p. pp. 5–28., 24 p. <https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/673/>
- Letenyei, L (2000). *Regionális társadalmi hálózatok: a kapcsolatháló elemzés alkalmazásának lehetőségei a regionális fejlesztésben*. *FALU VÁROS RÉGIÓ: 7* pp. 21–26., 6 p. (2000)
- Matarrita-Cascante, D., Brennan, M., & Luloff, A. (2010). *Community agency and sustainable tourism development: the case of la fortuna, costa rica*. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(6), 735-756. <https://doi.org/10.1080/09669581003653526>
- Okafor, L., Khalid, U., & Burzynska, K. (2021). *The effect of migration on international tourism flows: the role of linguistic networks and common languages*. *Journal of Travel Research*, 61(4), 818-836. <https://doi.org/10.1177/00472875211008250>
- Přívarová, M., Martincová, M., Trnovský, K., & Hačár, D. (2022). *Labour migration and tourism flows: the case of the EU*. *Journal of Tourism and Services*, 13(24). <https://doi.org/10.29036/jots.v13i24.374>
- Rácz, A. (2007). Rácz Attila (szerk.) *Város és vidéke: településszociológiai tanulmányok 2003-2006* Szeged: Belvedere Meridionale
- Rácz, A. (2009). Rácz, Attila (szerk.) *Város és vidéke: a munkakerőpiactól való távolmaradás okainak empirikus vizsgálata* Szeged, Magyarország: JATEPress
- Rácz, A. (2013). A 2012-es dudari kutatásról. In: Lencsés Gyula (Lencsés Gyula - Felek György): *Múlt és jelen: Szegedi társadalomkutatók Dudaron 1937–2012* Szeged: Belvedere Meridionale, pp 291–293
- Rácz, A. (2020). *A magyar lakosság utazási szokásai 2018 májusa és 2019 júniusa között*. *TURIZMUS BULLETIN (1416-9967 1587-0928): 20 2* pp 42–50
- Rácz, A. (2023). Munkaképes inaktív személyekkel készült interjú vizsgálat a Makói kistérségben. In: Rácz, Attila: *Terepen. Tanulmányok az alkalmazott társadalomkutatók tárgyköréből*. Szeged: Belvedere Meridionale, pp 95–129

Santos, R., Castanho, R., & Lousada, S. (2019). *Return migration and tourism sustainability in Portugal: extracting opportunities for sustainable common planning in southern Europe*. *Sustainability*, 11(22), 6468. <https://doi.org/10.3390/su11226468>

Thetsane, R. (2019). *Local community participation in tourism development: the case of katse villages in lesotho*. *Athens Journal of Tourism*, 6(2), 123–140. <https://doi.org/10.30958/ajt.6-2-4>

## **Ábrajegyzékek**

1. ábra A Vasi-Hegyhát településeinek kapcsolathálója (legfeljebb egy átszállással elérhető közlekedési kapcsolatok)..... 67
2. ábra A Vasi-Hegyhát közvetlen kapcsolathálója, a központi szerepet betöltő települések . ..... 69

Fekete Artúr

## **Kitörés a kis párti létből – az ellenzéki pártok sikeres növekedési stratégiáinak vizsgálata Magyarországon 1990–2024 között**

### **I. Bevezető**

#### *1. 1. Az európai pártrendszer helyzete és a téma aktualitása*

Az európai pártrendszerek a 2000-es évek végétől kezdődően átalakuláson mentek keresztül, amely számos hagyományos politikai szereplőt új kihívások elé állított. A klasszikus nagy pártok, mint például a német Keresténydemokrata Unió (CDU) vagy Németország Szociáldemokrata Pártja (SPD), amelyek korábban meghatározó erőt képviseltek választóik szemében, egyre csökkenő támogatottsággal szembesülnek. Cas Mudde, arra figyelmeztet, hogy a nagy pártok hagyományos bázisuk zsugorodása mellett egyre gyakrabban képtelenek olyan válaszokat nyújtani a választók problémáira, amelyek tartós támogatottságot biztosítanak számukra. Mudde kiemeli továbbá, hogy a nagy pártok meggyengülése egyaránt kedvezett a radikális jobboldali pártoknak, amelyek látványos sikereket értek el az elmúlt évtizedek során, sokszor az adott ország törvényhozásának második vagy harmadik legnagyobb frakciójává válva. Bár ezen pártok támogatottsága folyamatosan nő, a társadalom jelentős része nem tartja őket kormányzóképes alternatívának, így gyakran politikai karanténban maradnak (Mudde 2019, 15–30.).

A radikális jobboldali pártok előretörése mellett új politikai szereplők is megjelentek az európai szinten, akiket a szakirodalom gyakran „új pártokként” emleget. Az „új pártok” olyan politikai formációk, amelyeket jellemzően egy ismert személyiség vagy politikus alapít. Ezek a pártok általában a politikai centrumba pozícionálják magukat, fő céljuk pedig a fennálló politikai elit leváltása. Gyakran mozgalmi jelleggel rendelkeznek, különösen indulásuk korai szakaszában – erre példa az En Marche! kezdeti időszaka. Ezek a pártok esetek többségében gyorsan érnek el magas választási eredményeket, azonban nem mindig képesek hosszú távon megmaradni a közéletben, és támogatottságukat sok esetben elveszítik, amint kormányzati szerephez jutnak (Mudde 2019, 20–30.).

Elemzések egyöntetűen állítják, hogy a nagy pártok meggyengülése ellenére a hagyományos kisebb pártok, például a zöldek vagy a liberálisok, jellemzően nem tudtak érdemben profitálni ebből az átrendeződésből, így nem váltak meghatározó politikai tényezővé. Jae-Jae Spoon politológus szerint a kis pártok a megváltozott politikai helyzetben sem tudnak megfelelő kormányzóképeséget vagy alkalmazkodóképességet felmutatni, amelyek lehetővé tennék számukra a nagy pártok helyettesítését a választók szemében – szemben a radikális és új pártokkal, amelyek jobban képesek kihasználni ezeket az átalakulásokat (Spoon 2011, 121–127.).

Egy ritka kivételként éppen Magyarországot említhetjük, ahol egy 7%-os támogatottságú, rétegpárt (generációspárt) négy év alatt az ország vezető kormánypártjává nőtte ki magát. Azóta pedig egyetlen választáson sem szerzett 30%-nál kevesebb támogatottságot. Ez a példa nemcsak Magyarországon jelent újdonságot, hanem időben is megelőzi a hasonló trendeket és kutatási eredményeket, hiszen mindez még az 1990-es évek közepén történt (Horváth 2008, 117–130.).

A magyarországi politikai színtéren a FIDESZ/Fidesz-MPP (későbbiekben Fidesz) különleges példát kínál a kis párti státuszról való kitörésre, amely az 1994 és 1998 közötti időszakban zajlott le. Ekkor a Fidesz, amely korábban inkább rétegpártként volt ismert, sikeresen átalakította politikai stratégiáját, megszólítva a szélesebb választói rétegeket és elindulva néppártosodás felé. Az elemzések szerint e siker kulcsa részben az volt, hogy a Fidesz hatékonyan alkalmazkodott a megváltozott politikai és társadalmi környezethez, illetve képes volt azonosítani és kiaknázni azokat a réseket, amelyeket a hagyományos nagy pártok nem tudtak kitölteni (Körösenyi 1998, 130–142.).

Azonban a hazai politikai színtéren is megfigyelhetők a fent említett pártrendszer-változások. A 2006-os politikai és a 2008-as gazdasági válság következtében megerősödő Jobbik, amely ekkor még radikális pártnak számított 2006 és 2018 között fokozatosan növelte támogatottságát. Bár akkoriban eredményei 15–20% körül mozogtak, napjaink perspektívájából visszatekintve egyértelmű, hogy megelőzte későbbi politikai trendeket, amelyek radikális erők megerősítését mutatja (Mudde 2019, 118.). A párt növekedését emellett jól mutatja a „mainstream” pártok gyengülését, hiszen sok esetben éppen azokban a körzetekben vált meg-

határozó erővé, ahol az akkori kormányzó Magyar Szocialista Párt (MSZP) korábban megkerülhetetlen politikai erőnek számított (Várnagy 2010, 15–17.).

Ezzel szemben a magyar politikai térben az „új pártok” sikeressége később vált mérhetővé, leginkább a Tisztelet és Szabadság Párt (TISZA) 2024-es európai parlamenti választási eredményének tükrében. Ez volt az első olyan politikai formáció a nem rendszerváltó pártok körében, amely meghaladta a 25%-os listás szavazati arányt, sőt, megközelítette a 30%-ot. Noha korábban is történtek kísérletek hasonló politikai erők megerősítésére – például a Momentum Mozgalom és az LMP – Magyarország Zöld Pártja (korábban Lehet Más a Politika – LMP) esetében, melyek jellemzően megakarták haladni ezek a pártok hosszú távon nem tudták áttörni az úgynevezett „üvegplafont”, és megmaradtak kisebb politikai formációként a magyar pártrendszerben (Political Capital 2024b).

A fent említett három párt különböző növekedési stratégiáit képviseli a kisebb pártok körében, ezért érdemes őket összehasonlítani. A tanulmány célja olyan pártok elemzése, amelyek két választási ciklus alatt 20%-os vagy annál magasabb listás eredményt értek el, vagy amelyek már az első választásuk során kiugró, ilyen magas listás eredményt értek el.

## *1. 2. Kutatási módszertan*

Spoon írásaiban kiemeli, hogy viszonylag kevés ismert tanulmány foglalja közre a kis pártok növekedési stratégiáival, és még ennél is kevesebb módszertan született kifejezetten a kis pártok kitörésének vizsgálatára (Spoon 2011). A legtöbb szerző, például Mudde, elsősorban a radikális jobboldali erők megerősödésére fókuszál (Mudde 2019). E hiányosság felismeréséből kiindulva a jelen tanulmány több vizsgálati módszertant ötvöz. Középpontjában a Fidesz 1994-1998 közötti, a Jobbik 2006-2018 közötti, valamint a 2022-es választásokat követő időszak és a TISZA Párt megjelenésének, megerősödésének összehasonlítása áll. Az elemzést azonban nehezíti, hogy e pártok politikai és társadalmi környezete jelentősen eltért egymástól. A TISZA Párt esetében pedig még nem látható egyértelműen a fejlődés iránya, így az elemzés inkább a trendekre koncentrál (Ványi 2013, 15–16.).

A dolgozat módszertana két kutatási kérdés köré épül: *„Miképpen játszott szerepet az aktuális politikai helyzet a kispártok növekedésében?”*

és „*Melyek voltak azok a közös jellemzők, amelyek elősegítették a pártok növekedését?*”. E kérdések vizsgálata hozzájárulhat annak megértéséhez, hogy ezek a pártok miként voltak képesek sikeresen bővíteni támogatói bázisukat, valamint lehetőséget biztosít egy európai összehasonlításra a különböző ideológiai és szervezeti háttérrel rendelkező kispártok növekedési stratégiái tekintetében. A tanulmány egyrészt elemzi azokat a politikai helyzeteket, amelyek kedvező feltételeket teremtettek e pártok növekedéséhez, másrészt pedig két fő szempont alapján vizsgálja a kispárti létből való kitörés jellemzőit. Az egyik megközelítés Despina Alexiadou és Eoin O'Malley tanulmányára épül, amely az erős pártvezető személyiségének a párt fejlődésére gyakorolt hatását elemzi (Alexiadou–O'Malley 2021). A másik szempont a politikai vákuum sikeres kihasználása, amely kulcsfontosságú tényező lehet abban, hogy egy párt eredményesen növekedjen.

## **II. Növekedési stratégiát adó politikai helyzet és rezponzivitás elemzése**

A kis pártok növekedési stratégiája szempontjából különösen fontos az aktuális politikai helyzet ismerete. Spoon vizsgálata alapján így könnyebben érthetővé válik a pártok pozíciója a politikai térben, valamint a kormányzó és ellenzéki szereplők közötti erőviszonyok, ezáltal egyértelműbbé válhat, hogy a kis pártoknak milyen irányba érdemes elmozdulniuk a jövőben, hogy relevánsak maradjanak, és akár növelni is tudják politikai súlyukat (Spoon 2011, 32–33.). A tanulmány ezért arra törekszik, hogy feltérképezze az 1994-es, 2006-os, 2022-es választásokat követő politikai helyzetet, különös figyelmet fordítva a három vizsgált szereplő helyzetére.

### *II. 1. 1994–1998 közötti ciklus*

Az 1994-es országgyűlési választásokon az MSZP elsöprő győzelmet aratott, a szavazatok 33%-át megszerezve. Ez több mint másfél millió szavazatot jelentett, így az MSZP abszolút többséget szerzett, azonban koalícióra lépett a Szabad Demokraták Szövetségével (SZDSZ), amelynek a mandátumaival egy stabil, kétharmados parlamenti többség jött létre. A koalíció, így széles társadalmi bázisra tudott támaszkodni (Nemzeti Választási Iroda 1994).

Az MSZP önállóan is képes lett volna kormányozni, azonban a politikai stabilitás, valamint a nyugati országok és befektetők megnyugtatása érdekében elengedhetetlen volt az együttműködés. A koalíció célja egyértelmű üzenetet közvetített: az utódpart nem kíván letérni a demokratizálódás és a gazdasági liberalizáció útjáról. Ennek megfelelően a kormány fő prioritásai közé tartozott a nyugati integráció folytatása és a gazdaság helyreállítása. A sikeres Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO) való csatlakozásról szóló népszavazás megerősítette a kormány legitimitását, hiszen a résztvevők 85,33%-a – több mint hárommillió állampolgár – támogatta a csatlakozást. A gazdasági stabilizáció részeként vezették be az 1995-ös Bokros-csomagot, amely rövid távon rendkívül negatív társadalmi megítélés alá esett. A koalíciós feszültségeket tovább növelte, hogy az MSZP saját szavazóbázisának megerősítésére törekedett, gyakran az SZDSZ rovására. A ciklus végére a romló közbiztonság is súlyos problémává vált, ami miatt Horn Gyula miniszterelnök (MSZP) gyakran Kuncze Gábor belügyminisztert (SZDSZ) tette felelőssé. Ennek ellenére az SZDSZ a ciklus végéig kitartott a koalíció mellett, noha népszerűsége jelentősen visszaesett (Török 1998, 82-84.).

Az MSZP nagy arányú győzelmének legnagyobb veszteségeket a korábbi kormánypártok szenvedték el. A Magyar Demokrata Forum (MDF), amely 1990-ben még a kormányzás meghatározó ereje volt, mindössze harmadik helyet szerzett meg a választásokon, így a legnagyobb ellenzéki párttá zsugorodott 11,74%-os eredménnyel. A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt (FKgP) szintén visszaesett, csupán 8,83-ot szerzet és csökkent a frakció létszáma, míg a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) ugyan egy mandátummal növelte frakcióját, 22 fős képviselőte mégis jelentéktelenné vált (Nemzeti Választási Iroda 1994). Az ellenzéki pártok az MDF és a KDNP, belső válságoktól szenvedtek, ami tovább gyengítette az összefogásukat és politikai hatékonyságukat, amelyből kezdetben Kisgazda párt tudott profitálni, azonban hosszútávon túl radikálisnak számított a párt vezetése és programja (Horváth 2008, 109-112.).

A Fideszt váratlanul érte a nagyarányú választási vereség, különösen mivel korábban vezette a közvélemény-kutatásokat, noha az időközi választásokon gyenge eredményeket ért el. 1993-ban bevezették a pártelnöki rendszert, amely Orbán Viktor vezetésével központosította az irányítást, és a párt jobboldali irányba mozdult (Závecz 1994, 447-459.). Ez bel-

ső feszültségekhez vezetett, és végül Fodor Gábor, valamint a liberális szárny távozását eredményezte. A párt támogatottságát tovább csökkentette a székházbotrány, míg kampányában az olyan intézkedések elutasítása, mint a nyugdíjemelések és szociális támogatások, végzetes hibának bizonyult. A választásokon mindössze 7%-os eredményt értek el, így a legkisebb parlamenti pártként jutottak be az Országgyűlésbe. Bár Orbán Viktor lemondott, a tisztújító kongresszuson újraválasztották, így folytathatta a párt átalakítását. Az 1995-ös kongresszuson a Fidesz – Magyar Polgári Párt névre történő átnevezésével, valamint a meggyengült MDF-fel és KDNP-vel való tárgyalások megkezdésével új irányvonalat jelölt ki (Lendvai 2011, 91-95.). A súlyos vereség ellenére a párt az erős központi vezetésnek köszönhetően képes volt folytatni azt a nemzeti-liberális politikai irányvonalat, amellyel sikeresen megszólította mind a gyengülő jobboldali kormányzó pártok, mind a hatalmon lévő SZDSZ csalódott szavazóit (Róna 2016, 107.).

## *II. 2. 2006–2018 közötti időszak*

A 2006-os országgyűlési választásokat az MSZP-SZDSZ koalíció nyerte, így a rendszerváltás óta először fordult elő, hogy egy kormányzó erő két egymást követő ciklusban is hatalmon maradt. Mindkét párt több mandátumot szerzett, mint az előző választáson, így biztos parlamenti többséggel alakíthattak kormányt. A választások után Gyurcsány Ferenc miniszterelnök folytatta reformpolitikáját, amely már ekkor is népszerűtlenné kezdte tenni a kormányt. Ezt tovább súlyosbította az úgynevezett „őszödi beszéd” kiszivárgása, amely súlyos belpolitikai válságot robbantott ki (Horváth 2008, 126-130.). Országszerte tüntetések kezdődtek, amelyek az 1956-os forradalom 50. évfordulóján zavargásokba torkolltak. A kormány hitelessége megrendült, és egyre inkább kétségessé vált kormányzóképesége is. Az első Gyurcsány-kormány a választási kampány során kerülte a megszorítások bejelentését, így a később bevezetett kiigazító intézkedések nem tudták érdemben javítani a magyar gazdaság helyzetét, amelyet a 2008-as globális pénzügyi válság tovább súlyosbított (Bod 2019, 22–28.). A reformkísérletek sikertelensége végül az SZDSZ 2008-as kilépéséhez vezetett a kormányból, így az MSZP kisebbségi kormányzásra kényszerült. Gyurcsány Ferenc 2009-es lemondását követően a miniszterelnöki utódlás körüli kéthetes politikai huzavona tovább rombolta a kormány hitelességét és a stabilitás látszatát.

A Fidesz-KDNP ellenzékéből folyamatosan erősödött, kihasználva a kormány népszerűségvesztését és a gazdasági válság hatásait. Orbán Viktor pártszövetsége fokozatosan növelte támogatottságát, és a 2006-os eseményeket követően az utcai tüntetésektől egyre inkább a parlamenti politizálás felé fordult, miközben hatékonyan tematizálta a közéleti diskurzust. A párt másik jelentős sikere az ellenzékéből levezényelt „szociális népszavazás” volt, amely széles társadalmi támogatottságot biztosított számára. A kormányzó baloldali pártok folyamatos gyengülése tovább növelte a Fidesz esélyeit, így 2010-re egyértelmű favoritként készülhetett a következő választásokra, amelyen végül kétharmados többséget szerzet (Csizmadia 2018, 230-232.).

A Jobbik a 2006-os országgyűlési választásokon a Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP) – Jobbik Harmadik Út koalíció részeként indult, ám mindössze 2,2%-os eredményt ért el, így nem jutott be a parlamentbe. A 2006-os eseményeket követően azonban fokozatosan erősödni kezdett, különösen a radikalizálódó és korábban nem szavazó rétegek körében (Lendvai 2011, 110–115.). Ügyesen kihasználta a kormányellenes közhangulatot és az utcai tüntetések légkörét, miközben egyre markánsabban képviselte a nemzeti radikalizmus eszméit. Kiemelt figyelmet fordított a kelet-magyarországi leszakadó régiók problémáira, amelyek már a rendszerváltás óta a társadalmi-gazdasági átalakulás veszteseinek számítottak. A Jobbik társadalmi bázisának kiépítésében kulcsszerepet játszott, hogy szembefordult az addigi teljes politikai elittel, és sikeresen megszólított olyan szavazókat is, akik nem feltétlenül vallottak radikális jobboldali nézeteket, hanem elsősorban a kilátástalanság miatt kerestek új politikai alternatívát. Különösen vonzóvá vált azok számára, akik úgy érezték, hogy a hagyományos baloldali pártok cserbenhagyták őket, és már nem képviselik a klasszikus munkásréteg érdekeit. Ennek köszönhetően a Jobbik nemcsak a szélsőjobboldali, hanem más protestszavazók körében is jelentős támogatottságot szerzett. A párt 2009-es európai parlamenti és 2010-es országgyűlési választási sikere révén az ország harmadik legnagyobb politikai erejévé vált. Ugyanakkor a Fidesz-KDNP kétharmados győzelme új kihívások elé állította, amelyhez politikájukat nagy mértékben át kellett alakítani (Róna 2016, 153–159.).

### *II. 3. 2022-es választást követő politikai időszak*

A 2022-es magyarországi országgyűlési választásokat április 3-án a Fidesz-KDNP pártszövetség zsinórbán harmadszor aratott kétharmados választási győzelmet az új választási rendszerben. Orbán Viktor pártja így összesen negyedik alkalommal szerzett kétharmados parlamenti többséget, miközben az ellenzéki pártokatat tömörítő összefogás történelmi vereséget szenvedett (Partizán 2023). A választások után az ellenzéki pártok együttműködése széteset, a kormány pedig potens kihívó nélkül tudott a következő két évben az infláció, az energiaválság és az uniós források visszatartásának következtében kialakult gazdasági nehézségekkel szembenézni (Huszár 2022, 105–107.).

A választási vereség után az ellenzéki pártszövetség tagjai egymással is szembefordultak, és kutatások szerint leginkább egymás rovására próbáltak erősödni, illetve megszerezni a választók figyelmét. Mérések emellett azt mutatták, hogy bár a 2022-es ellenzéki szavazók továbbra is a pártok mellett álltak, nem tudták őket aktivizálni. Közben a Fidesz-KDNP támogatottsága a 2023-as év során a gazdasági nehézségek hatására mérsékelten csökkenni kezdett, ám ez nem vezetett egy másik politikai erő megerősödéséhez, hanem elsősorban a bizonytalan szavazók táborát növelte (Genye 2024, 38-40.). Ebbe a politikai apátiába robbant be 2024 elején a kegyelmi botrány, amely fordulópontot jelentett a magyar politikában. Az úgy hatalmas felháborodást váltott ki, és a 2010 utáni politikai korszak egyik legnagyobb válságát okozta: Novák Katalin köztársasági elnök és a korábbi igazságügyi miniszter, Varga Judit, aki a Fidesz listáját vezette volna az évi Európa Parlamenti választásokon, is lemondott. Ebben a helyzetben lépett a nyilvánosság elé Magyar Péter, Varga Judit volt férje, aki élesen bírálta a kormányt, és korrupcióellenes, átláthatóságot ígérő politikai üzenetekkel jelent meg.

Magyar Péter 2024. március 15-i nagyrendezvénye után nyíltan politikai szerepvállalásra törekedett. Országosan ismertté tette a TISZA pártot, amely rövid idő alatt a legjelentősebb ellenzéki erővé nőtte ki magát az Európa Parlamenti választásokra, ahol 29,6%-ot és 7 mandátumot szerzett. A párt elsősorban a csalódott, nem elkötelezett szavazókat tudta elvinni a Fidesztől, de bázisának többsége a korábbi ellenzéki pártokból kiábrándult választók köréből alakult ki. Magyar és a TISZA párt sikere nagyrészt annak volt köszönhető, hogy képesek voltak kihasználni az új

pártok jellemzőire építő politikai stratégiát, és a politikai középről kínált harmadik utat azoknak a szavazóknak, akik korábban apatikus táborba tartoztak. A párt nagy mértékben tudott építeni kampánya során a mozgalmi tevékenységre, amely eltért a hagyományos pártépítéstől. Ennek köszönhetően Magyar Péter és pártja gyakorlatilag egyszemélyes kampányt folytathattak, miközben folyamatosan növelték a párt politikai és társadalmi befolyását (Political Capital 2024a).

A három párt fennálló politikai helyzete fontos, mivel mindhárom politikai időszak folyamán jelentős pártpolitikai változások mentek végbe, és mindhárom párt sikerét az hozta, hogy kihasználta a politikai vákuumot és fontos szerepet játszott az erős politikai vezető szerepe.

### **III. Politikai vákuum**

A politikai vákuum fogalmának meghatározása nem egyszerű, mivel a globális térben általában akkor beszélünk róla, amikor a regnáló hatalom vagy kormány hirtelen elveszíti pozícióját. Magyarország rendszerváltás utáni politikai életében azonban inkább pártpolitikai vákuumról van szó, amely nem mindig a kormányzó párt népszerűségvesztéséből fakad, hanem sok esetben az ellenzéki erőviszonyok jelentős átalakulásából. Ez a jelenség volt megfigyelhető nemcsak az 1994-1998-as ciklus során, a 2006-2018 közötti ciklusokban, és a 2022-es választások utáni időszakban is. Mindhárom esetben egy politikai erő tudatosan töltötte be a kialakuló hatalmi űrt, megerősítve saját pozícióját (Kolosi–Tóth 2002, 36.).

Az 1994-es választások után az MDF, mint az első szabadon választott kormány vezető pártja, jelentős veszteséget könyvelhetett el, elveszítve korábbi befolyását és társadalmi támogatottságát. Ennek fő oka a rossz gazdasági körülmények és a kormányzóképeség látszatának elvesztésében keresendő. A választások után a párton belüli konfliktusok is hozzájárultak meggyengüléséhez, akárcsak a KDNP esetében, amely szintén belső vitáktól szenvedett a ciklus közepén, és mindkét szervezet pártszakadásra ment keresztül. Ezzel szemben az FKgP és a Magyar Igazság és Élet Pártja (MIÉP) erős vezetőkkel rendelkeztek, de radikális politikai retorikájuk miatt nem tudtak szélesebb támogatottságot szerezni (Angelusz–Tardos 1995, 10–12.). A Kisgazdák sokáig vezették a közvéleménykutatásokat az ellenzéki oldalon, azonban Torgyán József ciklus közepén elmondott március 14-i radikális beszéde megállította a párt növekedé-

sét, lehetőséget adva más politikai szereplőknek. A politikai vákuum nemcsak az ellenzéki jobboldali pártok esetében jelent meg, hanem a liberális SZDSZ-nél is. A harcosan antikommunista párt belépett az MSZP-vel közös koalícióba, azonban a párt politikusai és szavazói közül többen csatlódtak, és átálltak a Fideszhez, például Tölgyessy Péter volt SZDSZ-elnök (Tóka 1998, 53–57.). A Fidesz azzal tudta bevonni a jobboldali és volt SZDSZ-szavazókat, hogy az addigi antikommunista törekvését a polgári Magyarország és a nemzeti-liberális ideológiára cserélte, amely könnyen azonosulható volt mindkét szavazótábor számára, és prezentálta, hogy a párt készen áll a kormányzásra (MTV1, 1998). A Fidesz az 1998-as választási győzelmet követően kormányon sikeresen integrálta a többi jobboldali párt szavazóit a saját táborába. Elemzések szerint azonban ez a stratégia hozzájárulhatott a 2002-es választási vereséghez.

A 2006–2018 közötti időszakban a magyar politikai térkép jelentősen átalakult, különösen a hagyományos pártok válsága és új szereplők megjelenése révén. A 2006-os választások után az MSZP-SZDSZ-kormány súlyos legitimációs krízisbe került az őszi beszéd kiszivárgása és az azt követő tömegtüntetések miatt, ami hosszú távon is aláásta a baloldal támogatottságát. A politikai vákuumot elsősorban a Fidesz-KDNP töltötte be, amely hatékonyan tematizálta a közéleti diskurzust és folyamatosan növelte társadalmi bázisát (Ványi 2010, 22–24.). Ugyanakkor a radikális jobboldali Jobbik is erősödni kezdett, amely kezdetben az egykori MIÉP szavazótáborára épített, de később a 2006-os események során aktivizálódott csoportokat és a gazdasági válság miatt kiábrándult, korábban baloldali szavazókat is sikeresen megszólította, különösen Kelet-Magyarországon. A 2010-es kormányváltás után a Jobbiknak új stratégiát kellett kialakítania az új politikai környezetben. Parlamenti pártként kezdetben pragmatikus viszonyt ápolt a kormánnyal, egyes ügyekben együttműködésre törekedve, miközben radikális akciókkal igyekezett fenntartani a politikai napirenden betöltött szerepét. Emellett kiemelt figyelmet fordított a fiatal választók mozgósítására és a keleti országrészben való további térnyerésre (Mudde 2019, 119.). A párt számára a 2014-es választások után következett be fordulópon, amikor Vona Gábor felismerte, hogy a Jobbik hosszú távon nem lehet sikeres kizárólag a radikális jobboldali táborra építve. Ennek hatására megkezdődött a párt „népártosítása”, amelynek célja egy szélesebb, jobbközép választói réteg megszólítása és a politikai középre való pozicionálás lett, azzal, hogy Job-

bik, mint legesélyesebb kormány váltó pártként szólítsa meg a baloldali pártok szavazóit (Róna 2016, 153–191.).

A 2022-es választások után az ellenzéki oldalon politikai vákuum alakult ki, mivel az összefogás veresége megingatta a választók bizalmát a hagyományos ellenzéki pártokban. Ezek a pártok nem tudtak új támogatókat szerezni, és csupán egymás rovására próbálták növelni befolyásukat. Már a 2021-es előválasztás is jelezte a pártokkal szembeni elégedetlenséget, hiszen a független Márki-Zay Péter győzelme azt mutatta, hogy a választók egy jelentős része az ellenzéki struktúrán kívül kereste az alternatívát (Political Capital 2024b). A 2024 elején kirobbanó kegyelmi botrányt követő tüntetések szintén alátámasztották ezt a tendenciát: a pártpolitikától független közszereplők által szervezett megmozdulások nagyobb tömegeket vonzottak, mint a hagyományos ellenzéki pártok akciói. Ebben a helyzetben Magyar Péter könnyen át tudta venni a kiábrándult ellenzéki szavazók nagy részét, mivel a TISZA Párt újdonságot, lendületet és hitelességet sugárzott, szemben a 2022-es választásokban megbukott ellenzéki erővel (2024a). Bár a párt hosszú távú jövője még kérdéses, a politikai vákuum betöltésének szerepe ebben az esetben is kulcsfontosságúnak bizonyult.

A politikai vákuum tehát ciklikusan visszatérő jelenség a magyar politikában, és kulcsszerepet játszik a pártrendszer átrendeződésében. Az 1994-1998, 2006-2018 és 2022 utáni időszakok mind arra mutatnak rá, hogy a hatalmi úrt az adott időszak politikai viszonyait legjobban kihasználó pártok töltik be, újrendezve ezzel a politikai palettát.

#### **IV. Politikai vezető szerepe**

A kispártok esetében a politikai vezető szerepe gyakran még meghatározóbb, mint a nagyobb pártoknál. Spoon és Mudde is rámutatnak arra, hogy ezekben az esetekben a vezető személye sokkal fontosabb lehet, mint maga a párt (Spoon 2011, 57-61; Mudde 2019, 118–124.). Ezt a gondolatot erősíti Alexiadou és O'Malley tanulmánya is, amely bemutatja, hogy egy karizmatikus pártvezető kezdetben jelentős előnyt jelenthet, különösen a választási kampányok során (Alexiadou–O'Malley 2021). Ugyanakkor hosszú távon ez hátrányt is okozhat, mivel a párt teljes kommunikációja a vezető személyéhez kötődik, ami korlátozhatja a politikai mozgásteret. Emellett kulcsfontosságú tényezővé válik, hogy a vá-

lasztók a párt vezetőjét miniszterelnöknek alkalmas politikai szereplőként lássák, hiszen ez alapvetően meghatározza, hogy a párt kormányzóképes erőként jelenik-e meg a közvélemény előtt (Bolleyer 2007, 125–127.).

A tanulmányban szereplő három párt vezetőjéről elmondható, hogy mindannyian aktív kulcsfigurái voltak pártjuk növekedési stratégiájának. Orbán Viktor szerepének meghatározó voltát a Fidesz felemelkedésében jól mutatja, hogy Vona Gábor és Magyar Péter is a Fidesz környezetéből lépett ki (Várnagy 2010, 19–21; Political Capital 2024a). Ezen jelenség, hogy egy új párt vezetője egy másik, prominens párt közvetlen köréből kilépve vállalja fel új szerepét jellemző mind a radikális jobboldali pártokra, mind az új politikai formációk kialakulására (Alexiadou–O’Malley 2021, 784–786.). Mindhárman meghatározó politikai szereplők, akik nemcsak irányították pártjaik fejlődését, hanem személyiségükben is magukon hordozzák azok jellegzetes vonásait.

A Fidesz helyzete az 1994–1998 közötti időszakban jelentősen eltért más politikai szereplők stratégiájától. A párt ekkorra már túl volt azon, hogy radikális újdonságokra törekedjen, és nem volt olyan jelentős politikai válság, amely az utcai politizálás irányába terelte volna az ellenzéki vezetőket. Emellett Orbán Viktor már a politikai elit részévé vált, és inkább együttműködésre törekedett más pártokkal, így nem célzott az elit teljes leváltására. Orbán Viktor stratégiája sokkal inkább arra irányult, hogy a jobboldali ellenzéki pártok szavazóinak szemében egyértelmű vezetővé váljon. A Fidesz mentes volt a belső konfliktusoktól, és Orbán egyértelműen a párt vezetője volt, amely stabilitást sugárzott a választók felé. A Fidesz vezetése egészen a kampány végéig tudatosan távol tartotta magát az FKGP-től, amely a ciklus közepére egyre inkább radikalizálódott, és ennek következtében nem tudott az ellenzék meghatározó erejévé válni (Csizmadia 2017, 364–366.). Ehelyett a Fidesz arra összpontosított, hogy kormányzóképeséget mutasson, és a mérsékelt jobboldali szavazók számára is vonzó alternatívát kínáljon. A választási győzelem után Orbán Viktor a miniszterelnökségen túl törekedett arra, hogy jobboldal egyértelmű és központi vezetője legyen, azonban később a bizonytalan szavazók megszólításának érdekében lemondott a pártelnökségről, mely később fontos politikai hibának nevezet. Azonban a folyamat sikeres volt hiszen a párt 2002-től nem volt olyan választás, ahol 40%-alatti eredményt ért el (Körösényi 2001, 334–338.).

Vona Gábor politikai karakterét pártelnöki működésének kezdetén egyértelműen a radikális jobboldal vezetőjeként határozták meg. Törekedett arra, hogy a Jobbik tépítőjeként új embereket vonjon be a mozgalomba, és 2010-től frakcióvezetőként is irányította pártját. A fordulópont 2012-ben következett be, amikor Szegedi Csanád ügye és annak felismerése, hogy a kormánypártok számos Jobbik által képviselt javaslatot valósítottak meg, jelentős kihívások elé állították a pártot, kifogva a szelet a vitorlájából. A 2014-es választásokon a Jobbik meghaladta a 20%-os eredményt, ami fontos siker volt egy nemzeti radikális párt számára. Ugyanakkor a pártvezetés csalódott volt, mivel nem sikerült megszerezni a második helyet, és úgy tűnt, a Jobbik elérte támogatottságának felső határát a radikális jobboldalon. E felismerés nyomán Vona Gábor fokozatosan a jobbközép irányába mozdította pártját, elindítva a „néppártosodás” folyamatát. Ennek alapelve az volt, hogy a Jobbik radikális karakterét és fő üzeneteit átalakítva szélesebb választói réteget szólítsanak meg. Ennek érdekében Vona még a párt korábbi radikális vezetőit, például Novák Elődöt is megváltotta az alelnöki pozíció elnyerésében (Róna 2016, 215-230.). A stratégia azonban nem hozott átütő sikert: bár a Jobbik a 2018-as választásokon a második helyen végzett, eredménye lényegében megegyezett a négy évvel korábbival, és Vona lemondása után a pártszakadás és nagy arányú szavazat vesztésen ment át.

Magyar Péter politikai vezetőként karizmatikus, rendszeren kívüli kihívó szerepét tölti be, aki a hagyományos parlamenti ellenzéki pártokkal szembeni kiábrándultságot igyekszik kihasználni (Török 2017, 75-80.). Eddigi politikai stratégiájának egyik fő eleme a kormányzati korrupció elleni határozott fellépés ígérete, amely az ellenzéki szavazók körében komoly vonzerőt jelent. Nagy létszámú támogatottságának köszönhetően rendezvényeivel uralni tudta az utcai politikai teret, és egy új politikai erőt mutatott fel, amely gyorsan magához vonzotta a szavazókat. Politikai karaktere nagymértékben épít arra a korábban is létező ellenzéki elképzelésre, miszerint a Fideszt egy belső körből érkező szereplő tudja a leghatékonyabban kihívni (Körösényi et. al. 2020, 83-84.). Magyar Péter ebben a szerepben különösen alkalmasnak bizonyult: bár nem volt meghatározó politikai vezető, így nem terhelték korábbi politikai döntések vagy negatív megítélések, volt felesége révén mégis azt az érzést kelthette, hogy belülről ismeri a rendszert. Ezáltal hiteles alternatívát kínálhatott a kiábrándult szavazóknak (Political Capital 2024b).

A három vezető esetében jól látható, hogy pártjuk legismertebb politikusaiként hozzájárultak a választók figyelmének megragadásához és bevonásához (Alexiadou–O’Malley 2021, 784-786.). Míg azonban a Jobbik és a Fidesz esetében más meghatározó politikusok is szerepet vállaltak fontos témák képviselőként, amelyeket a pártelnök nem vitt, addig a TISZA esetében alig egy évvel a 2026-ban esetleges választások előtt, még nem emelkedett ki Magyar Péter mellett egy másik meghatározó személyiség, ami hatással lehet a párt kormányzóképeségének megítélésére.

## V. Konklúzió

A tanulmány rávilágított arra, hogy a magyar pártrendszerben a kis pártok sikeres növekedéséhez több tényező együttes jelenléte szükséges. Az elemzett esetek – a Fidesz 1994–1998 közötti átalakulása, a Jobbik 2006–2018 közötti megerősödése, valamint a TISZA Párt 2024-es felemelkedése azt mutatják, hogy a dolgozat elején felvetett két vizsgálati szempont az aktuális politikai helyzethez megfelelő felismerése, és a meghatározott közös jellemzők milyen módon tudod hozzájárulni a pártok sikeres növekedéséhez stratégiájára.

Mindhárom párt sikeresen alkalmazkodott az adott politikai környezethez, és hatékony stratégiával tudta kihasználni a létrejövő politikai vákuumot. A Fidesz felismerte, hogy a hagyományos jobboldali pártok meggyengülésével lehetősége nyílik azok helyébe lépni, és ennek megfelelően alakította politikáját. A Jobbik számára a 2006 utáni politikai válság és társadalmi elégedetlenség biztosított teret a radikális narratíva megerősítésére és saját bázisának kiépítésére. A TISZA Párt pedig egy olyan politikai környezetben jelent meg, ahol az ellenzéki oldal éppen a hosszú ideig tartó apátia után mozgósíthatóvá vált, lehetőséget teremtve egy új szereplő számára, hogy betöltse az ellenzéki térfél meghatározó pozícióját.

A vezető személye mindhárom párt esetében meghatározó szerepet játszott a növekedési stratégiában. Orbán Viktor, miután egyértelművé vált vezetői pozíciója a Fideszen belül, sikeresen irányította át a pártot a jobboldali térfélre úgy, hogy közben hitelességét megőrizte, és az SZDSZ-t elhagyó szavazók egy részét is maga mellé állította. Vona Gábor radikális retorikájával először harmadik, majd második erővé tette a Jobbikot, később pedig a párt néppártosítását tűzte ki célul, amely azonban ellent-

mondásos eredményeket hozott. Magyar Péter esetében a vezető szerep még formálódik, de sikere részben annak is köszönhető, hogy erősen épített az ellenzéki és elemzői várakozásokra, miszerint a domináns Fidesz valódi kihívója belülről érkezhét. Ez a narratíva lehetővé tette számára, hogy gyorsan maga mögé állítsa az ellenzéki pártok kiábrándult szavazóinak többségét.

A tanulmány arra is rávilágított, hogy a kis pártok növekedése nem minden esetben fenntartható hosszú távon, mint például Jobbik példája, ahol párt nem tudta fenntartani az új irányvonalat, ami pártszakadáshoz vezetett és később a párt elveszítette szavazóinak nagytöbbségét. A politikai struktúrába való beépülés és a stabil választói bázis kialakítása időigényes folyamat, amely gyakran szervezeti és ideológiai kihívásokkal jár. A vizsgált példák közül azonban egyértelműen látható, hogy azok a pártok, amelyek sikeresen alkalmazkodtak a politikai változásokhoz, és hatékony vezetői struktúrával rendelkeztek, képesek voltak meghatározó szereplővé válni a magyar politikai térben.

Összegzésképpen elmondható, hogy a kis pártok növekedési stratégiája szoros összefüggésben áll a politikai környezet dinamikájával, a választói igények pontos felismerésével, valamint a megfelelő vezetői karakter és politikai narratíva kialakításával. A magyar politikai történelem példái azt mutatják, hogy bár a kis pártok kitörése nem törvényszerű, megfelelő körülmények és stratégiák mellett lehetséges és akár tartós sikerhez is vezethet.

## VI. Irodalomjegyzék

### VI. 1. Felhasznált szakirodalom

ALEXIADOU, DESPINA - EOIN O'MALLEY (2021): *The Leadership Dilemma: Examining the Impact of Strong Leaders on Parties*. *European Journal of Political Research*, 2021/3. 783–806 pp.

BOD PÉTER ÁKOS (2019): *A magyar gazdaságpolitika 1989 és 2019 között*. *Gazdaság és Pénzügy*, 2019/1. 16–38. pp.

BOLLEYER, NICOLE (2007): *Small parties: From party pledges to government policy*. *West European Politics*, 2007/1. 121–147. pp.

CSIZMADIA ERVIN (2023): *A kormányzati ciklusok mintázatának változásai 1990-2010. Külföldi példák és magyar váltógazdálkodási ciklus módosulása 2006-ban*. *Politikatudományi Szemle*, 32/3. 55–77. pp.

CSIZMADIA ERVIN (szerk.) (2017): *A magyar politikai fejlődés logikája – Összehasonlítható-e a jelen a múlttal, s ha igen, hogyan?* Gondolat Kiadói Kör, Budapest.

CSIZMADIA ERVIN (2018): *Pártok, kormányzati ciklusok és ciklusváltások A négy évenkénti váltógaádzalkodásból az „örök kormányzás” felé: az 1990-2010 közötti Magyarország példája összehasonlító perspektívában.* Szellem és tudomány: a Miskolci Egyetem Szociológiai Intézetének folyóirata, 2018/2-3. 199–236. pp.

GYENE PÁL ISTVÁN (2024): *EP választások 2024 – Az eredmények mérlege.* Business & Diplomacy Review, 2024/2. 29–46 pp.

HORVÁTH CSABA (2008): *Parlamenti választások 1990-2006.* Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs. 117–130.

HUSZÁR ÁKOS (2022): *A Fidesz-támogatók előre mennek, az ellenzékiek meg hátra? Országos választás Magyarországon.* In: Böcskei Balázs – Szabó Andrea (szerk.): *Az állandóság változása. Parlamenti választás 2022.* Gondolat Publishers, Budapest. 87–111.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS (1998): *A magyar politikai rendszer.* Osiris Kiadó, Budapest.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS (2001): *Parlamentáris vagy „elnöki” kormányzás? Az Orbán-kormány összehasonlító perspektíváiból.* Századvég, Új folyam 20. szám. 3–38.

KÖRÖSÉNYI ANDRÁS - ILLÉS GÁBOR - GYULAI ATTILA (2020): *Az Orbán-rezsim: A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata.* Osiris Kiadó, Budapest.

LENDVAI, PAUL (2011): *Az eltékozolt ország.* Noran Libro Kiadó, Budapest.

MUDDE, CAS (2019): *The Far Right Today.* Polity Press, Cambridge.

RÓNA DÁNIEL (2016): *Jobbik-jelenség: A Jobbik Magyarorszáért Mozgalom térnyerésének okai.* Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.

SPOON, JAE-JAE (2011): *Political Survival of Small Parties in Europe.* The University of Michigan Press, Michigan.

TÓKA GÁBOR (1998): *Választási közvélemény-kutatások és előrejelzések 1998-ban.* Jel-Kép, 1998/4.

TÖLGYESSY PÉTER (2012): *A Fidesz és a magyar politika lehetséges új iránya.* In: Boda Zsolt – Körösényi András (szerk.) (2012): *Van irány? Trendek a magyar politikában.* MTA TK PTI – Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2012. 310–345.

TÖRÖK GÁBOR (1998): *Miért bukott meg? Az átmenet elméletei és magyar valósága.* In: Pro Scientia Aranyérmesek IV. konferenciája, Szeged, 1998. 82–87.

TÖRÖK GÁBOR (2005): *A politikai napirend – politika, média, közvélemény.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

TÖRÖK GÁBOR (2017): *A lakott sziget.* Utazás a politika világába. Atheneum Kiadó, Budapest.

VÁNYI ÉVA (2013): *Elitcsere és kései elitreprodukció. Kormányzati szereplők, 1990-2010.* Politikatudományi Szemle, 22/1. 7–26.

VÁRNAGY RÉKA (2010): *Jelöltállítás a 2009-es Európai Parlamenti választásokon.* Politikatudományi Szemle, 19/4. 10–24.

ZÁVE CZ TIBOR (1994): *A pártok megítélése a két választás között. Társadalmi riport 1994.* TÁRKI, Budapest.

## VI. 2. Felhasznált elektronikus források

1994. évi országgyűlési képviselő választás 2. forduló (1994.05.29.). A Nemzeti Választási Iroda hivatalos oldala. <https://valtor.valasztas.hu/valtort/jsp/tm2.jsp?EA=8> (Utolsó elérés dátuma: 2024. 10. 10.)

2022. évi országgyűlési képviselő választás (2022.04.03.). A Nemzeti Választási Iroda hivatalos oldala. <https://vtr.valasztas.hu/ogy2022> (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.27.)

2024. évi Európa parlamenti képviselő választás (2025.06.09.). A Nemzeti Választási Iroda hivatalos oldala. <https://vtr.valasztas.hu/ep2024> (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.27.)

CHWALISZ, CLAUDIA (2018): *En Marche: From a Movement to a Government.* Carnegie Europe elemzése, 2018.04.06. <https://carnegieendowment.org/research/2018/04/en-marche-from-a-movement-to-a-government?lang=en&center=europe> (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.24)

Magyar Televízió 1. (1998): *Pikó András interjúja Orbán Viktorral, Tölgyessy Péterrel és Rapcsák Andrással.* 1998. május. <https://www.youtube.com/watch?v=I9qu58xiYeA> (Utolsó elérés dátuma: 2025.01.05.)

Political Capital (2024a): *Az eddigi ellenzéket elsodorta, a Fideszt megütötte, az európai mainstreamet meglegyintette a választás, de a rendszerváltás itthon és Brüsszelben is elmaradt.* Elemzése, 2024.06.10. [https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article\\_read=1&article\\_id=3390](https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=3390) (Utolsó elérés dátuma: 2024. 11. 15.)

Political Capital (2024b): *A teljes pártrendszert új mederbe terelheti a TISZA.* Elemzése, 2024.06. 26. [https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article\\_read=1&article\\_id=3400](https://politicalcapital.hu/konyvtar.php?article_read=1&article_id=3400) (Utolsó elérés dátuma: 2024.11.15.)

Partizán (2023): *Az Orbán-rendszer sértetlenül átvészelte a legnagyobb válságát - Tölgyessy 2023-ról.* Interjú Tölgyessy Péterrel, 2023.12.21. [https://www.youtube.com/watch?v=FGFBGR-9\\_Fw](https://www.youtube.com/watch?v=FGFBGR-9_Fw) (Utolsó elérés dátuma: 2025.03.05.)

Kobl Gabriella Adrienn

# Áltudományok mögött meghúzódó gazdasági érdekek – avagy kik és hogyan csinálnak busineszt az áltudo- mánygyártásból

## I. BEVEZETÉS

A tudományba vetett bizalom kérdésköre az utóbbi évtizedekben egyre inkább a társadalomtudományi kutatások középpontjába került. (Gligorić V et al. 2024, Toscano et al. 2022, Schoor et al. 2021). A modern társadalmakban a tudomány a haladás és a fejlődés szimbólumaként él az emberek fejében, azonban napjainkban ez a bizalom fokozatos csökkenést vagy stagnálást mutat. (Ipsos Global Trustworthiness Index 2021-2024<sup>1</sup>) A COVID–19 járvány is rámutatott erre: míg egyesek az egészségügyi intézkedések és a védőoltások tudományos hátterében bíztak, addig mások a tudományos (akár politikai) megegyezést elutasítva alternatív magyarázatokat és megoldásokat kerestek.

A tudomány önmagából fakadóan az episztemikus értékeket képviseli, mint a pontosság, következetesség és átfogó jelleg. Ezek biztosítják a tudomány objektivitását, míg a nem episztemikus értékek – például politikai és gazdasági, melyek lehetnek személyesek vagy globális érdekek – előtérbe kerülése a tudomány autonómiájának csorbulását eredményezheti (Aczél, 2022). A két értékrend közötti feszültség különösen élesen jelentkezik a modern társadalmakban, ahol a tudománykommunikáció hiányosságai és a társadalmi egyenlőtlenségek tovább mélyítik a bizalmi válságot. A tudománykommunikáció episztemikus és nem

---

<sup>1</sup> A tudósokba vetett bizalom hazánkban 2021-ben még 66%-on állt addig ez 2022-ben 53%-ra esett vissza, a járvány után 2023-ra pedig stagnált 52%-ra, és ez 2024-re sem változott jelentősen. Források:

<https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-10/Global-trustworthiness-index-2021.pdf>,

<https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-07/Global%20trustworthiness%202022%20Report.pdf>,

<https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-10/ipsos-global-trustworthiness-index-2023.pdf>,

<https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2024-11/ipsos-global-trustworthiness-index-2024.pdf> (Letöltve: 2024.01.04.)

episztemikus értékei mentén zajló konfliktusokra hívja fel a figyelmet, különösen a járványhelyzet kapcsán (Aczél, 2022).

A bizalom csökkenése nem egyszerűen a tudományos közösség belső működésével kapcsolatos, hanem a társadalmi struktúrák, politikai folyamatok, kulturális narratívák és kommunikációs stratégiák átalakulásával is szorosan összefügg. Erre reflektálva már Nietzsche rámutatott arra, a valóság társadalmi konstrukcióként való értelmezésével, hogy az igazság relatív, amit a közösségi konszenzusok és hatalmi viszonyok alakítanak (Nietzsche 1903). Ezzel párhuzamosan Weber (1919) kiemelte a modernitás „varázstalanítását”, amely elhozta a tudomány racionalizációját, de elidegenítette azt a társadalomtól. Durkheim (1893) organikus szolidaritás-elmélete rávilágított arra, hogy a társadalmi specializáció következtében a tudományos szakértelem elérhetetlenné és érthetlenné válhat a laikus közösségek számára, ami a tudomány elitizálódásához vezetett. Ezt a fogalmat a tudományba vetett bizalom csökkenése kapcsán Fayuna Nóra és munkatársai (2022) álszent antielitizmusnak nevezte, melynek összefüggéseire a kutatás későbbi szakaszában térek ki. Ugyanakkor a globális társadalmi helyzetre, ami a bizonytalanságot indukálja, Beck 1992-es kockázattársadalom-elmélete adhat magyarázatot. E szerint a tudomány egyre gyakrabban nemcsak a problémák megoldásának eszköze, hanem új típusú kockázatok generálója is (adatvédelem), ami fokozza a társadalom bizonytalanságát és szkepticizmusát.

A 21. század elején tanúi lehetünk annak, ahogy az áltudományos diskurzusok nem csupán a közbeszéd szélére sodródnak, hanem intézményesült formában, üzleti modellekként jelennek meg a globális és helyi piacokon. A „tudomány” mint fogalom elveszítette korábbi magától értődőségét – megbízhatósága és tekintélye folyamatos társadalmi viták tárgya lett. Az ebből fakadó bizalmi válság teret engedett alternatív, gyakran tudománytalan, mégis jól pozicionált narratíváknak, amelyek különböző gazdasági érdekeltségeket szolgálnak ki.

E dolgozat célja, hogy szociológiai perspektívából válaszoljon a kérdésre: kik és hogyan építenek üzleti modellt az áltudománygyártásra? Továbbá, milyen társadalmi mechanizmusok és bizalmi dinamikák teszik lehetővé, hogy ezek a konstrukciók releváns alternatívákká váljanak sokak szemében a hivatalos tudományos diskurzusokkal szemben?

## II. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

### 1. A tudományszkepticizmus<sup>2</sup>

A tudományszkepticizmus a tudományos eredmények, módszerek vagy intézmények iránti bizalmatlanságot, kétkedést vagy elutasítást jelenti, amely különböző fokozatokban és formákban jelenhet meg. Ez a jelenség különbözik az egészséges tudományos szkepticizmustól, amely a kritikus gondolkodásra és a tudományos módszerek átláthatóságára épül. A tudományszkepticizmus gyakran a tudományos konszenzus elutasításában, alternatív nézetek előnyben részesítésében vagy a tudományos intézmények hitelességének megkérdőjelezésében nyilvánul meg.

A tudományszkepticizmus egyik fontos jellemzője a bizalmatlanság a tudományos intézményekkel szemben, mint például a kutatóintézetek, egyetemek és szakmai szervezetek. A tudományszkeptikusok gyakran úgy vélik, hogy ezek az intézmények nem függetlenek, hanem politikai vagy gazdasági érdekek által vezéreltek, és valamilyen „háttérhatalom” céljait szolgálják. Ez a fajta bizalmatlanság különösen erős olyan témákban, ahol a tudományos konszenzus nagy társadalmi hatással bír, például a klímaváltozás, az oltások vagy a génmódosított élelmiszerek kérdéseiben. A tudományszkepticizmus gyakori, hogy ezekben az esetekben a globális felmelegedés emberi eredetét, az oltások biztonságosságát vagy az 5G technológia ártalmatlanságát vonja kétségbe (Bauer et al 2000.).

A tudományszkeptikusok sok esetben alternatív narratívákat vagy összeesküvés-elméleteket részesítenek előnyben, vagy misztifikálják, esetleg degradálják a tényeket<sup>3</sup>. Ezzel önmaguknak egy egyszerűbb és könnyebben befogadható válaszokat kínálnak a bonyolult problémákra. Ezek a narratívák gyakran megkérdőjelezik a hivatalos tudományos álláspontokat, és erős érzelmi alapú érveléssel próbálják meggyőzni a közönséget. Ez a jelenség részben annak is köszönhető, hogy a szakértői elit és a laikus közösség között egyre nagyobb szakadék tátong, ahogy a fenti dimenziókban már sorra vettük a bizalmatlansági tényezőket. A modern

---

<sup>2</sup> Tudományszkepticizmus fogalma és állásfoglalások és bővebb kifejtések és részletezések, hogy mire terjed ki ez a fogalom. Források: <https://www.ecso.org/>, <http://www.szkeptikusarsasag.hu/bemutakozas> (Letöltve: 2024.01.04.)

<sup>3</sup> példa: Egyesítsük Erőinket Mozgalom tudományszkeptikusnak mondható állásfoglalásai Forrás: <https://eem.hu/> (Letöltve: 2025.01.07.)

tudományos szakértelem specializálódása elidegeníti a laikusokat, akik így hajlamosak a tudósokat „elitista”, „érdekvezérelt” vagy „távoli” csoportként érzékelni.

A tudományскеpticizmus kialakulásában jelentős szerepet játszanak a múltban előforduló tudományos tévedések, ezt példázza az a kutatási is, ami kifejti, hogy a replikálhatóságot a tudomány episztemikus értékének tekintik ugyanakkor ez, ahogy olvashatjuk sok helyen felbomlott, ahogy erre a Telex cikke is utal<sup>4</sup>: „2022-ben aztán a Stanford diákújságja, a Stanford Daily, egy cikksorozatot tett közzé<sup>5</sup> Tessier-Lavigne publikációjáról, és a tudományos visszaélés vagy csalás lehetőségét vetette fel. A diákok négy, ellenőrzés alatt álló tudományos szakcikkéről írtak, az egyikben található, módosított képek miatt. A négyből kettőt jegyzett társszerzőként az egyetem elnöke. A gyanú már 2015-ben felvetődött, amikor a PubPeer oldalon élesen bírálták Tessier-Lavigne cikkeit<sup>6</sup>. Mindegyik, gyanúba keveredett tanulmány rangos folyóiratokban, például a Science-ben, a Nature-ben és a Cellben jelent meg.”<sup>7</sup> és etikai visszaélések is. Ez utóbbival a Qubit cikke foglalkozik részletesebben, ahol többek közt arra is kitérnek, hogy matematikai eredmények közel 61% falsh pozitív<sup>8</sup>.Például a hibás kutatási eredmények, a korábban már említett tudományos rassz-

---

<sup>4</sup> A tanulmányok fele rossz adatokon alapulhat, publikációs válságban a tudomány című Telex cikk. Forrás: [https://telex.hu/techtud/2025/01/07/elpazarolt-orvostudomany-szabo-csaba-publikacios-valsag-tudomanyos-szaklapok-meroszamok-reprodukalhatosag?fbclid=PAY2xjawHqQ-hleHRuA2FibQIxMQABpkqUg7Sml89ki8hINJILXqJhMfO1D2uEwuucQ0A3Ur1fbZeciMA3hRqvWQ\\_aem\\_ERYktvB5y\\_7kF8LaJg733Q](https://telex.hu/techtud/2025/01/07/elpazarolt-orvostudomany-szabo-csaba-publikacios-valsag-tudomanyos-szaklapok-meroszamok-reprodukalhatosag?fbclid=PAY2xjawHqQ-hleHRuA2FibQIxMQABpkqUg7Sml89ki8hINJILXqJhMfO1D2uEwuucQ0A3Ur1fbZeciMA3hRqvWQ_aem_ERYktvB5y_7kF8LaJg733Q) (Letöltve: 2025.01.03.)

<sup>5</sup> A Stanford diákújságjában, a Stanford Daily-ben megjelent cikk forrása: <https://stanforddaily.com/2022/11/29/stanford-presidents-research-under-investigation-for-scientific-misconduct-university-admits-mistakes/> (Letöltve: 2025.01.03.)

<sup>6</sup> A hivatkozott cikkek elérhetősége a PubPeer-en. Forrás: <https://pubpeer.com/publications/59C3359E71EED451E01AF46CFDC0BC#1> (Letöltve: 2025.01.07.)

<sup>7</sup> Tudományos tévedések és tudomány természetének alakulása. Forrás: [https://qubit.hu/2020/08/12/valsagban-van-a-modern-tudomany-de-letezik-kiut-belole?utm\\_source=chatgpt.com](https://qubit.hu/2020/08/12/valsagban-van-a-modern-tudomany-de-letezik-kiut-belole?utm_source=chatgpt.com) (Letöltve:2025.01.04.)

<sup>8</sup> Romero F. Philosophy of science and the replicability crisis. Philosophy Compass. 2019; 14:e12633. <https://doi.org/10.1111/phc3.12633> Forrás: <https://compass.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/phc3.12633> (Letöltve: 2025.01.07.)

izmus, vagy az eugenikai mozgalmak aláásták a tudomány iránti bizalmat, különösen a marginalizált társadalmi csoportok körében. A bizalmatlanságot tovább fokozzák a modern társadalmakban az információs túlterheltség, a globalizáció okozta bizonytalanság és a politikai polarizáció.

A tudományszkepticizmus egyik jelentős hajtóereje a média és a dezinformáció terjedése, mely jelenséget az előzőekben már. Az álhírek és az összeesküvés-elméletek különösen az online térben találják meg közönségüket, ahol az információ forrása nehezen ellenőrizhető és nincsenek fizikai korlátok. Az egészségügyi rendszerrel szembeni elégedetlenség is hozzájárulhat a jelenséghez. Itt is erős érzelmi reakció (mint a csalódottság és a kiszolgáltatottság, vagy elveszettség érzete) az a katalizátor, amely a holisztikus vagy alternatív megoldások előnyben részesítéséhez vezet a standard orvosi ellátással szemben.

A tudományszkepticizmus jelentős társadalmi következményekkel járhat. Az oltásellenesség terjedése például közegészségügyi kockázatot jelenthet, míg a klímaváltozás tagadása késleltetheti a szükséges környezetvédelmi intézkedések bevezetését. Erre jó példa, hogy az Amerikai Egyesült Államok kilépett a Párizsi Egyezményből az első Trump ciklus alatt. Donald Trump a második ciklusában olyan embert választ az egészségügyi és szociális tárca élére Robert F. Kennedy Jr. személyében, aki nyíltan oltás ellenes és tudományszkeptikus<sup>9</sup>. Ezek az események olyan súlyos helyzetbe sodorják a tudományba vetett bizalmat, ami hosszú távon további társadalmi polarizációhoz vezethet.

Ezeknek értelmében a tudományszkepticizmus tagadhatatlanul a modern társadalmak egyik jelentős kihívása.

### *1.1 A tudósokba vetett bizalmat befolyásoló társadalmi-demográfiai tényezők nemzetközi tanulmányok tükrében*

A tudományszkepticizmus témájában végzett szakirodalmi elemzés rávilágít arra, hogy a tudományos bizalom csökkenését számos társadalmi, ideológiai és kulturális tényező befolyásolja. Az itt említett tanulmányok közös vonása, hogy a tudomány elfogadásának vagy elutasításának dinamikáját széleskörű társadalmi összefüggésekben vizsgálják, különös tekin-

---

<sup>9</sup> Forrás: <https://telex.hu/kulfold/2024/11/14/az-oltasszkeptikus-robert-f-kennedy-jr-lesz-az-amerikai-egeszsegugy-elso-embere> (Letöltve:2025.01.04.)

tettel a demográfiai tényezőkre, az ideológiai orientációra és a médiakörnyezetre.

A média szerepével kapcsolatban J. M. Bogert et al. (2023) metaanalízise rámutat, hogy a tudományba vetett bizalom és a médiahasználat alapvető fontosságú az antropogén klímaváltozás elfogadásában. Azt is kimutatták, hogy a témával kapcsolatos nézeteket kétszer akkora hatással befolyásolta a közösségi szerkesztésű média. A médiahasználati minták jelentősen befolyásolják, hogy az emberek milyen információk buborékban mozognak (Bogert et al., 2023).

Johannes Starkbaum et al. (2023) a jelen tanulmányhoz hasonlóan, az ESS 10. hullámának adatait vizsgálták a tudomány- és demokraciaszkepticizmus okainak tanulmányozására Ausztriában. Eredményeik rámutatnak, hogy a tudomány és a demokrácia kritikája a társadalom minden részében megtalálható. A tudomány és a demokrácia kritikája összefügg egymással, és gyakran része a fennálló politikai viszonyok átfogó elutasításának. Azt találták továbbá, hogy a tudósok csak korlátozott mértékben kommunikálják tevékenységüket a lakosság felé. Végül azt is megfogalmazzák, hogy a (média) nyilvánosság szerkezeti változása kihívások elé állítja a tudósok szerepét a társadalomban.

Roberts et al. (2011) kanadai adatokat feldolgozó eredményei szerint az iskolai végzettség és a nem hozzájárul a tudományhoz való fokozott személyes kötődést támogató attitűdökhöz, ami modellükben a bizalom legerősebb prediktora volt. Eredményeik azt is mutatják, hogy az általános tudományba és technológiába vetett bizalom befolyásolja a konkrét technológiákba vetett bizalmat, de nem fordítva. Ezért teljesen következetes, hogy bizalmatlanok legyünk bizonyos technológiákkal szemben, és ugyanakkor bízunk a tudomány egészében.

Bastiaan T. Rutjens (2017, 2023) több cikkében is vizsgálja a különböző ideológiai tényezők hatását a tudományos állítások elfogadására vagy elutasítására. Szisztematikusan vizsgálja a tudományba vetett általános hit és a tudomány támogatására való hajlandóság ideológiai hátterét, valamint az éghajlatváltozással, a védőoltásokkal és a génmódosítással (GM) kapcsolatos szkepticizmust. Eredményei szerint a fő prediktorok a vallásosság, a politikai irányultság, az erkölcsösség és az iskolázottság. Legfőbb eredménye, hogy a különböző ideológiai prediktorok különböző

témájú tudományos eredmények elfogadásához kapcsolódnak. Bemutatja munkájában, hogy az iskolázottság összefügg a vakcinák és a génmódosított élelmiszerek elfogadásával, de az éghajlatváltozás elfogadásával nem. A politikai konzervativizmus jósolja a legjobban az éghajlatváltozással kapcsolatos szkepticizmust. A vallásosság az erkölcsiséggel kapcsolatos aggályokkal együtt a jelzi legjobban az oltásokkal kapcsolatos szkepticizmust. A géntechnológiával módosított élelmiszerekkel kapcsolatos szkepticizmust például nem táplálja a vallási vagy politikai ideológia. Végül bemutatja, hogy a vallási konzervatívok következetesen alacsony bizalmat mutatnak a tudósok felé. Az iskolázottság szintje és a tudományba vetett bizalom között szignifikáns pozitív kapcsolat mutatható ki (Roberts et al., 2013).

Másik kulcseredménye (Benjamin T. Rutjens, 2023) egy 24 országból gyűjtött adatsor alapján, hogy bár egyes országok általában magas vagy alacsony szkepticizmust mutatnak, a tudományszkepticizmus prediktorai viszonylag hasonlóak az egyes országokban. Az egyik figyelemre méltó hatás az összes országra kiterjedt (bár a nyugati, művelt, iparosodott, gazdag és demokratikus országokban erősebb volt): a tudományba vetett általános hitet a spiritualitás jelezte előre, ami arra utal, hogy a vallásoságnál inkább ez lehet a tudomány elfogadásának "ellensége".

## **2. A tudományszkeptikussággal összefüggő társadalmi tényezők**

### *2.1 A tudományellenesség társadalmi beágyazottsága*

A tudományellenesség politikai és gazdasági gyökereit Oreskes és Conway (2022) a szisztematikus kételykeltés stratégiájaként mutatják be. A tudományba vetett társadalmi bizalom nem velünk született vagy örök érvényű, hanem folyamatosan változó, történeti és társadalmi kontextusok által formált viszony. A 20. század mássodik felében a tudomány, különösen a természettudomány, a modernitás egyik legfőbb legitimációs pillérévé vált, és a társadalmi fejlődés motorjaként tekintettek rá. Ez az optimizmus azonban az ezredfordulóra megkopott, és a tudomány, valamint a tudósok tekintélye fokozatosan csökkent. Kristóf Luca szociológiai munkái jól mutatják, hogy a tudományos elit belső struktúrái gyakran zártak, és kevésbé képesek a társadalmi mobilitás biztosítására. A tudomány társadalmi szerepe ezzel együtt átalakulóban van: az állampolgárok egyre inkább kérdőjelezik meg az intézményes

tudásformák tekintélyét, és saját információs autonómiájukat igyekeznek megerősíteni. A tudományellenesség nem egyenlő a tudatlansággal (Kristóf 2018). Az European Social Surey (ESS) 10. hulláma<sup>10</sup> is azt mutatja, hogy a tudományos intézmények iránti bizalom csökken, különösen a középosztály fiatalabb, digitálisan aktív rétegeiben. Ez a bizalomvesztés pedig nem csupán passzív elfordulást jelent, hanem aktív keresést is: az emberek alternatív narratívákhoz, közösségekhez, gyakran áltudományos világmagyarázatokhoz fordulnak. A tudományellenesség politikai és gazdasági gyökereit Oreskes és Conway (2022) a szisztematikus kértelykeltés stratégiájaként mutatják be.

A bizalomvesztés tehát nem csupán a tudomány intézményrendszerét érinti, hanem alapjaiban változtatja meg a tudásról való gondolkodást is. Ebben a közegben jelenik meg az alternatív tudásformák iránti kereslet, amely mögött egyre markánsabban körvonalazódnak gazdasági folyamatok is.

## *2.2 Alternatív középosztályi fogyasztás: a kereslet oldala*

Az áltudományos tartalmak fogyasztása nem korlátozódik az alacsonyabb társadalmi státuszú vagy kevésbé iskolázott rétegekre. A kutatások – többek között Kristóf Luca munkái és a korábban általam végzett "Kik a tudományszkeptikusok?" című dolgozat – alapján világossá válik, hogy a középosztály új generációi, különösen a nők, a szülők, és az egészségtudatos életmód iránt érdeklődők is fogékonyak az alternatív megoldások iránt. Ezek az egyének sokszor nem azért utasítják el a hivatalos tudományt, mert ne értenék, hanem azért, mert autonómiájukat akarják kiterjeszteni: nem passzív alanyai, hanem aktív alakítói szeretnének lenni saját egészségüknek, életvitelüknek, gyereknevelési módszereiknek (Kirstóf 2018, Kobl 2025). Ezek a rétegek új típusú fogyasztók, akik identitásukat is részben az általuk választott alternatívákon keresztül definiálják. A bioélelmiszerek, természetes gyógymódok, spirituális tanácsadások, jóga- és meditációs kurzusok nem pusztán szolgáltatások, hanem szimbolikus termékek is: megvásárlásuk egyszerre jelent társadalmi státusz- és világnézeti pozíciófelvételt.

---

<sup>10</sup>[https://ess.sikt.no/en/datafile/f37d014a-6958-42d4-b03b-17c29e481d3d/261?tab=1&elems=559d6d90-6c58-489d-a0bf-df0cefae43a7\\_5](https://ess.sikt.no/en/datafile/f37d014a-6958-42d4-b03b-17c29e481d3d/261?tab=1&elems=559d6d90-6c58-489d-a0bf-df0cefae43a7_5) (Letöltve: 2024.12.20.)

Ez a fajta fogyasztás és identitásépítés azonban nem önmagában jön létre. Olyan szereplők is kellene hozzá, akik képesek ezeket az igényeket strukturálni, tematizálni és kielégíteni – és közben üzleti modellt építeni rájuk.

### *2.3 Áltudományos diskurzus, mint üzleti stratégia*

A tudományellenes vagy alternatív diskurzusok egyre inkább professzionálisan strukturált üzleti modellekbe illeszkednek. Az „Álszent antikapitalisták: Nyereségvágyból terjesztett áltudományos dezinformáció az interneten ” című szöveg frappánsan elemzi, hogy miként válik az ellenrendszerek kritikája maga is eladható, sőt profitábilis áruvá. A rendszerkritika vizuálisan jól kommunikálható, különösen, ha párosul lázadó, spirituális vagy "természetes" motívumokkal – ezek piaci termékekké, márkákká és szolgáltatási csomagokká alakulnak át (Krekó 2022). Pierre Bourdieu mezőelmélete mentén az alternatív tudásmező nem a tudomány antitézise, hanem egy vele párhuzamos, de eltérő tőkefelhalmozási logikát követő tér. Itt a hitelesség nem akadémiai fokozaton vagy publikációkon nyugszik, hanem személyes történeteken, karizmatikus előadásmódon és közösségi elismerésen. Az áltudományos szereplők újfajta professzionalitást építenek, amely nem csupán alternatíva, hanem a tudományos diskurzus gazdasági konkurense is. Bourdieu (1979) mezőelmélete szerint a tudásmezőkben való verseny nemcsak intellektuális, hanem gazdasági és szimbolikus tőkékkel is zajlik.

Az üzleti modell működtetéséhez azonban szükség van platformokra, ahol ezek a diskurzusok terjedhetnek. Itt lép színre a digitális tér, mint az áltudományos tartalom terjesztésének és monetizálásának elsődleges színtere.

### *2.4 Digitális ökoszisztéma és az áltudományos influenszerek*

A közösségi média forradalma alapjaiban alakította át a tudás terjedésének módját. A Facebook, Instagram, YouTube és TikTok olyan terekké váltak, ahol a tudományos diskurzus nemcsak hogy alulreprezentált, de formai szempontból is versenyhátrányban van. Ezzel szemben az alternatív diskurzusok vizuálisan vonzóak, személyesek és közösségi élményt nyújtanak. Az influenszerek szerepe kulcsfontosságú: ők azok az új típusú véleményformálók, akik egyszerre szolgáltatók, marketingesek és közösségépítők. Ezen kívül a ehhez a témához

kapcsolódó influenszerek nem csupán az informális gazdaság résztvevői, hanem tudatos brandépítők, akik saját maguk és világképük eladásával generálnak bevételt. Az algoritmusok és követőtáborok logikája ráerősít arra, hogy a szenzációs, leegyszerűsítő vagy spirituális üzenetek jóval gyorsabban és szélesebb körben terjednek, mint a tudományos közlésmódok (Krekó 2022).

Az influenszerek és az alternatív szakértők azonban nem önmagukban állnak: társadalmi igények, bizalomdinamikák és kulturális logikák is meghatározzák működésüket. Fontos ezért megérteni, milyen új típusú autoritásformák jellemzik őket.

### *2.5 Az alternatív autoritás formái*

Az áltudományos szereplők gyakran nem a formális tudományos képzés útján válnak autoritássá, hanem személyes tapasztalat, hitelesség és karizma révén. Az autoritás új formái nem az akadémiai grádusokon alapulnak, hanem az egyén láthatóságán, sztorijain és a közösségi médiában mutatott önreprezentáción. A követők szemében a "valóságot megtapasztalt" guru sokkal autentikusabbnak tűnik, mint a laborban dolgozó, elméleti kérdésekkel foglalkozó kutató. Az ilyen típusú autoritás performatív: a szereplő identitása és a mondanivalója összeforr. A szenvedéstörténetek, a gyógyulási narratívák, a "kitörési sztorik" mind a hitelesség részét képezik. Ez a fajta autoritásépítés a társadalmi mezők logikája szerint működik, és kiválóan illeszkedik a posztmodern társadalmak individualizált, vizuális és személyiségközpontú közegébe.

A nemzetközi példák alapján láthatjuk, hogy ezek a modellek nem csupán helyi sajátosságok. Sőt, egyre inkább strukturáltan jelennek meg a globális piacon is. Nézzük meg, milyen stratégiák jellemzik az áltudományos szereplők nemzetközi színterét.

### *2.6 Nemzetközi kitekintés: strukturált dezinformáció és szándékos áltudomány-gyártás*

A nemzetközi szintéren több olyan példa is található, ahol az áltudományos diskurzus ipari szinten szerveződik. Az amerikai Alex Jones<sup>11</sup> vagy Robert F. Kennedy Jr. mozgalmi,<sup>12</sup> Gwyneth Paltrow GOOP<sup>13</sup>

---

<sup>11</sup> <https://www.cnn.com/2018/09/14/alex-jones-5-most-disturbing-ridiculous-conspiracy-theories.html> (Letöltve: 2025.01.04.)

márkája, vagy épp az oltásellenes tartalmak YouTube-on való monetizálása azt mutatják, hogy a tudományellenesség gazdasági haszonnal járhat. A "The Misinformation Age" (O'Connor – Weatherall, 2019) című mű világosan rámutat: sok esetben nem spontán, hanem tudatos dezinformációs stratégiák állnak az alternatív diskurzusok mögött. A "stratégiai kételygenerálás" (doubt-mongering) célja nem a meggyőzés, hanem a zavar okozása, a tudomány legitimitásának relativizálása. A dohányipar és az olajlobbi jól dokumentált példái után ezek a stratégiák mára átszivárogtak a wellness, a táplálkozástudomány és a pszichológiai tanácsadás területeire is. A cél: saját termékek és szolgáltatások értékesítése a tudományos konszenzussal szembeni alternatív világnézet mentén. A tudományellenesség politikai és gazdasági gyökereit Oreskes és Conway (2022) a szisztematikus kételykeltés stratégiájaként mutatják be.

Ez a jelenség nemcsak a tudomány hitelességét érinti, hanem alapjaiban kérdőjelezi meg a tudás társadalmi struktúráit is. Éppen ezért fontos, hogy a tudomány hogyan reagál minderre, és képes-e újrakeretezni önmagát a 21. században.

### *2.7 A tudomány válasza: újrakeretezés szükségessége*

A tudományos közösség válasza sokáig defenzív volt. A "tudományos tények" és a "racionalitás" érvényesítése nem elegendő, ha a közönség nem bíz abban, aki közli azokat. Az új kihívás nem csupán kommunikációs, hanem társadalmi: hogyan lehet visszanyerni a hitelességet egy olyan korban, amikor a közösségek alternatív hitrendszerek mentén szerveződnek? A hitelesség visszaszerzése nem csupán adatokat és bizonyítékokat kíván, hanem társadalmi párbeszédet, nyitottságot és reflexivitást. A tudománynak el kell ismernie, hogy a versenyt nemcsak a tudás birtoklásáért, hanem a társadalmi kapcsolatokért is vívja. Olyan új közvetítési formákra van szükség, amelyek nemcsak informálnak, hanem bevonnak, azonosulási lehetőséget kínálnak és közösséget építenek. A tudomány nem csupán védekezhet, hanem tanulhat is az áltudományos diskurzusok sikeréből: a

---

<sup>12</sup> <https://www.theguardian.com/us-news/2025/apr/07/robert-f-kennedy-jr-measles> (Letöltve: 2024.12.27.)

<sup>13</sup> <https://www.glamour.hu/sztarhirek/botrany-gwyneth-paltrow-markaja-kismamakat-veszelyeztet/7cdt78d> (Letöltve: 2024.12.27.)

narrativitásból, a vizualitásból, a közösségi részvételből és a személyességből. Ha képes lesz mindezt integrálni saját működésébe, akkor hosszabb távon újra elfoglalhatja azt a társadalmi pozíciót, amelyre eredetileg hivatott volt.

### III. Célkitűzés

A dolgozat célja annak feltárása, hogy milyen társadalmi, kulturális és gazdasági mechanizmusok teszik lehetővé az áltudományos tartalmak piacosítását, illetve kik és hogyan építenek üzleti modelleket ezekre a diskurzusokra. A kutatás középpontjában azok a szereplők – influenszerek, szolgáltatók, márkák és közösségek – állnak, akik az alternatív tudásformákból profitábilis vállalkozásokat hoznak létre. A dolgozat azt vizsgálja, milyen társadalmi igények, bizalmi válságok és autoritás-struktúrák táplálják ezt a folyamatot, és miként válik a tudományellenesség – gyakran a rendszerkritika nyelvén – eladható, márkásított terméké vagy szolgáltatássá. A tudományellenesség politikai és gazdasági gyökereit Oreskes és Conway (2022) a szisztematikus kételykeltés stratégiájaként mutatják be.

A kutatás célja továbbá, hogy szociológiai eszközökkel bemutassa: az áltudomány nem csupán ismeretelméleti kihívás, hanem társadalmi-gazdasági konstrukció, amely konkrét piaci szereplők és stratégiák révén válik fenntarthatóvá. A dolgozat a középosztályi fogyasztói kultúra, a digitális influenszerjelenség és az alternatív autoritásformák elemzésén keresztül kíván hozzájárulni az áltudománygyártás társadalomtudományi megértéséhez.

### IV. Módszertan

A kvalitatív fázisban teljes résztvevő megfigyelés módszerét alkalmaztam két olyan eseményen, amely a tudományскеptikus közösségek szempontjából relevánsnak bizonyult: az **V. Budapesti Nemzetközi COVID Konferencián** (2024.08.16., 1 nap). A terepmunkát írásos és audiovizuális eszközökkel dokumentáltam, az adatok elemzéséhez pedig sűrű leírást<sup>14</sup> alkalmaztam. A sűrű leírás keretében több fő fókuszpontot azonosítottam:

---

<sup>14</sup> A **sűrű leírás** (*thick description*) egy kvalitatív kutatási módszer, amely a társadalmi jelenségek mélyreható és részletes bemutatására törekszik, figyelembe véve a kulturális

1. a közösségek „fájdalompontjait”,
2. a tudományos gondolkodás és a vallásos-spirituális értelmezések kapcsolatát,
3. a politikai nézetek szerepét,
4. tudományszkeptikus megnyilvánulások, konteók jelenlétét és értelmezését,
5. alternatív cselekvési terveket és a résztvevők megküzdési stratégiáit,
6. az oktatás és a média szerepét a tudományszkeptikus vélemények kialakulásában.

## V. Eredmények

### 5.1 A terep kiválasztásához vezető „média út”

A terepmunka helyszíneinek kiválasztásához két fő tapasztalat segített hozzá. Egyrészt korábbi kutatásaim (Kobl 2023, Kobl 2024), amelyek során a fiatalok tudománykommunikációs attitűdjeit elemeztem, ahol a médiaplatformok központi szerepet játszottak. Másrészt egy áhírdetektálással foglalkozó egyetemi kurzus, amelyet kifejezetten ennek a kutatásnak az előkészítéseként végeztem el. A kurzus során számos magyar és külföldi áltudományos, illetve összeesküvés-elméleteket terjesztő oldalt ismertem meg, amelyek később iránymutatást adtak a terepkutatás lehetséges helyszíneinek szűkítésében. A tudománykommunikáció episztemikus és nem episztemikus értékei mentén zajló konfliktusokra hívja fel a figyelmet, különösen a járványhelyzet kapcsán (Aczél, 2022).

Az online felületeket heti rendszerességgel átvizsgáltam, és közben egy érdekes mintázatra figyeltem fel: ugyanazok az anyagok és személyek ismétlődően jelennek meg különböző oldalakon. Ez a felismerés vezetett egy kapcsolat- és médiumháló feltérképezéséhez, amely alapján sikerült beazonosítani a tudományszkeptikus közösségek központi szereplőit és a hozzájuk kötődő médiaplatformokat, melyeket a függelékek 1.sz. mellék-

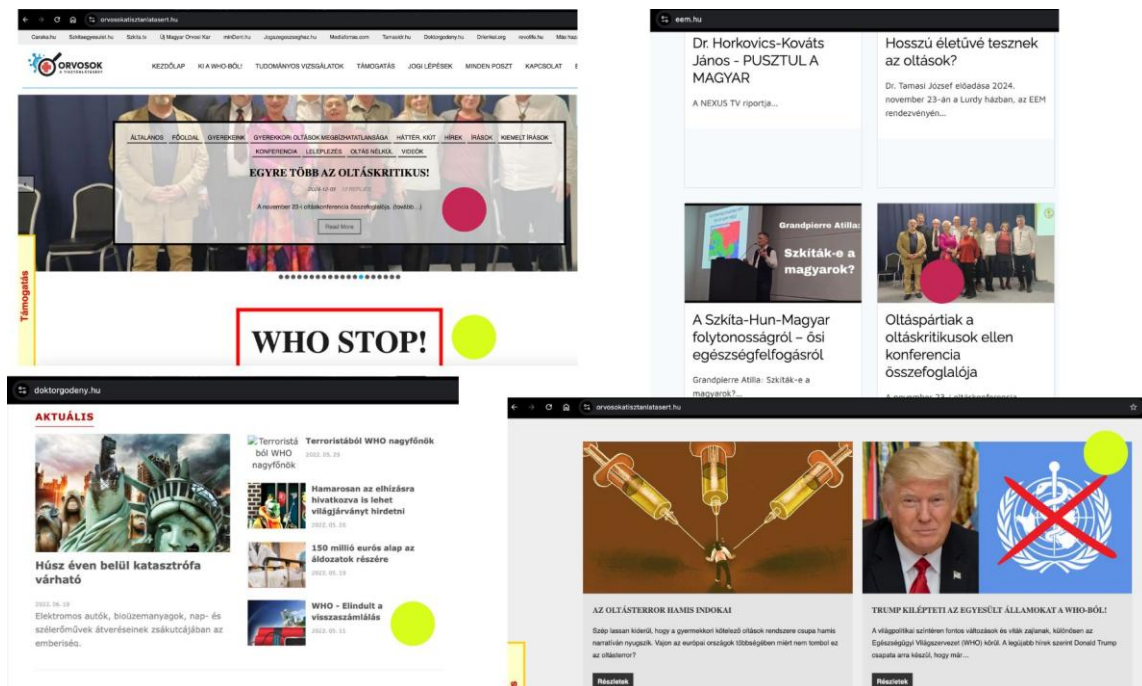
---

és kontextuális tényezőket is. Célja, hogy az adott jelenséget ne csak felszínesen írja le, hanem annak mélyebb jelentésrétegeit is feltárja, beleértve a résztvevők perspektíváit és a szociokulturális összefüggéseket. A fogalom Clifford Geertz antropológus nevéhez fűződik, aki az interpretatív antropológia keretében hangsúlyozta a kulturális gyakorlatok és szimbólumok alapos, kontextusba ágyazott elemzésének fontosságát (Geertz, 1973).

lete tartalmaz. A kulcsszereplőkre, ahogy Kerkó és munkatársai (2022) is említik, egyfajta álszent antikapitalizmus és álszent antielitizmus jellemző. A kutatásom során bemutatott személyek ugyanis tudományos (hatalminak vélt) pozíciójukkal visszaélve adnak „hitelt” médiaanyagaiknak. Az ott elhangzottak áltudományos jellegűek, sokszor a tudományos nyelvezetet használják, vegyítve köznapi beszéd szavaival és a tudományos publikáció elemeit nélkülözve (pl.: ellenőrzött, lehivatkozott tartalmak, impreszum, ellenvélemények feltüntetése) dolgoznak. Mindezt sokszor abból a célból, hogy saját termékeiket reklámozzák. Ezzel a tevékenységgel nyer értelmet az álszent antikapitalizmus. Ugyanis a kulcsemberek narrációjukban sokszor támadják a nagy szervezeteket (WHO, kutató intézmények, kormányzati szervek) miszerint azok csak saját boldogulásukat szem előtt tartva végzik munkájukat. Azonban világossá vált, hogy ők is ezt tevékenységet végzik, bebújva a tudományosság és az összeesküvés-elmélet gyártás leple alá. Az oldalak, ahol publikálnak, gyakran nem szabályos biztonsági tanúsítvánnyal rendelkeznek, mely az URL-jükből is kiderül, illetve számos reklám elhelyezésével is igyekeznek biztosítani a nyereségességüket (vö., Fayuna, 2022).<sup>15</sup> Mindezek mellett meg kell jegyezni azt is, hogy ezek a platformok (a közös működtetők és a narratíva miatt) gyakran egy azonos üzenetet közvetítenek, vagyis gyakran találunk ugyanolyan cikkeket, amelyek változtatás nélkül, egy az egyben átvéve szerepelnek a különböző platformokon. (Lásd. 2. ábra: a színes karikák jelzik, hogy melyek a teljesen megegyező, vagy csak nagyon kis mértékben eltérő cikkek).

---

<sup>15</sup> Falyuna, N., Kerkó, P., and Berkes, R. (2022). **Álszent antikapitalisták: Nyereségvágyból terjesztett áltudományos dezinformáció az interneten.** Political Capital Institute. Forrás: [https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC\\_Tanulmany\\_AlszentAntikapitalistak\\_2022\\_02.pdf](https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_Tanulmany_AlszentAntikapitalistak_2022_02.pdf) Letöltve: 2024.12.30. (Letöltve: 2025.01.04.)



1. ábra - Tartalmi egyezések a különféle áltudományos oldalakon. (Szerepeltetett oldalak: Orvosok a tisztánlátásért (bal fent), Dr. Gödény weblapja (bal lent), Egysítsük Erőnket Mozgalom (jobb fent), Orvosok a tisztánlátásért (jobb lent). Saját készítés.

Ez a jelenség nemcsak a tudomány iránti bizalmat rombolja tovább, hanem megnehezíti a kritikus gondolkodást is, hiszen a dezinformációkkal telített online térben a felhasználók számára nehéz megkülönböztetni a hiteles tudományos információkat az áltudományos tartalmaktól. Az oldalakon végzett elemzések során sikerült azonosítani néhány kulcsfigurát, akik e közösségek mögött állnak, működtetik a platformokat, saját termékeiket, magánrendeléseiket, könyveiket népszerűsítik, és előadásaiukon keresztül közvetítik nézeteiket. Közülük kiemelkedik Dr. Tamas József, Dr. Pócs Alfréd, Dr. Gödény György, akiknek orvosi vagy gyógyszerési végzettsége hozzájárul az általuk képviselt narratívák hitelességéhez a követők szemében.

A rendszeres sajtófigyelést 2024 április – augusztus között végzettem. Júliusban jelent meg először a hír a V. Budapesti Nemzetközi COVID Konferencia megrendezéséről. A fővédnök személye és a programban szereplő ismerős nevek, akikhez korábban álhíroldalakat kötöttem, megerősítettek, hogy ez a rendezvény ideális terep lehet a tudományzskeptikus kö-

zösségek fizikai vizsgálatára. A konferencia felhívásában lehetőséget biztosítottak absztrakt beadására is, amely első látásra egy nyílt, független tudományos esemény látszatát keltette, szakmai zsűrizéssel és megszo- kott tudományos keretrendszerrel.

A konferenciára történő regisztrációm azonban számos nehézségbe ütközött. Az egyik problémát a részvételi díj körüli átláthatatlanság okozta: a három hivatalos weboldalon nem volt egyértelmű információ a fizetendő összegről. A regisztráció véglegesítésekor szintén bizonytalanságot okozott az a kitétel, hogy *„a regisztrációt követően derül ki, hogy a jelentkező bebocsátást nyer-e”*. Ez a titkos klubokra emlékeztető gyakorlat növelte a belépés körüli akadályokat és a bizonytalanságot. Miután öt napig semmilyen visszajelzést nem kaptam, megjelent a konferencia programja a Caraka alapítvány weboldalán (a konferencia részletes programját a 2. függelék tartalmazza).

A tisztánlátás biztosítása érdekében óvintézkedés tettem. Mivel úgy éreztem, nem biztos, hogy különbséget tudok tenni az eseményen a valódi tudományos és az áltudományos tartalmak között, egy orvos ismerősömet megkértem, hogy tartson velem a rendezvényre és validálja az ott elhangzó információkat.

Mikor végül sikeresen „bebocsajtást nyertem” az eseményre, személyesültem vele, hogy Dr. Tamasi József Ópusztaszeren egy másik programot is szervez hasonló témában, és mivel ez egy négy napos, nem kifejezetten csak a szakmai közönségnek szóló rendezvénynek tűnt, oda is regisztráltam. Így a két esemény, amelyeket terepkutatásra választottam: a **V. Budapesti Nemzetközi COVID Konferencia** és a **Magyarok Országos Gyűlése (MOGY)**. Az előbbi eseményen egy napot, míg a MOGY rendezvényén négy napot töltöttem teljes résztvevő megfigyelőként jelen tanulmányban pedig csak az első eseményről számolok be.

## **5.2. V. Budapesti Nemzetközi COVID Konferencia**

V. Budapesti Nemzetközi COVID Konferencia a tudományosság látszatával megrendezett esemény, amely a COVID-19 járvány hatásainak, a védőoltások hatékonyságának és a WHO kompetenciájának megkérdőjelezésére épült. A konferencia Budapesten, egy egynapos rendezvény keretében

zajlott, és szervezésében része volt a Magyarok Világkongresszusának,<sup>16</sup> amely egy többnapos programsorozat részeként kínált párhuzamos eseményeket. A résztvevők két nappal a program kezdete előtt kaptak visszajelzést a regisztrációról, és 16.000 forintos belépődíj megfizetésével vált lehetővé a részvétel az összes parallel programon. A rendezvényen körülbelül 70 fő vett részt, akik létszáma a nap folyamán közel állandónak bizonyult. A résztvevők között több volt a nő, az életkor pedig az 50–60 év közötti korosztály felé tolódott el (1. fotó).

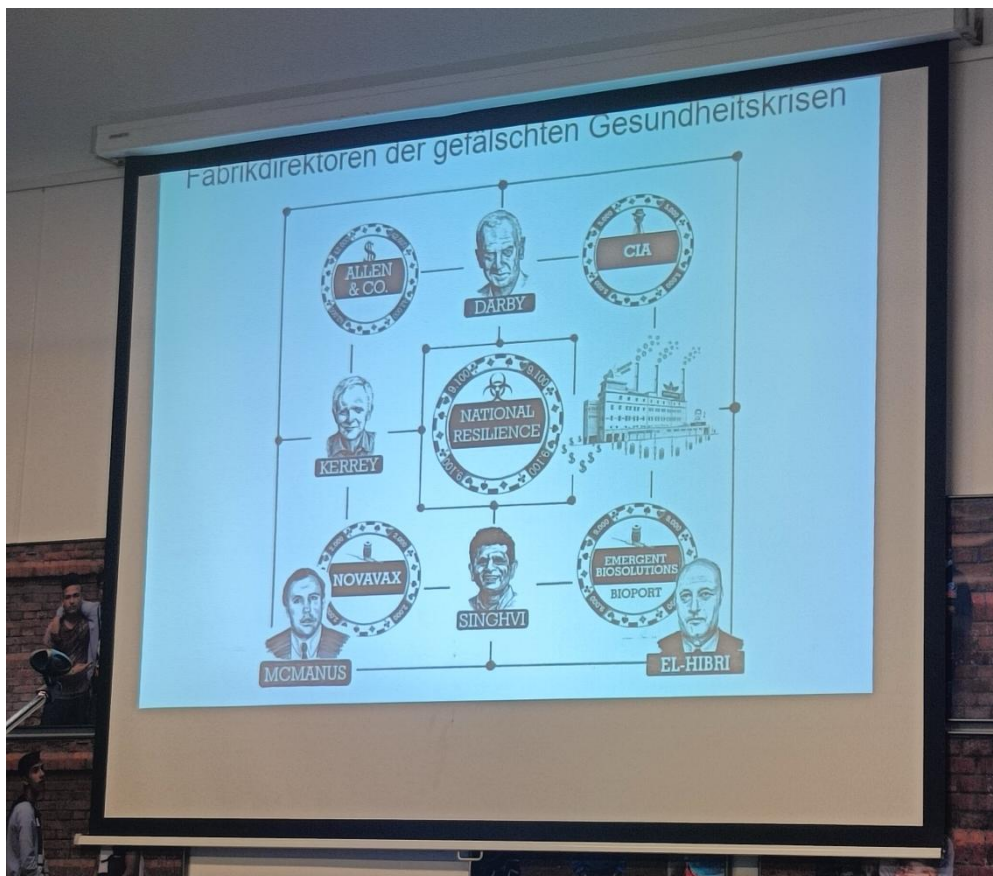


*1. fotó - V. Budapesti Nemzetközi Covid Konferencia előadásán készült saját fotó a résztvevőkről*

---

<sup>16</sup> A társkonferencia részletes programja, ami többek közt a készpénz védelméről vagy az Új világrendről, amely az eugenika, a transzhumanizmus, a népesség-szabályozás és az emberek szabadságát végképp felszámoló totális megfigyelőállam technológiai arsenálját is magában foglalja, hozzáférhető ezen a linken <https://mxivk.hu/haboru-az-emberiseg-ellen-konferencia/> (Letöltve: 2025.01.04.)

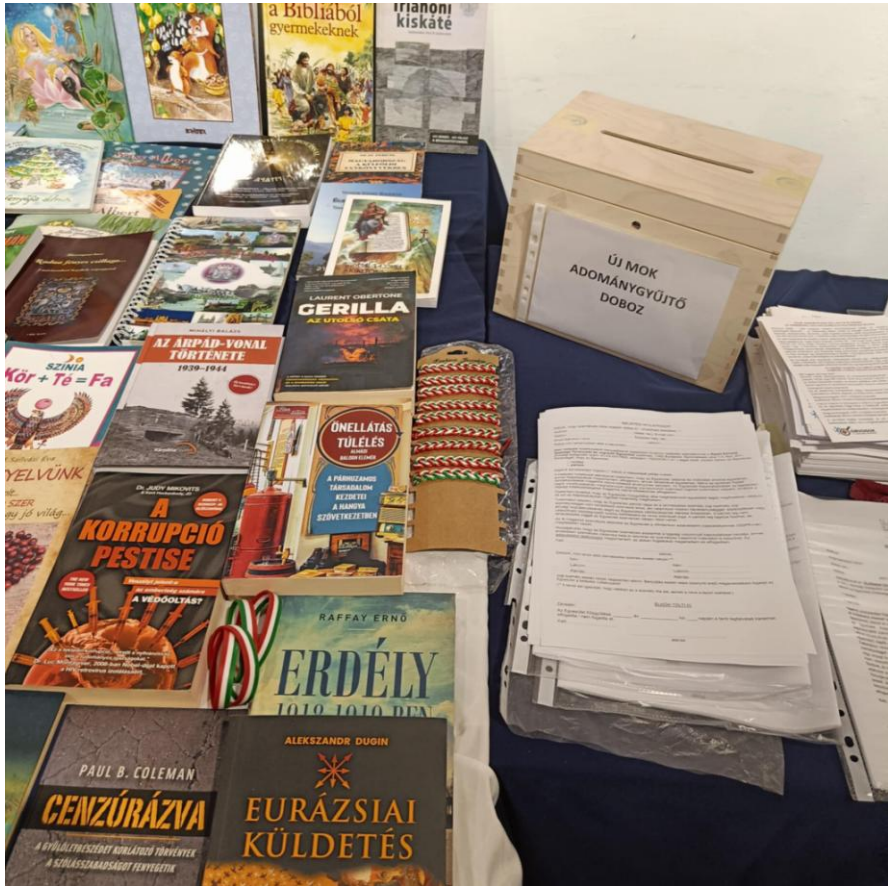
A program fővédnöke Dr. Tamasi József belgyógyász főorvos és természetgyógyász volt, aki az esemény „szakmai” arculatát biztosította. Rajta kívül Dr. Pócs Alfréd traumatológus validálta a rendezvényt. A meghívott előadók között külföldi kutatók és orvosok (Dr. Helena Kerenn, Dr. Heiko Schöning) is szerepeltek, akik az oltások és a járványügyi intézkedések kritikájára építették előadásaikat, miközben alternatív gyógyászati megoldásokat népszerűsítettek, amelyek jellemzően a saját termékeik, programjaik voltak. A programok között a járvány egészségpolitikai és társadalmi hatásainak kritikája dominált, különös hangsúllyal az oltások lehetséges mellékhatásaira és a hivatalos intézkedések megkérdőjelezésére. Ebben a narratívában egy erős kormánykritikus álláspont volt tetten érhető. Ezen kívül kifejezetten a német nyelvű előadók emelték ki a háttérhatalmak kártékony szerepét (2. fotó).



2. fotó - Egy összeesküvés-elméletet bemutató ábra, amely azt sugallja, hogy különböző nemzetközi szervezetek, vállalatok és személyek szándékosan manipulálják az egészségügyi válságokat. Az ábrán szereplő elemek – például a CIA, biotechnológiai Novavax, Emergent Biosolutions) és ismert személyek – közötti összekapcsolódások a "hamisított egészségügyi krízisek" állítólagos létrehozására utalnak. Az ábra középpontjában a "National Resilience" áll, amelyet a rendszer központi elemének ábrázolnak. Saját fotó a konferenciáról.

Az előadások szüneteiben különféle árusító standok jelentek meg, ahol az Új MOK<sup>17</sup> kiadványai, az előadók saját könyvei, valamint ősmagyar történelemmel kapcsolatos könyvek is elérhetőek voltak (3. fotó).

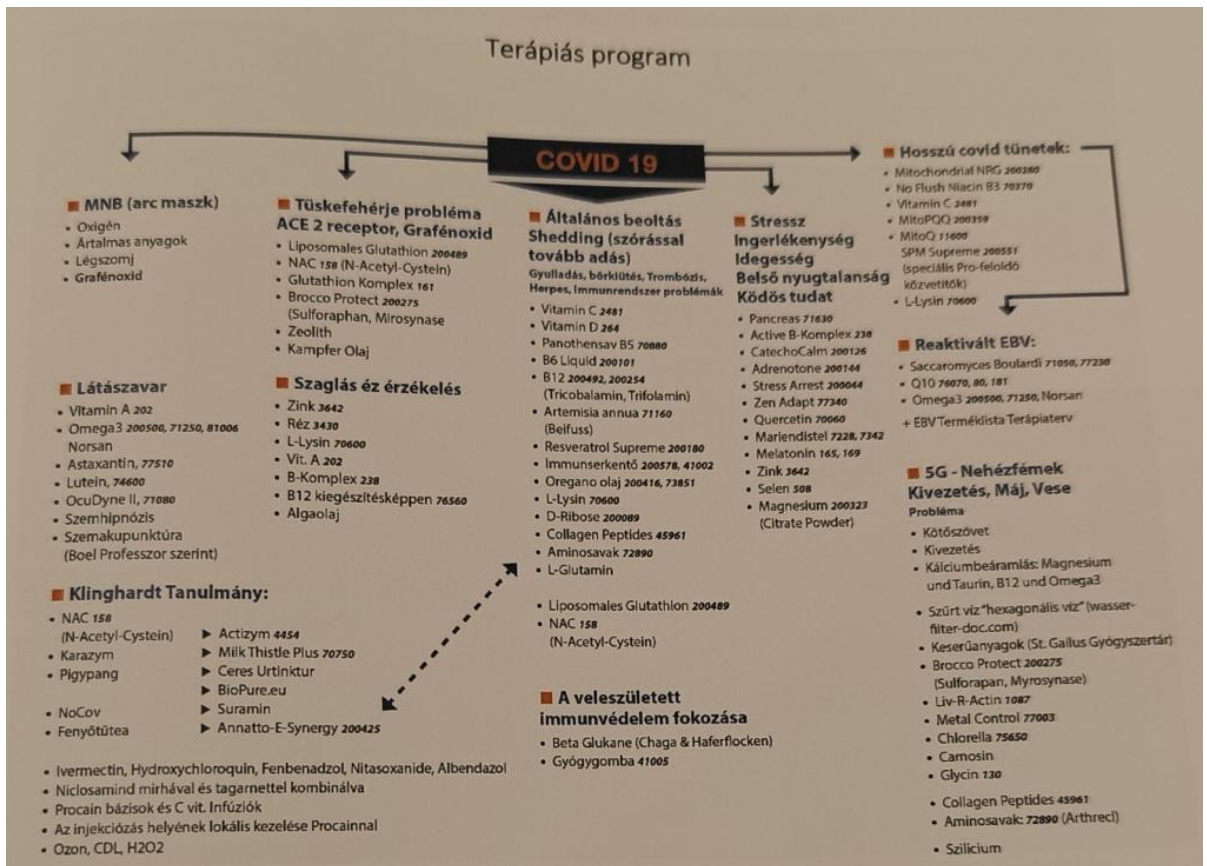
<sup>17</sup> Forrás: <https://ujmok.hu/> (Letöltve: 2024.12.31.)



3. fotó - A konferencián árusított történelmi és konteós tartalmakat terjesztő könyvek. Saját fotó.

Ezen felül étrend-kiegészítők,<sup>18</sup> alternatív gyógyászati diéták és kezelési módszerek népszerűsítése is zajlott, amelyek szorosan illeszkednek a konferencia célközönségének érdeklődéséhez (4. fotó).

<sup>18</sup> Például: <https://myduolife.com/index.html> (Letöltés: 2024.12.15.)



4. fotó- A képen a "Posztvakcinális szindróma" című dokumentum egy részlete látható. Ebben a német Expert Council (Helena Krenn) által írt és az Új MOK (Dr. Tamasi József) által magyarra adaptált, terapeutáknak szóló dokumentumban olyan eljárások gyűjteménye található, ami elmondásuk szerint segít a COVID-19 oltás mellékhatásait kezelni. Ez a dokumentum jó példa arra, hogyan keveredik az evidencia alapú medicina a kutatókkal nem alátámasztott eljárásokkal a praxisukban.

Az eseményt az alábbi szervezetek támogatták: a Caraka Alapítvány melynek székhelye ugyanott van, ahova Dr. Tamasi József cégé<sup>19</sup> is be van jegyezve, a Szent Korona Igazsága Tanácsadó és Jogvédő Egyesület (SZKITA Egyesület), aminek Dr. Pócs Alfréd az elnöke és az Egyesítsük Erőinket Mozgalom mely szintén Tamasihoz kapcsolódik, ahogy azt a honlap „zászlóvivőink” menüpont alatt is látni lehet.

<sup>19</sup> A Caraka Alapítványon kívül az Új MOK és az Orvosok a Tisztánlátásért egyesület is ugyanide van bejelentve.

A konferencia látszólagos tudományos keretei ellenére az esemény intézményesült formában legitimálja a tudományos konszenzustól eltérő gondolatokat. A rendezvény fő céljai között szerepelt az egészségpolitikai intézkedések kritikája, a védőoltásokkal és szűrővizsgálatokkal szembeni szkepticizmus („szemfelnyitás”) és a globális egészségügyi szervezetek (pl. WHO) szerepének megkérdőjelezése. Az esemény emellett közösségi térként is funkcionált, ahol a tudományszkeptikus és oltásellenes, járványtagadó résztvevők megerősítést nyerhettek nézeteikben. A konferencia nem csupán szakmai előadások helyszíne volt, hanem kereskedelmi platformként is működött, ahol az alternatív gyógyászat képviselői termékeiket kínálták, ezáltal a tudományos diskurzus és a gazdasági érdekek összefonódását is érzékeltetve.<sup>20</sup> Az esemény szervezési keretei – beleértve a zárt regisztrációs folyamatot és az utolsó pillanatban megküldött visszaigazolásokat – a résztvevők számára egy exkluzív, "belterjes" klub érzését keltették, ami tovább erősítette az alternatív közösségi identitást.

## VI. Konklúzió

A dolgozat központi kérdésére válaszolva – kik és hogyan csinálnak busineszt az áltudománygyártásból – világossá vált, hogy az áltudomány nem pusztán ismeretelméleti vagy kommunikációs probléma, hanem egy komplex társadalmi-gazdasági konstrukció, amely saját szereplőkkel, piacokkal és intézményi működési logikával rendelkezik. Az elemzett szakirodalom, a nemzetközi kutatási eredmények és a terepkutatás során szerzett empirikus tapasztalatok egyaránt azt mutatják, hogy az áltudományos diskurzusokat aktív módon termelik és menedzselik különféle szereplők – influenzszerek, alternatív orvosok, spirituális tanácsadók, ún. „független” szakértők –, akik gazdasági érdekből építenek ki hitelesnek tűnő, de tudományos alapokat nélkülöző „világmagyarázatokat”.

A dolgozatban bemutatott tudományszkepticizmus nem a tudomány meg nem értéséből, hanem a bizalom megrendüléséből fakad. Ez a bizalomvesztés – különösen a középosztályi, iskolázott, de az intézményi tu-

---

<sup>20</sup> Lásd Fayuna és munkatársai tanulmányában bővebben. Forrás: [https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC\\_Tanulmany\\_AlszentAntikapitalistak\\_2022\\_02.pdf](https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_Tanulmany_AlszentAntikapitalistak_2022_02.pdf) (Letöltve: 2025.01.02.)

dásformákból kiszoruló csoportok körében – aktív kereséssel párosul, amely új tudásforrásokat, identitáskereteket és közösségi hovatartozást is kínál. Az így kialakuló keresletet pedig tudatosan kiépített kínálati oldal szolgálja ki, amelynek tagjai gyakran tudományos szaknyelvet utánozó retorikával, személyes történetekkel és vizuális-kommunikációs eszközökkel igyekeznek legitimitációt építeni saját tevékenységükhöz.

A kvalitatív terepmunkával sikerült mélyebb bepillantást nyerni e közösségek és szereplők működésébe. A COVID-konferencia példáján keresztül láthatóvá vált, hogy ezek az események nem csupán közösségépítő fórumok, hanem jól strukturált értékesítési platformok is, ahol a tudományszkeptícizmusra épülő narratívák termékekhez, szolgáltatásokhoz és személyes márkákhoz kapcsolódnak. A szereplők – köztük orvosi végzettségű influenzazokkók – gazdasági és szimbolikus tőkét kovácsolnak a „rendszerkritika” és „függetlenség” álcája alatt, miközben gyakran ugyanazokat a mechanizmusokat alkalmazzák, amelyekkel a hivatalos tudományos világot kritizálják.

A nemzetközi példák – Alex Jones, Gwyneth Paltrow, vagy a strukturált dezinformációs kampányok – azt mutatják, hogy az áltudománygyártás mára nem csupán helyi, hanem globális üzleti modellként is értelmezhető. A „bizalompiac” szereplői egymással is versenyeznek a fogyasztók figyelméért, lojalitásáért és kiadásaiért, miközben a tudományos közösség gyakran csak defenzív pozícióból próbál reagálni a kihívásokra.

A dolgozat eredményei alapján kijelenthető, hogy az áltudományos diskurzusok térnyerését nem lehet pusztán információs problémaként kezelni. A jelenség mögött olyan társadalmi folyamatok állnak – intézményi bizalomvesztés, kulturális identitásválság, digitális közösségképzés –, amelyek új típusú társadalmi-gazdasági szereplőket emelnek hatalmi pozícióba. Ezek az alternatív autoritások nem a tudomány helyére, hanem a tudomány „mellett” vagy „ellenében” kínálnak alternatív világnézetet – fogyasztható, piacositott formában.

A jövő szempontjából a tudományos közösségnek kulcsszerepe lehet abban, hogy újfajta közvetítői modelleket dolgozzon ki, amelyek képesek integrálni a közérthetőséget, a vizualitást és a személyesség elemeit. Ehhez azonban nem elég a „tudományos tények” ismétlése – szükség van társadalmi reflexióra, nyitott kommunikációra és tudatosabb társadalmi jelen-

létre. Csak így válhat a tudomány újra hiteles szereplővé a bizalom által vezérelt közbeszédben – és így tudja visszaszerezni helyét az áltudomány által elfoglalt piaci és kulturális terekben.

## VII. Irodalomjegyzék

Aczél Petra (2022) A tudománykommunikáció apológiája - három nézőpontból in Krekó Péter- Fayuna Nóra (szerk.) Sarlatánok kora pp 272–283. Atheneum.

Bauer, M.W. and Gaskell, G. (2000) *Qualitative Researching with Text, Image and Sound: A Practical Handbook for Social Research*. Sage, New York. <https://doi.org/10.4135/9781849209731>

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity* (M. Ritter, Trans.). *Sage Publications*.

Bogert, J. M., Buczny, J., Harvey, J. A., & Ellers, J. (2023). The Effect of Trust in Science and Media Use on Public Belief in Anthropogenic Climate Change: A Meta analysis. *Environmental Communication*, 18(4), 484–509.

<https://doi.org/10.1080/17524032.2023.2280749>

Bourdieu, P. (1992). *The field of cultural production: Essays on art and literature* (R. Johnson, Ed.). Cambridge: Polity Press.

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). *SAGE Publications*.

Durkheim, É. (1984). *The Division of Labor in Society* (W. D. Halls, Trans.). New York: Free Press.

Falyuna, N., Krekó, P., and Berkes, R. (2022). Álszent antikapitalisták: Nyereségvágyból terjesztett áltudományos dezinformáció az interneten. *Political Capital Institute*. Forrás: [https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC\\_Tanulmany\\_AlszentAntikapitalistak\\_2022\\_02.pdf](https://politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/PC_Tanulmany_AlszentAntikapitalistak_2022_02.pdf)

Gligorić V, van Kleef GA, Rutjens BT (2024) How social evaluations shape trust in 45 types of scientists. *PLOS ONE* 19(4): e0299621. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0299621>

Goffman, E. (1961). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Anchor Books.

Greene, J. C., Caracelli, V. J., & Graham, W. F. (1989). Toward a conceptual framework for mixed-method evaluation designs. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 11(3), 255–274. <https://doi.org/10.3102/01623737011003255>

Johannes Starkbaum, Robert Braun, Vincent Blok, Fabian Schroth, Johann Jakob Häußermann, Claudia Colonnello, Eugen Popa, Renate Wesselink & Anna Gerhardus (2024) Responsible innovation across societal sectors: a practice perspective on

Quadruple Helix collaboration, *Journal of Responsible Innovation*, 11:1, 2414531, DOI: 10.1080/23299460.2024.2414531

Karlsson, M., Couvering, E. V., & Lindell, J. (2022). Publishing, sharing, and spreading online news: a case study of gatekeeping logics in the platform era. *Nordicom Review*, 43(2), 190–213. <https://doi.org/10.2478/nor-2022-0012>

Kobl, Gabriella Adrienn (2024). A tudományba vetett bizalom alakulása: értékek és dimenziók. *Kultúra és Közösség*, 2024(3), 187–196. <https://doi.org/10.35402/kek.2024.3.21>

Kobl Gabriella Adrienn (2023) Netflix és az HBO dokumentumfilmjei átformálják-e a fiatalok szerint laposföldhívőket?: a Netflix és az HBO dokumentumfilmjei, mint új tudománykommunikációs eszközök hatásának vizsgálata fiatalok körében. In: *Tanulmányok a társadalomról VI. : A Szegei Tudományegyetem JGYPK Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék, ETSZK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék, BTK Szociológia Tanszék és ÁJTK Politikológiai Tanszék tudományos diákköri munkái*, (6). pp. 119-142. (2023)

Kristóf, L. (2018). A tudományos elit társadalmi beágyazottsága: egy empirikus kutatás tanulságai. *Szociológiai Szemle*, 28(1), 31–53.

Naomi Oreskes, Erik M. Conway; From Anti-Government to Anti-Science: Why Conservatives Have Turned Against Science. *Daedalus 2022; 151 (4): 98–123*. doi: [https://doi.org/10.1162/daed\\_a\\_01946](https://doi.org/10.1162/daed_a_01946)

Nietzsche, F. (1903). Über Wahrheit und Lüge im außermoralischen Sinne [Truth and lies in a nonmoral sense]. In Werke. Romero F. Philosophy of science and the replicability crisis. *Philosophy Compass*. 2019; 14:e12633. <https://doi.org/10.1111/phc3.12633>

O'Connor, C., & Weatherall, J. O. (2019). The Misinformation Age: How False Beliefs Spread. Yale University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv8jp0hk>

Roberts, M. R., Reid, G., Schroeder, M., & Norris, S. P. (2013). Causal or spurious? The relationship of knowledge and attitudes to trust in science and technology. *Public Understanding of Science*, 22(5), 624–641. <https://doi.org/10.1177/0963662511420511>

Rutjens, B. T., Sengupta, N., der Lee, R. van, van Koningsbruggen, G. M., Martens, J. P., Rabelo, A., & Sutton, R. M. (2022). Science Skepticism Across 24 Countries. *Social Psychological and Personality Science*, 13(1), 102–117. <https://doi.org/10.1177/19485506211001329>

Rutjens, B. T., Sutton, R. M., & van der Lee, R. (2018). Not All Skepticism Is Equal: Exploring the Ideological Antecedents of Science Acceptance and Rejection. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44(3), 384–405. <https://doi.org/10.1177/0146167217741314>

Schoor, C. and Schütz, A. (2021). Science-utility and science-trust associations and how they relate to knowledge about how science works. *Plos One*, 16(12), e0260586. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0260586>

Terren, Ludovic, Borge, Rosa. (2021). Echo chambers on social media: A systematic review of the literature. *Review of Communication Research*, 9, 99–118. <https://doi.org/10.12840/ISSN.2255-4165.028>

Tippins, E. (2023). Believing in science: linking religious beliefs and identity with vaccination intentions and trust in science during the covid-19 pandemic. *Public*

Toscano, M. and Millar, V. (2022). Trust in the third space of science education. *Science & Education*, 31(6), 1691–1708. <https://doi.org/10.1007/s11191-022-00356-w>

Wagner, J.K., Yu, J.-H., Ifekwunigwe, J.O., Harrell, T.M., Bamshad, M.J. and Royal, C.D. (2017), Anthropologists' views on race, ancestry, and genetics. *Am. J. Phys. Anthropol.*, 162: 318–327. <https://doi.org/10.1002/ajpa.23120>

Weber, M. (1919). Science as a Vocation. In H. H. Gerth & C. Wright Mills (Eds. & Trans.), *From Max Weber: Essays in Sociology* (pp. 129–156). Oxford University Press.

Ng, J.Y., Verhoeff, N. & Steen, J. What are the ways in which social media is used in the context of complementary and alternative medicine in the health and medical scholarly literature? a scoping review. *BMC Complement Med Ther* 23, 32 (2023). <https://doi.org/10.1186/s12906-023-03856-6>

## VIII. Ábrajegyzékek

### Ábrák

1. ábra - Tartalmi egyezések a különféle áltudományos oldalakon. (Szerepeltetett oldalak: Orvosok a tisztánlátásért (bal fent), Dr. Gödény weblapja (bal lent), Egyesítsük Erőinket Mozgalom (jobb fent), Orvosok a tisztánlátásért (jobb lent). Saját készítés.109

### Fotók

1. fotó - V. Budapesti Nemzetközi Covid Konferencia előadásán készült saját fotó a résztvevőkről 111

2. fotó - Egy összeesküvés-elméletet bemutató ábra, amely azt sugallja, hogy különböző nemzetközi szervezetek, vállalatok és személyek szándékosan manipulálják az egészségügyi válságokat. Az ábrán szereplő elemek – például a CIA, biotechnológiai Novavax, Emergent Biosolutions) és ismert személyek – közötti összekapcsolódások a "hamisított egészségügyi krízisek" állítólagos létrehozására utalnak. Az ábra középpontjában a "National Resilience" áll, amelyet a rendszer központi elemének ábrázolnak. Saját fotó a konferenciáról. 113

3. fotó - A konferencián árusított történelmi és konteós tartalmakat terjesztő könyvek. Saját fotó. 114

4. fotó- A képen a "Posztvakcinális szindróma" című dokumentum egy részlete látható. Ebben a német Expert Council (Helena Krenn) által írt és az Új MOK (Dr. Tamasi József) által magyarra adaptált, terapeutáknak szóló dokumentumban olyan eljárások gyűjteménye található, ami elmondásuk szerint segít a COVID-19 oltás mellékhatásait

kezelni. Ez a dokumentum jó példa arra, hogyan keveredik az evidencia alapú medicina a kutatásokkal nem alátámasztott eljárásokkal a praxisukban. 115

## IX. Függelék

1. Függelék - Médiakapcsolati háló. Saját elemzés. 125

2. Függelék - V. Budapesti Nemzetközi Covid Konferencia programja. 126

Név	Platform neve	Médium	Tartalom
<b>Dr. Pócs Alfréd</b>	hivatalos	YouTube	Saját csatorna, ahol előadásait, beszédeit osztja meg.
	NEXUS TV	YouTube	Interjúk és előadások, például a "Tartsuk életben a készpénzt!" című beszéd.
	Viva Natura World	YouTube	Alternatív egészségügyi beszélgetések, pl. "Amikor megszólal az orvos lelkiismerete".
	Dr. Pócs Alfréd kedvelői	Facebook	Támogató csoport, amely Dr. Pócs Alfréd tevékenységeit és előadásait népszerűsíti.
	Orvosok a Tisztánlátásért	Facebook	Kritikus egészségügyi csoport, oltásellenes és tudományszkeptikus tartalmak terjesztése.
	Új MOK	Weboldal / Online platform	Alternatív orvosi kamara, hivatalos egészségügyi irányelvek kritikája, alternatív egészségügyi nézetek.

	Nemzetközi COVID Konferencia	Offline esemény	Tudományosnak álcázott esemény, ahol oltásellenes és tudományzszeptikus előadások hangzanak el.
<b>Dr. Tamasi József</b>	Hivatalos Youtube csatornája	YouTube	Saját csatorna, ahol természetgyógyászati előadásokat, alternatív egészségügyi tanácsokat oszt meg.
	Orvosok a Tisztánlátásért	Facebook-csoport	Alternatív orvoslási, oltáskritikus tartalmak, közösség szervezés az egészségügyi irányelvek ellen.
	Viva Natura World	YouTube	Alternatív egészségügyi videók, természetes gyógymódok bemutatása.
	Természetgyógyászati Konferencia	Offline esemény	Előadás természetes gyógymódokról, az egészségmegőrzés alternatív útjairól.
	Tamasi Egészség Program	Weboldal / Online platform	Saját egészségprogram, amely természetgyógyászati alapokon kínál életmódtanácsokat és terápiákat.
	Nemzetközi COVID Konferencia	Offline esemény	Oltáskritikus előadások, COVID-19 intézkedések kritikája, alternatív terápiák népszerűsítése.

	Új MOK	Online platform	Kritikai álláspont az egészségügyi rendszerrel szemben, alternatív egészségügyi nézetek képviselője.
	Egyesítsük Erőinket Mozzgalom	Offline esemény / rendezvény	Közösségépítés, oltás-ellenes és áltudományos tartalmú előadások, a nemzeti értékek hangsúlyozása.
	Szkíta Önkormányzat	Offline esemény / mozgalom	Alternatív nézetek képviselője a nemzeti, kulturális és egészségügyi kérdések kapcsán.
<b>Prof. Dr. Szilák László</b>	NEXUS TV	YouTube	Előadások és interjúk, például „Deep State” témában, közhatalmi válságról szóló narratívák terjesztése.
	Viva Natura World	YouTube	Alternatív egészségügyi és társadalmi kérdéseket érintő beszélgetések, tudomány-skeptikus nézőpontok.
<b>Dr. Letoha Tamás</b>	Torockai László csatornája	Youtube	Interjúk, WHO és a vírus terjedés témában
<b>Dr. Császár Sándor</b>	Magyar Szakrális Anatómia	Weboldal	A szakrális anatómia tanításai, amelyek célja a személyes gyógyhajlam és tudat-

			formák visszaszerzése.
	<a href="http://hunsacra.blog.hu">hunsacra.blog.hu</a>	Blog	Írások és bejegyzések a szakrális anatómia és a tértisztítás témakörében.
<b>Dr. Tomasovszky László</b>	Orvosok a Tisztánlátásért	Weboldal	Előadások a pszichológia klasszikus kísérleteiről és a COVID-19 kapcsán.
	Egyesítsük Erőinket Mozgalom	Weboldal	Írások a tömegek lélektanáról és társadalmi kérdésekről.
	Szkíta TV	Online videó	Előadások a tömegek lélektanáról és társadalmi dinamikákról.
	YouTube	Videómegosztó	Beszédek és előadások különböző társadalmi és pszichológiai témákban.
	HírTV	Televízió	Interjúk az UNICEF kampányok és azok társadalmi hatásai kap
<b>Kalmár János</b>	Magyar UFO Szövetség	Szervezet	A szövetség célja az UFO-jelenségek kutatása és a nyilvánosság tájékoztatása a földönkívüli élet lehetőségéről.

	<a href="http://Paranormal.hu">Paranormal.hu</a>	Weboldal	Cikkek és előadások az UFO-észlelésekről, összeesküvés-elméletekről és paranormális jelenségekről.
	YouTube - "Összeesküvés elméletek kora"	Videó	Előadás az összeesküvés-elméletek koráról, bemutató különböző teóriákat és azok társadalmi hatásait.
<b>Prof. Dr. Bardócz Zsuzsanna</b>	<a href="http://Caraka.hu">Caraka.hu</a>	Weboldal	Bemutató és előadás összefoglalója a táplálkozás és egészség témakörében.
	Biokontroll Hungária	Weboldal	Cikkek a biotermékek tápértékéről és a géntechnológia dilemmáiról.
	Szilajcsikó.hu	Weboldal	Tanulmányok az élelmiszer-termelés jövőjéről és a vertikális farmokról.
	YouTube - "A táplálék, mint a népiirtás fegyvere"	Videó	Előadás a Magyarok Világkongresszusán a táplálkozás és népiirtás összefüggéseiről.
	YouTube - "Az emberiség jövője, a jövő emberisége"	Videó	Előadás a Professzorok a Hazáért sorozatban a globális kihívásokról és az emberiség jövőjéről.

1. Függelék - Médiakapcsolati háló. Saját elemzés

## 5. Budapesti Nemzetközi Covid Konferencia

„Gondoljuk újra az orvostudományt a WHO és a gyógyszeripar nélkül!”

### Program

2024.08.16. péntek 9.00-18.30

9.00-9.15-ig Megnyitó

9.15.9.45 Prof. Dr. Boros László - Az mRNS oltások népegészségügyi vonzata  
9.45.10.15 Dr. Seffer István (H) - Biotechnológia a klinikai gyakorlatban  
10.15.10.45 Dr. Tamasi József (H) – Orvos-szakmai forradalom kell a jövő egészségügyének újraépítéséhez

10.45. - 11.15 Szünet

11.15.11.45 Dr. Heiko Schöning (D) – Hogyan védekezhetünk az újabb globalista merényletek ellen

11.45.12.15 Helena Krenn (D) – Expertcouncil - Az orvostudomány és más tudományterületek tudósainak német nyelvű hálózata, munkája

12.15.12.45 Dr. Kurt Müller (A) – Komplementer medicina lehetőségei a PosVac gyógyításában és a jövő egészségügyében

12.45-13.30 Interaktív kerekasztal beszélgetés az orvostudomány jövőjéről a közönség kérdéseinek bevonásával (Résztevők, valamennyi délelőtti előadó Boros László, Seffer István, Tamasi József, Heiko Schöning, Helena Krenn, Ruth Poglitsch)

13.30.15.30 Ebédszünet

15.30 – 15.50 Dr. Pelsőczy Gergely Dávid (H) - Az mRNS oltás toxicitása

15.50.16.10 Dr. Bernád Ilona - Népi Gyógyászatunk XXI. századi alkalmazhatósága

16.10 – 16.30 Dr. Pataky Emese (H) - Emberközpontú gyógyítás - a kötőszöveteken keresztül

16.30.17.0 Szünet

17.0 – 17.20 Dr. Bodó Sándor / Kovács Judith - A te életed, a TE egészséged

17.20.17.40 Dr. Tóth Gábor (H) - A Covid "világjárvány" hatásai a gyakorló orvos szemszögéből, a WHO ajánlások negatív egészségügyi következményei

17.40 – 18.30 Kerekasztal beszélgetés a közönség kérdéseinek bevonásával

(Résztevők: Pelsőczy Gergely Dávid, Bernád Ilona, Pataky Emese, Bodó Sándor, Kovács Judith, Tóth Gábor)

2024.08.17. szombat 09:00-12:40



2. Függelék - V. Budapesti Nemzetközi Covid Konferencia programja

Kovács Kinga

## **Gyenge kötések, erős alapok: a kapcsolati tőke dinamikája az ügyvédi hivatásban**

### **Bevezetés**

Az emberi kapcsolatok fontos szerepet játszanak az életútban, karrierlehetőségekben és társadalmi pozícióban. Bizonyos hivatásokban a kapcsolati tőke közvetlenül alakíthatja a szakmai lehetőségeket. Az ügyvédi hivatásra ez különösen igaz, hiszen Szende Pál (1912) szerint a jogi szolgáltatások bizalmon és szakmai elismerésen alapulnak, így a kapcsolatháló minősége a szakmai siker egyik feltétele. Tanulmányomban az ügyvédi hivatásban vizsgálom a kapcsolati tőke szerepét, különös tekintettel a Granovetter (1975) által meghatározott erős és gyenge kötések viszonyára. Bár a kapcsolati tőke jelentőségét számos kutatás bizonyította, az ügyvédi hivatáson belüli működési mechanizmusok mélyebb megértést igényelnek. Kutatási kérdésem az, hogy a családi háttér és közeli barátok biztosította erős kötelékek miként jelenthetnek hidat a szakmai előmenetelben fontos gyenge kötésekhez. A vizsgálat során továbbá hangsúlyt fektetek az ügyvédek politikával kapcsolatos attitűdjeire is.

A kutatás elméleti keretét a kapcsolati tőke klasszikus megközelítései adják: Bourdieu (1983/1998) tőkeelmélete, Coleman (1988/1998, 1990/1994) társadalmi tőke koncepciója, valamint Granovetter (1975) gyenge kötésekről szóló elmélete. Emellett támaszkodik Esser (2008) megközelítésére, aki a kapcsolati tőkét a társadalmi tőke egyik típusaként határozza meg több altípussal (Kisfalusi 2013; Csizmadia 2014). Empirikus kutatásom alapját Utasi Ágnes ügyvédek hivatásrendjét vizsgáló longitudinális kutatása (1998–2015) és saját félig strukturált interjúim adják, hasonlóan Harris (2009) és Dinovitzer (2006) nemzetközi kutatásaihoz.

A kutatás célja annak mélyebb megértése, hogy a különböző kapcsolatok milyen szerepet játszanak az ügyvédek szakmai előmenetelében, hogyan alakítják kapcsolati tőkéjüket erőforrássá Lin (2001) elmélete szerint, illetve az erős kötések mennyire jelentenek hidat a karriert segítő gyenge kötésekhez. A tanulmány első részében az ügyvédi hivatás jellemzőit és az elméleti háttérrel mutatom be, majd ismertetem a kutatás mód-

szertanát és eredményeit, különös figyelemmel a gyenge és erős kötések dinamikájára, végül pedig összegzem a legfontosabb következtetéseket.

## **A társadalmi, illetve kapcsolati tőke néhány értelmezése**

Ebben a részben célom ismertetni a társadalmi tőke kutatásának meghatározó alakjait és az általuk közölt nem elhanyagolandó megállapításokat. Közülük néhányan szinonimaként kezelik a társadalmi tőke és a kapcsolati tőke fogalmát, és vannak, akik némi különbséget tesznek a két definíció között.

Pierre Bourdieu (1983/1998) szerint a társadalmi tőke – a kulturális és szimbolikus tőkéhez hasonlóan – gazdasági tőkévé alakítható. Olyan társadalmi kapcsolathálóként értelmezi, amely az egyén erőfeszítései révén jön létre, és elősegítheti a mobilitást vagy akár a hatalomhoz jutást is.

James Coleman (1988/1998) az oktatás területén vezette be a társadalmi tőke fogalmát, amely szerinte olyan viszonyrendszerből áll, amely információs csatornákon, normákon, kötelezettségeken keresztül mozgósítható. Későbbi munkáiban (1990/1994) altípusokat is megkülönböztet: például a hatalmi viszonyokat és a szervezeti formákat, amelyek előnyei nemcsak a létrehozót, hanem a tágabb közösséget is szolgálhatják.

Hilary Putnam (1993) a társadalmi tőkét kollektív jelenségként értelmezi, amely a szoros társadalmi kapcsolathálókból, az erős civil szervezetekből és a kölcsönösségen, bizalmon, szolidaritáson alapuló normákból táplálkozik. Francis Fukuyama (1997) szintén a kapcsolatokban rejlő normák szerepére hívja fel a figyelmet, hangsúlyozva, hogy ezek csak akkor minősülnek társadalmi tőkének, ha kölcsönösen előnyös együttműködésre irányulnak. Ugyanakkor figyelmeztet a társadalmi tőke negatív következményeire is: az olasz maffia példáján keresztül mutatja be, hogy a szoros, de zárt hálózatok társadalomromboló hatásúak lehetnek.

Nan Lin (2001a) megközelítése kiszélesíti a fogalmat: szerinte az emberi, kulturális és társadalmi tőke együtt alkotja az ún. „újkapitalista” elméleteket. A társadalmi tőke növeli a befolyást, stratégiai előnyökhöz juttat, csökkenti az információszerzés költségeit, és erősíti az egyén önbizalmát, közösséghez tartozását, ezzel megkönnyítve más tőketípusokhoz való hozzáférést.

Hartmut Esser német szociológus empirikusan is alkalmazható értelmezést ad: a társadalmi tőkét olyan viszony- és struktúraalapú erőforrásként írja le, amelyhez az egyén a kapcsolatai révén fér hozzá. Kiemeli a kapcsolati és a hálózati tőke megkülönböztetését, és három altípust különít el: a pozicionális tőkét, a gyenge kapcsolatokra épülő strukturális tőkét, valamint az erős kötésekhez kapcsolódó bizalmi és elkötelezettségi tőkét. Mindezek szerepet játszanak a mobilitásban, információszerzésben, illetve az érzelmi és gyakorlati támogatás biztosításában (Kisfalusi 2013; Csizmadia 2014; Esser, 2008).

A gyenge és erős kötések klasszikus elméletét Mark Granovetter (1975) dolgozta ki. Az interperszonális kapcsolatok erősségét többek között az együtt töltött idő, érzelmi intenzitás és a kölcsönös szolgáltatások határozzák meg. A „híd” fogalma nála azt jelenti, hogy az egyének közötti gyenge kapcsolatok – bár ritkábban aktiváltak – kulcsfontosságúak az információ áramlása szempontjából. Granovetter szerint e gyenge kötések révén lehet új lehetőségekhez, például állásokhoz vagy ügyfelekhez hozzáférni. A gyenge kapcsolatok strukturálisan olyan „helyi hidakat” képeznek, amelyek a hálózatban rövidebb és gyorsabb elérési utakat tesznek lehetővé, így gyakran fontosabbak lehetnek a hálózat működése szempontjából, mint az erős kapcsolatok.

## **Külföldi empirikus kutatások az ügyvédek körében**

Az ügyvédi hivatásban előforduló kapcsolathálózatokat több nemzetközi kutatás is vizsgálta, hiszen a szakmai előmenetel és a jövedelemszerzés szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a kapcsolati tőke. Elősegíti az információáramlást, és hozzájárul a szakmán belüli mobilitáshoz.

Kim H. Harris (2009) empirikus kutatásában azt találta, hogy a szakmai kapcsolatok, és a befolyásos munkatársakkal kialakított viszonyok erősen befolyásolják az ügyvédek jövedelmi helyzetét, így a karrierútjukra is hatással bír. A kutatás rávilágít arra is, hogy az ügyvédek társadalmi tőkéje az erős kötések (családi kapcsolatok, közeli barátok) mellett a szakmai környezetben létrejövő lazább kapcsolatok is fontos részét képezik hálózatuknak. A vizsgálat továbbá azt is kiemeli, hogy a magas státuszú kapcsolatokkal rendelkező ügyvédek szignifikánsan magasabb jövedelemmel rendelkeznek (Harris, 2009). Ami nem csak a gyenge kötések gazdasági szempontból hasznos funkcióját mutatja meg, ugyanakkor arra

enged következtetni, hogy a magasabb jövedelem több ügyfelet jelent, így a karrierben való előrehaladást is gyorsítják a befolyásos kapcsolatok.

Egy másik, az ügyvédek körében végzett kutatás rávilágított a társadalmi tőke lehetséges hátrányaira. Dinovitzer (2006) tanulmányában kiemelte, hogy bár az ügyvédek szakmai előmenetelét nagymértékben befolyásolja a kapcsolathálózatuk összetétele, nem minden esetben pozitív a hatás. A vizsgálat kimutatta, hogy a szakmai kapcsolatok valóban hozzájárulnak a jövedelem növekedéséhez, azonban a túlzottan zárt kapcsolati hálóak, amik jellemzően erős kötésekre épülnek, akadályozhatják a szakmai mobilitást. A lazább kapcsolatokról álló, nagyobb kiterjedésű hálózatok elősegítik a szakmai lehetőségekhez való hozzáférést, mivel az ügyvédek változatosabb információkhoz jutnak hozzá. Ugyanakkor a szorosabb kapcsolati hálóakkal rendelkezők kevésbé rugalmasak a munkaerőpiacon, mivel kapcsolataik gyakran egyetlen intézménybe vagy ügyvédi irodába tömörülnek (Dinovitzer 2006).

## **A kutatás alapja - Ügyvédek a gyorsuló időben**

A kutatás alapját Utasi Ágnes "Ügyvédek a gyorsuló időben (1998–2015)" című összehasonlító tanulmánya adja. Az első reprezentatív vizsgálat<sup>21</sup> 1998-ban történt postai kérdőívek használatával, majd 2015-ben online formában ismételték meg a felmérést<sup>22</sup>.

## **Az ügyvédek származási családjá a 1998–2015-ig terjedő periódusban**

Az ügyvédek társadalmi tőkéhez nagyban hozzájárul származási családjuk. A hivatásrend tagjai többségében a középosztályba sorolják szüleiket, és 2015-re számottevően nőtt a felsőbb rétegekbe való szubjektív besorolás aránya. A kutatók arra következtetnek, hogy az alacsonyabb rétegekből nehezebb lett ügyvéddé válni. A szülők iskolázottsága az általános expanziót követve növekedett, ami a képzés fizetőssé válásával is magyarázható. A szülők munka-aktivitása nőtt, különösen az anyáké, ami elősegíti a jogászképzés elérhetőségét gyermekeik számára. A tágabb rokoni kör is meghatározó szerepet tölt be az ügyvédek szakmai kapcsolati tőkéjében. A 2015-ben lezáruló kutatásból kiderült, hogy a megkérdezettek

---

<sup>21</sup> Utasi, Á. (szerk.) (1998). Az ügyvédek hivatásrendje. Szeged: Új Mandátum.

<sup>22</sup> Utasi Á. (szerk.) (2016). Ügyvédek a gyorsuló időben (1998-2015). Szeged: Belvedere.

több mint harmada rendelkezik jogi területen tevékenykedő rokonnal. Az apai nagyapák iskolázottságában számottevő növekedés jelentkezett, és a testvérek végzettsége is pozitív irányba változott 1998-hoz képest. A gyermekkori család társasági élete szintén lényeges szegmense lehet az ügyvédek kapcsolati tőkéjének. Az ügyvédek szülei körében gyakori volt az otthoni összejövetelek szervezése (Utasi, 2016).

## **Az ügyvédek baráti társaságának összetétele**

Utasiék azt is megállapították, hogy az ügyvédek szubjektív besorolás szerint közép- illetve felső osztályba tartozónak mondják barátaikat. Ez az arány a két felmérést tekintve nem változott számottevően. Továbbá azt is fontos megjegyezni, hogy a saját státuszuk szubjektív besorolása szerint, minél feljebb helyezik magukat, annál több baráttal rendelkeznek (Utasi, 2016).

## **Befolyásos erős kapcsolatok és közéleti kötelékek**

Az ügyvédek kapcsolati tőkéjének minőségét meghatározzák az országos és lokális szinten található magas megbecsültséggel rendelkező rokonok, barátok, ismerősök. A pozíciógenerátor technikával végzett felmérés szerint mindkét vizsgálatban magas arányban rendelkeznek országosan befolyásos kötelékekkel. Leggyakrabban jó módú magánvállalkozókkal állnak kapcsolatban. A lokális kapcsolatrendszerben kisebb visszaesés figyelhető meg 2015-re, de a jogi terület mellett az egészségügyben, oktatásban és bankszektorban továbbra is számos erős kötéssel rendelkeznek. A politikai szférában jelentős visszaesés történt: 45 százalékról 28 százalékra csökkent a kapcsolatok aránya (Utasi, 2016).

Az ügyvédek kapcsolatrendszerének összetettsége csökkent 1998 és 2015 között: növekedett az alacsonyabb összetettséggel (0–3 terület) rendelkező válaszadók száma, míg a magasabb összetettséggel (9 vagy több terület) bírók aránya visszaesést mutat<sup>23</sup> (Utasi, 2016).

Az ügyvédek presztízse és ismertsége meghatározza az ügyfelek számát, ezért célszerű számukra a közéleti kapcsolatépítés. A kutatásból kiderült, hogy az ügyvédek negyedének van civil szabadidős szervezeti-

---

<sup>23</sup> Fontos megjegyezni, hogy mindkét felmérésben összevonva szerepelnek a rokoni, baráti és ismerősi kapcsolatok, ezért nincs lehetőség külön kezelni a gyenge és erős kötésekét.

együleti köteléke. A civil közösségi aktivitás terén U-alakú görbe figyelhető meg: a társadalmi hierarchia két szélén magasabb az aktivitás, mint a középső csoportokban, de eltérő okokból. Az alsóbb rétegek a hivatáshoz elengedhetetlen vagyoni javak miatt, a felsőbb osztályok pedig a presztízs növelése és karrierjük előmozdítása érdekében vesznek részt a civil életben. Az ügyvédek civil kötelékei 2015-re intenzívebbé váltak, míg politikai szerepvállalásuk csökkent – inkább a civil kapcsolatokat részesítik előnyben (Utasi, 2016).

## **A módszertan bemutatása**

Kutatásom során kvalitatív kutatási módszert alkalmazok, amivel a gyenge és erős kötések közötti dinamikát, és annak az ügyvédi szakmában betöltött szerepét elsősorban egyéni tapasztalatokon keresztül vizsgálom. Granovetter (1975) megállapításaihoz hasonlóan, erős kötéseknek nevezem a családtagokat és a közeli barátokat. Tehát azokat a kapcsolatokat, amikben a megkérdezett ügyvédek válaszai alapján a Granovetter által leírt interperszonális kapcsolatok erősségét meghatározó tényezők nagymértékben jelen vannak. Ezek az együtt töltött idő mennyisége, érzelmi intenzitás, bizalom és a kölcsönös szolgáltatások. Gyenge kötéseknek hívok minden olyan kapcsolatot, amikről az ügyvédek úgy vélekednek, hogy a felsorolt szempontok nincsenek jelen számottevően, tehát a távolabbi ismerősöket és a kizárólag szakmai kapcsolatokat. Ez a megközelítés lehetőséget ad arra, hogy mélyebb betekintést nyerjek az ügyvédek kapcsolathálózatába, és annak erőforrásokká alakításába, amit kvantitatív adatok nem tárnának fel maradéktalanul. Céлом feltárni, hogy vajon a karrierben való előrehaladásban szerepet játszó gyenge kötésekhez elengedhetetlen-e egy híd funkciót betöltő erős kötés, vagy csak az esetek egy részében szükséges, illetve megismerni az ügyvédek politikához való viszonyát kapcsolatainak és szerepvállalásuk mértéke alapján.

Kutatási kérdéseim a következők:

- Milyen szerepet játszanak a gyenge kötések az ügyvédek szakmai előmenetelében?
- Az erős kötések (család, közeli barátok) szükséges feltételek-e gyenge kötésekhez vezető úthoz? A közeli kapcsolatok jelenthetnek-e hidat az egyén és a gyenge kötések között?

- Valóban megfigyelhető-e jelentős csökkenés az ügyvédek politikai kapcsolatait tekintve?
- Milyen mértékben van jelen az ügyvédi hivatásban a politikai szerepvállalás?

Az adatfelvételt félig strukturált, fókuszált, anonim interjúk segítségével végzem. A félig strukturált interjúk rugalmasan alkalmazkodnak az interjúalanyok tapasztalataihoz, ugyanakkor biztosítják a kutatási kérdések megválaszolását. Az interjúk során különös figyelmet fordítok az etikai szempontokra: az interjúalanyok anonimitását és adatbiztonságát garantálom. Az adatgyűjtés folyamatában a személyes interjúkat rögzítem, amelyeket később tematikus elemzésnek vetek alá. Az átírást a Microsoft Office átíró programjának alkalmazásával végeztem, amit később a hangfelvételek alapján magam lektoráltam. A gyenge és erős kötések megkülönböztetésére a Granovetter-féle "gyenge kötések" elméletének fogalmait alkalmazom. Az interjúk felépítése esetenként eltérnek, ugyanis a kérdéseket formálják az alanyok tulajdonságai, így minden a kutatásban résztvevő ügyvédről helyenként más-más megvilágításból szemlélhetőek a kapott információk. A kérdések zöme az ügyvéddé válásról, a kapcsolatrendszerükről és az ügyfélkörük kialakításáról szól.

Kutatásom alapját a 2016-ban megjelent összehasonlító ügyvédkutatás adja<sup>24</sup>, amelyet főként kvantitatív módszerrel vizsgáltak. Így a dolgozatom jó kiegészítést adhat az ügyvédek kapcsolati tőkéjéről. Az említett kutatás adatait tematikus elemzéssel vetem össze a saját kvalitatív eredményeimmel.

## A minta bemutatása

Az alanyok egy részét a személyes környezetemből, ismerősök által választottam ki hólabda módszerrel (Babbie 2003, Rácz 2023). A másik részét pedig a Magyar Ügyvédi Kamara weboldala alapján kerestem fel. Az alanyok kiválasztásánál figyelembe vettem a szakmai tapasztalatot és az ügyvédi szakterületet annak érdekében, hogy a „minta” sokszínű legyen. A mintában 8 egyéni ügyvéd szerepel<sup>25</sup>. Az adatgyűjtés során 6 férfit és 2

<sup>24</sup>Utasi Á. (szerk.) (2016). *Ügyvédek a gyorsuló időben (1998-2015)*. Szeged: Belvedere.

<sup>25</sup>A kutatás során 37 egyéni ügyvéd felé érkezett megkeresés.

nőt sikerült elérnem, közülük öten 2000 és 2010 között kezdte meg munkáját egyéni ügyvédként, egy személy 2019 óta dolgozik hivatásában, egy fő pedig 2000 előtt kezdte meg a karrierjét. Az elvállalt ügyeket tekintve, minden alany több jogterületen tevékenykedik, ezek többek között a büntetőjog, polgárjog, nemzetközi jog. Azonban egy válaszadó kiemelte, hogy nem vállal ingatlannal kapcsolatos ügyeket. Ami a munkavégzés helyét illeti, a megkérdezettek irodái megyeszékhelyeken, megyei jogú városokban találhatóak, illetve egy interjúalany rendelkezik fővárosi irodával is. Az ügyfelek számos környező településről érkeznek, van olyan ügyvéd, aki külföldön élő magyarok jogi képviselőjével is foglalkozik.

## Eredmények

Az ügyvédekkel való beszélgetések során számos olyan témakört is érintettünk, amelyek nem relevánsak a kutatási kérdéseim szempontjából, hiszen félig strukturált, fókuszált interjúk készültek. Ennek okán az alábbiakban csak a kulcsfontosságú témák kerülnek tanulmányozás alá. Ezek a következők:

1. Az ügyvédek származási családjá és baráti körének kialakulása
2. Befolyásos kapcsolatok
3. Politikai kapcsolatok és szerepvállalás
4. Az erős kötések hídként való jelenléte
  - a. Szakmai mentorok és patrónusok
  - b. Erős kötések szerepe az ügyfélszerzésben

### **Az erős kötések – az ügyvédek származási családjá és baráti körének kialakulása**

A megkérdezett ügyvédek körében megoszlanak a válaszok abban, hogy a családi háttér milyen mértékben befolyásolta a jogi pályára lépésüket.

### **Erős jogászai családi háttér**

Néhány interjúalany esetében egyértelmű összefüggés figyelhető meg a családi minta és a pályaválasztás között, azonban másoknál a jogász háttér nem volt jelen. Az egyik alany esetében világosan látható, hogy a jogi pályára lépés családi hagyománnyá vált:

*„Az édesapám ügyvéd volt. Nagypám bíró volt, tehát alapvetően így a családnak két foglalkozási köre volt, vagy hivatása, orvosok voltak vagy jogászok, és így ez úgy körülbelül predesztinálta is azt, hogy milyen irányba fogok menni. (...) Nagybátyám is ügyvéd, hát így igen, amikor a pályaválasztáshoz értem, akkor azért ez meghatározta, hogy a jogi pályára léptem.” (5)*

A válaszadó továbbá megjegyezte, hogy nem történt tudatos orientáció családtagjai részéről, az ügyvédi pályát saját döntése alapján választotta. A megkérdezett fia jelenleg ügyvédjelöltként dolgozik, és a beszélgetésből kiderült, hogy bár hatással volt a fia pályaválasztására, ő sem terelte célzottan ebbe az irányba. Ebben az esetben a jogászi szakma több generációra visszanyúló jelenléte egyfajta „természetes” útvonalként jelent meg, amelyet a család támogató jellege is megerősített.

## **Közvetett jogászi kapcsolatok a családban**

Más interjúalanyok esetében előfordultak távolabbi vagy kevésbé meghatározó jogászi kapcsolatok, ezek eltérő mértékben befolyásolták a pályaválasztást. Az egyik megkérdezett családjában egy jogász foglalkozású közeli családtag adta az inspirációt, hogy később ő is erre a pályára lépjen:

*„Ügyvéd nem volt a családban, viszont volt egy jogász. A keresztanyám volt igen, ő ugye miután felnőttejjel végezte el és nem lett szakvizsgája, tehát végül is az ügyvédi szakvizsgát nem csinálta meg. Tehát ő jogász maradt. (4)”*

Ebben az interjúrészletben észrevehető, hogy a családi háttér jelentős szerepet játszhat abban, hogy az egyén milyen pályát választ magának. Az erős kötések szerepéről és hídként való jelenlétéről a későbbiekben részletesebben beszélünk.

## **Jogászi háttér teljes hiánya**

Több interjúalany is arról számolt be, hogy családjában senkinek nem volt kapcsolata a jogászi hivatással: *„Nem, nekem a családban nem volt senki, aki ügyvéd volt, illetve bármi köze is lett volna így joghoz. (6)”, „Tehát mondhatjuk azt, hogy egy értelmiségi család volt, de jogászi végzettség nem volt a családban. (3)”.*

Ebben a csoportban a pályaválasztás egyéni döntés eredménye volt, amelyet nem befolyásoltak közvetlen családi minták. Az értelmiségi háttér azonban az esetek többségében támogató közegként jelenhetett meg, amely lehetővé tette a jogi pálya felé való orientálódást.

Az interjúk alapján összességében elmondható, hogy az ügyvédek családi háttere három fő csoportba sorolható. Erős jogászai hagyományokkal rendelkező családok, ahol a pályaválasztás részben „öröklött” volt; a közvetett jogászai háttérrel rendelkezők, ahol ügyvéd ugyan nem volt, de jogász végzettségű családtag, aki mintát jelentett az alanynak igen; ezenfelül a jogászai háttér nélküli családok, ahol a jogi pályára lépés kizárólag önálló döntés eredménye volt. Ezek a különbségek meghatározóak lehetnek abban, hogy az egyének milyen kapcsolati hálóval indultak a pályájukon, és hogy milyen szerepet játszottak az erős és gyenge kötések a szakmai előmenetelükben.

## **Baráti kapcsolatok**

Az interjúk alapján az ügyvédek baráti társasága rendkívül sokszínű és különböző életszakaszokban eltérő módon formálódott. Egyes esetekben a barátok közvetlen szakmai kapcsolatokat is jelentenek, azonban másoknál inkább a személyes kapcsolatok dominálnak.

## **Vegyes szakmai háttér**

Több interjúalany is kiemelte, hogy a baráti társaságuk nem kizárólag jogászokból áll, hanem különböző szakmák képviselőiből:

*„Főleg az iskolai tanulmányok során alakultak ki komolyabb barátságok. Mindenféle szakma megtalálható: van közgazdász, mérnök, orvos, jogász [...] van zenész is” (2),*

*Van pedagógus, van olyan, akinek csak érettségije van. Van akinek tök más területről van diplomája [...] tágabb baráti körbe ott vannak jogászok, de akikkel rendszeresen összejárok, azok nem jogászok.” (5),*

*„Orvos, buszsofőr – tehát teljesen széles skálán mozog az én baráti köröm. [...] A szűk baráti körét az ember gyermekkorában szerzi. (8)”*

A fent olvasható interjúrészletekből láthatjuk, hogy az ügyvédek kapcsolati hálója szélesebb körű, és nem csupán a szakmájukra korlátozódik. A

gyermekkori és egyetemi barátságok sok esetben megmaradtak, és ezek nem feltétlenül kapcsolódnak a jogi pályához.

Néhány interjúalany azonban kiemelte, hogy baráti körében több jogász is található, de ennek mértéke változó: „*Vannak köztük jogi végzettségűek, és vannak, akik próbálkoztak joggal, de aztán egészen más irányba mentek.*” (3), „*Nekem több jogász végzettségű barátnőm van, ezek főként az egyetemen alakultak ki.*” (6). A két idézett interjúrészlet alapján elmondható, hogy szakmai és a személyes kapcsolatok sokszor összefonódnak.

Az interjúk alapján jól látható, hogy az ügyvédek baráti köre jellemzően nem szűkül le kizárólag a jogásztársadalomra. Ezek a barátságok gyakran még gyerekkorban vagy az iskolai évek alatt alakultak ki, és hosszú távon is megmaradtak. Ugyanakkor előfordul, hogy a baráti körben nagyobb arányban jelennek meg jogi végzettségű személyek, különösen azoknál, akik az egyetemi évek alatt szorosabb szakmai-személyes kapcsolatokat építettek ki. Összességében elmondható, hogy a jogászi barátságok mellett sok ügyvéd kapcsolati hálójába széles spektrumot ölel fel, ami nemcsak a társas élet, hanem a kapcsolati tőke szempontjából is jelentős lehet.

## **Befolyásos kapcsolatok**

Az interjúalanyok beszámolóit alapján jól látható, hogy a befolyásos személyekkel való kapcsolat több formában is jelen van az ügyvédek társadalmi hálózatában. Ezek a kapcsolatok különböző módokon járulnak hozzá a szakmai előmenetelhez, társadalmi státuszhoz vagy akár az identitás alakulásához is.

## **Kiterjedt, több szférát átfogó kapcsolatháló**

Több válaszadó arról számolt be, hogy a gyermekkoruk alatt, illetve szakmai pályájuk során több szférából rendelkeznek befolyásos kapcsolatokkal: „*Médiában van, többek között van egy író, aki írt egy könyvet és abban egy fejezet rólam szól. (...) Tulajdonképpen a polgármestert is ismerem. (...) főkapitányság szinten ott még vannak.*” (1) Jelen esetben az alany három egymástól távolálló szektort említ példaként. A polgármesterekkel, politikai aktorokkal kialakított különböző erősségű kapcsolatok visszatérő válaszként jelentek meg: „*Igen a szűk baráti körben (...) ő országgyűlési képviselő. (...) Vannak ügyfeleim, akik ilyen nagy intézményfenntartókat vezetnek.*” (3) Itt erős kötésként van jelen a válaszadó életé-

ben egy politikai szereplő, és hozzá hasonlóan más is beszámolt szoros kapcsolatokkal ezen a téren: *„Ő országgyűlési képviselő is volt, most ügyvéd. (...) bár van befolyása.”* (7) A megkérdezett ügyvéd úgy vélekedett, hogy az adott kapcsolat közeli barátnak tekinthető. Vannak, akik szakmájuk során alakítottak ki gyengébb kapcsolatokat a politikai szférában: *„Jó néhány polgármester ismerősöm, ügyfelem van. (...) A gazdasági életben a megyében szerintem elég komoly tényezőnek számítanak. (...) Az összes képviselőt ismerem a helyi önkormányzatnál.”* (4) Ezek a kapcsolatok főleg szakmai kontextusban működnek, és szerepük nem mutat túl az ügyfélkapcsolaton. Elhangzottak kevésbé pontos válaszok is a befolyásos kapcsolatokat tekintve, miszerint rendelkeznek a gazdasági életben magas presztízsű barátokkal, ismerősökkel is.

Összességében elmondható, hogy az ügyvédek jellemzően több területet érintő kapcsolathálóval rendelkeznek. A politikai és gazdasági életben egyaránt kialakítottak szorosabb, lazább, szakmai alapon nyugvó nexusokat.

## **Az ügyvédek politikához fűződő viszonya**

Tanulmányomban meg szerettem volna vizsgálni az ügyvédek politikai jelenlétét és kapcsolatait is, mivel a kutatásom alapját képező 2016-os összehasonlító vizsgálat érdekes eredményekről számolt be: 17 év alatt az ügyvédek politikai kapcsolatai csaknem felére csökkentek (Utasi, 2016). Ezért amellet, hogy megkérdeztem a felkérést elvállaló alanyoktól, hogy érdeklődnek-e a politika iránt, érdeklődtem a politikai kapcsolataikról és annak erősségéről, továbbá, hogy mi a véleményük az említett drasztikus visszaesésről.

## **Politikai kapcsolatok**

Több interjúalany beszámolt politikai szereplőkkel való kapcsolatokról, ezek azonban jellemzően informális, személyes jellegűek voltak. Az egyik válaszadó úgy nyilatkozott, hogy *„Ha nagyon akarnám, akkor 1-2 telefonból azért meglenne itt helyi önkormányzatnál is [...] nagyon jó kapcsolatom van.”* (4) Egy másik megfogalmazásban ugyanez az alany azt mondta: *„Nyilván ismerek politikusokat itt, főleg a helyi önkormányzatnál majdnem azt mondom, hogy az összes képviselőt.”* Mindezek mellett ő növekedést érzékelt pályája során a politikai kapcsolathálójában: *„Hát persze, nyilván*

*nőttek (a kapcsolatok). Ezek nőnek és hogyha az embernek viszonylag közszájon forog a neve, akkor meg óhatatlan, hogy megtalálják ezek.”*

A politikával kapcsolatos kérdések kapcsán kiderült, hogy vannak, akik nem rendelkeznek kiterjedt kapcsolathálóval e téren: *„Én se mondanám azt, hogy nem tudom milyen irdatlan politikai kapcsolataim vannak, nekem sincsenek, (...) polgármesterekkel együttműködök.”* (2) Az fenti idézetből megállapítható, hogy a válaszadó kizárólag szakmai alapon kerül politikusok vonzáskörzetébe.

Egy esetben elhangzott az is, hogy: *„Ha most nekem ez a gyermekkori barátom nem lenne politikus és képviselő, akkor nem nagyon lennének politikus ismerőseim.”* (3) Jelen esetben arról van szó, hogy az interjúalany az általános iskola alatt szerzett barátja által jutott ún. *intézményi ügyfelekhez*<sup>26</sup>.

## **Politikai szerepvállalás**

Többféle megközelítés lelhető fel az elkészített interjúkban. A mintába belekerültek olyan alanyok, akik nyíltan vállalnak szerepet a politikában. Egy személy kifejezte egyetértését a megyei ügyvédi kamarák szervezeti változása során megjelenő névváltoztatásokkal kapcsolatban: *„Mióta vármegye van, azóta nem XY vármegyei ügyvédi kamara van, hanem XY városi ügyvédi kamara. [...] ez mutatja például a megyei ügyvédi kamara vezetőségének hozzáállását [...] ez politikai hovatartozást is jelent számomra.”* (1) Egy másik válaszadó szakmai tevékenységéhez is hozzátartozik egy politikai szerepvállalás: *“Én jogsértésekkel foglalkozom [...] egy civil jogvédő szervezetnek vagyok egy megbízott ügyvédje [...] a kétezres évek eleje óta folyamatosan kapcsolatban vagyok ezzel a szervezettel.”* (5) Az előbbi válaszadó megemlítette, hogy véleménye szerint a politikai szerepvállalásban is észrevehető csökkenés az ügyvédek körében: *„Szerintem valóban megfigyelhető, hogy korábban sokkal aktívabbak voltak, tehát akár képviselőként önkormányzati szinten vagy országos szinten is.”* (5) Eszerint nem csak a politikai kapcsolatokban látható változás, hanem a szerepvállalás mértékében is megfigyelhető visszaesés.

A kutatás során visszatérő attitűd volt a politikától való elhatárolódás is. Valaki azzal érvelt, hogy az ügyvédi hivatásban fontos szempont a politi-

---

<sup>26</sup> Az alany megfogalmazása.

kai függetlenség: *"Nem érdeklődök a politika iránt [...] nem is szeretnék megosztottságot [...] semlegesnek is kell maradni."* (8) Az interjúalany egyértelműen távolságot tart politikával. Hozzá hasonló álláspont megfigyelhető más megközelítésből: *"[...] hogy hogyan csatároznak, meg hogy miket hazudnak a választópolgároknak [...] rendkívül taszító."* (3) Az előző idézetből kiderül, hogy a válaszadó nem kíván részt venni a politikában, mivel nem ért egyet a politikusok szavazatszerzési stratégiáival, és az egymáshoz való viszonyukkal. Ugyan felajánlottak számára bizonyos pozíciókat, az időhiányra hivatkozva sem törne politikusi babérokra: *"Próbálkoztak velem, hogy töltsék be különböző tisztségeket, de igazából nem, idő hiányában ezt nem tudtam ellátni."* (3) Úgy tűnik vannak, akik akkor sem szeretnék karrierjüket a politika irányába terelni, ha felkínálják nekik. Egy másik alany így nyilatkozott ebben a témában: *"Ott lehetett volna ez, hogy a Fidesszel menjek ide-oda-amoda, de nem éltem vele."* (7)

Az interjúk alapján összességében elmondható, hogy az ügyvédek politikához fűződő viszonya sokszínű képet mutat. Néhányan aktívan vállalnak szerepet, például jogvédő szervezeteken keresztül vagy szakmai testületekhez kapcsolódva, ahol a politikai állásfoglalás is megjelenik. Ugyanakkor többen tudatosan távol maradnak a politikától, a függetlenség és szakmai semlegesség megőrzését hangsúlyozva. Elutasító attitűd esetén gyakori érv az időhiány vagy a politikai közeggel szembeni bizalmatlanság. Az is megfogalmazódott, hogy korábban aktívabb volt az ügyvédi kar politikai téren, míg ma inkább óvatosabb, visszafogottabb szerepvállalás jellemző, és csak a baráti körben jelenik meg.

## **Az erős kötések hídként való jelenléte**

Tanulmányomban fontos szerepet kapnak az ügyvédek családi és baráti kötelékei, hiszen kutatásomban arra keresem a választ, hogy az ügyvédi hivatásban megjelennek-e az erős kötések, mint egyfajta *híd* a gyenge kötésekhez. Tehát a szoros kapcsolatok elengedhetetlenek-e a távolabbi szakmai ismerősök megszerzéséhez, amik építőkövekként járulnak hozzá az ügyvédek karrierjének sikeréhez. Illetve még ha nem is szükséges feltétel az erős kötések szerepe, megtalálható-e a taglalt mechanizmus visszafogott jelenségként az ügyvédek körében.

## Erős kötések, mint szakmai mentorok és patrónusok

Az interjúalanyok egy része úgy emlékezett vissza a pályaválasztásra és a szakmai elindulásra, hogy nem volt olyan személy az életükben, aki segített volna az elindulásban: *„Nincs tehát engem nem, senki nem protezsált, senki nem egyengette az utamat. Én a magam útját jártam, tehát nem volt olyan rokon kapcsolatban meg egyáltalán nem.”* (1) Ez a fajta válasz azokra az alanyokra jellemző, akiknek a szűkebb-tágabb családban nem volt jogi végzettségű személy.

Más alanyoknál azonban megjelentek erős kötésekől eredő szakmai impulzusok, az egyik válaszadó több családtagjai ügyvédként tevékenykedett, itt az édesapjáról mesélt: *“Ő egyéni ügyvéd volt, nyilván ezen a területen ismert volt és ő ebben tud segíteni,”*(5) Az idézetből kiderül, hogy a szoros kapcsolat nem csak példaként volt jelen az alany pályaválasztásában, hanem szakmai támogatást is nyújtott számára.

A 4-es számú alanynál a keresztanya volt meghatározó: elmondása szerint ő volt az, aki megismertette a jogi pályával, és ez kulcsfontosságú élményként formálta pályaválasztását. Ez is az erős kötések orientáló erejére utal, még ha nem is a klasszikus értelemben vett protekciós támogatással.

Az interjúk alapján az ügyvédi pályaválasztás mögött eltérő élettörténetek húzódnak meg. Volt, aki teljesen egyedül kezdte meg jogi karrierjét, mindenféle családi vagy szakmai háttértámogatás nélkül. Mások viszont már gyerekkorukban közel kerültek a jog világához – például szülők vagy rokonok révén –, akik nemcsak példát mutattak, hanem később gyakorlati segítséget is nyújtottak. Olyan történet is elhangzott, ahol egy keresztanya irányította az alany figyelmét erre a pályára. Ezek az élmények azt mutatják, hogy az erős kötések sokszor nem direkt „protekció” formájában, hanem inspirációként vagy finom terelésként vannak jelen a jogi életpálya indulásánál.

## Az erős kötések szerepe az ügyfélszerzésben

Több interjúalany hangsúlyozta, hogy az ügyfélkör kialakulásában meghatározó szerepet játszottak a közeli kapcsolatok, különösen a barátok, volt iskolatársak, valamint családi vagy párkapcsolati hálók. Az egyik válaszadó két, a téma szempontjából hangsúlyos példát említett:

*„Aki az elindulásban segített [...] az informatikus barátom ajánlott be egy építőipari céghez [...] utána pedig hát az országgyűlési képviselő neki azért olyan lehetőségei vannak, hogy ő tudott engem ajánlani és akkor az sok esetben megnyitotta az ajtókat.” (3)*

Ez az eset azt mutatja, hogy előfordul olyan karrierút is, amely során több szoros kapcsolat is megjelenik hídként a fontos szakmai kötetlékekhez vezető úton, amik hosszabb távú és stabil megbízásokat is jelenthetnek az ügyvédek esetében.

Egy másik válaszadó visszaemlékezéséből pedig az derül ki, hogy az erős kötések mentén megszerzett gyenge kötések láncolatán keresztül alakult ki az ügyfélkör: *„gyerekkori barátaim, iskolatársaim, egyetemi kapcsolatok, azoknak az ismerőse [...] így hozta magát az ügyfélkör.” (5)* Az előbbi idézet alapján is az mondható el, hogy az ügyvédek körében erősen jelen van a szoros kapcsolatok szerepe az ügyfélszerzésben.

Az interjúk során elhangzott válaszként az is, hogy a válaszadó párja ismeretségi köre is hozzá fordul jogi ügyekben. Ez a példa azt mutatja, hogy nemcsak saját kapcsolati tőke, hanem a közeli hozzátartozók hálózata is hasznosulhat az ügyfélszerzésben.

Az ügyfélszerzés folyamata több interjúalany esetében is szorosan összefonódott a közeli kapcsolatokkal. Barátok, családtagok, iskolatársak és párkapcsolati hálók egyaránt fontos szerepet játszottak abban, hogy az első megbízások vagy hosszabb távú szakmai lehetőségek elérhetővé váljanak. Nemcsak közvetlen segítségről volt szó – például egy ismerős ajánlásáról –, hanem arról is, hogy ezek a szoros kapcsolatok gyakran hidat képeznek új, tágabb körök felé. Az is előfordult, hogy valakinek a partnere ismeretségi köre vált az ügyfélkör részévé, ami jól mutatja, hogy a közeli kötések nemcsak inspirációként, hanem konkrét szakmai erőforrásként is működhetnek.

## **Következtetések**

Kutatásomban azt vizsgáltam, hogy milyen szerepet játszanak a gyenge és erős kötések az ügyvédek szakmai előmenetelében, valamint, hogy ezek a kapcsolatok hogyan alakulnak kapcsolati tőkévé. Az elemzett nyolc interjú alapján jól kirajzolódik, hogy az ügyvédi karrier során a személyes kapcsos-

latok nem csupán háttérként vannak jelen, hanem esetenként formáló erőként vesznek részt a szakmai pálya alakulásában.

Az első kutatási kérdés azt vizsgálta, hogy milyen dinamika figyelhető meg a gyenge és erős kötések között az ügyvédek karrierútja során. Granovetter (1975) elmélete szerint a gyenge kötések hidat képeznek különálló társadalmi körök között, és így információhoz, lehetőségekhez juttatják az egyént. Az interjúk alapján ez az állítás részben beigazolódik: számos ügyfél vagy szakmai lehetőség valóban laza kapcsolatokon keresztül vált elérhetővé. Ugyanakkor a gyenge kötések gyakran nem önállóan aktiválódnak, hanem erős kötések – például barátok vagy családtagok – közvetítésével. Ez a minta összhangban áll Lin (2001) érvelésével, miszerint az egyén kapcsolathálója hatékonyabban működik, ha eléri a számára értékes erőforrásokat hordozó pozíciókat, akár másokon keresztül is.

A második kutatási kérdés arra irányult, hogy az erős kötések szükséges feltételei-e a gyenge kötésekhez vezető útnak. Az interjúk szerint ez nem minden esetben igaz, de a legtöbb pályakezdő esetében erős kötések – szülők, közeli családtagok, szoros barátságok – segítettek az ügyvédek elindulásában, és így közvetve vagy közvetlenül hozzájárultak új kapcsolatok és lehetőségek kialakulásához. Ez a jelenség Granovetter (1975) „helyi híd” fogalmával írható le, ahol az erős kötések nem gátjai, hanem gyakran előfeltételei a gyenge kötések aktiválásának. Emellett Bourdieu (1983/1998) kapcsolati tőkére vonatkozó megállapítása is releváns: a család és a közvetlen ismeretségi kör olyan hálózati erőforrásokat biztosíthat, amelyek nemcsak társadalmi, hanem szakmai előnyökhöz is juttatják az egyént.

A harmadik és negyedik kutatási kérdés a politikai kapcsolatok szerepére és az ügyvédek politikai szerepvállalásának változására irányult. A megszólalók között megjelentek olyanok, akik aktívan vállalnak politikai szerepet – például jogvédő szervezeteken keresztül –, azonban többségük tudatosan távol tartja magát a politikai tértől. Az elhatárolódás gyakori indoklása az ügyvédi függetlenség megőrzése, valamint a politikai közélettel kapcsolatos kritikák. Ez a tendencia látható Utasi Ágnes (2016) kutatásánál is, miszerint a korábban jellemző, politikai kapcsolatokon alapuló mobilitási útvonalak jelentősége csökkent. A politikai kapcsolatok vegyesen jelennek meg személyes kapcsolatokban és a szakmai közegekben.

Összességében az interjúk szerint az ügyvédi praxis kialakítása és fenntartása szorosan összefonódik a kapcsolati tőke különböző formáival. A gyenge kötések lehetőségeket teremtenek, de ezek többsége nem aktívul erős kötések közvetítése nélkül – különösen a pályakezdés idején. A családi és baráti kapcsolatok nemcsak orientáló szerepet töltenek be, hanem konkrét ügyfelekhez és megbízásokhoz is vezethetnek, gyakran hosszabb távon. Mindez alátámasztja azt az elméleti keretet, amely a kapcsolati tőkét – Bourdieu (1983/1998) nyomán – nem pusztán társadalmi, hanem konvertálható, gyakorlati erőforrásként kezeli.

Kutatásom egyik korlátja a kis elemszám, amely nem teszi lehetővé az általánosítást, azonban a kvalitatív megközelítés révén olyan mélyebb mintázatok és tapasztalatok váltak hozzáférhetővé, amelyek jól kiegészítik a kvantitatív ügyvédkutatások eredményeit. A vizsgálat arra is rámutat, hogy a kapcsolatok szerepe nem kizárólag strukturális tényezőként értelmezhető, hanem életrajzi, érzelmi és bizalmi viszonyokként is működik – ez pedig a jövőbeni kutatások számára is fontos kiindulópont lehet.

## Felhasznált irodalom

Babbie, Earl: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Hatodik, átdolgozott kiadás (Budapest, 2003)

Bourdieu, Pierre (1983/1998): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Lengyel György és Szántó Zoltán (szerk.). *Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája*. Aula, Budapest.

Coleman, James S. (1990/1994): Társadalmi tőke. In Lengyel György és Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták*. Aula, Budapest, 99–127.

Coleman, James S. (1988/1998): Társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In Lengyel György és Szántó Zoltán (szerk.): *Tőkefajták*. Aula, Budapest, 11–44.

Dinovitzer, R. (2006). Social capital and constraints on legal careers. *Law & Society Review*, 40(2), 445–479. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5893.2006.00268.x>

Fónai, M. (2011). Jogászhallgatók a társadalmi térben. In M. Csécsesi & P. Kósa (Eds.), *Diplomás pályakövetés IV.* (pp. 227–244). Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. [https://www.felvi.hu/pub\\_bin/dload/DPR/dprfuzet4/Pages227\\_244\\_Fonai.pdf](https://www.felvi.hu/pub_bin/dload/DPR/dprfuzet4/Pages227_244_Fonai.pdf)

Fukuyama, Francis (1997): *Bizalom. Európa*, Budapest.

Granovetter, M. S. (1975): The Strength of Weak Ties, *American Journal of Sociology* 78: (6) 1360–1380.

Harris H. Kim (2009) Networks, Information Transfer, and Status Conferral: The Role of Social Capital in Income Stratification among Lawyers, *The Sociological Quarterly*, 50:1, 61–87, DOI: 10.1111/j.1533-8525.2008.01133.x

Lin, Nan (2001): Building a Network Theory of Social Capital. In Nan Lin, Karen Cook, and Ronald S. Burt (eds.): *Social Capital: Theory and Research*. Aldine de Gruyter, New York. 3–29.

Putnam, Robert D. (1993b): Social Capital and Public Affairs. *The American Prospect*, tavasz: 1–8.

Rácz, A. (2023). Rácz, Attila (szerk.) Terepen: tanulmányok az alkalmazott társadalomkutatások tárgyköréből Szeged, Magyarország : Belvedere Meridionale (2023)

Sik, E. (2012). *A kapcsolati tőke szociológiája*. Eötvös Kiadó.

Szende, P. (1912). *A jogászi pálya és a társadalmi rétegződés Magyarországon*. Budapest: Athenaeum. <https://fszek.hu/uploads/DMcWK322gPfdS2GCSvdVozqRozpvxolu.pdf>

Utasi, Á. (szerk.) (1999): *Az ügyvédek hivatásrendje*. Budapest: Új Mandátum Kiadó.

Utasi, Á. (szerk.) (2016): *Ügyvédek a gyorsuló időben (1998–2016)*. Szeged: Belvedere.

Kozák Ákos Dávid

## A status quo-t megkérdőjelező nagyhatalom: Kína

### Bevezetés

Dolgozatomban napjaink egyik legaktuálisabb kérdését járom körül, a világ hatalmi viszonyainak átrendeződését. Úgy gondolom manapság ez egy kiemelten fontos és tárgyalandó aktuálpolitikai jelenség, ezért esett ezen folyamatok megvizsgálására a választásom. Dolgozatom célja bemutatni, hogy a Szovjetunió szétesését követően, hogyan alakult ki az Egyesült Államok vezette unipoláris világrend, hogyan került az USA hegemon, majd poszthegeumon szerepbe. A nemzetközi szakirodalom azt tekinti poszthegemoniális állapotnak, amikor a hegemon elsősége megkérdőjeleződik, aminek következtében nem képes fenntartani a korábbi hatalmi struktúrát.<sup>27</sup>

A nemzetközi rendszer realista, neorealista megközelítésében központi szerepe van a polaritásnak, azaz annak, hogy hogyan oszlik meg a hatalom az éppen fennálló nemzetközi rendszerben az egyes nagyhatalmi szereplők között. A legelterjedtebb tipológia a nemzetközi rendszer három modelljét különbözteti meg polaritás szempontjából: unipoláris, ahol egyetlen állam működik hegemonként; a bipoláris, ahol két állam tölt be vezető szerepet egymás hatalmát ellensúlyozva; illetve létezik a multipoláris, ahol kettőnél több szereplő osztozik a hatalmon<sup>28</sup>. Ezen nemzetközi rendszerek stabilitása kérdésében vita bontakozott ki a nemzetközi viszonyok elméletén belül. Kenneth Waltz szerint a bipoláris rendszer a legstabilabb, hiszen a két szuperhatalom képes egymás féken tartására, egymás törekvéseinek mérséklésére<sup>29</sup>. Paul Kennedy az egy-pólusú rendszert tartja a legstabilabbnak, ugyanis véleménye szerint egy hegemon képes fenntartani a rendet, nincs rivalizálás.<sup>30</sup>

---

<sup>27</sup> Tálás Péter (2021): A poszthegemoniális hatalmi rend „hegemonjáról.” *Nemzet és Biztonság*. Vol. 14, no. 4. p. 2.

<sup>28</sup> Pål Røren (2024): Unipolarity is not over yet. *Global Studies*. Oslo. p. 2.

<sup>29</sup> Kenneth Waltz (2004): Neorealism: Confusions and Criticism. *Journal of Politics & Society*. 4. p.

<sup>30</sup> Nicholas Kitchen (2011): The United States after unipolarity: executive summary. London School of Economics and Political Science, London. p. 6.

Az Egyesült Államok hidegháború utáni hatalmi státusza régóta megkerülhetetlen téma a nemzetközi viszonyok elméletén belül, amely a relatív hatalomcsökkenés vagy abszolút hatalomvesztés dilemmájában ragadható leginkább meg. Amikor egy állam kibillen vezető szerepéből, megjelennek a status quo-t megkérdőjelezők. Ezek azok az államok, amelyek megkérdőjelezik a fennálló (világ)rendet és abban a hatalom megoszlását. Az Amerikai Egyesült Államok hidegháború utáni hegemon hatalmi státusza és az erre épülő nemzetközirendszer vonatkozásában ez leginkább Oroszország és Kína. Ez a két állam cselekedetiben és/vagy kommunikációjában rendszeresen ad hangot véleményének, amelyben rendre kritizálja a fennálló világrendet.

Dolgozatom központi kérdése, hogy képes lesz-e Kína az Egyesült Államok sikeres kihívója lenni a nemzetközi politikában. Erről a kérdéstről igencsak megoszlának a vélemények, ezért igyekszem egy objektív elemzést szolgáltatni és egy reális képet alkotni a lehetséges világrend-átalakulásról.

A téma feldolgozása során kvalitatív forráselemzést végeztem, állításaim és érveim alátámasztásához a témát feldolgozó magyar és angol nyelvű szakkönyveket, tanulmányokat használtam fel. A releváns szakirodalom mellett elsődleges források is részét képezték az anyaggyűjtésnek és elemzésnek, ezek a kínai stratégiai dokumentumokat ölelik fel. A status quo-t megkérdőjelező államok hatalmi képességeinek vizsgálatakor komparatív elemzést alkalmaztam, amelynek során három változó mentén (politikai rendszer, gazdaság, haderő) vizsgálom Kínát.

A dolgozat először az Amerikai Egyesült Államok hegemon szerepének elvesztését és relatív hatalma csökkenésének kérdését járja körbe a nemzetközi viszonyok elmélete szakirodalma alapján, majd Kína mint status quo-t megkérdőjelező hatalom elemzése következik, végül összegzem következtetéseimet.

### **Az USA hegemon szerepének elvesztése**

A nemzetközi viszonyok elméletének egyik központi kérdése a hatalom megoszlása és az ennek mentén kialakult hatalmi pólusok alakulása a nemzetközi politikában. Mindenekelőtt fontos tisztázni, hogy hogyan is értelmezhetjük a fejezet címét. Tóth Péter értelmezésében a poszthegemoniális nemzetközi rendszer jellemzője, hogy a vezető hata-

lom, a hegemon elsősége egy vagy több hatalmi szektorban megkérdőjeleződik, „ennek következtében nem akarja, vagy nem tudja fenntartani a korábbi hatalmi struktúrát.” Az ilyen típusú nemzetközi struktúra szereplőit két csoportra oszthatjuk: a status quo-t megkérdőjelező, és az azt fenntartani szándékozók halmazára. A status quo-t megkérdőjelező államok megkísérelhetik megszerezni a nagyhatalmi státuszt biztosító területeken (pl. gazdaság, katonai erő, politikai befolyás, diplomácia) a vezető szerepet, aláásva ezzel a hegemon hatalmi pozícióját. A status quo-t megkérdőjelező államok tipikusan „a nemzetközi intézmények, a szabályok vagy a gyakorlati politika megkérdőjelezésével, háborúkat vagy proxyháborúkat indítva, háború alatti fegyveres vagy éles nemzetközi politikai konfliktusokat generálva” kérdőjelezik meg a fennálló nemzetközi rendszert. A poszthegemoniális világrendet szokás egyfajta posztamerikai világrendnek nevezni, amely magába foglalja a Nyugat hanyatlását.<sup>31</sup>

A hidegháború végével, a Szovjetunió felbomlásával, a bipoláris világrend megszűnésével létrejött a posztbipoláris világrend azaz az USA vezette nemzetközi rendszer. Ez az időszak azonban – történelmi távlatra vetítve – nem tartott sokáig, ugyanis az Egyesült Államok fokozatosan kezdte elveszíteni hegemon szerepét. Helytálló Paul Kennedy azon felvétele, amely szerint a nagy birodalmak felemelkednek, majd hanyatlanak.<sup>32</sup> A hatalomvesztésnek/hanyatlásnak számos oka lehet pl.: gazdasági, katonai, diplomáciai.<sup>33</sup> Jelen fejezetben ezt a folyamatot fogom megvizsgálni. Az Amerikai Egyesült Államok hatalomvesztésének kérdésköre egy rendre visszatérő téma, hiszen az 1960-as évek óta időről időre értekeznek róla a szakemberek.<sup>34</sup>

Számos szerző a gazdasági teljesítményt tekinti a nagyhatalmi státusz legfontosabb komponensének. Martin Chancey rámutat: a II. világháborút követően a győztes és a vesztes hatalmak egyaránt meggyen-

---

<sup>31</sup> Tálás, 2021. p. 2.

<sup>32</sup> Nicholas Kitchen – Michael Cox (2019): *Power, Structural Power, and American Decline. Cambridge Review of International Affairs*. Vol. 32, no. 4. p. 2.

<sup>33</sup> Robert Kappel (2011): *The Decline of Europe and the US: Shifts in the World Economy and in Global Politics*. German Institute for Global and Area Studies, Hamburg. p. 2.

<sup>34</sup> Michael Cox (2012): *Power Shifts, Economic Change and the Decline of the West? International Relations*. Vol. 26, no 4. p. 8.

gültek, ennek a mértéke és következménye azonban eltérő volt. Egyedül az Egyesült Államok erősödött meg oly mértékben, hogy a világháborút követően a világ kapitalista országainak termelésének megközelítőleg a felét tette ki az USA-é, exportjának pedig harmadát.<sup>35</sup> Ugyancsak ezt támasztja alá az az 1948-ból származó adat, amely szerint az ipari termelés 1948-ban az USA-ban megkétszereződött, Nagy-Britanniában és Franciaországban éppen meghaladta az 1938-as évet, míg Németországban és Japánban a felére csökkent.<sup>36</sup> A hatalmas gazdasági erőfölény ellenére az Egyesült Államok gazdasági teljesítőképessége hamarosan csökkenni kezdett. 1958-ra az exportkivitele a korábbi 32%-ról

18%-ra csökkent. Chancey szerint tehát az Egyesült Államok relatív hatalomcsökkenésének gyökerei a gazdasági erő csökkenésében fedezhetők fel.<sup>37</sup> Leslie Gelb is a gazdasági erő fontosságát emeli ki, amikor kijelenti: amely államok nem képesek növekedni, kisebb eséllyel fognak tudni adekvát választ adni a globális kihívásokra.<sup>38</sup>

Bár ezzel kapcsolatban is megoszlanak a vélemények, kijelenthető, hogy az USA gazdasági hatalmának csökkenése nem folyamatos, nem lineáris. Ezt az állítást támasztja alá az a CIA által készített jelentés is, amely szerint 1975-ben 25 százalék volt az USA termelési részesedése a világpiacon, ez 1988-ra 26 százalékra emelkedett.<sup>39</sup>

A nagyhatalmi státusz másik nagyon fontos komponense, a katonai erő tekintetében az USA továbbra is messze a többi szereplő fölé emelkedik. Ha a védelmi kiadásokat tekintjük, 2023-ban az ország 916 milliárd dollárt költött, míg a sorban következő Kína ennek töredékét,

296 milliárd dollárt, míg a 2022 februárjában Ukrajna ellen államközi háborút indított Oroszország 109 milliárd dollárt.<sup>40</sup> Az USA Oroszországgal együtt a világ nukleáris arzenáljának 88 százalékával rendelkezik

---

<sup>35</sup> Martin Chancey (1962): The Relative Decline of the United States Economy. *Science&Society*. Vol. 26, no 4. p. 385.

<sup>36</sup> Chancey, 1962. p. 386.

<sup>37</sup> Chancey, 1962. p. 388.

<sup>38</sup> Kappel, 2011. p. 2.

<sup>39</sup> Nye, 1990. p. 3.

<sup>40</sup> Statista: Countries with the highest military spending worldwide in 2023 <https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending/> (utolsó elérés ideje: 2024. 11.15.).

2024-ben, amely közel egyenlően oszlik meg: előbbi 5044, utóbbi 5580 nukleáris robbanófejjel bír. A kínai kapacitás 500 robbanófej.<sup>41</sup> Az Amerikai Egyesült Államok a világ legerősebb regionális védelmi szövetségének, a NATO-nak a vezető hatalma. Védelmi ipara és piaca évtizedek óta vezető szerepet tölt be a világ védelmi piacán, köszönhetően a kutatásra-fejlesztésre, valamint a védelmi képességek gyártására fordított erőforrások mértékének. A világ 100 legnagyobb bevételre szert tevő védelmi ipari vállalatából 41 amerikai székhelyű, 2023-ban összesen 318 milliárd dollár bevételt realizáltak, ami 2,5 százalékos növekedést jelent az előző évihez képest, ezzel a globális védelmi ipari bevételek 50 százalékát tudhatják magukénak, míg a kínai vállalatok a bevételek 16 százalékát, az orosz cégek pedig a 4 százalékát.<sup>42</sup>

Joseph Nye véleménye szerint az Egyesült Államok egy relatív hatalomcsökkenést él át, nem abszolút hatalomcsökkenést. A két megközelítés között elemi különbség van. A relatív hatalomcsökkenés során továbbra is az adott állam marad a nemzetközi rendszer vezető hatalma, azonban hatásköre csökken, visszaszorul, elsősorban azért, mert más szereplők hatalmának forrásai gyorsabban nőnek, vagy hatékonyabban tudja azokat alkalmazni. Az abszolút hatalomcsökkenés ezzel szemben azt takarja, amikor a nagyhatalmi státuszhoz elengedhetetlen hatalmi komponensek vagy azok alkalmazásának képessége oly mértékben lecsökkennek, hogy nem képes a rendszert determináló szerepét betölteni. Nye szerint a vezető szerepre való alkalmasság nem csupán a katonai és gazdasági erőn múlik, hanem kiemelt szerepe van a soft power eszközök alkalmazásának is.<sup>43</sup>

A hidegháború végét követően csökkent az Egyesült Államok globális befolyása, jóval kisebb szövetségesi számmal rendelkezett, azonban azt is fontos megjegyezni, hogy bizonyos államok (pl.: Egyiptom) nem találtak alternatívát, így célszerű volt fenntartaniuk a kapcsolatokat Wa-

---

<sup>41</sup> Federation of Americans Scientists: Status of World Nuclear Forces <https://fas.org/initiative/status-world-nuclear-forces/> (utolsó elérés ideje: 2024. 11.15.)

<sup>42</sup> SIPRI: The SIPRI Top 100 Arms-producing and Military Services Companies, 2023. pp. 2–3. [https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-11/fs\\_2412\\_top\\_100\\_2023\\_0.pdf](https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-11/fs_2412_top_100_2023_0.pdf) (utolsó elérés ideje: 2024. 12.15.)

<sup>43</sup> Joseph Nye, Jr. (1990): Bound to lead: The changing nature of American power. <https://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.nye.pdf> (utolsó elérés ideje: 2024.05.18.). p. 6.

shingtonnal.<sup>44</sup> A szovjet tömb szétesésével azonban megjelentek új, olyan államok, amelyeknek lehetősége nyílt az USA vezette Nyugati tömbhöz csatlakozni. Emellett fontos azt is megjegyezni, hogy a korábbi ideológia alapú rendszereket, az Egyesült Államok által létrehozott eszmei és intézményi keretek váltották fel.<sup>45</sup> Elmondható tehát, hogy a hidegháborút követő időszak az USA számára is hektikus volt, bizonyos tekintetben veszített hatalmából, bizonyos tekintetben pedig ki tudta terjeszteni, növelni tudta befolyását.

Véleményem szerint az USA – a relatív hatalomcsökkenés okán bár elvesztette globális hegemon szerepét – elősorban katonai potenciálja miatt továbbra is a nemzetközi rendszer meghatározó szereplője egy olyan poszthegeemoniális világrendben, amelyben Kína és Oroszország értelmezhető legfőképpen status quo-t megkérdőjelező államoknak. Mint azt majd a későbbiekben bemutatom, Kína valóban közép/középhosszú távon potenciális kihívója lehet az Egyesült Államoknak, egyelőre néhány területet leszámítva nincs paritásban az USA-val, pláne nem képes átvenni a vezető szerepet.

## **Kína**

Napjainkban Kína a legpotensebb kihívója az Egyesült Államoknak a nemzetközi politika színpadán. Úgy gondolom először is fontos tisztázni, mit értünk pontosan Kína alatt. Szakdolgozatomban a kontinentális Kínát, azaz a Kínai Népköztársaságot fogom tárgyalni. Véleményem szerint fontos néhány szót említeni arról, mi is az az egy Kína elv, miért beszélünk egyáltalán róla. A 20. század elején, közepén zajló kínai polgárháborúban két ellenséges fél állt egymással szemben. A Kínai Nacionalista Párt, azaz a Kuomintang, valamint a Kínai Kommunista Párt. A területi korlátok miatt a teljes esemény sorozatot nem kívánom bemutatni, azonban a polgárháború a Kínai Kommunista Párt győzelmével végződött, a Kuomintang pedig 1949-ben Tajvanra menekült. Így alakult ki a két Kína koncepció, innen eredeztethető a kínai állam körüli konfliktus. Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1971-ben elismerte a Kínai Népköztársaságot és helyett kapott a Biztonsági Tanácsban is.

Ahogy ők hívják, a megaláztatás évszázadát követően Kína hatalmas

---

<sup>44</sup> Cox, 2012. p. 16.

<sup>45</sup> Kitchen, 2019. pp. 9–10.

fejlődésen ment keresztül. Néhány évtized alatt az ország egy szegény ázsiai államból, a világ második számú hatalmává nőtte ki magát. Mára a világ legnagyobb gazdaságával rendelkezik, a globális gazdasági versenyben az élen jár, atomhatalom, ENSZ BT tag és még hosszasan lehetne sorolni mitől is olyan megkerülhetetlen ország, ha a nagyhatalmi politizálásról van szó. Jelen fejezetben át fogom tekinteni, Kína milyen képességekkel és mekkora potenciállal rendelkezik, hogy átvegye az Egyesült Államok hegemon szerepét. Ezek mellett igyekszem rávilágítani, miben nyilvánul meg Kína efféle törekvése, hiszen ezzel kapcsolatban merőben más politikát folytat, mint Oroszország, csak a cél ugyanaz. Elemzésem során, a már Oroszország esetében használt elemzési szempontok mentén fogok haladni.

### **2.1. A kínai politikai rendszer sajátosságai**

Kína egy erősen autoriter jellegű, tekintélyelvű pártállam. A hatalmi ágak szétválasztása nem valósul meg, törekvés sincsen rá. Minden hatalmi ág a népképviselői szervnek van alárendelve, ezáltal jöhet létre a teljes ellenőrzés.<sup>46</sup> A kínai politikai rendszer legfontosabb szereplője a Kínai Kommunista Párt, amely egyaránt áthatja az államot és a társadalmat. A Párt hatalma négy pilléren nyugszik, amelyek a következők: 1. a haderő, 2. a politikai kinevezések teljes kontrollja, 3. a média feletti kontroll, 4. az igazságszolgáltatás és a belső rendvédelmi szervek ellenőrzése.<sup>47</sup>

#### **A kínai főtitkár: Hszi Csin-ping**

Mint, ahogy azt tettük Oroszország esetében, jelentősége és központi szerepe okán érdemes foglalkozni Kína kurrens vezetőjével, Hszi Csin-ping-gel. Hszi Csin-ping korunk egyik legfontosabb és legbefolyásosabb államférfija, aki 2008 és 2013 között a Kínai Népköztársaság alelnöke volt, 2013 óta pedig a Kínai Népköztársaság elnöke. 2012 novembere óta a Kínai Kommunista Párt főtitkári tisztségét is betölti.<sup>48</sup> 2017-es újravá-

---

<sup>46</sup> Kusai Sándor Zoltán (2020): A kínai politikai rendszer néhány új sajátossága. In: Bánhidi Ferenc – Takács Zsolt – P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (2018): Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén. Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest.

<sup>47</sup> Susan V. Lawrence-Michael F. Martin (2013): Understanding China's Political System. Congressional Research Service. pp. 3-4.

<sup>48</sup> Melissa Albert (2024): Xi Jinping. Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Xi-Jinping> (utolsó elérési ideje: 2024.05.25).

lasztás, majd 2018- as beiktatását követően, a párt politikai és ideológiai alapvetései közé emelte a „Hszi Csin-ping- i gondolatot”, amely egy tizen- négy kritériumban megfogalmazott stratégiai elképzelés a jövőre néz- ve.<sup>49</sup> A 14 pont egyfajta programnak tekinthető a nemzeti megújú- láshoz, amely három területre összpontosít: a párt, a hadsereg és Kína vezető szerepének visszaszerzése a világban. Hszi szemében elsődleges prioritást élvez a párt fennmaradása és túlélése, hiszen az mára egyet jelent az állammal. A hadsereg tekintetében egy jelentős szemléletbeli váltást eredményez Hszi megközelítése. A kínai Népi Felszabadító Hadse- reg ezentúl nem a belső rendfenttartás, sokkal inkább Kína erejének mutatásának eszközévé alakul át. Hszi gondolatainak harmadik pillére a kínai közösségre fókuszál, mind belföldön, mind külföldön. Elhagyja az „öt nemzet” koncepcióját, helyette az egységes nemzeti identitást irányadónak. Belföldön ennek népszerűsítésére az oktatást és az állami médiát használják, míg külföldön erre szolgálnak a Konfuciusz Intézetek. A külpolitika másik fontos eleme az „Út és Övezet”, amelynek segítségével elsősorban gazdasági erejénél fogva igyekszik érdekeit érvényesíte- ni.<sup>50</sup> A főtitkár külpolitikai elképzelései egy korszakhatárt jelentenek a kínai történelemben. Ezekkel az új elképzeléseivel jelentősen törekszik a regionális erőviszonyok átalakításával, illetve a globális folyamatokra is hatással lehet.<sup>51</sup>

A pártfőtitkár 2022-ben már biztos történelmet írt, amikor is a jog- szabályi környezet megváltoztatásával harmadik ciklusát is megkezdte. Korábban minden pártfőtitkár két ciklus erejéig birtokolhatta ezt a posz- tot, Hszi Csin-ping ezzel több évtizedes gyakorlatot rúgott fel. A vélemé- nyek megoszlanak arról, mi lehetett a célja a vezetőnek, egy azonban biztos -aminek mindent alá fog rendelni -, a hatalom megtartása. Hszi-nél felfedezhető egyfajta romantikusság, amikor nevesíti elképzeléseit. Ilyen például a „kínai álom” nevezetű gondolat, amelynek célja a Kínai Nép- köztársaság nemzetközi tekintélyének felemelése és a kínai nemzet felvi- rágoztatása. Mint minden autoriter vezető, ő is igyekszik a lehető legnagyobb ráhatást gyakorolni az intézményekre. A külpolitika súlyának

---

<sup>49</sup> Kusai Sándor Zoltán (2019): Kína megújult külpolitikájának néhány aspektusa közép- európai szemmel. Akadémia Kiadó, Budapest. p. 560.

<sup>50</sup> Salvatore Babones (2017): The Meaning of Xi Jinping Thought. *Foreign Affairs*. pp. 1-9.

<sup>51</sup> Kusai, 2019. p. 558.

növelése, a nemzetbiztonság fokozása és Hszi Csin-ping befolyásszerzése hatására különböző intézmények jöttek létre a főtitkár vezetésével. A 2010-es évek közepe táján létrejött a Központi Nemzetbiztonsági Bizottság, amelynek Hszi a vezetője, létrehozták a főparancsnoki tisztséget, amelyet szintén ő tölt be.<sup>52</sup> Ezek alapján levonható a következtetés, hogy Kína exponenciálisan növekvő, világszintű befolyása nem elhanyagolható részben Hszi Csin-pingnek tulajdonítható. Jól látható, hogy a pártfőtitkár ambíciói és elképzelései tökéletesen rímelnak az ország nagyhatalmi céljaira, annak célkitűzéseire. Az elhatározás megvan az ország részéről, azonban ez nem elégséges a hegemon szerep megszerzéséhez.

## 2.2. A kínai politikai kommunikáció jellemzői

Jelen alfejezetben Kína kommunikációját fogom elemezni a változó világrend tekintetében. Fontos megjegyezni a különbséget Oroszország és Kína erre vonatkozó kommunikációja viszonylatában. Az üzenet mindkét esetben azonos, azonban a kínai kommunikáció nélkülözi, vagy legalábbis kevésbé tartalmazza azt a lánglelkűséget és patetikus hangulatot, mint az orosz.

A kínai médiaviszonyok igen hasonlóak az oroszhoz. A médiának kulcsszerepe van a Párt álláspontjának közlésében, megismertetésében a lakosság körében. Ez tökéletes alkalmat biztosít a világrenddel kapcsolatos álláspontok kommunikálásban, mind a belföldi lakosságnak, mind a nemzetközi közösségnek. A továbbiakban ilyen jellegű megnyilatkozásokat fogok példának hozni. Az első ilyen példa egy Hszi Csin-ping-gel készített interjú, amelyben az átalakuló világrendről értekeznek:

*„A globális kormányzati rendszer a világ által épül és osztozik rajta, nem egyetlen ország monopolizálja. Kínának semmi szándéka sincs ezt megtenni. Kína részt vesz a jelenlegi nemzetközi rendszer építésében, és mindig is hozzájárult a nemzetközi rend és rendszer fenntartásához, amelynek középpontjában az ENSZ áll, és alapját az ENSZ Alapokmányának céljai és elvei képezik. [...] Ez a reform nem arról szól, hogy lebontsuk a meglévő rendszert és újat hozunk létre a helyébe. Inkább az a célja, hogy innovatív módon javítsuk a globális kormányzati rendszert. Kínában van egy mondás: "Amikor minden lehetőség kimerül, változtatások*

---

<sup>52</sup> Kusai, 2019. p. 560.

*szükségesek; ha egyszer megtörténnek a változtatások, a dolgok javulni fognak." Legyen szó akár egy országról, akár az egész világról, a korral való lépéstartáshoz szükség van alkalmazkodásra annak érdekében, hogy megőrizze életerejét. Egy igazságosabb, méltányosabb és hatékonyabb globális kormányzati struktúra kiépítése minden ország közös törekvése. Kína és az Egyesült Államok széles körű érdekeltségekkel bírnak ezen a téren, és együtt kellene működniük a globális kormányzati rendszer javítása érdekében.”<sup>53</sup>*

A pártfőtitkár bár nem mondja ki, egyértelműen azonosítható, hogy az Amerikai Egyesült Államok hegemon szerepe nem elfogadható. Nem meglepő módon rendre visszatérő elem az Egyesült Államok kritizálása a kínai kommunikációban is, azonban egészen más hangvétellel, mint Oroszországban. Jóval kevésbé radikális megfogalmazást alkalmaz. Fontos azonban megjegyezni, az idézett interjú 2015-ben készült, amikor még jóval békésebb mederben folytak az USA és Kína ügyei. Lényegi eleme az idézetnek, hogy a kínai elnök nem vindikálja Kínának a globális kormányzás feletti monopólium jogát az Amerikai Egyesült Államok alternatívájaként, hanem sokkal inkább mint partnerre hivatkozik saját magára, aki építi és őrzi az új világrendet. Emellett az Egyesült Nemzetek Szervezetének fontosságát hangsúlyozza.

Wang Yi, Kína külügyminisztere 2024 márciusában értekezett az átalakuló világrendről, akkor a következőképpen fogalmazott:

*„A Globális Dél már nem a „néma többség,” hanem a nemzetközi rend átalakításának kulcsfontosságú ereje és a remény forrása, ahogy a világ egy évszázada nem látott mélyreható változásokon megy keresztül.”<sup>54</sup>*

A „Globális Dél” megnevezés gyökerei egészen az 1955-ös bandungi konferenciáig nyúlik vissza. Ekkor alakult meg az el nem kötelezettek

---

<sup>53</sup> Interview With Chinese President Xi Jinping. Permanent Mission of the People's Republic of China to the United Nations and other International Organizations in Vienna, 2015. [http://vienna.china-mission.gov.cn/eng/zt/ce/201509/t20150923\\_8878799.html](http://vienna.china-mission.gov.cn/eng/zt/ce/201509/t20150923_8878799.html) (utolsó elérés ideje: 2024.05.18.).

<sup>54</sup> Wang Yi: Jointly a Shining „South Moment” in Global Governance. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2024. [https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx\\_662805/202403/t20240308\\_11256436.html](https://www.mfa.gov.cn/eng/zxxx_662805/202403/t20240308_11256436.html) (utolsó elérés ideje: 2024. 05. 18.).

mozgalma. A hidegháborús időszakban az Egyesült Államok vagy a Szovjetunió vezette tömbön kívüli országokat tömörítő csoportosulás volt és zömmel fejlődő országok tartoztak ide, mint pl.: India, Jugoszlávia, Afrika számos állama.<sup>55</sup> Kína ezen országok megnyerésével igyekszik alakítani a gazdasági viszonyokat a Globális Dél államaiban mint elsőszámú gazdasági partner; nagyobb politikai súlyt biztosít számukra azáltal, hogy szárnyai alá veszi őket.

Szintén az átalakuló világrendről és Kínának azon belül betöltött szerepéről értekezett Wang Yi az izlandi kínai nagykövetségnek adott interjújában.

*„Amit Kína a világnak hoz, az az együttműködés, növekedés, stabilitás és kölcsönös előnyök. Kína fejlődése és megújulása erős belső hajtóerővel rendelkezik és összhangban van a történelem menetével. Ezt semmilyen erő nem fogja megállítani.”<sup>56</sup>*

Ebben a nyilatkozatban felsejlik az a vezető szerep, amelyet Kína szán magának az új világrendben, hiszen ő hozza el az együttműködésen, növekedésen, stabilitáson és kölcsönös előnyökön alapuló új világrendet. Észrevehető, tehát hogy nagy vonalakban ugyanazt a szerepet szánja magának a világban, mint amit eddig az Egyesült Államok töltött be, ezáltal át kívánja venni a hegemon szerepet.

Összességében elmondható tehát az új világrendre vonatkozó kínai kommunikációról, hogy merőben eltér az oroszától. Megfogalmazásában egy jóval békésebb hangot üt meg, valamint kevésbé radikális paneleket használ.

### **2.3. A kínai nagyhatalmiság a kínai stratégiai dokumentumokban és a külpolitikában**

Ahogy Oroszországgal kapcsolatban tettem, Kína esetében is bemutatom a katonai és a nemzetbiztonsági stratégiai dokumentumokat, és hogy ezek

---

<sup>55</sup> Tarrósy István (2006): A globális világrend és az Észak-Dél-kontextus. *Politika Tudományi Szemle*. Vol. 10, no. 2-3. p. 170.

<sup>56</sup> Written Interview with Al Jazeera Media Network by Foreign Minister Wang Yi. Embassy of the People's Republic of China in Iceland, 2024. [http://is.china-embassy.gov.cn/eng/zgwj/202404/t20240426\\_11289693.htm](http://is.china-embassy.gov.cn/eng/zgwj/202404/t20240426_11289693.htm) (utolsó elérés ideje: 2024. 05. 19.).

alapján Kína miként képzei el a nemzetközi rendszert és abban betöltött szerepét. Kína mind kül-, mind belpolitikájában mindent a gazdasági növekedésnek rendel alá, azonban a katonai szempontnak is jelentős szerepe van. A gazdasági növekedés érdekében Kína kiemelt szerepet szán külpolitikájának. Elsősorban az egyik legfontosabb gazdasági partnerével, az Európai Unióval kíván szorosabb kapcsolatot ápolni.<sup>57</sup>

A kínai katonai stratégiai dokumentumban szinte ugyanazok a panelek jelennek meg, mint az oroszban, azonban elképzeléseikben fellelhetők különbségek. Kína ugyancsak egy kölcsönös előnyökön alapuló, multipoláris világrendben gondolkodik. Kiemelt szerepet szán a gazdasági globalizációnak, amelynek később fogom bemutatni milyen gyakorlati megnyilvánulásai vannak. Szintén elutasítja a hegemonizmust, illetve ki mondja, hogy a hatalmi politika fenyegeti a nemzetközi stabilitást. A dokumentum kitér az Oroszországgal való katonai együttműködésre, azonban van egy lényeges különbség az orosz stratégiához képest, miszerint Kína együtt kíván működni a Nyugattal. Mindezek mellett kiemelt figyelmet fordít a haderő modernizálására és reformjára a hatékonyabb érdekérvényesítés érdekében.<sup>58</sup>

Kína nemzetbiztonsági stratégiája nagyvonalakban ugyanazokat a kérdésköröket fedi le, mint a katonai. Kiemelt témák a világrend átalakulása, a globális kihívások kezelése, Kína szerepe az új világrendben, a nemzetközi rend reformja, azonban van néhány lényeges eltérés az oroszhoz képest. Kína kerüli a konfrontációt és inkább a párbeszéd és az együttműködés híve.

Kína az Egyesült Államokkal való kapcsolatát is igyekezett stabilizálni, mielőtt túlzottan elmérgesedett volna a viszony. Ez 2022 novemberében vált nyilvánvalóvá a Biden- Hszi találkozó után. A pártfőtitkár hangsúlyozta, szükség van a kétoldalú kapcsolatok védelmére és egy biztonsági háló kiépítésére. Kína célja csökkenteni az esetleges válságok

---

<sup>57</sup> China's Policy Paper on the EU: Deepen the China-EU Comprehensive Strategic Partnership for Mutual Benefit and Win-win Cooperation [https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/wjzc/202405/t20240531\\_11367518.html](https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/wjzc/202405/t20240531_11367518.html) (utolsó elérés ideje: 2024.11.10.).

<sup>58</sup> China's Military Strategy. <http://eng.mod.gov.cn/xb/Publications/WhitePapers/4887928.html> (utolsó elérés ideje: 2024.11.14.).

kialakulását, háború vagy egyéb konfliktus kirobbanását (legalábbis egy olyan időpontban, amit nem ő választott meg).<sup>59</sup>

Kína növekvő diplomáciai befolyását arra használja, hogy globális vezető szerepet töltsön be. Egy új diplomáciai keretrendszert népszerűsít, amely a nemzeti megújulás stratégiáját szolgálja. A kínai vezetők azonban egyre inkább aggódnak a külbiztonsági környezet romlása miatt, különösen Oroszország Ukrajna elleni háborúja miatt. Az ország külpolitikájának célja egy „közös sorsközösség” kialakítása a Kínai Kommunista Párt elvei alapján, amely támogatja Kína nemzeti megújulását. Ehhez szükségesek a biztonsági és gazdasági feltételek, amelyeket a „világ békéjének megőrzésével” és „közös fejlődés előmozdításával” kíván elérni. Kína nem elszigetelten akarja elérni céljait, hanem azt szeretné, hogy minden ország fogadja el diplomáciai keretrendszerét. Elismeri, hogy a nemzetközi rend néhány aspektusa nem egyeztethető össze céljaival, és változtatásokat kíván előmozdítani egy „igazságosabb és ésszerűbb” irányba. Kína célja a nemzetközi rend átalakítása nemzeti érdekei és a párt politikai célkitűzései alapján. E törekvéseit hosszú távú céljainak és növekvő erőforrásainak megfelelően hajtja végre, hogy támogassa nemzeti megújulását. Külpolitikája a nemzetközi rend átalakítására törekszik a párt feltételei szerint, a Kína stratégiai céljait támogató külső környezet kialakítása érdekében. A nagyhatalmakkal egy multipoláris rendszer létrehozását célozza, a periférikus nemzetekkel kapcsolatait erősíti, hogy kedvezőbb környezetet teremtsen határai mentén, a fejlődő országokkal pedig a szolidaritást és együttműködést hangsúlyozza, különösen az „Övezet és Út Kezdeményezés” (ezt egy későbbi fejezetben fogom tárgyalni) keretében. Stratégiai partnerségeket hoz létre, amelyek különböznek a hagyományos szövetségektől, és magasabb szintű együttműködést céloznak meg, mint pl.: katonai, gazdasági. Kína egy átfogó globális partnerségi hálózatot szeretne létrehozni, amely rangsorolja partnereit. A Kínai Népköztársaság 2022-ben széles körű diplomáciai, gazdasági vagy más egyéb eszközt alkalmazott az Egyesült Államok globális befolyásának aláásására és az Egyesült Államok által támogatott biztonsági partnerségek bomlasztására. Ilyen kísérlet például Latin-

---

<sup>59</sup> Asia Society Policy Institute: China's Political-Economy, Foreign and Security Policy: 2023. Center for China Analysis, 2023. <https://asiasociety.org/policy-institute/chinas-political-economy-foreign-and-security-policy-2023> (utolsó elérés ideje: 2024. 05. 19.).

Amerikában a technológiai együttműködések növelésével befolyása kiterjesztése, vagy a Huawei által szállított technológiák kettős felhasználhatósága, amely biztonsági kockázatot rejt.<sup>60</sup>

A Kínai Népköztársaság katonai diplomáciai tevékenysége az alapján szerveződik, hogy kivel milyen kapcsolatot ápol. Az Oroszországgal meghirdetett magasfokú stratégiai együttműködés keretében sor kerül közös hadgyakorlatokra; felszerelések, technika és know-how átadására/cseréjére; magas szintű találkozókra, látogatásokra. A stratégiai partnerséggel nem rendelkező országokkal, mint pl.: az Egyesült Államok, Kína stratégiája leginkább a konfliktuskerülésben merül ki.<sup>61</sup>

Peking aktívan érvényesíti stratégiáját a csendes-óceáni szigetvilágban is, különös tekintettel a Dél-kínai-tengerre. Kína határozottan és következetesen kitart területi igényei mellett a térségben, a kompromisszumokat elutasítva. Ez a térség több szempontból is kiemelten fontos Kína számára, többek között gazdasági érdekei is fűződnek hozzá, ugyanis nagy kiterjedésű olajmezők találhatóak itt.<sup>62</sup> Ezen térségbeli ambíciói ugyancsak igazolják Kína nagyhatalmi törekvéseit, azonban területi korlátok nem teszik lehetővé a megvizsgálását, így dolgozatomban kereketben ettől eltekintek.

Kína külpolitikája kapcsán minden esetben említésre kerül a tajvani kérdés. Mivel ez önmagában véve egy hosszasan tárgyalható téma, illetve önmagában megér egy értekezést, ez a kérdéskör nem képezi szakdolgozatomban tárgyát, részletes vizsgálatától eltekintek. Néhány dolgot azonban fontos kiemelni témánk szempontjából, hiszen Tajvan kiemelten fontos partnere az Egyesült Államoknak a térségben. A két ország együttműködése leginkább a gazdasági és biztonsági kérdésekben rele-

---

<sup>60</sup>U.S.-China Economic and Security Review Commission: 2023 Annual Report To Congress. [https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-11/2023\\_Annual\\_Report\\_to\\_Congress.pdf](https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-11/2023_Annual_Report_to_Congress.pdf) (utolsó elérés ideje: 2024.11.10). pp. 108–112.

<sup>61</sup> U.S. Department of Defense: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China. U.S. Department of Defense, 2023. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3561549/dod-releases-2023-report-on-military-and-security-developments-involving-the-pe/> (utolsó elérés ideje: 2024.05.19.)

<sup>62</sup> M. Taylor Fravel (2011): China's Strategy in the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*. Vol 33 no 3. pp. 313–314.

váns.<sup>63</sup> Nem utolsó sorban az Egyesült Államok egyik kulcsfontosságú geostratégiai helyszíne a sziget.

Összességében elmondható tehát, hogy Kína külpolitikájának alakítása során két szempontot vesz figyelembe. A világrendet és annak a megváltoztatására való törekvést, valamint a gazdasági növekedést. Előbbi feltétele az utóbbinak, hiszen egy ilyen volumenű célhoz szükség van az adekvát képességek létrehozására, valamint nem elhanyagolható szempont a belpolitikai stabilitás fenntartása, valamint a gazdasági hatékonyság, növekedés legitimációs funkciója sem.

#### **2.4. Kína gazdasága**

A Kínai Népköztársaság az elmúlt közel fél száz évben a világ legnagyobbja lett. Jelentős és globális gazdasági kapcsolatrendszert épített ki, ezzel megkerülhetetlen szereplővé vált a világgazdaságban. Mint azt tettem Oroszország esetében, Kína esetében is az aktualitásokat fogom tárgyalni, hiszen a világrendi átalakulás éppen a szemünk előtt zajlik, ebben kíván aktívan részt venni Peking. Mivel, mint arra már korábban céloztam, Kína számára igen fontos a gazdaság, jelen fejezetre igyekszem nagyobb hangsúlyt fektetni. Azonban mielőtt rátérek a fő csapásirányra, szeretném bemutatni, hogyan érte el Kína a mai állapotát.

1979 és 1990 között a kínai gazdaság éves szinten 9%-kal tudott növekedni, amely igen jó teljesítménynek mondható. Szakemberek széles köre úgy tartotta, ez a tendencia nem lesz fenntartható. Ennek ellenére 1990 és 2010 között 10.4%-ra emelkedett ez a mutató, amely világszinten példanélküli volt. 1990-ben Kína részesedése a globális GDP-ből mindösszesen 1.6% volt, 2009-re a világ második legnagyobb nemzetgazdaságává vált és 8.6%-ra nőtt a részesedése a globálisan megtermelt GDP-ből. 1990 és 2010 között Kína éves kereskedelmi növekedési üteme 17.6% volt. Ezen időszak kezdetén a globális export 1.3%-át adta Kína, mára a 8.4%-át. 1990-ben azonban Kína még mindig egy alacsony jövedelmű ország volt. Vásárlóerő-paritáson mérve a kínai átlagjövedelem 30%-kal alacsonyabb volt, mint szub-szaharai Afrika átlaga. Mára ugyanaz az adat meghaladta a szub-szaharai térség háromszorosát. Ennek a drámai növekedésnek a háttérben a jelentős strukturális átalakulás áll,

---

<sup>63</sup> Shirley A. Kan – Wayne M. Morrison (2014): U.S.-Taiwan Relationship: Overview of Policy Issues. Congressional Research Service. pp. 14–16.

különösképpen az urbanizáció és az iparosodás. Az 1970-es években Kína egy agrárország volt, ahol a lakosság közel 74%-a vidéken élt. Ez az érték 2009-re 27%-ra redukálódott. Az export szerepe jelentősen felértékelődött, és ezzel párhuzamosan nőttek az ország deviza tartalékai is: míg 1990-ben 1.1 milliárd amerikai dollárt tettek ki, addig ma 3 billió amerikai dollárra rúgnak, ezzel a világ legnagyobb deviza tartalékát birtokolva. Ebben az időszakban a figyelemre méltó növekedést két tényező magyarázza. Először is Kína képes volt egyszerre stabilitást és dinamikus átalakulást megvalósítani. Másodszor, Kína későn csatlakozott a versenybe és a komparatív előnyeinek megfelelően fejlődött, kihasználva a lemaradás előnyének lehetőségeit.<sup>64</sup>

A 2010-es évek első harmadában Hszi Csin-ping meghirdette az „Egy Övezet Egy Út” vagy úgy is ismert, mint „Új Selyemút” programot (Belt and Road Initiative- BRI), amely egy több, mint hatvan országra kiterjedő komplex stratégia, amely többek közt gazdasági célokat foglal magában. Erről a későbbiekben fogok szót ejteni.

Láthattuk az ország fejlődését, most azonban tekintsük meg, hogy áll Kína ma. Amikor Kína 2022 végén feloldotta a zéró Covid politikát, a szakértők azt prognosztizálták, hogy a lakosság bepótolja fogyasztását, a cégek ismét elkezdnek befektetni és a gazdaság visszaáll a Covid előtti növekedési pályára. 2023 első negyedévében a 4.5%-os GDP növekedés azt bizonyította, a tervezett cél megvalósulni látszott. A második negyedévben a GDP mindössze 6.3%-kal nőtt az előző év azonos időszakához képest, ami egy kifejezetten rossz eredménynek számított. Ezt követően az elemzők és bizonyos intézmények lefelé módosították előrejelzéseiket. A harmadik negyedéves 4.9%-os növekedési adatok már pozitív változást jelentettek, és elérhetővé tette a kitűzött 5%-os cél megvalósítását. Az év hátralevő részében igen hektikusan alakultak az adatok, amely elindította a spekulációt a kínai gazdaság növekedési kilátásait illetően.<sup>65</sup> Mivel a globális gazdaságban Kína ezer szállal kötődik számos országhoz, hajlamos jelentősen befolyásolni azok helyzetét. Napjainkra Kína a világ legnagyobb exportőre, az Egyesült Államok után

---

<sup>64</sup> Justin Yifu Lin (2011): China and the global economy. *China Economic Journal*. Vol. 4, no. 1. pp. 1–14.

<sup>65</sup> Salát Gergely (2023): A kínai gazdaság középtávú kilátásai. Magyar Külügyi Intézet, Budapest. pp. 2–3.

a második legnagyobb importőre és ő bonyolítja a világon a legnagyobb külkereskedelmet, 1.4 milliárdos lakosságával pedig a világ egyik legnagyobb piaca.<sup>66</sup>

Fontos azonban megjegyezni, hogy sikerei ellenére Kína igen komoly kihívásokkal néz szembe, amelyek hátráltathatják gazdasági erejének további növelésében. Egyik ilyen jelentős kihívás a demográfia. Az egyre öregedő társadalom az európaihoz hasonló problémát fog felvetni. Csökken az aktív korú népesség, míg az eltartottak száma nő, ezzel nyomást helyezve szociális ellátórendszerre. Ennek érdekében az állam a nyugdíjkorhatárt emeli, ami a férfiak esetében 60 év, a „fehérgalléros nők esetében 55, míg a gyárakban dolgozó nők esetében 50 év. Közvetlenül ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik a munkaképes korú népesség helyzete is. 1982 és 2015 között, a munkaerő-piaci részvétel 85 százalékról 70 százalékra csökkent. Szintén kihívást jelent a fiatalok munkaerőpiacra történő belépése. 2023 júniusában a városi ifjúság munkanélküliségi rátája elérte a 21 százalékot. Ez a statisztika javítható olyan oktatási reformokkal, amelyek jobban összehangolják a munkaerőpiacra belépők által megszerzett készségeket a vállalatok által keresettekkel. További demográfiai probléma a gyermekvállalási- hajlandóság. A termékenységi ráta alacsony szintje a nőkre nehezedő terhekkel magyarázható. Körükben alacsony a hajlandóság a házasságkötésre és a gyermekvállalásra például a karrierük félbeszakadása miatt.<sup>67</sup>

A demográfiai kihívások mellett Kína számára komoly problémát okoz az ingatlanpiaci válság. Ez a válság nagyjából két-három éve tart, azonban az ún. ingatlanbuborék kialakulása az ezredfordulón kezdődött. Egyes becslések szerint az építőipari szektor annyi lakást épített, amelyek feltöltéséhez megközelítőleg 3 milliárd emberre lenne szükség. Az építőipar teljesítménye 2022-ben 40 százalékkal csökkent. A kormányzat számára kulcskérdés, hogy meg tudja-e menteni az ország gazdasági teljesítményének 30 százalékát adó ágazatot. A buborék kialakulásának kiváltó okai között szerepelt a városokba irányuló népvándorlás, a túlzott

---

<sup>66</sup> Bánhidi Ferenc – Takács Zsolt – P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (2018): Lehetőségek és kihívások a magyar-kínai kapcsolatok területén. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest. pp. 8–9.

<sup>67</sup> Barry Eichengreen (2024): China's slowdown. *Korea Development Institute Journal of Economic Policy*. Vol. 46, no. 1. pp. 3–5.

befektetések, a lakosság nagy megtakarítási rátája stb. Az Evergrande, a világ egyik legnagyobb és legeladósodottabb építőipari vállalata jelentős problémákkal küzdött, majd fizetéképtelenné vált, ezzel csődhullámot elindítva. A bedőlés következményeként sok projekt befejezetlen maradt, a befektetők milliárdos veszteségeket szenvedtek. A kínai ingatlan buborék léte már nem kérdés, sokkal inkább az, hogy mikor és milyen ütemben fog kipukkadni. Az ingatlanárak csökkennek, a válság egyre mélyül, az építőipari teljesítmény egyre visszaesik.<sup>68</sup>

Ahogy arra Salát Gergely is rámutat, az ország jövőjét illetően két vélemény szokott megjelenni. Az egyik szerint bár Kínának vannak meg-ingásai, megállíthatatlanul halad céljai felé, a hegemon szerep felé. A másik vélemény szerint Kína bármikor összeomolhat és akár meg is semmisülhet. A két tábor leginkább a saját érdeke mentén szerveződik, ki mit tart a saját szempontjából előnyösnek, azt az álláspontot propagálja. Fontos azonban megjegyezni, hogy a 2010 évek óta jelentkező lassulás a gazdaság növekedésében egy közgazdasági törvényszerűség, hiszen egy alacsony bázisról induló növekedés egy ideig rendkívül gyors lehet, azonban egy adott szintet elérve már a lassabb növekedés válik normális-sá. 2035-re Kína gazdasága utolérheti az Egyesült Államokét, addigra azonban nagy valószínűséggel a növekedés üteme lecsökken az USA szintjére és egy olyan korszak kezdődhet, ahol két szereplő azonos tem-póban fejlődik.<sup>69</sup>

Úgy gondolom, Kína esetében kiemelten fontos megemlíteni az „Egy Övezet Egy Út” programot a gazdasággal kapcsolatban, amely egy globális infrastruktúra-fejlesztést célzó kezdeményezés, amit 2013 szeptemberében hirdetett meg a kínai pártfőtitkár. Fontos azonban ki-emelni, hogy a BRI nem kizárólag gazdasági célú kezdeményezés, igen sokrétű a projekt. Többek közt védelmi vagy politikai célkitűzéseket is magába foglal. Hszi Csin-ping öt alappillért fogalmazott meg, amikor nyilvánosságra hozta a jövőben megvalósítani kívánt tervzetét.

### *1. „Először is, erősítenünk kell a politikai konzultációt”*

---

<sup>68</sup> Horváth Sebestyén – Fetter Bálint (2023): Kipukkadt a kínai ingatlanpiaci lufi? Oeconomus Gazdaságkutató Alapítvány. <https://www.oeconomus.hu/oecoglobus/kipukkadt-a-kinai-ingatlanpiaci-lufi/> (utolsó elérés ideje: 2024. 05. 20.).

<sup>69</sup> Salát, 2023. pp. 4–7.

2. „Másodsorban, javítanunk kell a közúti összeköttetést”
3. „Harmadjára, ösztönöznünk kell a szabad kereskedelmet”
4. „Negyedszer, erősítenünk kell a pénzforgalmat”
5. „Ötödször, segítenünk kell a megértést népeink között”<sup>70</sup>

A Kína által a programra fordított pénzösszeget - mind a már beruházott, mind a jövőben beruházni tervezett - nehéz meghatározni, elsősorban azért, mert nincs világos és egyértelmű kritériuma annak, hogy mi minősül BRI-beruházásnak.<sup>71</sup> A BRI keretében megvalósuló beruházások hozzájárulhatnak az érintett ország fejlődéséhez, azonban nem tekinthető „csodaszernek”. A program kritikusan hajlamosak úgy aposztrofálni Kína ezen kezdeményezését, mint a globális gazdasági rend átírására és átrendezésére való törekvést. Lássuk be, nem alaptalanul. A BRI kapcsán fontos a külgazdasági dimenzió, de még fontosabb talán a belpolitikai aspektus. Az elsődleges cél a Kínai Kommunista Párt hatalmának megőrzése, a rendszer stabilitásának megőrzése. Ehhez biztosítani szükséges a rendszer legitimitációjának legfőbb forrását, a konstans gazdasági növekedést. A BRI-re egyfajta megoldási kísérletként is tekinthetünk, hiszen a már korábban említett (munkanélküliség, ingatlanválság) problémák orvoslása nem titkolt célja. Fontos kiemelni, hogy amennyiben a kínai gazdaság nem képes a lakosság számára az elmúlt évtizedekben biztosított körülményeket fenntartani, az alapjaiban rengetheti meg a fennálló rendszert.<sup>72</sup> A BRI tehát tekinthető egy megoldási kísérletnek a rendszer fenntartása érdekében.

## 2.5. Kína hadereje

A globális hegemon szerepért folytatott versenyfutásban kiemelt szerepe van a haderőnek, amelyet Kína esetében jelen fejezetben fogok tárgyalni. Mint azt már tettem Oroszország esetében, Kína estében is szeretném hangsúlyozni az autoriter rendszer jellegéből adódó transzparencia hiányát, amely nagyban megnehezíti a valóságot tükröző adatok elemzését. A különböző kutatóintézetek és országok által kalkulált összegnél nagy valószínűséggel többet költ Peking haderejére. Kína elmúlt évtizedekben

<sup>70</sup> Horváth Levente (2021): Az „Egy övezet, egy út” és a kínai geopolitikai gondolkodás. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola, Pécs. p. 26.

<sup>71</sup> Baranyi Tamás Péter – Goreczky Péter – Salát Gergely (2020): A kínai Övezet és Út kezdeményezés – mítosz és valóság. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest. pp. 5–6.

<sup>72</sup> Baranyi – Goreczky – Salát, 2020. p. 8.

tapasztalható gazdasági fejlődése mellett hadereje is figyelemreméltó változáson ment keresztül. Ez komoly fenyegetést válthat ki geopolitikai szempontból, valamint a környező országok számára is potenciális veszélyforrássá tette Kínát.<sup>73</sup>

A kínai haderő felfejlesztésében komoly szerepe volt Teng Hsziao-pingnek. 1978-as hatalomra kerülése után a „Négy Modernizáció” során az agrárszektor, a tudomány és technológia, illetve a haderő korszerűsítése kapta a főszerepet. Ennek ellenére a GDP arányos költés a haderőre igen csekélynek mutatkozott. A haderő a többi három szektor eredményeinek köszönhetően indulhatott fejlődésnek 1989 után. Az 1989-es Tienanmen téri események következtében a nyugati országok minden védelmi célú exportot leállítottak, így a modernizáció, ha átmenetileg is, de veszített lendületéből. Az 1990-es évek közepén az Oroszországi Föderáció és Kína elkezdte rendezni határvitáit, amely elősegítette a szovjet fegyverrendszerek beszerzését Peking számára. Az 1990-es évek végére a szovjet haditechnika mellett Kína képes volt saját eszközeit is hadrendbe állítani. A posztbipoláris világrendben Kína számára komoly kihívást jelentett az elrettentési képességek lemaradása és annak kezelése, azonban aktívan tesztelték atomtölteteiket. A kétezres évek elejére részben beért a modernizáció, illetve 2003-as hatalomra kerülését követően, 2004-ben Hu Jintao pártfőtitkár is jelezte elköteleződését a hadiipar fejlesztése mellett. A 2010-es évekre Kína hagyományos fegyverrendszerek mellett kifejlesztett műhold-megsemmisítő eszközt, valamint ún. A2/D2 fegyverrendszert, amelynek célja az ellenséges hatalom haditengerészetének szabad mozgását megnehezíteni, ami nyilvánvalóan elsősorban az USA hadihajói ellen irányul. Ennek köszönhetően szoros fegyverkezési verseny alakult ki a két hatalom között. A 2012-es pártfőtitkárváltás komoly fordulópontot jelentett a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg életében, kifejezetten az erőkitétési képesség viszonylatában. 2015-ben Hszi átfogó reformokat hirdetett. A haderő létszámát 300.000 fővel kívánta csökkenteni, valamint szervezeti átalakításokat is megkezdtek, nagyobb hangsúlyt fektetett a tengeri hadviselésre. A reformok során a területvédelmi berendezkedésről fokozatosan áttértek az elrettentés és erőkitetés képessé-

---

<sup>73</sup> Bartók András (2018): Korlátok nélküli hadviselés-Egy kínai nézőpont a 21. század hatalmi versengéséről. *Hadtudományi Szemle*. Vol. 11, no. 3. p. 339.

gével rendelkező haderő irányába.<sup>74</sup> Hszi Csin-ping egy 2017-es beszédében Kína haderejének kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg a 21. század közepére világelsővé válik, ezzel jelezve az Egyesült Államok számára, hogy jelentős ambíciói vannak e téren is.<sup>75</sup> Peking katonai felemelkedése komoly feszültségekhez vezethet a térségben közte és az Egyesült Államok között.<sup>76</sup>

2023-ban Kína a világ második (az Egyesült Államok után) legmagasabb katonai költségvetésével rendelkezett. Számszerűsítve ez 296 milliárd amerikai dollárt jelent és 6 százalékos növekedést 2022-höz képest. Fontos azonban a nagyságrendekkel tisztában lenni. Annak ellenére, hogy a globális rangsorban Kína foglalja el a második helyet, a védelmi költségvetése mindössze az 59 százaléka az Egyesült Államokénak. A szakirodalmakban nyilvánosan hozzáférhető adatok elemzése alapján elmondható, Kína hadereje még mindig kicsi az Egyesült Államokéhoz képest.<sup>77</sup> Ugyanakkor 2022 volt a 29. folytatódó év, amikor a katonai költségvetés meghaladta az előző évit.<sup>78</sup> 2018 és 2022 között Kína a fegyver export és import tekintetében egyaránt az ötödik helyet foglalta el világviszonylatban, a piaci részesedés 5,2, illetve 4,6 százalékával.<sup>79</sup> A Kínai Népköztársaság 1964-ben vált a világ ötödik atomhatalmává. Bár az Egyesült Államok és Oroszország arzenáljához képest Kínáé periférikus, így is az ötödik legnagyobbval rendelkezik a maga 410 atomtöltetével. Az „aktív védelem” jegyében Peking hosszútávú modernizációs tervei között szerepel a nuk-

---

<sup>74</sup> Bartók András (2018): A kínai népköztársaság védelempolitikájáról 1989-től napjainkig. *Szakmai szemle: A katonai nemzetbiztonsági szolgálat tudományos szakmai folyóirata*. p. 58.

<sup>75</sup> 4. Bartók András – Krajczár Gyula – Kusai Sándor Zoltán – Rácz Gábor – P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (2020): Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén. Dialóg Campus, Budapest. p. 208.

<sup>76</sup> Imam Zarkachi (2023): Geopolitical and Global Power Shift: The Economic, Military, and Political Rise of China in the 21st Century. *Chinese Interdisciplinary Studies*. Vol. 1, no. 1. p. 68.

<sup>77</sup> Peter E. Robertson (2023): The Military Rise of China: The Real Defence Budget Over Two Decades. *Defence and Peace Economics*. pp. 809–825.

<sup>78</sup> Global military spending surges amid war, rising tensions and insecurity. Stockholm International Peace Research Institute, 2024. <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/global-military-spending-surges-amidwar-rising-tensions-and-insecurity> (utolsó elérés ideje: 2024-05-20).

<sup>79</sup> SIPRI Yearbook 2023: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford University Press, Oxford. p. 11.

leáris képességek fejlesztése, azonban fontos kiemelni, hogy a „nem elsőként való használat” címszó alatt.<sup>80</sup>

## Összegzés

Dolgozatom végéhez érve igyekszem summázni a leírtakat és következtetést levonni Kína nemzetközi rendszer átalakulásához való viszonya tekintetében. Mint ahogyan arra fentebb rámutattam, az elmúlt évtizedekben exponenciális fejlődésen ment keresztül mind gazdaságilag, mind társadalmilag, mind katonailag, mind technológiailag. Az államkapitalizmus kiépítésével Kína számára kulcsfontosságúvá vált gazdasága, annak konstans fejlődése, ami a Kínai Kommunista Párt legitimitációját is szolgálja. Mára megkérdőjelezhetetlenné vált, hogy Kína tölti be a „globális második” szerepét, és bizonyos aspektusokban már meg is előzte az Egyesült Államokat, mint például a vásárlóerő-paritáson számított GDP. Peking implicit módon igyekszik érvényesíteni érdekeit és a háttérben mozogni gazdasági kapcsolatokat építve, külföldi befektetéseket végrehajtva, a multipoláris világrendet hirdetve. Hszi Csin-ping ambícióinak megvalósításához azonban elengedhetetlen a stabil gazdaság és az ütőképes haderő. Mint arra igyekeztem rávilágítani, bár a kínai gazdaság elképesztő mérete és teljesítménye közel páratlan, komoly belső kihívásokkal kell megküzdenie. A Kínai Népi Felszabadító Hadsereg, mint láthattuk komoly reformokon és fejlődésen ment keresztül, egyelőre azonban még nem képes felvenni a versenyt az Egyesült Államokéval. Elmondható tehát, hogy a jövőben Kína lehet a potenciális kihívója az Egyesült Államoknak. Ezen a ponton – keretes szerkezetet adva dolgozatomnak – szeretnék visszautalni a bevezetőben leírtakra, ahol az Egyesült Államok *relatív* hatalomvesztését tárgyaltam. Bár Kína elképesztő mértékben megerősödött az elmúlt évtizedekben, még mindig számos tekintetben elmarad az Egyesült Államoktól, ezért rövid távon biztosan nem lehet kihívója az USA-nak, nem tud hegemon szerepet betölteni a közeljövőben.

## Irodalom- és forrásjegyzék

Melissa Albert (2024): Xi Jinping. Britannica, 2024.  
<https://www.britannica.com/biography/Xi-Jinping> (utolsó elérés ideje: 2024.05.25)

---

<sup>80</sup> Ignacio Garcia Sánchez – Chris Shei – Mariano Treacy (2023): Chinese Military Power. Routledge, London. pp. 5–6.

Bánhidi Ferenc – Takács Zsolt – P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (2018): Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén. Nemzeti Közszerológati Egyetem Közszergazatási Továbbképzési Intézet, Budapest.

Baranyi Tamás Péter – Goreczky Péter – Salát Gergely (2020): A kínai Övezet és Út kezdeményezés – mítosz és valóság. Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest.

Bartók András – Krajczár Gyula – Kusai Sándor Zoltán – Rácz Gábor – P. Szabó Sándor – Horváthné Varga Polyák Csilla (2020): Lehetőségek és kihívások a magyar–kínai kapcsolatok területén. Dialóg Campus, Budapest.

Bartók András (2018): A kínai népköztársaság védelempolitikájáról 1989-től napjainkig. *Szakmai szemle: A katonai nemzetbiztonsági szolgálat tudományos szakmai folyóirata.*

Bartók András (2018): Korlátok nélküli hadviselés–Egy kínai nézőpont a 21. század hatalmi versengéséről. *Hadtudományi szemle*, Vol. 11, no. 3. pp. 338–346.

Josef C. Brada (2020): The BRICS Then and Now. *Japanese Journal of Comparative Economics*. Vol 57. no. 1. pp. 1–14.

Martin Chancey (1962): The Relative Decline of the United States Economy. *Science&Society*. Vol. 26, no 4. pp. 385–399.

Michael Cox (2012): Power Shifts, Economic Change and the Decline of the West? *International Relations*, Vol. 26, no 4. pp. 369–388.

China's Military Strategy.  
<http://eng.mod.gov.cn/xb/Publications/WhitePapers/4887928.html> (utolsó elérés ideje: 2024.11.14.)

China's Policy Paper on the EU: Deepen the China-EU Comprehensive Strategic Partnership for Mutual Benefit and Win-win Cooperation  
[https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/wjzc/202405/t20240531\\_11367518.html](https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/wjzc/202405/t20240531_11367518.html) (utolsó elérés ideje: 2024.11.10.)

Csiki Tamás (2008): A stratégiai dokumentumok rendszere. *Nemzet és Biztonság: Biztonságpolitikai szemle*. Vol. 1, no. 8. pp. 76–81.

Barry Eichengreen (2024): China's slowdown. *Korea Development Institute Journal of Economic Policy*, Vol. 46, no. 1.

M. Taylor Fravel (2011): China's Strategy in the South China Sea. *Contemporary Southeast Asia*. Vol 33 no 3. pp. 292–319.

Christopher Hill (2003): What is to be done? Foreign Policy as a Site for Political Action. *International Affairs*. Vol. 79, no, 2. pp. 233–255.

Horváth Levente (2021): Az „Egy övezet, egy út” és a kínai geopolitikai gondolkodás. Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

Horváth Sebestyén – Fetter Bálint (2023): Kipukkadt a kínai ingatlanpiaci lufi? *Oeconomus* Gazdaságkutató Alapítvány.

<https://www.oeconomus.hu/oecoglobus/kipukkadt-a-kinai-ingatlanpiaci-lufi/> (utolsó elérés ideje: 2024.05.18.)

Interview with Al Jazeera Media Network by Foreign Minister Wang Yi [http://is.china-embassy.gov.cn/eng/zgwj/202404/t20240426\\_11289693.htm](http://is.china-embassy.gov.cn/eng/zgwj/202404/t20240426_11289693.htm) (utolsó elérés ideje: 2024.05.19.)

Interview With Chinese President Xi Jinping. Permanent Mission of the People's Republic of China to the United Nations and other International Organizations in Vienna. 2015. [http://vienna.china-mission.gov.cn/eng/zt/ce/201509/t20150923\\_8878799.htm](http://vienna.china-mission.gov.cn/eng/zt/ce/201509/t20150923_8878799.htm) (utolsó elérés ideje: 2024.05.18.)

Shirley A. Kan – Wayne M. Morrison (2014): U.S.-Taiwan Relationship: Overview of Policy Issues. Congressional Research Service.

Robert Kappel (2011): The Decline of Europe and the US: Shifts in the World Economy and in Global Politics. German Institute for Global and Area Studies, Hamburg.

Kaszárné Attila (2014): Vallás és Kormányzat Kínában. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs. Kenneth Waltz (2004): Neorealism: Confusions and Criticism. *Journal of Politics & Society* <https://ir101.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/Waltz-Neorealism-Confusions-and-Criticisms.pdf> (utolsó elérés ideje: 2024.05.18.)

Kusai Sándor Zoltán (2019): Kína megújult külpolitikájának néhány aspektusa közép-európai szemmel. Akadémia Kiadó, Budapest.

Justin Yifu Lin (2011): China and the global economy. *China Economic Journal*, Vol. 4, no. 1. pp. 1-16.

Nicholas Kitchen – Michael Cox (2019): Power, Structural Power, and American Decline. *Cambridge Review of International Affairs*. Vol. 32, no. 4.

Nicholas Kitchen (2011): The United States after unipolarity: executive summary. London School of Economics and Political Science, London.

Joseph Nye, Jr. (1990). Bound to lead: The changing nature of American power. <https://www.kropfpolisci.com/exceptionalism.nye.pdf> (utolsó elérés ideje: 2024.05.18.)

Peter E. Robertson (2023): The Military Rise of China: The Real Defence Budget Over Two Decades. *Defence and Peace Economics*. pp. 809-825.

Pål Røren (2024): Unipolarity is not over yet. *Global Studies*. Oslo. pp. 1-6.

Salát Gergely (2023): A kínai gazdaság középtávú kilátásai. Magyar Külügyi Intézet, Budapest.

Salvatore Babones (2017): The Meaning of Xi Jinping Thought. *Foreign Affairs*. pp. 1-19.

Ignacio Garcia Sánchez – Chris Shei-Mariano Treacy (2023): Chinese Military Power. Routledge, London.

SIPRI Yearbook 2023: Armaments, Disarmament and International Security. Oxford

University Press, Oxford.

SIPRI: The SIPRI Top 100 Arms-producing and Military Services Companies, 2023 pp 2-3.  
[https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-11/fs\\_2412\\_top\\_100\\_2023\\_0.pdf](https://www.sipri.org/sites/default/files/2024-11/fs_2412_top_100_2023_0.pdf) (utolsó  
elérés ideje: 2024. 12.15.)

Statista: Countries with the highest military spending worldwide in 2023.  
[https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-  
spending](https://www.statista.com/statistics/262742/countries-with-the-highest-military-spending) (utolsó elérés ideje: 2024. 11.15.)

Tálas Péter (2021): A poszthegeemoniális hatalmi rend „hegemónjáról”. *Nemzet és Biz-  
tonság*. Vol. 14, no. 4. pp. 2-3.

Tarrósy István (2006): A globális világregrend és az Észak-Dél-kontextus. *Politika Tudományi  
Szemle*. Vol. 10, no. 2-3. pp. 169-188.

U.S.-China Economic and Security Review Comission: 2023 Annual Report To Congress.  
[https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-  
11/2023\\_Annual\\_Report\\_to\\_Congress.pdf](https://www.uscc.gov/sites/default/files/2023-11/2023_Annual_Report_to_Congress.pdf) (utolsó elérés ideje: 2024.11.10)

Imam Zarkachi (2023): Geopolitical and Global Power Shift: The Economic, Military, and  
Political Rise of China in the 21st Century. *Chinese Interdisciplinary Studies*. Vol. 1, no. 1.  
p. 68.

# Szehofner József

## Kistelepülések lakhatást segítő lehetőségei tatárszentgyörgy község példáján keresztül

### Bevezetés

Ebben a tanulmányban a tatárszentgyörgyi cigányság lakhatási viszonyait elemzem. 2010 óta vagyok a település polgármestere, így felelős vezetőként és első számú képviselőként kötelességemnek érzem, hogy a legfontosabb kérdésekben meghallgassam és segítsen az itt élő embereket. Szakmai és emberi meglátásom szerint alapvetően meghatározza egy ember vagy család lehetőségeit az egzisztenciális kihívásokra adott válaszokban, hogy milyen lakhatási körülmények között él, illetve milyen lakhatási viszonyokat tud megteremteni önmaga és családja számára. A tanulmány alapjául szolgáló vizsgálat 2022-ben készült személyes kérdőíves felmérés formájában, amelyben a Baptista Szeretetszolgálat és a településen működő Esély Szociális Szolgálat munkatársai is részt vettek. A felmérés célja egy hiteles helyzetkép készítése volt, amely alapul szolgálhat egy későbbi felzárkóztató program kidolgozásához.

Bár a lakhatáshoz való jogot jogszabályok biztosítják, a mindennapi valóság sok esetben szöges ellentétben áll ezekkel az elvekkel.<sup>1</sup> Magyarország Alaptörvénye<sup>2</sup> kimondja, hogy mindenkit megillet a megfelelő lakhatás joga, és az állam törekszik ennek biztosítására. A gyakorlatban azonban e kijelentések gyakran csak formális szövegrészek maradnak, mivel az állampolgárok jelentős része nem, vagy csak részben részesül ezekből a jogokból.<sup>3</sup> A tanulmány középpontjában álló roma közösség

---

<sup>1</sup> Juhász Gábor: *Államcéllok, paradigmaváltás és aktuálpolitikai alkotmányozás. A szociális jogok védelme az alaptörvényben.*, Esély, 2015/1., 3–31. o.

<sup>2</sup> *Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), XXII. cikk: (1)* Az állam jogi védelemben részesíti az otthont. Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa. *(2)* Az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését, továbbá a közterület közcélú használatának védelmét az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy töreksenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani. *(3)* Tilos az életvitelszerű közterületen tartózkodás.

<sup>3</sup> Ferge Zsuzsa: *Magyar társadalom- és szociálpolitika 1990–2015, Osiris, 341. o.*: „A 2011-ben hatályba lépett Alaptörvény már kifejezetten államcélként ír a szociális jogok-

lakhatási helyzete pedig különösen élesen mutat rá a jogszabályi elvek és a valóság közötti ellentmondásra – főként, ha figyelembe vesszük, hogy a megfelelő lakhatáshoz való jog megvalósulása nemcsak jogi, hanem egyéni és közösségi felelősségvállalást is igényel.

Nem születünk egyenlő képességekkel, egyenlő szociális háttérrel, egyenlő anyagi javakat birtokló családi háttérrel, ugyanolyan lehetőségekkel, de még ugyanolyan fizikai adottságokkal sem. Mindenben mások vagyunk, minden lehetőséget, élénk állított problémát a különböző, más és más képességeinkkel, szociális hátterünkkel kell megoldanunk. A mindenkoron megalkotott jogszabályok egyik legfontosabb funkciója pedig éppen az kellene, hogy legyen, hogy ezeket a különbözőségeket eltörölje, de legalábbis nagy mértékben kiegyenlítse. Munkakörömből adódóan azt tapasztalom, hogy a roma lakosság lakhatási viszonyai – számos program ellenére – 2023-ban is súlyosan elmaradnak az elfogadhatótól: sokan élnek komfort nélküli, a települések peremére épült, szinte használhatatlan és élhetetlen otthonokban.

A COVID-járvány, az orosz–ukrán háború kitörése, valamint az ezek nyomán kialakuló gazdasági és rezsválság számos új kihívás elé állította a helyi önkormányzatokat. Különösen igaz ez az 5000 fő alatti kistélepülésekre, ahol a roma kisebbség arányaiban a legnagyobb számban van jelen.<sup>4</sup> Lakhatási problémáik is leginkább ezeken a településeken válnak szembetűnővé, különösen akkor, amikor egy nagyobb társadalmi-

---

ról („Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson”). A lakhatással kapcsolatban az Alaptörvénybe annak negyedik módosításával (a közterületi hajléktalanság büntethetőségének kimondásával egyidőben) került be, hogy „Magyarország törekszik arra, hogy az emberhez méltó lakhatás feltételeit és a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára biztosítsa”, továbbá, hogy „az emberhez méltó lakhatás feltételeinek a megteremtését az állam és a helyi önkormányzatok azzal is segítik, hogy töreksenek valamennyi hajlék nélkül élő személy számára szállást biztosítani”. Mivel a megfogalmazás még a szállás biztosítását is csak törekvés-ként nevesíti, az „emberhez méltó lakhatás” feltételeinek a biztosításáról szóló cikk Alaptörvénybe kerülése sem jelentett előrelépést a lakhatáshoz való jog alkotmányos védelmében.”

<sup>4</sup> Péntes János – Pásztor István Zoltán – Szikszai Erzsébet: A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében, Itthon, 2022/2: „A hazai cigányság lakhatási körülményei jellemzően rosszabbak az országos átlagnál. A cigányság területi szegregálódásának különböző formái miatt a helyzet a nagy arányban roma népességű kistélepüléseken a leghátrányosabb.”

gazdasági változás felerősíti a már meglévő nehézségeket. problémáik is ezeken a településeken jelennek meg, válnak erőteljesebben láthatóvá egy nagyobb változás következtében. Települési vezetőként a 2020-2022-es évekig nem talákoztam a kistelepülési hajléktalanság megjelenésének veszélyével a dabasi kistérségben, azonban a fent említett időszak alatt, és utána ha csak Tatárszentgyörgy esetét nézem, akkor pontosan 11 család került olyan helyzetbe, ahol a hajléktalanná válás valóságos közelségbe kerül. Fontos megemlítenem, hogy ezek a családok sokgyermekes<sup>5</sup> családok, ahol az utcára kerülés veszélye számos egyéb súlyos problémát is magával hozott volna.

A települési önkormányzat lakásállománya minimális, ezzel a környező kistelepülések sincsenek jobb helyzetben. További nehézséget jelent a helyi önkormányzatok számára, hogy a kiutalható lakások száma rendkívül alacsony. Még ha akad is néhány kiadható ingatlan a hajléktalanság megelőzése céljából, ezek fenntartása hosszú távon általában nem megoldott. Egy ingatlanhoz ugyanis rezsiköltségek és bérleti díj is társul – még akkor is, ha ezek egy részét időlegesen elengedik. Emellett az állagmegóvás költségei is jelentősek, noha ezek egy ilyen vészhelyzetben gyakran háttérbe szorulnak vagy irrelevánssá válnak.

A kistelepülési önkormányzatok többsége nem rendelkezik nagyobb plusz anyagi forrással, adóbevétellel, így csak együttműködő partnerszervezetekben gondolkozhatnak. Az állam hozzáállása a településeken üresen álló ingatlanok hasznosításával kapcsolatban sem előremutató, leginkább a stagnálás jellemzi ezen a területen a mindenkori kormányok hozzáállását és a helyi önkormányzatok lehetőségeit is.

## **Lakhatási problémák és megoldások – Az önkormányzatok lehetőségei**

A Habitat for Humanity adatai szerint a hazai háztartások közel negyede, a lakosságnak pedig 30%-a érintett a lakhatási szegénység legalább egy jellemzője által, azaz nehezen tudják kifizetni a lakhatási költségeiket,

---

<sup>5</sup> Átlagosan 4-5 gyermeket jelent családonként ez Tatárszentgyörgyön. A Baptista Szereztetszolgálat 2022-es felmérése alapján.

rossz minőségű lakásban laknak, jogilag bizonytalan a lakhatásuk, esetleg területi szempontból rossz helyen van a lakásuk.<sup>6</sup> A lakásszegénységben élők könnyen kerülhetnek lakásszegénységi csapdába, amikor nem tudják önerőből lakhatási problémáikat megoldani, helyzetük kedvezőtlenebbé fordulását megelőzni. A társadalmi és területi egyenlőtlenségek a lakhatási kérdésekben nem csökkentek érdemlegesen az elmúlt években – sőt, az elmúlt évek általános gazdasági fellendülése a lakhatás területén is növelte a különbségeket. A progresszív közpolitikák szerint az államnak kötelessége a lakásszegénységben élők helyzetének javítása, ezáltal a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése. A magyarországi lakhatási válság különböző szinteken zajló folyamatok eredménye.

A helyi önkormányzatok szintjén általános a forráshiány, ami a lakhatási problémák megoldására is kihat. Az elmúlt 30 évben privatizálták az önkormányzati bérlakások jelentős részét<sup>7</sup>, az ingatlanvagyon általában is csökkent (*pl. telkek felparcellázásával*). A helyi szintű szociális segélyezés lehetőségei folyamatosan szűkülnek (*a jogszabályok változása és a forráshiány miatt*). A helyi politikai elit egyre kevésbé vállalkozik progresszív, a társadalmi egyenlőtlenségeket csökkentő lakhatási politikák kitalálására és végrehajtására, számos önkormányzat csak a kötelező minimumot teljesíti.<sup>8</sup> A helyi önkormányzatok kevésbé érvényesítik érdekeiket az

---

<sup>6</sup> Letöltve innen: <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2024/lakhatasi-szegenyseg/>

<sup>7</sup> Teller Nóra: *Önkormányzatok és a lakáspolitikai kényszerpályán?*, <https://merce.hu/author/teller-nora/>, 2018, 3. o. „Az önkormányzati bérlakások száma évről évre csökkent: 1990 és 1999 között a rendszerváltás előtti kb. 850 ezres bérlakás-állomány alig 180 ezerre apadt. 2000 után lassabb ütemben, de továbbra is folyamatosan fogyott az állomány: 2016-ban már csak 110 ezer önkormányzati bérlakás volt Magyarországon, és 2018-ra csak a lakások 2,7 százaléka van önkormányzati tulajdonban (Budapesten 4,6%).” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

<sup>8</sup> Teller Nóra: *Önkormányzatok és a lakáspolitikai kényszerpályán?*, <https://merce.hu/author/teller-nora/>, 2018, 3. o. „Az önkormányzatok a rendszerváltáskor megörökölt lakásszektor legnagyobb részét privatizálták. Az ezzel foglalkozó szakirodalom rendre arra következtet, hogy ez mind az újdonsült – és az átruházott vagyon mellett rengeteg feladattal és annál szűkösebb bevételi forrással rendelkező – önkormányzatoknak, mind pedig a családoknak kedvező opció volt: az egyik megszabadult a felújítás és a fenntartás terhéértől, a másik pedig a piaci ár töredékéért válhatott tulajdonossá egy kiszámíthatatlan és kockázatokkal terhes társadalmi és piaci környezetben. Aki akkor bajban volt, azaz eladósodott volt, vagy a család nem tudta összeadni a lakás árát, az bérlő maradt, csakúgy mint azok a családok, akik vagy műemléki, vagy olyan

ingatlanlobbival és az ingatlanbefektetőkkel szemben. A fentiek ellenére is, a helyi döntéshozók elkötelezettsége esetén megvalósíthatók (lennének) olyan programok, melyek helyi szinten egyértelműen javítanak, javítanak a lakhatási helyzeten.

A progresszív lakhatási politikák szerint elsődlegesen a tulajdonviszonyokban kell változásokat elérnünk: biztosítanunk kell, hogy a lakhatás ne befektetési célokat, hanem a társadalom lakhatási szükségleteinek a kielégítését szolgálja. A tulajdonviszonyok szerint differenciált lakhatási politikának elsődlegesen a lakásokra (*és azok hosszú távú megfizethetőségére*) kell intézkedéseket kidolgoznia, nem pedig az egyéneket támogatnia.

Hosszú távon arra kell törekedni, hogy minél több ingatlan és minél több lakás legyen köztulajdonban, a köztulajdonú lakások pedig a lakhatási válságot mérsékeljék. A sikeres lakáspolitikák történetileg mindenütt a köztulajdonon alapultak. A magántulajdonú lakhatást érintetlenül hagyó beavatkozásokkal, a magántulajdon egyszerű megadóztatásával vagy a piac szabályozásával csak részleges megoldások képzelhetők el.

A progresszív lakáspolitikák számára a lakhatás alapjog, amelyet a társadalom valamennyi tagjának biztosítani kell. Az állam, ezen belül pedig a helyi önkormányzat ennek az alapjognak az érvényesülését aktívan segíti. Tehát aki a jelenlegi tulajdonviszonyok mellett nem jut lakhatáshoz vagy nem tudja fenntartani a lakhatását, azt az államnak kötelessége támogatni.<sup>9</sup>

---

rossz állapotú házban laktak, amit az önkormányzat pl. későbbi városfejlesztési célok miatt nem adott el.”

<sup>9</sup> Országgyűlés Hivatala, *Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat, Infojegyzet, 2016/34.* 2016. június 8. „A lakhatási jog biztosítása Magyarország Alaptörvényében mint állami törekvés szerepel. A szociális alapú lakhatási támogatások a szociális törvényben kerültek szabályozásra. A rendszeres szociális segély, a lakásfenntartási támogatás, az adósságkezelési szolgáltatás, a méltányossági közgyógyellátás 2015. március 1-től addigi formájában megszűnt, a kormány az önkormányzatokra ruházta át a szociális segélyezés e részének biztosítását. Az önkormányzatok ezt saját bevételeik terhére (*részben igaz*), új adók kivetésével, illetve – a hátrányos helyzetű önkormányzatok – a központi költségvetésből biztosított támogatás segítségével finanszírozhatják.” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

## **A választott település bemutatása, lakhatási viszonyainak kutatása, elemzése**

A tanulmányom témáját adó Tatárszentgyörgy településen élő roma lakosság lakhatási viszonyainak felmérése kérdőíves felmérés alapján történt, amellyel Tatárszentgyörgyön 65 romák által lakott lakásba, ill. háztartásba tudtunk ellátogatni és a kérdőíves felmérés alapján adatokat gyűjteni a lakhatási viszonyokról. A kérdőíves kutatás során a részt vevő családok magas válaszadási hajlandóságot (80%) mutattak, így a kapott adatok megfelelő pontossággal tükrözik a vizsgált lakhatási helyzet valós körülményeit, továbbá egy problématerkép későbbi elkészítéséhez is jó szakmai alapul szolgálhat.

A következőkben Tatárszentgyörgy általános és specifikus, a tanulmány témájához kapcsolódó bemutatását olvashatják, amelyhez kapcsolódóan megjelennek a feldolgozott kérdőíves válaszokból kapott adatok diagramok formájában.

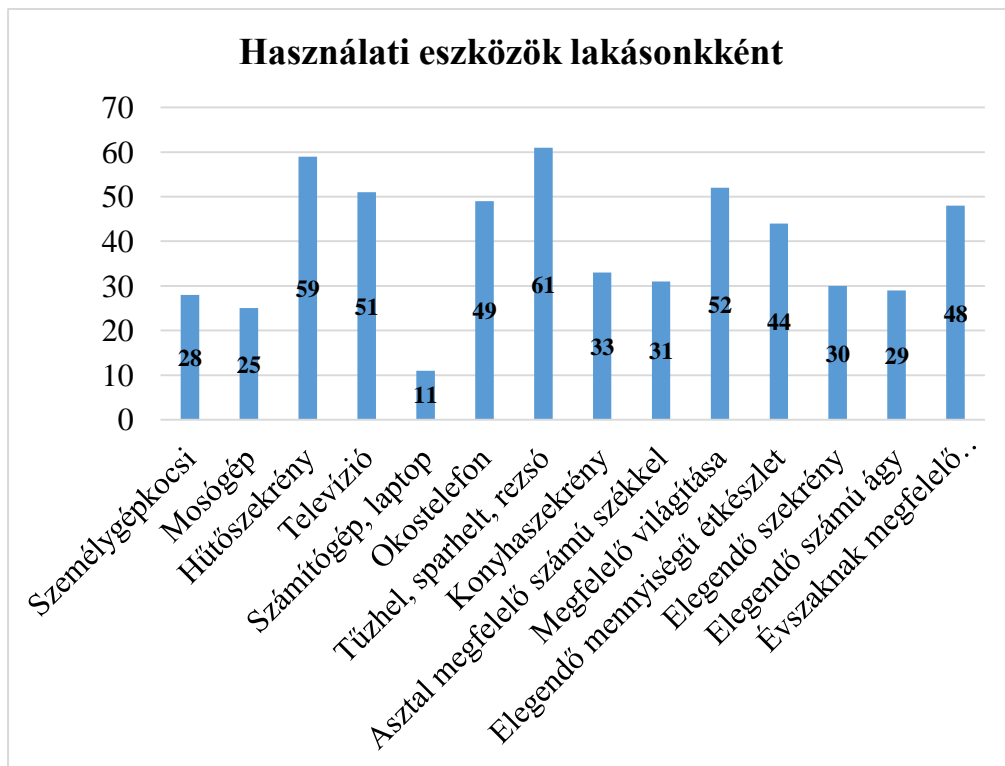
### **A tatárszentgyörgyi romák lakhatási helyzete**

A cigányok 1780-90 körül az első úrbéri telepésekkel érkeztek Tatárszentgyörgyre. A 20. század tömegkultúrája és a népoktatás sem terjedt ki rájuk, csakúgy, mint a földosztás. A kommunista párt VB 1961-es határozata alapján a községi VB is intézkedési tervet fogadott el a cigány lakosság helyzetének javítására. Felmérésük szerint akkor a Kinizsi utcai cigánytelepen (*a mai Cigánydomb*) 7 putriban és 19 házban 153 személy (*28 család*) élt, akik közül 13-nak volt rendszeres és 38-nak alkalmi munkája. A leírás szerint (*Szeltner 1973, 175-177. o.*) „Apró, kis egyhelyiséges viskók két sorban. Parányi ablak, utcára nyíló rozoga, szimpla ajtók. Az ablak több helyen papírral befedve. Körülöttük földbevéjt putrik. A „lakás” területe legfeljebb 16 négyzetméter. Benne átlagban 3-4 felnőtt, 6-8 gyermek él. A helyiségben általában egy asztal, 2 ágy, 1 polc, 1 kisméretű vaskályha, s legfeljebb 1-2 ülőke. A gyermekek zöme a földön alszik. A főétkezést a szabadban végzik, a földön ülve esznek. WC mindössze 3 helyen van. ..., a gyerekek a ház körül végzik dolgukat... a képet állandó lárma kíséri.”<sup>10</sup> 1990-re a sorozatos pártprogramok révén felszámolták a putrikat, és a családok fokozatosan házakba költöztek. Ekkorra a telepen már csak

---

<sup>10</sup> Czagányi László: *Tatárszentgyörgy története*, Zrínyi kiadó, 1990, 253–254. o.

47-en laktak, a többi cigány (154 fő) a faluban kapott házat. A telepen is megjelent a vezetékes villany, a mosógép, a vasaló, a rádió és a TV. A jelenlegi helyzetet a kérdőíves felmérés adatai alapján az 1. ábra mutatja.

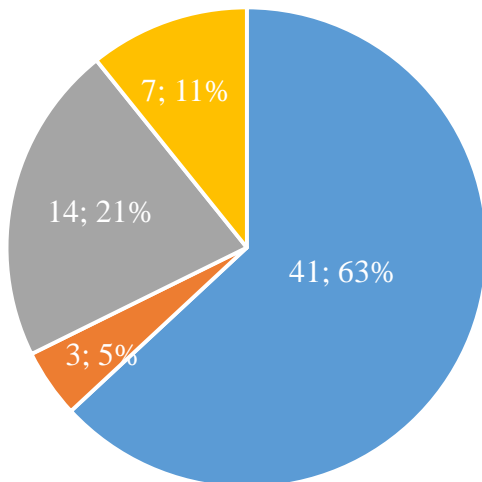


1. ábra A háztartások felszereltsége Tatárszentgyörgyön

A településnek két jól elkülöníthető szegregátuma van. A 2022. januári adatok alapján a település lakossága 2162 fő (ebből 561 fő roma származású). A településen 642 háztartást (ingatlant) tartanak számon. A két szegregátumban 735 fő él. Az ingatlanok 85%-a vezetékes vízzel és csatornával, 95%-a árammal és vezetékes gázzal rendelkezik. A beköltöző lakosság főleg Budapest déli kerületeiből, nagy számban Csepelről származik, de vannak beköltözők a térség településeiről is (Dunavarsány, Dánszentmiklós, Tass, Ráckeve, Örkény). A jegyző tájékoztatása szerint a településen 642 háztartásban a 18 év alatti gyerekek száma 528, a kiskorúak közül 152 fő 3 év alatti. A 2022. december 31-i adatok szerint a veszélyeztetett helyzetű gyermekek száma 97, védelembe véve 19 gyer-

mek volt, hárman voltak ideiglenesen elhelyezve, 21-en nevelésbe véve. Azt mondhatjuk, hogy túlnyomórészt mindenki a saját házában (2. ábra), vagy valamelyik családtagja házában lakik.

### Lakások tulajdonjoga



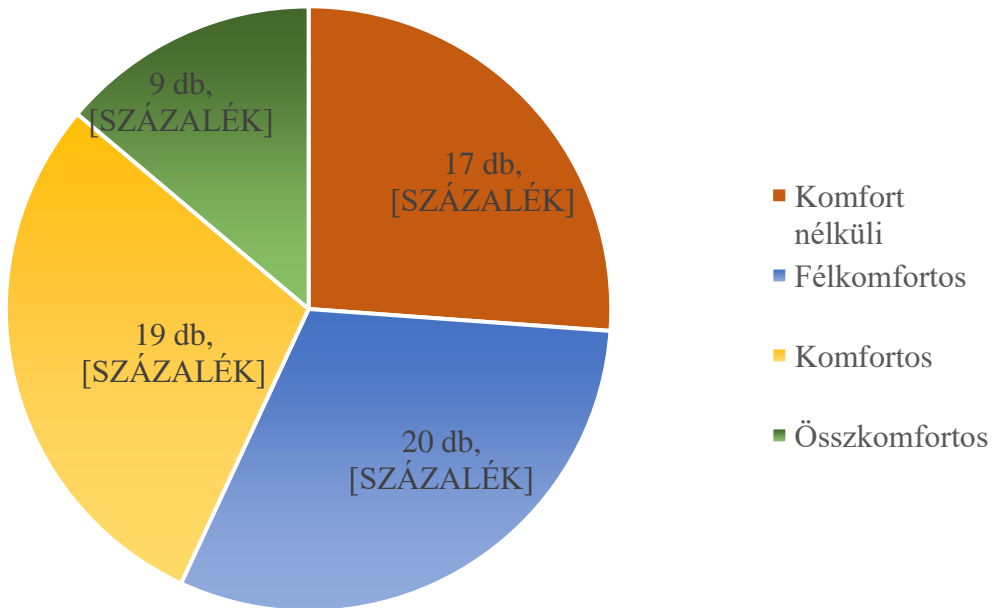
- Saját tulajdon
- Szívességi lakáshasználók
- Bérelt, magánszemélytől
- Bérelt, önkormányzattól

2. ábra A lakásaik tulajdonjoga Tatárszentgyörgyön

Egy házra átlagosan 6,47 fő jut. Sajnos vannak hosszú idő óta lakatlan házak valamilyen ingatlankezelő vagy adósságkezelő birtokában. Mivel önkormányzati bérlakás kevés van<sup>11</sup> a faluban, így az önkormányzat felé lakbérhátralék nem terheli a lakosságot. A halmozottan hátrányos helyzetű családok (kb. 30) jellemzően egészségre káros, félkomfortos, komfort nélküli lakásban lakik (3. ábra).

<sup>11</sup> Tatárszentgyörgy Község Önkormányzat jegyzőjének tájékoztatása szerint jelenleg 11 önkormányzati bérlakás van a tulajdonukban. Ez a szám a COVID után emelkedett meg. A járvány előtt összesen két önkormányzati bérlakás volt a településen.

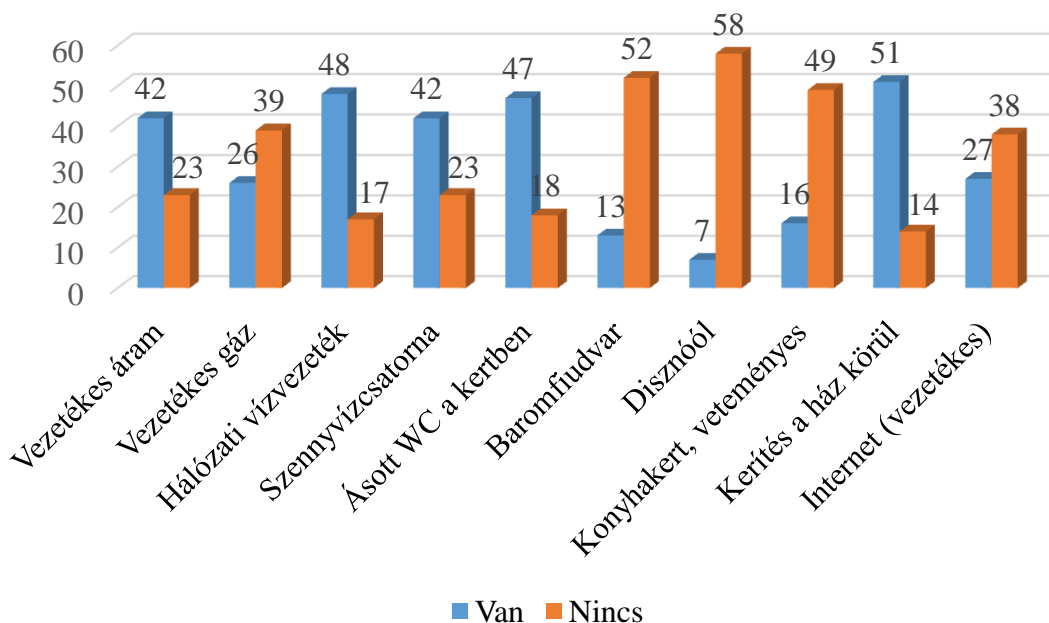
### Lakásszám (65 db), komfortfokozat



3. ábra A lakások komfortfokozata a megkérdezett háztartásokban

A szegregátum infrastrukturális szempontból (*villany, víz, gáz*) nincs leszakadva. Az útburkolat legtöbb helyen aszfalt, sőt új aszfalt, út is épült a múlt évben, mely a telepre vezet, úgyszintén új járda is. A porták a legtöbb helyen el vannak hanyagolva. Házi kert, zöldség termesztés elvértve akad a telepeken (4. ábra). A lóirtás még gyakran előfordul minden cél nélkül, csupán hagyományból.

## Közszolgáltatások a lakásokban és háztáji gazdálkodás



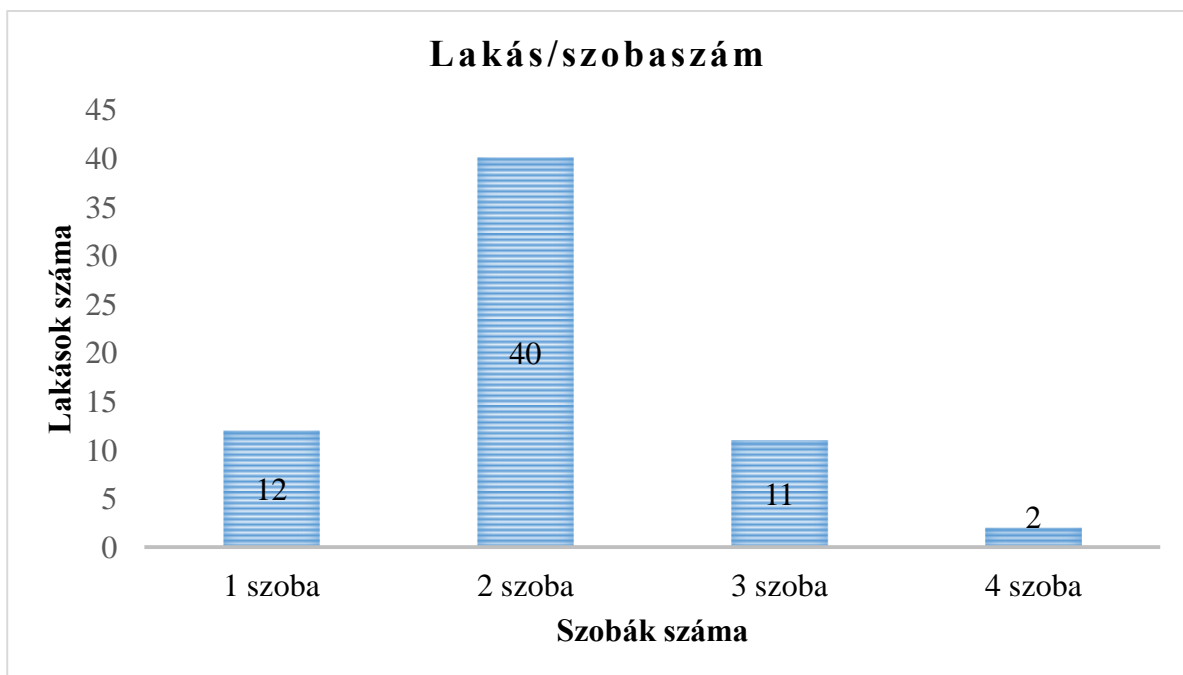
4. ábra A közszolgáltatásokkal való ellátottság és a háztáji gazdálkodás a megkérdezett háztartásokban

A roma és a magyar lakosság együttélése ezen a településrészen hosszú évek alatt ugyan nem érte el a teljes elfogadás szintjét, de kialakult a megszokáson alapuló elfogadás állapota. Az itt élők – ide születtek, ezek a lehetőségeik – így próbálnak meg alkalmazkodni, beilleszkedni, és közösen kialakítani az együttélés olyan alapvető formáit, amelyeket mindenki elfogadhatónak tart. A vizsgált településrészen a konfliktushelyzetek túlnyomó többsége roma–roma viszonylatban jelentkezik; az elmúlt 15 évre visszatekintve nincs tudomásunk roma–magyar konfliktusról.

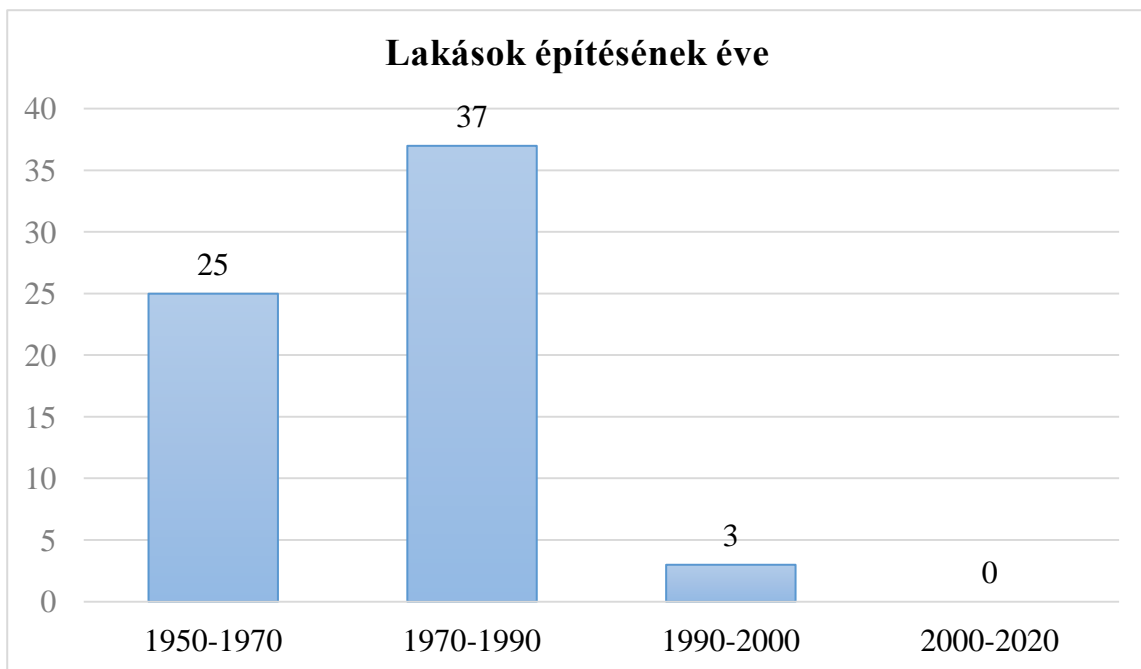
A településen egyértelműen elkülöníthető az a településrész, ahol a roma lakosság nagy része él, ez összesen 492 főt jelent, és Tatárszentgyörgyön a roma lakosok száma pontosan 561 fő. Ezen a településrészen, ami magába foglalja a Kinizsi, Vörösmarty, Dózsa György, Alkotmány és József Attila utcákat a romákkal együtt él 239 magyar és 4 mongol személy. A 492 fő roma összesen 76 lakásban él, amelyekből 21 a Vörösmarty, 32 a Kinizsi, 7 lakás a József Attila, 4 a Dózsa György és 2 lakás az Al-

kotmány utcában található. A kapott adatok alapján 1 lakásban átlagosan 6,47 fő él.

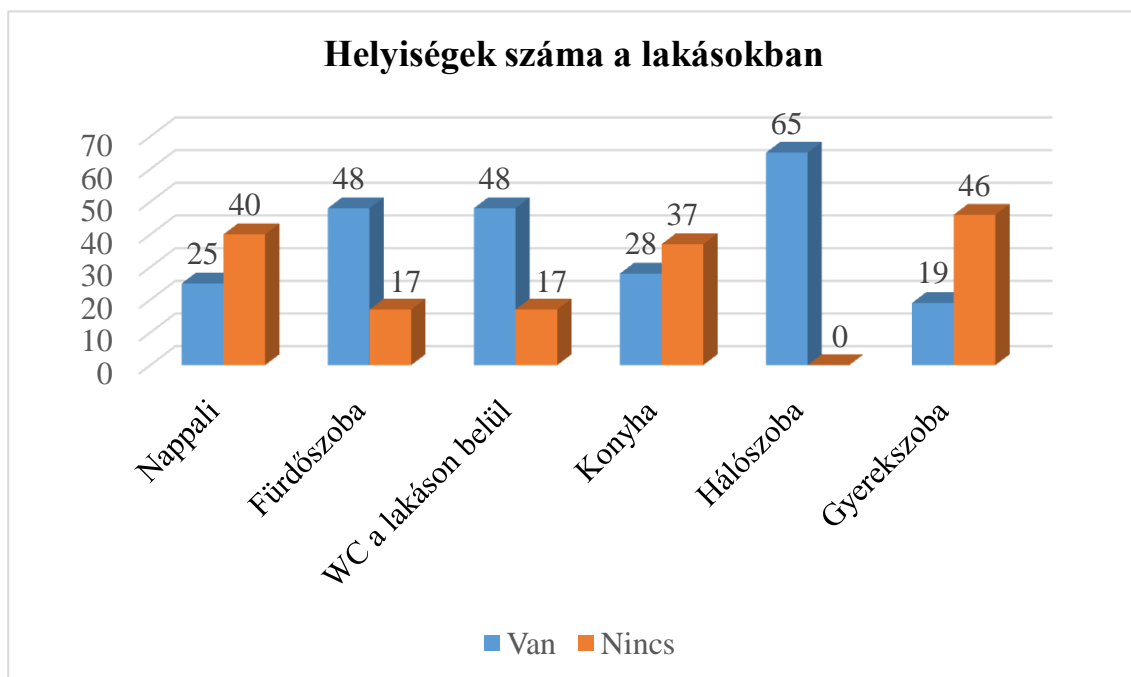
A feldolgozott kérdőívek alapján nem kapunk biztató képet szinte egyik tárgykört illetően sem. A szobák száma lakásonként (5. ábra), a lakások építésének az éve (6. ábra), a helyiségek száma a lakásokban (7. ábra), az árammérő típusai (8. ábra), a közműszolgáltatások típusai (9. ábra), a tüzelési szokások (10. ábra), a háztartási jellemzők (11. ábra), a melegvíz előállításának módja (12. ábra) és a főzési/sütési szokások (13. ábra) mind-mind lesújtó élethelyzetekről, lakhatási viszonyokról vallanak, de semmiképpen sem 21. századi normális, alapvető szükségletek általános meglétéről.



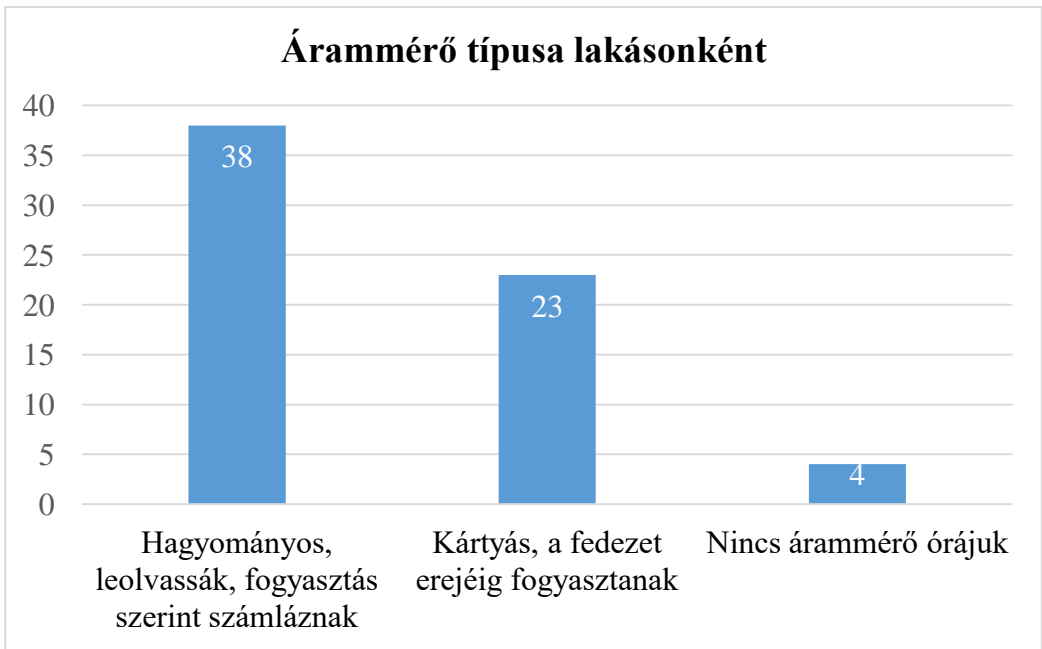
5. ábra A szobák száma lakásokban



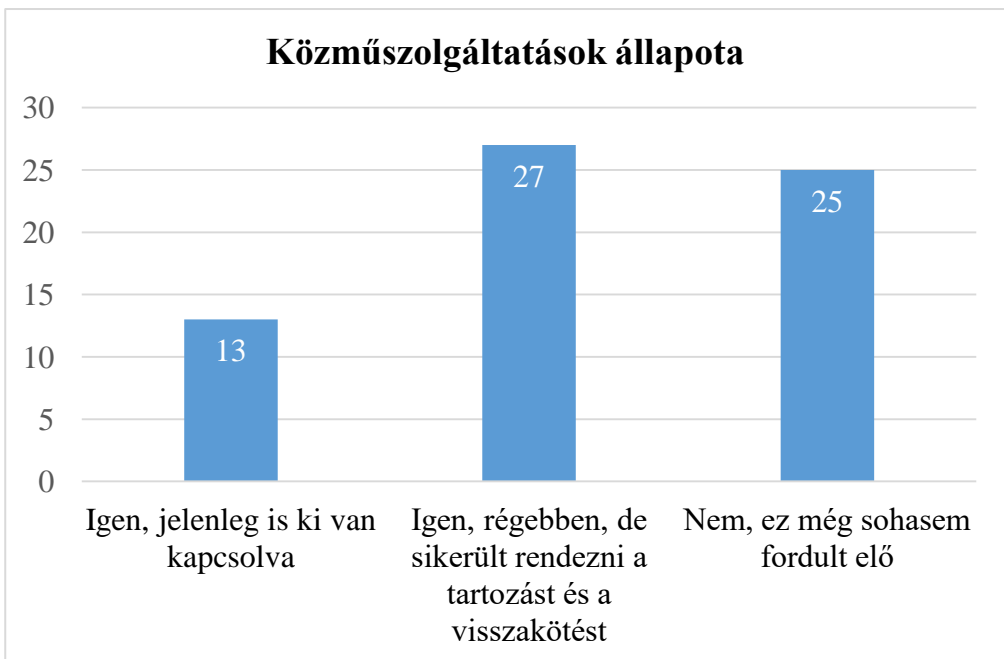
6. ábra A lakások építésének éve



7. ábra A helyiségek száma a lakásokban

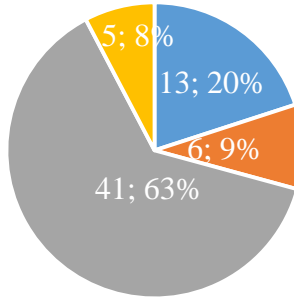


8. ábra Az árammérő típusa a megkérdezett háztartásokban



9. ábra A közműszolgáltatások állapota a megkérdezett háztartásokban

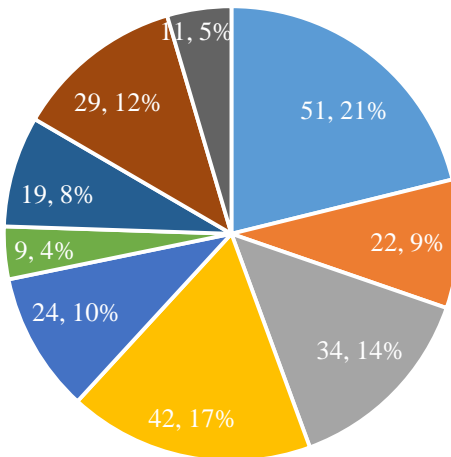
## Tüzelési szokások lakásonként



- Központi fűtés, cirkó-, vegyes tüzelésű kazán
- Gáz és/vagy villanykályhával
- Fával és/vagy szénnel
- Szemét, ruha tüzelésével

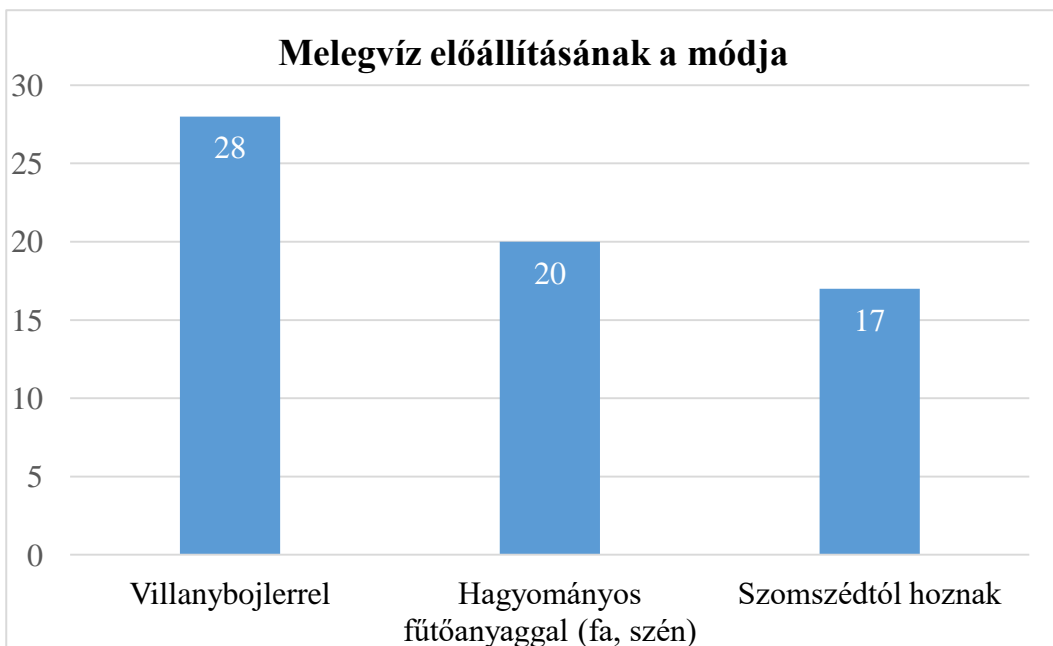
10. ábra A kérdőívben megkérdezettek válaszai alapján Tatárszentgyörgyön

## A háztartás jellemzői



- A legtöbb háztartási eszközüket, gépüket le kellene cserélni (51)
- Előfordul, hogy nem jut pénz a gyerekek megfelelő ellátására (22)
- Jól felszerelt a háztartásuk (34)
- Jövedelmük havonta változik, a munkalehetőségektől függően (42)
- Vannak háztartásban olyan felnőttek, akiknek nincs jövedelme (24)
- Vannak tartalékaik váratlan kiadásokra, helyzetekre (9)
- Adósságrendezés miatt konfliktusba kerültek (19)

11. ábra A megkérdezett háztartások anyagi-jövedelmi jellemzői



12. ábra A melegvíz előállításának módja a megkérdezett háztartásokban Tatárszentgyörgyön



13. ábra Főzési-sütési szokások a megkérdezett háztartásokban Tatárszentgyörgyön

Az ábrákon látott feldolgozott adatok azt mutatják, hogy részben, kis részben történtek elmozdulások az elmúlt pár évtizedben, években, de a fennálló helyzet továbbra is egy csapdahelyzetet tart fenn, amelyből megfelelő szocializáltság, szakemberek feladat mellé rendelése, kormányzati forrás nélkül csak félmegoldásokhoz és a status quo fenntartásánál többre nem hivatottak.

Tatárszentgyörgyön elindítottunk egy új programot egyrészt csatlakozva a FETE települések programjaihoz, másrészt pedig saját erőforrásból bővíteni kezdtük az önkormányzati bérlakás állományát, és felülvizsgálatot kezdtünk a saját szociális rendeletünkben található lakhatási támogatások hatékonyságával, megreformálásával kapcsolatban a településen található intézmények és civil szervezetek szakembereinek bevonásával.

## **Szociálpolitikai intézkedések Tatárszentgyörgyön**

Tatárszentgyörgy azon települések közé tartozik, amelyeknek lakossági összetételét nagyobb számban alkotja (25%-ban) a roma kisebbség. Szerecsésnek tekinthető azonban a település abból a szempontból, hogy sem a magyar lakosság, sem a roma lakosság köreiben nincsenek meghatározó, a település életét erősen, negatívan befolyásoló bűnözők, bűnszervezetek. Ezek hiánya miatt nem alakultak ki a településen uzsora rendszerek, egzisztenciális függések egymástól vagy egymás családjaitól. Ezek következtében azok a személyek vagy családok, amelyek mélyszegénységben élnek kifejezetten Tatárszentgyörgy intézményeivel, intézményeinek ellátó rendszereivel állnak kapcsolatban. Ennek az intézményrendszernek a gyökeres megváltoztatását kezdte el 2019 után a település vezetése.

A településen élők többsége elégedett az új alapelvekre épülő szociális támogatási rendszer nyújtotta lehetőségekkel (utókövetés, kontroll). A település vezetőivel, valamint az intézmények vezetőivel és szakembereivel közösen az új rendszert a „Kéztől kézig” szociális modell elnevezéssel illettük. A modell normatív keretét 6 alapelv adja: 1. a településen életvitelszerűen élő *(számos esetben nem számít, hogy ki rendelkezik állandó, vagy tartózkodási lakkhellyel)* polgárok vehetik igénybe, 2. a támogatás köthető az alapvető közösségi szabályozások betartásához, de annak be nem tartása nem veszélyeztetheti senki élethelyzetét, nem teremthet veszélyhelyzetet egy esetleges elutasítás, 3. a támogatási formának cél-

zottnak, és/vagy ösztönzőnek, és/vagy veszélyhelyzetet felszámolóknak kell lennie, 4. a támogatásoknak a születéstől a halálig lehetőséget kell nyújtaniuk a segítségnyújtásra, 5. a támogatások felhasználását minden esetben szükséges után követni, 6. a támogatottaknak a településen található intézmények valamelyikével kapcsolatban kell állniuk.

Mindezek legoptimálisabb együtt állásához a személyes kapcsolat kialakítása, egy pontos élethelyzet felmérés, és az intézmények szoros együttműködése szükséges. A modell szerint vannak olyan élethelyzetek, vannak olyan alapvető szükségletek, amelyek fontosak egy személy, vagy egy család életében ahhoz, hogy az élete ne kerüljön veszélyhelyzetbe. Ezek a következők:

- a. nem állhat elő az éhezés állapota,
- b. nem állhat elő a szomjúság állapota,
- c. nem állhat elő a megfagyás állapota,
- d. nem állhat elő a lakhatás elvesztésének állapota,**
- e. nem állhat elő egy betegség kezelésének elmaradásának állapota,
- f. nem állhat elő az iskolai nevelés hiányának állapota,
- g. nem állhat elő az óvodai nevelés hiányának állapota,
- h. nem állhat elő „röghöz kötöttség” állapota,
- i. nem állhat elő a végső tisztelet hiányának állapota,
- j. nem állhat elő érdekképviselő hiányának állapota.

Ezek megteremtéséhez, ill. ezen adatokról való tudásuk a településen működő és szorosan együttműködő intézmények információiból lehet. Tehát ha az iskolában felmerül, hogy valamelyik gyermek esetleg éhezhet, vagy nem jut megfelelő táplálékhoz, akkor az jelzésre kerül a család- és gyermekvédelmi szolgálatnak, ahol ezt a Polgármesteri Hivatal Szociális Osztályával közösen kivizsgálják, majd az eset súlyosságának függvényében kezdeményezik a megfelelő eljárást, amely a modell szerint elsődlegesen csak a segítségnyújtás lehet. Ugyanez érvényes minden más intézménynél, minden más esetben.

A településen a következő támogatási formák fordulnak elő a leggyakrabban:

1. élelmiszercsomag támogatás,
2. tüzelőanyag támogatás,
3. gyógyszerek kiváltás támogatás,

4. utazás támogatás,
5. szemüvegkiváltás támogatás,
6. ruházat támogatás,
- 7. lakhatási körülmények javításának támogatása,**
- 8. lakhatáshoz jutás támogatása,**
9. beiskolázási támogatás,
10. szűrűvizsgálati támogatás,
11. tanulmányi támogatás,
12. jogi támogatás biztosítása.

Látható, hogy mind a veszélyhelyzetek előfordulásánál, mind a támogatási formáknál kiemelt figyelmet kap Tatárszentgyörgyön a lakhatáshoz való jog biztosítása, a lakhatási állapot fenntartásának támogatása, és a hajléktalanná válás megakadályozása. A fent leírtak teljesüléséhez három fontos elvnek kell teljesülnie: pontos helyzetfelmérés és helyzetelemzés, a szoros szakmai intézményi együttműködés, valamint az ügyintézés folyamatos biztosítása.

A modell Tatárszentgyörgy településen működik, és a céloknak megfelelően, további szereplők bevonásával, valamint FETE településsé válásával Tatárszentgyörgy nemcsak a lakhatási kihívásokra adott válaszokat, hanem más, évtizedek óta fennálló problémákra is megoldást talált, vagy a megoldás felé halad. Tatárszentgyörgy FETE településsé való válása a következő években bérlakás építési programoknak nyit kaput, illetve elkezdődnek a lakásfelújítási munkálatok is. További jó hír a település számára, hogy 2024. január 1-jétől önállóan látja el a szociális feladatokat, így saját útját járva, saját szociálpolitikai elképzeléseit megvalósítva, az elindított projekteket követve és fejlesztve tehet azért, hogy komoly előrelépés történjen a tanulmányom témáját adó szakterületen is.

Fontos eredmény Tatárszentgyörgy számára, hogy a 2020-ban még a csak 2 önkormányzati bérlakás számát 11-re tudta növelni az elmúlt két és fél évben, ill. további lakások megvásárlását és bérbeadását tervezi rászoruló, periférián élő családok (*elsősorban gyermekek*) számára. A COVID járvány és a rezsziválság okozta kihívások gyors cselekvésre ösztönözték a tatárszentgyörgyi vezetést, hiszen ha nem vásárolt volna meg az önkormányzat 9 üresen álló lakást a településen, akkor 9 család került volna utcára, összesen 23 kiskorú. Emellett a problémák mellett sem hu-

mánus, sem pragmatikus okokból nem mehetett el az önkormányzat, és nézhette tétlenül.

Tatárszentgyörgy FETE település, amelyre a fentiekben többször is utaltam. Az elmúlt évtizedek sikertelen, vagy csak részben sikeres roma integrációs programjai után ez egy újabb állomása egy valóban komoly szociálpolitikai előrelépésnek. Fontos azonban kiemelnem, hogy a FETE település programjai elsősorban uniós forrásokra támaszkodnak, így ezen programok folyamatos, hosszú távú és sikeres működtetésének alapfeltétele, hogy hazai, nemzeti forrásokból is finanszírozhatók legyenek. Ez egy fontos problémakör a mindenkori kormányoknak. Továbbá nem szabad elmenni amellett a tény mellett sem, hogy a FETE Programban 300 magyarországi település van, de közel sem 300 települést érintenek a roma integráció problémakörei.

## **FETE települések**

A FETE települések programot 2019-ben indította a magyar kormány az azal a céllal, hogy az országban található legszegényebb településeken a teljes leszakadást megállítsák. Ez a felzárkózási program a benne szereplő települések számára több területen is lehetőséget biztosít a fejlődésre, a stagnáló, vagy romló állapot megszüntetésére. A programot 300 településre tervezték, amelyek statisztikai adatok alapján a legelmaradottam települések Magyarországon. A program legfontosabb alapvetése, hogy a programban jelenlévő szakemberek helyben legyenek, ott legyenek a települések lakosai között, úgy is hívják, hogy Jelenlét program<sup>12</sup>, amelynek az a lényege, hogy minden település a saját problématerképe, szociális diagnózisa alapján kap segítséget.

---

<sup>12</sup> <https://fete.hu/a-programrol/> „A Jelenlét célja, hogy újraépítse, feltámassza a közösségi életet, életet leheljen a gyakran csak vegetáló településbe, megmutassa, van kiút a reménytelennek és végérvényesnek látszó nyomorból, kilátástalanságból. Ez a szoros kapcsolat lehetővé teszi, hogy a problémák feltárásával, az igények megfogalmazásával és a lehetőségek realizálásával a kirekesztett, mélyszegénységben élő társadalmi csoportok is hozzájussanak olyan közösségi, szociális, oktatási, egészségügyi és más szolgáltatásokhoz, amelyek korábban elérhetetlenek voltak számukra. A Jelenlét módszer ereje és hatékonysága az egyediségében rejlik: miután nincs két egyforma település, így nincs két egyforma probléma sem, azaz nem lehet előre megírt receptből dolgozni. Minden probléma egyedi, ami egyedi megoldást kíván. Természetesen vannak állandó, szinte minden településen fellelhető feladatok, de a települések sajátossága miatt ezekre sincs tökéletes séma.” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

A program egyik legfontosabb eleme a lakhatási program, melynek legfőbb célja az érintettek lakhatási körülményeinek javítása, ingatlanok felújítása, vagy új ingatlanok építése. További elemei közé tartozik az adósságrendezés<sup>13</sup> és az otthonteremtés<sup>14</sup>, amelyekkel ugyancsak a bajba jutott családoknak próbál segíteni a program. Tatárszentgyörgy a Baptista Szeretetszolgálattal karöltve közös célként tűzte ki, hogy a FETE települések közé tartozzon. A településen magas a roma lakosok száma (25%), és a roma lakosság lakhatási helyzete sem kielégítő. A program megoldásként szolgálhat Tatárszentgyörgy ezen problémájára főként úgy, hogy a település vezetése elkötelezett a romák lakhatási viszonyainak javításában, és arra törekednek, hogy ez minél előbb meg is valósulhasson a faluban.

A képviselő-testület által hozott döntések, amelyek az önkormányzati bérlakások számának növelésének érdekében születtek teljes összhangban vannak a településen szolgálatot ellátó Baptista Szeretetszolgálat és Máltai Szeretetszolgálat elképzeléseivel. Egyeztetések, közös szociálpolitikai megbeszélések, kerekasztal beszélgetések keretében születnek meg azok a döntések, amelyek egyértelműen a roma lakosság által lakott településrész rehabilitációjáért születnek meg.

## Összegzés

*„Az udvaron az ő házához ragasztva még egy öreg ház áll. Ez egy másik családé. Még az eresze sincs bedeszkázva. A szél átsüvít a tető alatt.*

---

<sup>13</sup> <https://fete.hu/szakteruletek/lakhatas/> „A Magyar Máltai Szeretetszolgálat 2009 februárjában indította el a Hitel-S Programot a bajba jutott jelzőhiteles családok részére. A program ingyenes segítő-tanácsadó szolgáltatást nyújt, mely keretében egy kívülálló, professzionális segítő bevonásával az adósok hosszú távon fenntartható megoldást tudnak kidolgozni. A cél a család értékeire, erőforrásaira épülő, a család élethelyzetét figyelembe vevő, élhető és fenntartható háztartási gazdálkodás megtervezése és kialakítása, továbbá lehetőség szerint a lakhatás megőrzése.”

<sup>14</sup> <https://fete.hu/szakteruletek/lakhatas/> „Egy család életminőségét, a gyermekek testi és szellemi fejlődését, biztonságérzetét alapvetően határozzák meg a lakhatási körülmények. A Máltai Szeretetszolgálat Otthonteremtés csoportja 2019 óta nyújt szakmai segítséget a Felzárkózó települések program falvaiban élő gyermekes családoknak a kormányzati lakhatási jellegű támogatások – Falusi CSOK, Babaváró hitel – igénybevételéhez. Pénzügyi és lakhatási szakértelemmel kísérik végig az ügyintézés teljes folyamatán azokat a családokat, akik jogosultak a támogatásokra, de képességeik és ismereteik nem elegendőek arra, hogy élni tudjanak ezekkel a lehetőségekkel.” (Utolsó letöltés: 2025.02.16.)

- Rom ez már, kérem. Nem lehet hozzá se nyúlni, mert rájuk szakad. Én adtam nekik egypár vaskapcsot, hogy a szarufákat megerősítsék. Hétfegyerekes özvegy cigányasszony lakik ebben a házban. Semmi keresetük a világon, csak úgy élnek isten irgalmából.

Az ablakon arcok néznek ki, kíváncsi és sovány emberarcok. Asszonyok, gyerekek.

Most elmegyünk megnézni a Pérót.

Kerüljük a sarat és dagasztjuk, ahol muszáj.

Nyomorult viskók szörnyű tömege. Egymásra építve, mint a fecskéfészkek. Semmi út. A házak mellett semmi kerítés. Úgy lehet menni köztük, mint a vakondtúrás közt a legelőn.

Egyszer aztán teljesen elfogy a sárban minden nyom.

- Tessék megnézni, ez egy igazi tömeglakás.

Megnyitja az ajtót, belépünk. Egész embertömeg. Egy pici konyha s hozzá egy pici szoba. Nehéz levegő.

- Tizenketten laknak ebben a házban.

A háziasszony egy tányér levest visz éppen be a konyhából a szobába s a szentképek alatt álló asztalra leteszi egy igen öreg asszony elé.

- Ez az ő vacsorája, - mondja a menyecske. - Egy kis keménymagos leves, egy kis zsemlye van beleaprítva neki.

- De mitől olyan piros?

- Egy kis paprika van benne, hogy íze legyen.

Elém is tartja a tányért, hogy megnézzem s szokott cigány temperamentumával ki is löttyenti. Olyan piros, mintha paradicsomleves volna.

- Így élünk mink kérem a magunk szegénységében.

Dráfi úr, a szegkovács, a bőrkabátjában ott áll középen, mint egy vajda. Borotvált arca kemény és ott borong rajt a cigánybanat.

- Itt egy kis házat csináltak a minap s a városi főmérnök úrnak ki kellett jönni, hogy a lakhatási engedélyt megadja. Hát kérem, mikor bejött a Péróba, az orra elé tartotta a zsebkendőjét és azt mondta: «Csak ebbe az

*átkozott Péróba ne kellene soha kijönni...» Így kérem... Ezt mondta... A helyett, hogy hívás nélkül kijönne néha, vagy a főorvos úr és ha hazamegy a városházára, azt mondaná a főbíró úrnak, hogy: «Barátom, abba a Péróba tarthatatlanok az állapotok, segítsünk rajtuk valahogy...» Ez illene egy olyan tanult úri emberhez, nem az, hogy a zsebkendőt az orra elé tartsa és azt mondja, hogy: «csak ebbe az átkozott Péróba ne kellene soha bejönni...»*

- Kik azok, akik itt laknak, egy család?

- Egy, igen, egy család ez mind. Egy család itt kérem ez egész cigányság.”<sup>15</sup>

Tatárszentgyörgyön végig sétálva azokon az utcákon, amelyekben a romák élnek a fenti móríczi kép csak annyiban más, hogy már aszfaltosak, de legalább mart aszfaltosak az utcák, de kerítések továbbra sincsenek, a porták ápolatlanok, a házak, amelyekben élnek kicsik, kevés helyiséggel, amelyekben átlagosan 6-7 fő lakik. Vannak lakások, amelyek 1 szobával rendelkeznek, és 7-en élnek benne, vagy többen. Sokszor együtt alszanak egy helyiségben férfiak, férfi rokonok a kamaszodó lányokkal, rokonaik lányaival, ugyanabban az alvó helyiséget használva a fürdésre.

Móricz írása óta eltelt 90 év, túl vagyunk csak a rendszerváltozás óta számos roma integrációs programon, és a putrik felszámolásán túl ugyan vannak apróbb eredmények, de attól még a látkép és a látélet ugyanaz, mint 90 éve Móricznál. A meglátásom szerint ez az állapot nem szakmaiatlanságra, de még csak nem is a fejlődést, vagy a végrehajtást gátoló jogszabályok hiányosságának számlájára írható, mert a szakmai anyagok mindent feltártak, a jogszabályok elviekben mindent biztosítanak. Egy mélyebb, strukturális problémával állunk szemben, amelyre korábban már utaltam: ez a társadalmi kirekesztettség tartós fennállása, amely mind a roma, mind a nem roma lakosságot érinti. A probléma egyik oldala, hogy a többségi társadalom egy része – tudatosan vagy tudattalanul – nem tekinti a roma közösség tagjait egyenrangú állampolgároknak, ami a társadalmi előítéletek és diszkrimináció különböző formáiban nyilvánul meg. A másik oldalon pedig sok esetben hiányzik a megfelelő társadalmi szocializáció és az a tudás, amely lehetővé tenné a nyújtott segítség hatékony és fenntartható felhasználását. Ezen kihívások kezelése speciális

---

<sup>15</sup> Móricz Zsigmond: *A mai cigányság*, Nyugat/7. szám, 1932 (részlet)

szakmai megközelítést és célzott támogatást igényel, különösen a hátrányos helyzetű roma közösségekben.

A helyi önkormányzatok pedig sokszor lehetőségeik ellenére sem foglalkoznak a társadalmi kirekesztettség problémájával, nem is szeretik felvállalni az ezzel járó kihívásokat, kényelmetlenségeket. Szociális rendeleteikben ugyan kitérnek egy kis fejezet erejéig a lakhatási támogatásokra, és ez így van a tatárszentgyörgyi<sup>16</sup> önkormányzatnál is, de igazi, folyamatos fejlődést ezek az intézkedések nem jelentenek, inkább csak tűzoltásnak felelnek meg.

Egyetértve Czirfusz Márton megállapításainak jelentős részével, úgy vélem, hogy elsősorban a helyi önkormányzatoknak kellene nagyobb arányban felvásárolniuk az adott településeken üresen álló ingatlanokat. Emellett az állam szerepe is kulcsfontosságú lenne abban, hogy a tulajdonában lévő ingatlanállomány a helyi önkormányzatokhoz kerüljön, lehetővé téve azok szociálpolitikai célú hasznosítását. Ez az intézkedés lehet az első és egyben meghatározó lépés egy olyan átfogó program elindításához, amely hosszú távon hozzájárulhat a lakhatási viszonyok jelenlegi, gyakran súlyosan elégtelen állapotának felszámolásához. Fontos szociálpolitikai intézkedés lenne ez, hiszen Magyarországon állami bérlakásépítési program nincs, a rendszerváltozás után azzal érdemben egyik kormányzat sem foglalkozott, pedig a legfontosabb kiűt ezzel a döntéssel kezdődhetne. Álláspontom szerint – ahogyan azt korábban is jeleztem – a bérlakások tulajdonjogát a helyi önkormányzatok részére kellene átadni, valamint támogatást kellene biztosítani számukra az üresen álló ingatlanok felvásárlásához. Ezzel párhuzamosan szükséges lenne olyan jogszabályi keretrendszer kialakítása, amely egyértelműen szabályozza ezen ingatlanok lakhatási, bérleti, illetve adásvételi feltételeit.

Ugyancsak egyetérték azzal a megállapítással és törekvéssel, hogy felül kell vizsgálni a helyi önkormányzatok szociális rendeleteit, és azokban olyan lakhatási támogatási formák rögzítését elfogadtatni, amelyek folyamatosan biztosítják az önkormányzati bérlakások állagmegóvását,

---

<sup>16</sup> *Tatárszentgyörgy Község Önkormányzata Képviselő-testületének 3/2023. (I. 31.) önkormányzati rendelete az egyes szociális ellátásokról:* „(1) A képviselő-testület kérelemre, lakhatáshoz kapcsolódó rendszeres kiadások viseléséhez természetbeni települési támogatást állapít meg a szociálisan rászorult személyeknek, az általuk lakott lakás céljára szolgáló rendszeres fenntartási költségek viseléséhez.”

díjhátralék mentességét, tovább béreltethetőségét egy helyben elfogadott kilakoltatási moratórium megalkotásával, továbbá megteremtve a lehetőségét a bérelt lakás tulajdonba kerülésének. Hiszen a legfőbb célunk az, hogy akit csak lehet (*nem minden bérlőt!*) saját tulajdonú lakáshoz juttassunk.

Ugyancsak egyetértek azzal a megállapítással és szakpolitikai törekvéssel, hogy szükség van a helyi önkormányzatok szociális rendeleteinek felülvizsgálatára. Célszerű lenne olyan lakhatási támogatási formák jogszabályi rögzítése, amelyek elősegítik az önkormányzati bérlakásállomány állagának megóvását, a díjhátralékmentességet, a hosszú távú bérbe adhatóságot – például helyi szinten elfogadott kilakoltatási moratórium bevezetésével –, valamint lehetőséget teremtenek arra is, hogy a bérlők – meghatározott feltételek teljesülése esetén – a lakás tulajdonjogát megszerezhessék. A legfőbb cél az, hogy minél több – bár nem minden – bérlő számára reális lehetőséggé váljon a saját tulajdonú lakáshoz jutás, közösen elfogadott alapelvek mentén. Ebben az államnak finanszírozóként és ellenőrző szervként kellene szerepet vállalnia, ugyanakkor a gyakorlati megvalósítást, a végrehajtás konkrét feladatait célszerű a helyi önkormányzatokra bízni.

A másik fontos teendő a szocializáció kérdése. Hiszen egy lakást belakni is tudni kell, és az ehhez a belakáshoz való tudás a roma lakosság jelentős részében nincs meg. Ebben őket segíteni kell szakemberek által. Helyben élő szakemberek által, akik ott élnek nap mint nap velük, közöttük, személyesen hajtják végre a segítést. A gyakorlati megvalósítást az egyházakkal, azok karitatív szervezeteivel, valamint a velük együttműködő szakemberekkel közösen tartom megvalósíthatónak. E szereplők helyi jelenléte, tapasztalata és kapcsolatrendszere fontos erőforrást jelenthet a program sikeres végrehajtásában.

Amennyiben sikerül kiküszöbölni a társadalmi kirekesztettséget és a rasszizmust legalább a szakemberek és helyi vezetők szintjén, valamint lehetővé válik, hogy a szociálpolitikai intézkedések helyi szinten, alulról építkező módon, a helyi önkormányzatok irányításával bontakozzanak ki, a folyamat jelentősen hatékonyabbá válhat. Tapasztalataim szerint ez leginkább politikai akarat kérdése. Tatárszentgyörgy esetében például – ha az állam már az első megkeresésünkkel együttműködő lett volna – ma már egy 35–40 lakásból álló önkormányzati bérlakásállomány is rendelke-

zésre állhatna. Az állam finanszírozóként és ellenőrző szereplőként történő jelenléte mellett a romák társadalmi integrációját segítő lakhatási programok megvalósítása gyorsabbá és eredményesebbé válhatna.

A végső cél az, hogy kilencven év múlva már csupán egy megoldott társadalmi problémaként, múltbéli emlékként tekintsenek azokra a kérdésekre, amelyek ma még jelentős kihívásként állnak előttünk. Móricz Zsigmond cigányságról szóló írása pedig a jövő generációi számára már csupán figyelmeztetésként szolgáljon arra, milyen következményei lehetnek a társadalmi kirekesztésnek – és hogy soha többé ne ismétlődessen meg hasonló helyzet.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

Czagányi, L. (1990). Tatárszentgyörgy története. Zrínyi Kiadó.

Czifrusz, M. (2019). Lakhatási problémák és megoldások: Az önkormányzatok lehetőségei. Friedrich-Ebert-Stiftung; Megújuló Magyarorszáért Alapítvány; Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont.

Ferge, Zs. (2017). Magyar társadalom- és szociálpolitika. Osiris.

Juhász, G. (2015). Államcélok, paradigmaváltás és aktuálpolitikai alkotmányozás: A szociális jogok védelme az alaptörvényben. *Esély*, 2015(1), 34–57.

Móricz, Zs. (1932). A mai cigányság. *Nyugat*, 1932(7).

Országgyűlés Hivatala, Közgyűjteményi és Közművelődési Igazgatóság, Képviselői Információs Szolgálat. (2016). *Infojegyzet: 2016/34*.

Pénzes, J., Pásztor, I. Z., & Szikszai, E. (2022). A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében. *Itthon*, 2022(2), 5–20.

Teller, N. (2018). Önkormányzatok és a lakáspolitikai: Kényszerpályán? *Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont*.

Tatárszentgyörgy Község Önkormányzata. (2023). 3/2023. (I. 31.) önkormányzati rendelet az egyes szociális ellátásokról.

## Jogsabály

Magyarország Alaptörvénye. (2011). *Magyar Közlöny*, 2011/43. (elfogadva: 2011. április 25.).

Magyarország Alaptörvénye

# ABSTRACTS

**Author:** Alter, Flóra

**E-mail:** alterflora06@gmail.com

**Educational institute, study:** Social work with women involved in prostitution

**The title of the study:** Social work with women involved in prostitution

**Keywords:** prostitution, sex work, social work, trans women, stigma, mental health

**Supervisor:** Nagy, Terézia

## **ABSTRACT**

My study focuses on social work with women involved in prostitution. The social perception of prostitution is influenced by different approaches and their perspectives on prostitution: it raises important questions regarding women's rights, social inequalities, and both mental and sexual health. Social work with prostitutes is becoming increasingly important, and the purpose of my study was to examine how existing social work practices can be transformed to better address the needs of individuals involved in prostitution, and to explore the role of social workers in the social reintegration of prostitutes.

While it is important to consider legal, sociological, and criminological definitions when examining prostitution, the concept cannot be based solely on the perspective of one field, as this could lead to discriminatory approaches. In my study, I defined prostitution by examining it from multiple perspectives. During the research, I relied on literature reviews to examine the legal regulations, the socio-demographic situation of prostitutes, the various types of prostitution, and the connection between violence against women and prostitution. I considered it important to explore the mental health challenges faced by women involved in prostitution, the specific needs of transgender people who are involved in prostitution, and the possible responses to their needs from a social work perspective. I investigated the stigmatization of prostitutes based on Erving Goffman's theory of social stigma. Furthermore, I examined both currently used and applicable social work methods that may support effective joint work with women involved in prostitution.

**Author:** Anczmann, Ágnes Mária

**E-mail:** anczmanagi@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Institute of Applied Social Sciences and Minority Policy, Department of Applied Social Sciences; Community and Civil Studies

**The title of the study:** The impact of higher education residence halls and the dormitory experience on university students

**Keywords:** dormitory, higher education, dormitory life, university students, soft skills, community life

**Supervisor:** Jancsák, Csaba

## **ABSTRACT**

The purpose of this study is to examine the impact of dormitory life on university students' academic progress, social skills development, and community participation. The research was conducted at the Károlyi Mihály Dormitory of the University of Szeged (based on responses from both current and former students), using a mixed methods: quantitative questionnaire data collection (N=149) and qualitative semi-structured interviews (N=10). Based on the results of the research, the dormitory environment contributes positively to academic success, especially through infrastructural factors. The development of social skills is significant mainly in the areas of independence and adaptability, while community participation is strongly related to the formation of relationships. The qualitative data confirm that the dormitory is not only a form of housing, but also a social space that helps students' personal and social development. Dormitory life therefore has a multidimensional impact on student life.

**Author:** Bóta, Annabella – Domján, Rebeka – Hubai, Dávid – Kovács, Kinga – Kobl, Gabriella Adrienn

**E-mail:** domjanrebeka2000@gmail.com; david.hubai02@gmail.com;  
koblgabriellaadrienn@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Sociology MA

**The title of the study:** Money is not everything - The rise of community-building tourism on the Vasi-hegyhát

**Keywords:** community tourism, Vasi-hegyhát, sustainable tourism, value changes

**Supervisor:** Rácz Attila

## **ABSTRACT**

Summary: The demographic challenges and outmigration experienced in the Vasi-hegyhát region, have a significant impact on local economic processes, particularly in the field of tourism. According to the literature, the development of community-based tourism can play an important role in the renewal of rural areas. The aim of our research is to map the community-building tourism of Vasi-hegyhát, with special attention to the role of local communities. During the study, we used field research and network analysis. Our results show that the region's tourist attractions primarily serve the needs of local communities rather than tourists, which requires a new approach in developing strategies. The development of transport infrastructure and further strengthening of local communities are essential for creating a sustainable tourism model.

**Author:** Fekete, Artúr

**E-mail:** artur.fekete@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Political Science BA

**The title of the study:** Breaking out of Small-Party Status – Examining the Successful Growth Strategies of Opposition Parties in Hungary (1990-2024)

**Keywords:** political vacuum, governance capability, small party, party system, opposition strategy

**Supervisor:** Petrovszki-Oláh, László

## **ABSTRACT**

A recurring question in Hungarian political life is why smaller political parties are unable to break through the so-called "glass ceiling" and become a viable governing force in the long run. Although there have been instances where a small party rapidly grew into a significant political player, such cases remain rare. Notable examples on the Hungarian political landscape include the strengthening of Fidesz between 1994 and 1998, the rise of Jobbik from 2006 to 2018, and the emergence of the TISZA Party after 2022.

The significant growth of these three parties resulted from different political circumstances and strategies. In the mid-1990s, Fidesz transformed from a niche party appealing to young people into a dominant force covering the entire society, capitalizing on growing dissatisfaction with the MSZP-SZDSZ government. After 2006, Jobbik filled a political vacuum by representing radical right-wing views, later attempting to broaden its voter base through a shift towards a more mainstream image. The most recent example, the TISZA Party, surpassed 25% support in the 2024 European Parliament elections, becoming the first new party to break out of the framework established by previous examples.

This study aims to explore the political processes, strategies, and factors that led to the strengthening of these parties and to examine which elements might still be relevant in today's political environment. It pays particular attention to the political context that triggered their growth, the recognition and exploitation of political vacuums, and the role of charismatic leaders. Furthermore, it highlights how the rise of Jobbik and the TISZA Party aligns with broader European trends, while Fidesz's case is considered unique not only in Hungary but also in the European political arena.

**Author:** Kobl, Gabriella Adrienn

**E-mail:** koblgabriellaadrienn@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Sociology MA

**The title of the study:** Economic Interests Behind Pseudoscience – Who Are Making Business Out of Manufacturing Doubt?

**Keywords:** Pseudoscience, science skepticism, conspiracy theory, science communication, fake news

**Supervisor:** Fekete, Mariann

## **ABSTRACT**

This thesis explores the social and economic mechanisms that enable pseudoscientific discourses to institutionalize and become marketable, with a particular focus on the actors who build business models around alternative knowledge systems. From a sociological perspective, the research investigates how trust erosion, identity construction, and digital community dynamics contribute to the emergence and commodification of pseudoscience, especially among middle-class consumer groups. Methodologically, the thesis applies qualitative tools, including full participant observation at two major science-skeptic events (the 5th Budapest International COVID Conference and the National Assembly of Hungarians). The fieldwork revealed key figures and media platforms whose operation exemplifies a form of "hypocritical anti-capitalism"—a discourse that critiques the scientific elite while simultaneously engaging in profit-driven activities under the guise of critical independence. These actors often use scientific-sounding language mixed with conspiratorial and spiritual narratives to promote personal brands, products, and services. Findings suggest that pseudoscience is not merely an epistemological problem but a socio-economic phenomenon fueled by new forms of authority, influencer culture, and alternative community formation. The study concludes that the scientific community must rethink its public engagement strategies, communicative tools, and societal role in order to regain trust and effectively respond to the challenges of contemporary knowledge markets.

**Author:** Kovács, Kinga

**E-mail:** kinga0920@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Sociology MA

**The title of the study:** Weak ties, strong bases: the dynamics of relational capital in the profession of lawyers

**Keywords:** interpersonal relationships, relational capital, strong ties, weak ties

**Supervisor:** Rácz, Attila

## **ABSTRACT**

The research examines the role of weak and strong ties in the development of lawyers' careers. The relevance of the topic is that in the legal profession, relational capital plays a key role in client acquisition, professional support and career advancement. The theoretical framework for the research is provided by Granovetter's theory of the 'power of weak ties' and Bourdieu's theory of capital, and is closely related to the research on networks of relationships by Ágnes Utasi, which emphasises the role of social capital and trust in mobility. Previous empirical research suggests that weak ties play an important role in access to new opportunities, while strong ties provide stability and trust capital.

The research is based on a qualitative analysis of eight semi-structured interviews. The results show that weak ties mainly provide access to new clients and information, while strong ties, especially through friends and mentors, can act as a bridge to facilitate this. The role of political connections is mixed, and there is also a conscious abstention.

The results contribute to a deeper understanding of the role of social capital in the mobility of the professional middle class

**Author:** Kozák, Ákos

**E-mail:** kozaka710@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Political Science BA

**The title of the study:** Status Quo Questioning Great Power: China

**Keywords:** world order, post-hegemonic, China, seeker

**Supervisor:** Juhász, Krisztina

## **ABSTRACT**

One of the most pressing issues in contemporary international politics is the transformation of the world order. Due to the relative decline of the United States' power, certain major powers have emerged, questioning the existing world order. These countries are known as status quo seekers, with China being by far the most potent player among them. In my study, I will analyze whether China can assume the role of global hegemon, from various analytical perspectives. Following a theoretical introduction, I will first explain how the United States lost its hegemonic position, and then focus on China. In China's case, I will examine the key aspects that are essential for constructing an accurate and comprehensive picture, such as economic and military strength. Furthermore, I will explore how China's stance appears in the media and strategic documents. Finally, by summarizing my research findings, I will attempt to answer the question raised.

**Author:** Szehofner, József

**E-mail:** szehofner.jozsef@gmail.com

**Educational institute, study:** University of Szeged, Faculty of Health Sciences and Social Studies, Department of Social Work and Social Policy, Social Policy MA.

**The title of the study:** Housing Support Opportunities in Small Settlements. A Case Study of Tatárszentgyörgy village

**Keywords:** housing poverty, municipal involvement, social exclusion, local social model

**Supervisor:** Vida, Anikó

## **ABSTRACT**

The study uses the example of Tatárszentgyörgy to examine the housing situation of the Roma population and the possibilities of the local government to address the problems. Based on personal questionnaire research, it shows that a significant proportion of Roma families live in poor quality, uncomfortable and overcrowded housing. The analysis highlights the financial constraints of local government, the lack of state involvement and the deeper structural problems of social exclusion. The author describes the “From Hand to Hand” social model of municipality, which provides personalised assistance and is based on institutional cooperation. The paper stresses that long-term solutions can only be achieved through structural changes, increased public support and local, bottom-up initiatives.